ΒΥΡΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΤΟΣ Α'.—ΤΟΜΟΣ Α'. | 1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1874. | ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 3.

Ο ΒΥΡΩΝ

ΒΙΟΣ, ΠΟΙΗΣΕΙΣ, ΤΕΛΕΥΤΗ ΑΥΤΟΥ.

(Συνέχεια· ἴδε φυλλάδ. β'.)

—

Διέτριψεν ἐν Ἀθήναις ὁ Βύρων, τὸ πρῶτον, περὶ τοὺς τρεῖς μῆνας, ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1809, μέχρι Μαρτίου 1810, περιηγηθεὶς πρὸ τῆς δευτέρας ἐπανόδου του, τὴν Σμύρνην, τὴν Τρῳάδα, τὸν Βόσπορον μέχρι Συμπληγάδων, ἀφοῦ εἰς Ἑλλήσποντον διέπλευσεν νηχόμενος τὸν ἀπὸ Σηστοῦ μέχρις Ἀβύδου πορθμόν, ὡς ποτε ὁ Λέανδρος, πλέων πρὸς νυκτίαν συνάντησιν τῆς Ἡροῦς.

Κατὰ τὴν πρώτην ἐν Ἀθήναις διαμονήν του, διότι μετὰ ταῦτα ἐξελέξατο κατοικίαν του τὴν παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους κειμένην τότε μονὴν τῶν Καπουκίνων, κατῴκησεν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Ταρσίας Μακρῆ, χήρας τοῦ τελευταίου Ἄγγλου ὑποπροξένου [1]). Εἶχεν αὕτη τρεῖς θυγατέρας, Τερέζαν, Κατήγκων καὶ Μαριάνναν, ἁπάσας

[1]) Ἡ οἰκία αὕτη ἔκειτο πλησίον τοῦ Μεγάλου Μοναστηρίου, ὄπισθεν τῆς νῦν οἰκίας Πιττάκη. Τὴν μίαν δὲ τῶν εἰρημένων νεανίδων ἔγειμεν ὁ μνησθεὶς κ. Πιττάκης, τὴν δὲ ἄλλην ὁ γνωστὸς φιλέλλην Ἄγγλος κ. Black. Οἱ περιηγηταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περιέγραψαν λεπτομερῶς τὰ τῆς καλλονῆς τῶν τριῶν ἐκείνων διαπρεπῶν καὶ ἐναρέτων Ἑλληνίδων.

περικαλλεστάτας, ὧν ἡ μία ἐνέπνευσε τῷ Βύρωνι τοὺς γνωστοὺς στίχους,

«Παρθένε τῶν Ἀθηνῶν, πρὶν χωρισθῶμεν
ἀπόδος μοι, ὦ, ἀπόδος μοι τὴν καρδιάν μου·»

ἑκάστη γροφὴ αὐτῶν ἐτελεύτα διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπῳδῆς,

Ζωή μου, σᾶς ἀγαπῶ.

Ἔγραφε δὲ ὁ Βύρων πρὸς φίλον του ἐν Ἀγγλίᾳ· «Ἐλησμόνησα νὰ προσθέσω, ὅτι ἀποθνήσκω ἐξ ἔρωτος πρὸς τρεῖς Ἑλληνίδας ἀδελφὰς τῶν Ἀθηνῶν, ὧν οὐδεμία ὑπερβαίνει τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας της.»

Αἱ Ἀθῆναι ἤθελον ὑπερμέτρως τὸν ποιητήν μας. «Ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, ἔγραφε, δύνανται νὰ ὦσι τὸ προσφιλὲς ἐνδιαίτημα παντὸς ἐραστοῦ τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης. Τὸ κλίμα των εἶναι ἄνοιξίς τις διηνεκής. Βρέχει σπανίως, οὐδέποτε ἡ χιὼν λευκαίνει τὰς πεδιάδας, ὁ οὐρανὸς δὲ εἶναι πάντοτε σχεδὸν αἴθριος καὶ ἀνέφελος. . . . .» (Ὁποία νῦν διαφορά!)

Ὁ Th. Moore, ὁμιλῶν περὶ τῆς διαμονῆς τοῦ Βύρωνος ἐν Ἀθήναις, παρατηρεῖ ὅτι ἔθελγεν αὐτὸν ἡ πόλις τῆς Παλλάδος καὶ διὰ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα της, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον ὑπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῶν ἔποψιν, ὅσον ὑπὸ τὴν τῆς ἀναμνήσεως ἐνδόξων ὀνομάτων ἢ συμβάντων. Ὁ εἰλικρινὴς καὶ διάπυρος ἐνθουσιασμὸς αὐτοῦ εἱλκύετο ὑπὸ τῆς φύσεως, κατὰ τὰς μονήρεις αὐτῆς σκηνὰς τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ ὡραίου, πάντοτε τῆς αὐτῆς, πάντοτε διαγελώσης, ὡς ἐν Ἀθήναις, ἐν μέσῳ τῆς δόξης καὶ τῆς μεγαλοφυΐας τῶν ἀρχαίων!»

Τὸ αἴσθημά του τοῦτο ὁ Βύρων ἐκφράζει ἐν τοῖς ποιήμασί του. «Ὁ οὐρανός σου εἶναι πάντοτε γλαυκὸς, ὡς τὸ πάλαι· ἄγριοι εἶναι οἱ βράχοι σου καὶ τὰ ἄλση σου δροσερά. Εἶναι χλοεραὶ αἱ πεδιάδες σου καὶ θάλλει ἡ ἐλαία, ὡς ὅτε ἡ Ἀθηνᾶ ἐμειδία σοι. Ὁ Ὑμηττός σου τελεῖ καὶ νῦν ἔτι τὸν γλυκὺν φόρον τοῦ μέλιτος. Θυμήρης δὲ καὶ ἐλευθέρα ἡ μέλισσα ἵπταται ἐπὶ τοῦ ὄρους σου καὶ κτίζει τὴν εὐώδη κυψέλην της. Ὡς ἄλλοτε, καὶ νῦν ὁ Ἀπόλλων θάλπει, διὰ τῶν ἀκτίνων του, τὰ μακρὰ θέρη σου καὶ λάμπουν, ὑπ' αὐτὰς, τὰ μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ. *Ἡ τέχνη, ἡ ἐλευθερία, ἡ δόξα παρῆλθον, ἀλλ' ἡ φύσις διαμένει πάντοτε περικαλλής!*»

«Δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀποσπάσωμεν τὰ βλέμματα ἡμῶν, γράφει ὁ συνοδός του Hobhouse, ἀπὸ τοῦ Θησείου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅτε ἀφίνομεν ὄπισθεν ἡμῶν τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐλαύνομεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, πρὸς ἀναχώρησιν.»

Ἡ καταστροφὴ τῶν ἀθανάτων μνημείων ἐνεποίει αὐτῷ ἀλγεινότατον αἴσθημα, ὅπερ ἀφικνεῖτο μέχρις ἀγανακτήσεως, ἐπὶ τῇ ἱερουλίᾳ τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ λόρδου Ἐλγίνου [1]), ὃν ἐστιγμάτισεν ἐν τῷ ποιήματι ἡ *Ἀρὰ τῆς Ἀθηνᾶς*, καὶ ἐν τῷ *Τσάϊλδ Χάρόλδ*. Ἐπέγραψεν ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς μονῆς τῶν Καπουκίνων μεγάλοις γράμμασι,

«Quod non fecerunt Gothi,
hoc fecerunt Scothi.»
«Ὅ,τι δὲν ἔπραξαν οἱ Γότθοι,
τὸ ἔπραξαν οἱ Σκῶτοι.»

διηγεῖται σύγχρονός τις συγγραφεὺς, παρὰ τοῖς κατοίκοις τῶν Ἀθηνῶν ἐφέρετο παράδοσις, περιπαθὴς ἅμα καὶ ποιητικὴ, λέγουσα, ὅτι καθ' ἣν ὥραν ἀπέπλεε τοῦ Πειραιῶς τὸ πλοῖον, τὸ ἀπάγον τὰς μετόπας τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὴν καρυάτιδα, αἱ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀδελφαὶ αὐτῆς ἠκούσθησαν ἐκβαλοῦσαι θρήνους καὶ ὀλοφυρμοὺς, ἠχήσαντας μέχρι Σουνίου! Ὁ Βύρων δὲ αὐτὸς παραθέτει ἐν ὑποσημειώσει τοῦ ποιήματός του, ἡ *Ἀρὰ τῆς Ἀθηνᾶς*, τὴν μαρτυρίαν τοῦ δόκτορος Clarek, ὡς αὐτόπτου, ὅτι ὁ Ὀθωμανὸς *δισδάρης* (ἀγᾶς) ὁ ἐπιτηρῶν τοὺς ἐργάτας τοῦ Ἐλγίνου, ἀποσπῶντας τὰ ἀνάγλυφα ἀπὸ τοῦ Παρθενῶνος, ἀφήρεσεν ἀπὸ τῶν χειλέων του τὴν πίπαν του καὶ ἐδάκρυσεν, εἰπὼν τῷ Λυζιέρῃ, ἀνθρώπῳ τοῦ λόρδου, *φθάρει!* ὅτε καταπεσόντα συνετρίβησαν μέρος τῆς ἄνω κορωνίδος καὶ ἓν τῶν τριγλύφων.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Ἀθήναις διατριβῆς του, ὁ ποιητὴς ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ διασήμου περιηγητοῦ Bruce καὶ τῆς διακεκριμένης καὶ παραδόξου ἐκείνης γυναικὸς, τῆς Lady Hesther Stanhope, ἥτις ἐμάντευσε τὴν μεγαλοφυΐαν του. Ὅτε διεπράχθη τὸ ἀνοσιούργημα ἐκεῖνο, ἀποστραφεῖσα τὴν πατρίδα

[1]) Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις τῷ 1816, διὰ ψηφίσματος τῆς βουλῆς, ἠγόρασε παρὰ τοῦ Ἐλγίνου τὰ μάρμαρα ταῦτα ἀντὶ 35,000 λιρῶν, κοσμοῦντα σήμερον τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον.

τῆς, ἀπεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Συρίας, γενομένη ἡ ἐπικληθεῖσα *Βασίλισσα τῆς Παλμύρας* [1]). Ὁ Βύρων διενοήθη καὶ αὐτὸς πρὸς στιγμὴν, κατὰ μίμησίν της, νὰ φύγῃ διὰ παντὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ νὰ κατοικήσῃ ἔν τινι νήσῳ τοῦ Αἰγαίου, ἀλλὰ μετὰ διετῆ περίπου ἀπουσίαν ὑπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ 1811, ὅτε καὶ ἐδημοσίευσε τὰς *Περιηγήσεις τοῦ Τσάϊλδ Χάρόλδ*. Προείπομεν ὁποίαν ἐντύπωσιν, ὁποῖον ἐνθουσιασμὸν ἐπροξένησε τοῦτο τὸ ποίημα. Ἐκρίθη ἐφάμιλλον τῶν ποιήσεων τοῦ Μίλτωνος. Ἦν μοναδικὴ ἡ δόξα καὶ ἡ φήμη τοῦ ποιητοῦ ἡμῶν, ἣν ἐπηύξανον ἔτι πλέον ὁ κοινωνικὸς αὐτοῦ βαθμὸς, ἡ καλλονή του, ἡ νεότης του, (ἦν τότε 23 ἐτῶν), ὁ ῥωμαντικὸς βίος του, ἡ ἐκ μακρυσμένων καὶ φαντασιωδῶν, τῷ τότε, χωρῶν ἐπάνοδός του, καὶ τέλος, οἱ τρόποι καὶ ἡ συμπεριφορὰ αὐτοῦ, ἡ προσηνὴς μὲν καὶ θυμήρης μετὰ τῶν σχετικῶν του, περίσκεπτος δὲ καὶ ποιητικὴ ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Μεταξὺ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης ἐν τῇ βουλῇ τῶν Λόρδων ἀγορεύσεώς του, καθ' ἃς ὑπερησπίσθη καὶ πάλιν ἀδικουμένους ἢ καταπιεζομένους, εἶδον τὸ φῶς ἀλληλοδιαδόχως τὰ ποιήματα αὐτοῦ—*ὁ Γκιαούρ*, *ἡ Νύμφη τῆς Ἀβύδου* καὶ *ὁ Πειρατὴς*, οὗ ἡ ἐμφάνεσις ἐκορύφωσε, ὡς εἰπεῖν, τὴν δόξαν τοῦ ποιητοῦ. Ἐν μιᾷ μόνῃ ἡμέρᾳ, ἐπωλήθησαν δεκατέσσαρες χιλιάδες ἀντιτύπων, ἤτοι ὁλόκληρος ἡ ἔκδοσις! Μετὰ παρέλευσιν δὲ χρόνου τινὸς ἐδημοσιεύθη καὶ ὁ *Λάρας*, ἐπίσης λαμπρὸν καὶ ῥυστηριῶδες ἔπος, ὡς τὰ προηγούμενα.

Ἐν τῷ μεταξὺ, ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἥτις εἶχε κυριευθῇ ὑπὸ θλιβερῶν προαισθημάτων, ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ ἐπανίδῃ τὸν υἱόν της, ἀποδημήσαντα, καὶ κατετρύχετο ἠθικῶς τε καὶ σωματικῶς, ἠσθένησεν αἴφνης, μετὰ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπιστροφὴν τοῦ Βύρωνος, καὶ ἀπεβίωσεν εἰς Newstead, πρὶν ἢ τὴν προφθάσῃ ἐκεῖνος ζῶσαν. Τὴν ἐνηγκαλίσθη μόνον νεκράν. Ὁ θάνατος οὗτος κατελύπησε τὸν ποιητὴν, ὃν

[1]) Γνωστὸν ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη, ἣν ἐπεσκέφθη ἐν τῇ ἐρήμῳ της, ὁ Λαμαρτὶν, ὅτε περιηγήθη τὴν Ἀνατολὴν, προεφήτευσεν αὐτῷ τὰς τύχας του, τὰς πληρωθείσας κατὰ τὴν Φεβρουαρινὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848.

εἶδον κλαίοντα ἐπὶ τοῦ νεκρικοῦ φερέτρου αὐτῆς καὶ ἐπιλέγοντα «Οἴμοι! μίαν μόνην φίλην εἶχον ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ αὕτη δὲν ὑπάρχει πλέον!» Καρδία, ψυχὴ μεγάλη καὶ εὐγενὴς, οἵα ἡ τοῦ Βύρωνος, δὲν ἦν δυνατὸν νὰ μὴ συναισθανθῇ βαθέως ἀπώλειαν μητρὸς, ἧς ἡ στοργὴ μεθ' ὅλον τὸ ἰδιότροπόν της, ἦν μεγίστη, ἀπεριόριστος.

Τότε ἠσθάνθη ἔτι πλέον τὴν μόνωσιν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἰδὼν δὲ καὶ τὴν δυστυχῆ θέσιν, εἰς ἣν περιέστη οἰκονομικῶς, ἕνεκα τοῦ πολυδαπάνου, τοῦ ἀσώτου βίου του, διενοήθη νὰ κατάφύγῃ εἰς τὸν γάμον, ὡς εἰς λιμένα σωτηρίας. Τῷ 1814, ἐζήτησε τὴν χεῖρα τῆς νεάνιδος Ἄννης Milbank, θυγατρὸς ἐπιφανοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας, ἐστολισμένης δὲ δι' ὅλων τῶν δώρων τοῦ πνεύματος, τῆς ἀγωγῆς, τῆς ὡραιότητος. Ἡ κόρη, κατ' ἀρχὰς ἀπεποιήθη τὴν χεῖρά της, προνοοῦσα, ὅτι δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ συμβιώσῃ εὐδαιμόνως μετὰ νέου, οὗτινος ἀπήρεσκον αὐτῇ ὁ μέχρις ἐκείνου βίος καὶ τὰ ἤθη. Ἐπὶ τέλους, ἐπλάνησεν αὐτὴν ἡ ποιητικὴ δόξα του, καὶ ὁ γάμος των ἐτελέσθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1815, ὅτε ὁ Βύρων συνεπλήρου τὸ εἰκοστὸν ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Τὰ προαισθήματα τῆς νεαρᾶς γυναικὸς ταχέως ἔμελλον νὰ ἐπαληθεύσωσιν, ὁ δὲ γάμος οὗτος νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἀτυχεστέρα πρᾶξις τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν, ὅτε ἐγεννήθη θυγάτηρ, ὀνομασθεῖσα Αὐγούστα Ἄδα, ἡ σύζυγός του μετέβη μετὰ τοῦ νεογνοῦ της παρὰ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῖς, οἵτινες, μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἤγγειλον τῷ ποιητῇ, ὅτι ἡ θυγάτηρ των δὲν ἐπιστρέφει πλέον παρ' αὐτῷ, ὅτι τὸν χωρίζεται· εἶχεν ἀπέλθῃ ὅμως μετ' ἐνδείξεων ἀγάπης.

Μόλις ἐγνώσθη ἡ εἴδησις αὕτη ἐν Λονδίνῳ καὶ ἀληθὴς θύελλα ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως ἐξερράγη κατὰ τοῦ ποιητοῦ παρὰ τῇ ἀγγλικῇ κοινωνίᾳ. Ἅπαν τὸ αἴτιον τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐκείνου ἀπεδόθη εἰς τὸν Βύρωνα, τὰ πολιτικὰ δὲ πάθη δὲν ἔμειναν ξένα περὶ τὴν ἐξέγερσιν τῆς τρομερᾶς ἐκείνης καταφορᾶς. Ὁ Βύρων πρὸ καιροῦ εἶχεν ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν τῶν *Τόρυων* (Torys), οἵτινες τότε εἶπέρ ποτε ἦσαν παντοδύναμοι.

Αἱ ἐφημερίδες ἐπληροῦντο ἄρθρων ὑβριστικῶν κατ' αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην ἐτυποῦντο

λίβελλοι, σάτυραι, καὶ παντοῖα ἔντυπα, δι' ὧν εἰκονίζετο ὁ ποιητὴς ὡς ἄλλος τις Νέρων, Καλλιγόλας, θηρίον αἱμοβόρον καὶ ἀνήμερον. Ὁλόκληρον δὲ τὸ κοινὸν συνεμερίζετο τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν καὶ καταφοράν. Οὔτε εἰς τὴν βουλὴν, οὔτε εἰς τὸ θέατρον ἐτόλμα νὰ ἐμφανισθῇ ὁ ἀπόβλητος ἐκεῖνος τῆς κοινωνίας, φόβῳ μὴ ὁ ὄχλος ἐξυβρίσῃ αὐτὸν, κακοποιήσῃ, ὅπως ἐξύβρισεν ἐν τῷ θεάτρῳ, μίαν διάσημον ἠθοποιὸν, ἣς, ἐλέγετο, ὅτι ἠράτο τότε ὁ Βύρων. Τὸ ἀνευφημούμενον καὶ ἔνδοξον πρὸ μικροῦ ὄνομα αὐτοῦ ἐγένετο ἡ χλεύη, ὁ ὀνειδισμὸς πάντων.

Διωκόμενος ὑπὸ τοιαύτης πρωτοφανοῦς τῷ ὄντι πανδήμου καταφορᾶς, ἠνἐπροκάλεσε πάντως καὶ αὐτὸς, διὰ τῆς διαγωγῆς του, τί ἄλλο εἶχε νὰ πράξῃ, ἢ νὰ ἐξορισθῇ ἑκουσίως ἀπὸ τὴν πάτριον γῆν διὰ παντός;

Τοῦτο καὶ ἔπραξε τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1818.

Ἡ Ἀμερικανὶς Beecher Stowe, ἡ γνωστὴ συγγραφεὺς τῆς *Καλύβης τοῦ Θωμᾶ*, θελήσασα νὰ διαφωτίσῃ δῆθεν τὰ τοῦ γεγονότος τούτου, ὅπερ διέμενεν ἀνεξήγητον εἰς πολλοὺς, ἐξέδοτο ἐν Λονδίνῳ τῷ 1870, σύγγραμμά τι, ἐπιγραφόμενον «Lady Byron vindicated,» δι' οὗ ἔτι μᾶλλον ἐσυκοφάντησε τὴν μνήμην τοῦ ποιητοῦ. Ἀπέδιδε τὸν χωρισμὸν εἰς αἴτια ἀνήθικα, καὶ ὅλως ἀπίστευτα. Ἀλλ' ἀνήρεσαν καὶ ἀνέτρεψαν τοὺς λόγους αὐτῆς σπουδαῖοι ἄνδρες Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι. Κύριον αἴτιον τοῦ χωρισμοῦ ἦν ὁ τοῦ ποιητοῦ παράδοξος ὄντως χαρακτὴρ, οὗτινος διέφερε τοσοῦτον ὁ ἥπιος, καὶ ὁμαλὸς τῆς συζύγου του.

Ὁ ἔνδοξος λοιπὸν καὶ εὐγενὴς ὁδοιπόρος, ὡς λέγει τις τῶν βιογράφων του, πολεμούμενος ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ὑπὸ τῆς συζύγου του, τῆς πατρίδος του, κατάχρεως καὶ δυσφημισθείς, ἀπῆλθεν αὐτῆς, ὅπως ἔφυγεν ὁ ἀποστάτης ἄγγελος ἐκ τοῦ παραδείσου. Ἀπήρχετο δὲ ἵνα ζητήσῃ παρηγορίαν εἰς ξένην γῆν, εἰς μεμακρυσμένας χώρας. Εἶχεν, ἐν τούτοις, συγγράψει καὶ δημοσιεύσει τὰ ποιήματα, *Ἄλωσιν τῆς Κορίνθου, καὶ Παρισίνας*, μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν δὲ, ἀπέτεινε τὸ *Χαῖρε* ἐκεῖνο τὸ περιπαθὲς, ὅπερ ἀρχίζει διὰ τῶν στίχων

«Fare thee well! and if for ever
Stil for ever fare thee well!»
«Χαῖρε καὶ ἐὰν διὰ παντὸς,
διὰ παντὸς, διὰ παντὸς χαῖρε!»

Πρῶτον μέρος εἰς ὃ ἀπέβη, ἐν τῇ ἠπείρῳ Εὐρώπῃ, ἦν τὸ Βέλγιον. Αὐτόθι ἐπεσκέφθη τὸ πεδίον τοῦ Βατερλὼ, μετ' αἰσθήματος ὑπερηφανείας ἅμα καὶ ἄλγους. Διέπλευσε τὸν Ῥῆνον, οὗ τὰς γραφικὰς ὄχθας περιέγραψε δι' ἀπαραμίλλων στίχων, καὶ κατέβη ἔπειτα εἰς Ἑλβετίαν. Αὐτόθι, ἡ διάνοιά του ἀνηρπάγη ὅλη ὑπὸ τοῦ νέου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του θεάματος, ὅπερ παρίστα ἡ τερπνὴ φύσις, αἱ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν Ἄλπεων, ὅπου δὲ, ὡς ὁ *Μαμφρέδος* αὐτοῦ, ἄτρομος καὶ σύννους ἀνερριχᾶτο, ἔχων συνοδὸν τὸν ἕτερον ἀπόβλητον τῆς κοινωνίας Shelley, ὃν ἐγνώρισεν ἐν Γενεύῃ, ποιητὴν ῥεμβώδη καὶ ὑλιστὴν, καὶ οὗτινος ὁ πρόωρος θάνατος, πνιγέντος ἐν θαλάσσῃ παρὰ τὴν Γένουαν, μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινος, ἔμελλε νὰ λυπήσῃ αὐτόν. Διαμονήν του ἐξελέξατο ὁ Βύρων τὴν τερπνὴν ἔπαυλιν Diodati. Ἐκεῖθεν διηρεύνησε τὰ ἴχνη τῶν μερῶν, ὅσα περιέγραψεν ὁ Ῥουσσὼ, μηδόλως μνησθεὶς τοῦ φιλοσόφου τῆς Ferney (τοῦ Βολταίρου.) Εἰς Copet δὲ εὗρε παρὰ τῇ κ. Στάελ, τὴν δεξίωσιν ἐκείνην, ἥτις παρηγορεῖ καρδίαν τραυματισθεῖσαν ἀπὸ τὰς καταδιώξεις τῆς κοινωνίας. Τότε συνέγραψε τὰ τρία τῶν ἐκλεκτοτέρων ἔργων του, τὸ τρίτον ἆσμα τοῦ *Ἀρόλδου, τὸν Δεσμώτην τῆς Χιλλῶνος, τὸν Μαμφρέδον*..

Ἀπὸ Γενεύης μετέβη εἰς Ἐνετίαν, ἥτις τοσοῦτον ἤρεσεν αὐτῷ, ὥστε νὰ παρατείνῃ τὴν ἐκεῖ διαμονήν του.

Ἄσκοπον κρίνομεν ν' ἀφηγηθῶμεν τὰ τοῦ ἐκεῖ βίου του, ὃν ἐπλήρωσαν ἀλλεπάλληλα ἐπεισόδια παραδόξων ἐρωτικῶν συμβάντων. Σημειοῦμεν μόνον, ὅτι ἵνα ἔχῃ ἐνασχόλησίν τινα, μετέβαινε συνεχῶς, ἐπί τινα χρόνον, εἰς τὴν μονὴν τοῦ *Ἁγ. Λαζάρου* ὅπως ἐκμανθάνῃ τὴν Ἀρμενικὴν γλῶσσαν. Ἐν Βενετίᾳ καὶ Ῥαβέννῃ, ὅπου διέτριβεν ἐπίσης, ἀρεσκόμενος εἰς τὸ μονῆρες τοῦ μέρους καὶ τὰ σκιώδη δάση της, συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων, τὸν Marino Faliero, τοὺς δύω Toscari, *τὸν Σαρδανάπαλον, τὸν Κάϊν, τὴν Προφητείαν τοῦ Δάντου*, καὶ ἤρχισε τὸ διεξοδικώτερον τῶν ἐπῶν του, τὸν Don Juan.

Ἐν Βενετίᾳ ἐγνώρισε τὸ 1819, τὴν κόμησσαν Giucioli, μεθ' ἧς συνεδέθη διὰ περιπαθεστάτου ἔρωτος. Ἡ γυνὴ ἦν δεκαοκταετὴς καὶ καλλονῆς ἐξόχου· μόλις ἐξελθοῦσα πρὸ μικροῦ τοῦ μοναστηρίου, ἐν ᾧ ἐξεπεδεύετο, ἐνυμφεύθη ἄνδρα ἀνήκοντα μὲν εἰς τὰς πρώτας τῆς Ἰταλίας οἰκογενείας, διὰ τὸ γένος καὶ τὸν πλοῦτον, ἀλλ' ἑξηκοντούτην καὶ χηρευμένον δὶς, διὰ δὲ τὴν τοσαύτην διαφορὰν τῆς ἡλικίας προσαγορευόμενον ὑπὸ τῆς νεαρᾶς συζύγου κύριόν της (Signore).

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι αἱ αἰσθηματικαὶ ἐκεῖναι σχέσεις τῶν δύω ἐραστῶν, προέβησαν μέχρι σκανδάλου, ὁ δὲ γηραιὸς κόμης ἠναγκάσθη νὰ διαζευχθῇ, ἐπὶ τέλους τὴν σύζυγόν του. Ἐφθασεν, ἐν τούτοις, τὸ ἔτος 1820, καθ' ὃ ἡ Ἰταλία ἐφάνη κλονουμένη σύμπασα ὑπὸ ὁρμῶν φιλελευθέρων καὶ ἐπιδιώκουσα τὴν ἀπελευθέρωσίν της ἀπὸ τοῦ ξένου ζυγοῦ καὶ ἀπὸ τῶν τυράννων της. Ὁ Βύρων, ὁ ἀείποτε ἔνθους ὀπαδὸς τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν καὶ συμπαθῶν ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων ἀτόμων τε καὶ λαῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀδιάφορος πρὸς τὸ κίνημα· ἦν ἕτοιμος καὶ χρηματικῶς καὶ προσωπικῶς νὰ συνδράμῃ τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνά των, ἀλλ' ἔληξεν οὗτος οἰκτρῶς τῷ τότε καὶ ἀνεφαίνετο ἄλλος, ἐνδοξότερος καὶ ἡρωϊκώτερος, ὁ ἑλληνικός. Τοῦτον ἔμελλε νὰ συμμερισθῇ μετ' οὐ πολὺ, ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνήρ.

Διαρκούσης τῆς ἐν Βενετίᾳ διατριβῆς του, ὁ Βύρων ἐπεσκέφθη τὴν Φερράραν, τὸ Λιβόρνον, τὴν Πίσσαν, τὴν Φλωρεντίαν καὶ τὴν Ῥώμην, τὴν ἐμπνεύσασαν αὐτῷ τὰς θαυμασιωτέρας στροφὰς τοῦ Δ'. ᾄσματος, ὅπερ κατὰ τὴν κρίσιν πλείστων, εἶναι ὑψηλότερον καὶ τῶν πρώτων δύο. Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τοῦτον, ἤτοι ἐν διαστήματι μόλις τεσσάρων ἐτῶν καὶ ἐν μέσῳ παντοίων περισπασμῶν καὶ ταραχῶν ἠθικῶν, ἔγραψεν ὁ Βύρων ὅλην τὴν λοιπὴν σειρὰν τῶν ποιημάτων του, ἅτινα ἀπετέλεσαν νέαν ἐποχὴν ἐν τῇ ποιήσει καὶ ἐθαυμάσθησαν καὶ θαυμάζονται πάντοτε, ὡς προϊόντα τῆς ὑψηλοτέρας ἐμπνεύσεως. Τούτων τὰ κυριώτερα εἰσὶν, ἐκτὸς τῶν προσημειωθέντων, αἱ *Θρηνῳδίαι τοῦ Τάσσου, ὁ Μαζέππας, ὁ Χάλκινος Αἰὼν*, ὁ Reppo, *ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ, Ὀπτασία τῆς τελευταίας κρίσεως, ὁ Βέρρερ, ὁ Δὸρ Ζουὰρ*, εἰς ις' ᾄσματα καὶ πλεῖσται λυρικαὶ ποιήσεις, ἐν αἷς αἱ *Ἑβραϊκαὶ μελῳδίαι, τὸ Σκότος, τὸ Ὄναρ κλπ.* Καὶ κατὰ τὸ γόνιμον τοῦτο τῆς Μούσης, ὁ Βύρων ὑπερέβη πάντας τοὺς ποιητάς. Τότε ἔγραψε καὶ τὸ ἡμερολόγιόν του, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Th. Moore, συμμετέσχε δὲ καὶ τῆς συντάξεως μετ' ἄλλων συμπολιτῶν του, τῆς ἐφημερίδος ὁ *Φιλελεύθερος*.

Τελευταία ἐν Ἰταλίᾳ κατοικία του ἦν ἡ Γένουα, ὅπου ἦλθε καὶ ἡ φίλη του κόμησσα Giucioli. Ἀπεσπάσθη δὲ αὐτῆς ἵνα δράμῃ εἰς Ἑλλάδα καὶ εὕρῃ ἔνδοξον καὶ πολύκλαυστον τελευτήν.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΩΠ.

Σημ. Ἡ σκηνὴ τοῦ ΓΚΙΑΟΥΡ, ὡς γνωστὸν, τίθεται ἐν Ἀθήναις. Ἰδοὺ δὲ πῶς περιγράφει ἐν αὐτῷ ὁ ποιητὴς τὴν καλλονὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος, καὶ θρηνεῖ τὴν τότε κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν πιστοτάτην καὶ ὡραίαν μετάφρασιν τῆς μακαρίτιδος Αἰκ. Δοσίου.

«Πάντοτε διαγελῶντα κ' εὐδιον, ὦ χώρα θεία,
βλέπουσι τὸν οὐρανόν σου τὰ ὡραῖά σου νησία.
Ὅστις ἀπὸ τοῦ Σουνίου τὴν λοφώδη παραλίαν
τὰ παρατηρεῖ, τοσαύτην ἀπολαύει εὐτυχίαν,
ὥσε θέλγητρα εὑρίσκει κ' εἰς αὐτὴν τὴν ἐρημίαν.
. . . . . .
Τόσον ἡ Ἑλλὰς ὡραία, τόσον ἡ Ἑλλὰς ἑλκύει,
. . . . . .
τόσον καὶ οἱ ὀλετῆρες τύραννοί της εἶν' ἀχρεῖοι!
Τῶν μεγάλων ἀνδρῶν μῆτερ, κλινὴ χώρα τῶν [ἀνδρείων!
ἀπὸ τῶν βουνῶν τὰ ἄντρα ἦσο μέχρι τῶν πεδίων
προμαχὼν ἐλευθερίας, εἴτε δόξης μαυσωλεῖον!
Νεκροθήκη ἡμιθέων! αὔτη ἡ κατάστασίς σου;
Ταῦτα λείψανα τὰ μόνα εἶν' τῆς ἄλλοτε ζωῆς σου;

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

Ζ'.

ΓΟΡΓΙΑΣ

(Συνέχεια ἴδ. φυλ. 6.)

ΤΜΗΜΑ Γ'.

(481 Β.—492 Δ.)

Τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἤδη μετὰ τοῦ Πώλου περανθείσης συζητήσεως τοσοῦτον ἀπάδει πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ Καλλικλέους, ὥστε οὗτος διστάζει ἂν ὁ Σωκράτης σπουδαιολογῶν ὑπεστήριζε τοιαύτας ἠθικὰς ἀρχάς. Ὅθεν, καθὼ ἀνὴρ πεπειραμένος, ἀποτείνεται πρῶτον πρὸς τὸν Χαιρεφῶντα, ὅπως πληροφορηθῇ ἂν συμμερίζωνται καὶ ἄλλοι τὴν γνώμην του. Ὁ δέ, καίπερ εἰδὼς ὅτι ὁ Σωκράτης σπουδάζων καὶ οὐχὶ παίζων ἐξέθηκε τὰς περὶ ἠθικῆς θεωρίας του, προτρέπει ὅμως τὸν Καλλικλέα ν' ἀποταθῇ πρὸς αὐτὸν τὸν Σωκράτην χρώμενος ταῖς αὐταῖς λέξεσιν, αἷς καὶ ὁ Καλλικλῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ Διαλόγου (447 C) ἐχρήσατο προτρέψας τὸν Σωκράτη νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Γοργίαν.

Διαδηλώσαντος οὖν τοῦ Καλλικλέους πρὸς τὸν Σωκράτη, ὅτι ἐὰν τὰ ὑπὸ τούτου εἰρημένα ἀληθεύωσιν, ὁ βίος ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων ἄνω ποταμῶν φέρεται καὶ πράττομεν τὰ ἐναντία πρὸς ἐκεῖνα ἅτινα δέον νὰ πράττωμεν, ὁ Σωκράτης μετὰ λεπτοτάτης εἰρωνείας ἅπαντᾷ πρὸς αὐτὸν ὅτι, ἐπειδὴ ἑκάτεροι κατέχονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πάθους, τοῦ ἔρωτος, δύνανται εὐκόλως νὰ διακοινώσωσι πρὸς ἀλλήλους τὰ ἑαυτῶν αἰσθήματα. Ἐγὼ μέν, λέγει, εἰμὶ ἐραστὴς Ἀλκιβιάδου τοῦ υἱοῦ τοῦ Κλεινίου καὶ τῆς φιλοσοφίας, σὺ δὲ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ ὁμωνύμου τούτῳ υἱοῦ τοῦ Πυριλάμπους [1]). Παρατηρῶ λοιπὸν ἑκάστοτε ὅτι σύ, καίπερ δεινὸς ὢν ῥήτωρ, δὲν δύνασαι ν' ἀντιλέγῃς εἰς τὰς φρενοτροπίας τῶν ἐρωμένων σου, ἀλλὰ μεταβαλλόμενος γνώμην κατὰ τὰς ὀρέξεις των μεταπίπτεις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Νόμιζε λοιπὸν ὅτι ὡσαύτως καὶ ἐγὼ διατίθεμαι ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας· ταύτην ἄρα τὴν ἐρωμένην μου ὑποχρέωσον νὰ μὴ λέγῃ ἐκεῖνα, ἅτινα παρ' ἐμοῦ ἤκουσας. Ὅθεν ἡ ἀνασκεύασον ὅ,τι πρὸ ὀλίγου αὕτη ἔλεγε διὰ τοῦ στόματός μου καὶ ἀνταπόδειξον αὐτῇ ὅτι τὸ νὰ διαπράττῃ τις ἀδίκημα καὶ μετὰ τὴν πρᾶξιν τὸ νὰ μένῃ ἀτιμώρητος δὲν εἶναι τὸ ἔσχατον τῶν κακῶν· ἄλλως δέ, ἐὰν τοῦτο ὑφίσταται ἀνεξέλεγκτον, δὲν θέλεις εἰρηνεύσειν πρὸς σεαυτόν, ἀλλὰ θέλεις διάγειν τὸν βίον εἰς ἀέναον ἀντίφασιν.

Ἀλλ' ὁ Καλλικλῆς, ὅστις ἐν τῷ Διαλόγῳ εἰσάγεται ὡς πιστὸς ὀπαδὸς τῆς τῶν ὑλοφρόνων σχολῆς, ὡς ἀποσεισάμενος τὸν ζυγὸν πάσης ἠθικῆς ἀρχῆς, παντὸς ἠθικοῦ αἰσθήματος, ἐν πρώτοις ἐπικρίνει τὸν Σωκράτη ὡς κακουργοῦντα ἐν τοῖς λόγοις διὰ τῶν παραπειστικῶν αὐτοῦ ἐπερωτήσεων. Οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἤδη διεξαχθεῖσαν συζήτησιν παρέσχεν αὐτῷ λαβὴν ἡ ὁμολογία, ἣν ὁ Πῶλος ἐποιήσατο, ἵνα μὴ προσκρούσῃ εἰς τὸ ἠθικὸν αἴσθημα ἐνδοὺς ὅτι τὸ ἀδικεῖν εἶναι αἰσχρότερον τοῦ ἀδικεῖσθαι. Διότι ὁ Σωκράτης, γινώσκων τὴν μεταξὺ τοῦ θετικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἢ τὴν μεταξὺ νόμου καὶ φύσεως ἄκραν ἀντίθεσιν, διέστρεψε τὴν ἔννοιαν τῆς τοῦ Πώλου προτάσεως, ἐφ' ὅσον, ἐνῷ οὗτος ἐδήλωσεν ὅτι τὸ ἀδικεῖν εἶναι κατὰ νόμον αἰσχρότερον τοῦ ἀδικεῖσθαι, ὁ Σωκράτης ἐξήγαγε τὰ συμπεράσματά του, ὡσανεὶ διὰ τῆς δηλώσεως ἐκείνης ὡμολογεῖτο ὅτι τὸ ἀδικεῖν εἶναι κατὰ φύσιν, ἤτοι αὐτὸ καθ' ἑαυτό, αἰσχρότερον τοῦ ἀδικεῖσθαι, ὅπερ οὐδαμῶς ἀληθεύει· τοὐναντίον δὲ κατὰ φύσιν τὸ κακὸν καὶ αἰσχρὸν συνταυτίζονται· ὅθεν τὸ ἀδικεῖσθαι, ὅπερ κατὰ φύσιν ἐστὶ κάκιον τοῦ ἀδικεῖν, ἐστὶ συνάμα καὶ αἰσχρότερον. Καὶ τῳόντι τὸ ἀδικεῖσθαι εἶναι ἴδιον ἀνδραπόδου, οὐχὶ δὲ ἀνδρός, εἰς ὃν εἶναι προτιμότερος ὁ θάνατος τῆς ζωῆς, ὅτε ἀδίκως προσβαλλόμενος δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀμύνεται ὑπὲρ ἑαυτοῦ μηδὲ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς περὶ οὗ ἐνδιαφέρεται. Ἀλλ' ἴδωμεν, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Καλλικλῆς, πῶς ἔλαβε γένεσιν τὸ θετικὸν δίκαιον. Οἱ νόμοι εἰσὶν ἔργον τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν πολλῶν, οἵτινες θέτοντες αὐτοὺς ἀποβλέπουσιν εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον. Ὅθεν πρὸς ἐκφόβησιν τῶν δυνατωτέρων καὶ ἱκανῶν ὄντων νὰ πλεονεκτῶσι, λέγουσιν αὐτοῖς ὅτι ἡ πλεονεξία εἶναι αἰσχρὸν καὶ ἄδικον. Ἰδοὺ λοιπὸν διατί κατὰ μὲν τὸν νόμον εἶναι ἄδικον καὶ αἰσχρὸν τὸ νὰ ζητῇ τις νὰ ἔχῃ πλέον τῶν πολλῶν, καὶ καλοῦσιν αὐτὸ ἀδικίαν· ἀλλ' ἡ φύσις αὐτὴ ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι δίκαιον ὁ καλήτερος νὰ ἔχῃ πλέον τοῦ χειροτέρου, καὶ ὁ δυνατώτερος τοῦ ἀδυνατωτέρου. Τοῦτο δὲ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ἄλλα ζῶα καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐν οἷς κράτη καὶ γένη ὁλόκληρα θεωροῦσιν ὡς κανόνα τοῦ δικαίου, τὸ ν' ἄρχῃ καὶ νὰ ἔχῃ πλέον ὁ δυνατώτερος τοῦ ἀσθενεστέρου. Ὅθεν καὶ οἱ δορυκτήτορες ἐνεργοῦσι κατὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως, οὐχὶ δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν τεχνητόν, ὃν ἡμεῖς πλαστουργοῦντες παραλαμβάνομεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τοὺς ἀρίστους καὶ ἀνδρειοτάτους μεταξὺ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ δι' ἐπῳδῶν καὶ γοητειῶν ἀποπειρώμεθα ἵνα τοὺς καταδαμάζωμεν ὡς σκύμνους λεόντων, διδάσκοντες αὐτοὺς ὅτι καθῆκον ἔχουσι νὰ σέβωνται τὴν ἰσονομίαν, καὶ ὅτι εἰς τοῦτο συνίσταται τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον. Ἂν ὅμως εὑρεθῇ ἀνὴρ ἔχων φύσιν ἰσχυράν, ὁ τοιοῦτος συντρίβει τὰ δεσμὰ ταῦτα, καταπατεῖ τὰ ἡμέτερα γραπτὰ παραγγέλματα, καὶ μαγείας καὶ ἐπῳδοὺς καὶ ἅπαντας τοὺς παρὰ φύσιν νόμους καὶ ἐπαναστατῶν ἀναφαίνεται δεσπότης ἡμέτερος ὁ πρώην δοῦλος, καὶ τότε ἐκλάμπει τὸ φυσικὸν δίκαιον. Εἰς μαρτυρίαν δὲ τῶν λόγων του ὁ Καλλικλῆς μνημονεύει τοὺς ἑφεξῆς στίχους ἔκ τινος τῶν ἀπολεσθέντων ποιημάτων τοῦ Πινδάρου, ἐν ᾧ λέγει ὅτι ὁ *Νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, ὅστις διὰ στιβαρᾶς χειρὸς εἰσάγει καὶ δικαιοποιεῖ τὴν βίαν· τεκμαίρομαι δὲ τοῦτο ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις ἐπῆρε μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς βοῦς τοῦ Γηρυόνου* [1]) *οὔτε πωλήσαντος αὐτὰς οὔτε φιλοδωρησαμένου.*

Μετὰ δὲ τὴν θεωρίαν ταύτην περὶ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ φυσικοῦ καὶ θετικοῦ δικαίου ὁ Καλλικλῆς μεταβαίνει εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ λόγου του ἐξετάζων μέχρι τίνος σημείου δέον νὰ φιλοσοφῇ τις καὶ κατὰ πόσον δύναται ν' ἀποβῇ χρήσιμος ἡ περὶ τὴν φιλοσοφίαν μελέτη. Διὰ δὲ τῆς μεταβάσεως ταύτης σκοπὸν προτίθεται νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὀλοσχερὴς τοῦ Σωκράτους ἀφοσίωσις γίνεται αὐτῷ κώλυμα ὅπως ἐννοήσῃ τὴν τῆς προεκτεθείσης θεωρίας ἀλήθειαν.

Πραγματευόμενος οὖν περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναί τι ψυχαγωγικὸν καὶ θελκτήριον ἄν τις γευθῇ μετρίως αὐτοῦ τοῦ μαθήματος ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ· ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ ἐν τῇ σπουδῇ αὐτῆς, γίνεται διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων· διότι ἐὰν φιλοσοφῇ μέχρι προβεβηκυίας ἡλικίας καί περ εὐφυέστατος ὤν, ἀναγκαίως μένει ἄπειρος πασῶν ἐκείνων τῶν γνώσεων, ὧν ἡ κτῆσις ἀποβαίνει αὐτῷ ἀπαραίτητος, ἂν μέλλῃ νὰ καταστῇ εὐδόκιμος ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ. Καὶ τῷ ὄντι οἱ φιλόσοφοι εἰσὶν ἄπειροι τοῦ συνταγματικοῦ, τοῦ διεθνοῦς καὶ τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου καὶ οὐδεμίαν ἔχουσι πεῖραν τῶν ἀνθρωπίνων ἡδονῶν καὶ παθῶν, καθόλου δὲ τῶν ἐλατηρίων τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Ἵνα δὲ ζωηρότερον περιγράψῃ ὅ,τι αἰσθάνεται περὶ τῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας τοῦ βίου των φιλοσοφούντων, παραβάλλει τούτους πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας. Ὅταν ἴδω, λέγει, παιδάριον ψελλιζόμενον καὶ παίζον, χαίρω καὶ τὸ εὐρίσκω νόστιμον καὶ ἐλευθέριον καὶ πρέπον εἰς τὴν ἡλικίαν του, ἐνῷ ὅταν τὸ ἀκούσω νὰ ἐναρθροῖ μετ' ἀκριβείας τὴν φωνὴν αὐτοῦ, τὸ πρᾶγμα μοὶ φαίνεται δυσάρεστον καὶ δουλοπρεπὲς καὶ μοῦ πληγώνει τὰ ὦτα. Ὅταν ὅμως ἀκούσῃ τις ἄνθρωπον ἡλικιωμένον ψελλιζόμενον ἢ τὸν βλέπῃ παίζοντα, φαίνεται καταγέλαστον καὶ ἀπρεπὲς εἰς τὴν ἡλικίαν του καὶ δαρμοῦ ἄξιον. Παραπλησίως δὲ διατίθεμαι καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας. Ὅταν μὲν ἴδω νεανίαν φιλοσοφοῦντα θέλγομαι, καὶ μοὶ φαίνεται πρέπον τῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ, καὶ νομίζω ὅτι ὁ τοιοῦτος ἐμφορεῖται ὑπὸ εὐγενῶν αἰσθημάτων· τοὐναντίον δὲ τὸν μὴ φιλοσοφοῦντα θεωρῶ ἀγενῆ καὶ ἀνίκανον νὰ ἐπιχειρήσῃ καλήν τινα καὶ γενναίαν πρᾶ-

[1]) Ὁ υἱὸς τοῦ Πυριλάμπους, πλουσίου Ἀθηναίου καὶ φίλου τοῦ Περικλέους ὠνομάζετο Δῆμος ἐπὶ καλλονῇ φημιζόμενος.

[1]) Γηρυόνης ὁ υἱὸς τοῦ Χρυσάορος (τοῦ κεραυνοῦ) καὶ Καλλιῤῥόης τῆς Ὠκεανίδος μυθολογεῖται ὡς γίγας τρισώματος καὶ τρικέφαλος. Διέτριβε δὲ μετὰ τοῦ κυνὸς αὐτοῦ Ὄρθρου ἐν τῇ νήσῳ Ἐρυθείᾳ, ποιμαίνων πολυπληθῆ ἀγέλην βοῶν, ἃς τινας τῷ ἥρπασεν ὁ Ἡρακλῆς.

ξιν. Ὅταν ὅμως ἴδω πρεσβύτερον εἰσέτι φιλοσοφοῦντα καὶ μὴ ἀφιστάμενον τῆς ἀσχολίας ταύτης μοὶ φαίνεται ὅτι γίνεται ἤδη δαρμοῦ ἄξιος.

Τοιαύτην δὲ γνώμην ὁ Καλλικλῆς περὶ τῶν φιλοσοφούντων ἀποφηνάμενος, καταστρέφει τὸν λόγον ἐκδηλῶν τὰ πρὸς τὸν Σωκράτη εὐνοϊκὰ αὐτοῦ αἰσθήματα καὶ προτρέπων αὐτὸν νὰ παραιτήσῃ τὰ ληρήματα ταῦτα καὶ τὰς φλυαρίας καὶ νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οἵτινες διὰ τῆς πρακτικῆς αὐτῶν ἐνεργότητος ἀπέκτησεν καὶ πλοῦτον, καί ὑπόληψιν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Τὸν δὲ Καλλικλέα διαδεχόμενος ὁ Σωκράτης προοιμιάζεται λέγων ὅτι θεωρεῖ ἕρμαιον τὴν συνάντησιν τοιούτου ἀνδρὸς συνδυάζοντος ἐν ἑαυτῷ ἐπιστήμην καὶ εὔνοιαν καὶ παῤῥησίαν, ἤτοι ἅπαντα τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα πρὸς βάσανον τῆς ἀληθείας καὶ πρὸς διάγνωσιν τῆς ὀρθότητος ἢ μὴ τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν σκέψεων τοῦ μετ' αὐτοῦ συνδιαλεγομένου συνεταίρου του· Ὅθεν ὅ,τι ἀμφότεροι συνομολογήσωσι, τοῦτο ἔσται ὁριστικὸν καὶ ἀνεπίδεκτον περαιτέρω φιλονεικίας καὶ συζητήσεως. Μετὰ δὲ τὸ προοίμον τοῦτο φέρει ὑπὸ σκέψιν τὸ κύριον τοῦ Διαλόγου Ζήτημα, πῶς βιωτέον ἢ τὶς ἡ ἀληθὴς ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, καὶ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ἦναι ὁ ἄνθρωπος καὶ περὶ τί ν' ἀσχολῆται καὶ μέχρι τίνος σημείου, εἴτε πρεσβύτερος εἴτε νεώτερος ὤν. Ἰδοὺ δὲ τίνι τρόπῳ διὰ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου συζητεῖ τὸν τοῦ Καλλικλέους ὁρισμὸν περὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἰσχυρισθέντος ὅτι τοῦτο συνίσταται εἰς τὸ νὰ διαρπάζῃ τὰ τῶν ἀσθενεστέρων ὁ δυνατώτερος καὶ νὰ δεσπόζῃ τῶν χειροτέρων ὁ καλήτερος. Οἱ δὲ ὅροι *δυνατώτερος*, *καλήτερος* σημαίνουσι κατὰ τὸν Καλλικλέα τὸν σωματικῶς ἰσχυρότερον. Ἀλλ' οἱ πολλοί εἰσι κατὰ φύσιν ἰσχυρότεροι τοῦ ἑνός, οἵτινες καὶ θέτουσι τοὺς νόμους κατὰ τοῦ ἑνός. Οἱ δὲ ἰσχυρότεροί εἰσιν ἐνταυτῷ καὶ οἱ καλήτεροι. Ἀλλ' οἱ πολλοί εἰσιν οἱ νομοθετοῦντες, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἔλεγεν ὁ Καλλικλῆς ὅτι τὸ δίκαιον συνίσταται εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ὅτι τὸ ἀδικεῖν εἶναι αἰσχρότερον τοῦ ἀδικεῖσθαι. Ἄρα οὐχὶ μόνον κατὰ νόμον ἀλλὰ καὶ κατὰ φύσιν τὸ ἀδικεῖν εἶναι αἰσχρότερον τοῦ ἀδικεῖσθαι καὶ τὸ δίκαιον συνίσταται εἰς τὴν ἰσότητα.

Ἀλλ' ὁ Καλλικλῆς στενοχωρούμενος ἤδη ὑπὸ τῆς Σωκρατικῆς διαλεκτικῆς ἐμμένει μὲν εἰς ἣν πρὸ μικροῦ ἰσχυρίσθη ταυτότητα τῶν δύο ὅρων, τοῦ *δυνατωτέρου* καὶ τοῦ *καλητέρου*, πλὴν λεληθότως πῶς ἀλλοιοῖ τὴν σχέσιν τῶν δύο τούτων ὅρων, διότι ἐνῷ προηγουμένως συνεταύτιζε τοὺς καλητέρους μετὰ τῶν δυνατωτέρων, νῦν τὸ ἀνάπαλιν συνταυτίζει τοὺς δυνατωτέρους μετὰ τῶν καλητέρων, διατεινόμενος ὅτι οἱ δυνατώτεροί εἰσιν οἱ καλήτεροι, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Σωκράτους ἔτι σαφέστερον προσδιορίζει ὅτι διὰ τῶν καλητέρων ἐννοεῖ τοὺς φρονιμωτέρους· διότι πολλάκις εἷς ὀρθῶς φρονῶν εἶναι δυνατώτερος μυρίων ἀφρόνων καὶ οὗτος δέον ν' ἄρχῃ, οἱ δὲ ν' ἄρχωνται καὶ καθὸ ἄρχων νὰ πλεονεκτῇ τῶν ἀρχομένων: Ἐπὶ τέλους δὲ ἀναγκάζεται ὑπὸ τοῦ Σωράτους νὰ ἐξηγηθῇ ὁριστικώτερον, ὅτι ἐννοεῖ τοὺς φρονίμους εἰς τὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ὀρθὴν τούτων διαχείρισιν, καὶ οὐ μόνον φρονίμους ἀλλὰ καὶ ἀνδρείους, ὥστε νὰ ἦναι ἱκανοὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰ σχέδιά των μὴ ἀποκάμνοντες διὰ μαλακίαν τῆς ψυχῆς. Εἰς τούτους ἀνήκει ἡ διοίκησις τῶν πόλεων, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ δίκαιον, νὰ πλεονεκτῶσιν οὗτοι τῶν ἄλλων, οἱ ἄρχοντες τῶν ὑπηκόων. Αἴφνης δ' ἐνταῦθα ὁ Σωκράτης ἀπευθύνει τῷ Καλλικλεῖ τὴν ἐρώτησιν, ἂν ἦναι ἀνάγκη ὁ ἄρχων νὰ ἄρχῃ μόνον τῶν ἄλλων, ἢ καὶ ἑαυτοῦ, ἤτοι νὰ ἦναι ἐγκρατὴς καὶ σώφρων καὶ νὰ κυριεύῃ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας του, ἐρώτησιν, ἐξ ἧς ἀπορρέουσιν αἱ δύω ἀντίθετοι θεωρίαι περὶ τοῦ πῶς βιωτέον. Ἀλλ' ὁ Καλλικλῆς, ὅστις δύο μόνας ἀρετὰς παραδέχεται, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀνδρείαν, ἀρνούμενος τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην θεωρεῖ ὡς ἀποκύημα τῆς παιδικῆς τοῦ Σωκράτους ἁπλοϊκότητος τὸ νὰ περιθάλπῃ τοιαύτας προλήψεις περὶ τῆς σωφροσύνης. Ἐξετάζων λοιπὸν τίς ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, κατὰ τίνας ἀρχὰς καὶ κανόνας ῥυθμίζων τὰς πράξεις του ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ καταστῇ εὐδαίμων, πάνυ ἀσυτόλως καὶ ἀνευρυθριάστως ἐξωτερικεύει τὰς πεποιθήσεις του δογματίζων ὅτι ὁ μέλλων νὰ διέλθῃ βίον εὐδαίμονα δέον ν' ἀφίνῃ τὰς ἐπιθυμίας του νὰ λαμβάνωσιν ὅσον ἔνεστι μεγίστην ἔντασιν καὶ νὰ μὴ τὰς περιστέλλῃ· ταύτας δὲ εἰς τὸ ἔπακρον ἐντεινομένας νὰ

ἦναι ἱκανὸς νὰ ἐκπληροῖ διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς φρονήσεως. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δὲν εἶναι ἐφικτὸν εἰς τοὺς πολλούς, ψέγουσιν ἐντεῦθεν τοὺς δυνατοὺς νὰ ἱκανοποιῶσι τὰ πάθη των ἀποκρυπτόμενοι δι' αἰσχύνην τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀδυναμίαν, καὶ λέγουσιν ὅτι ἡ ἀκολασία εἶναι δῆθεν αἰσχρὸν, δουλαγωγοῦντες τοὺς καλητέρους τὴν φύσιν ἀνθρώπους καὶ αὐτοὶ μὴ δυνάμενοι νὰ πληρῶσι τὰς ἐπιθυμίας των ἐπαινοῦσι τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην διὰ τὴν ἑαυτῶν ἀνανδρίαν. Ἰδοὺ λοιπὸν κατ' ἀλήθειαν πῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα. Ἡ τρυφὴ καὶ ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἀκράτεια, ἐὰν ἔχῃ τὰ πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ἡδονῆς ἀπαιτούμενα μέσα, τοῦτο εἶναι ἀρετὴ καὶ εὐδαιμονία, τὰ δὲ ἄλλα ταῦτα, τὰ καλλωπίσματα, τὰ παρὰ φύσιν συνθήματα ἀνθρώπων, εἰσὶ φλυαρία καὶ οὐδενὸς ἄξια.

Ὅ,τι δὲν ἀπετόλμησαν ὁ Γοργίας καὶ ὁ Πῶλος νὰ διαμφισβητήσωσι τοῦτο εὐθαρσῶς πάνυ ἀποτολμᾷ ἐν τῷ παρόντι τμήματι, τὸ τρίτον τοῦ διαλόγου πρόσωπον, ὁ Καλλικλῆς. Ὁ μὲν Γοργίας ὁρμώμενος ἐκ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι ὁ ὄντως ῥήτωρ εἶναι δίκαιος καὶ δὲν καταχρᾶται τὴν τέχνην του πρὸς τέλος ἄδικον, ὁ δὲ Πῶλος καί περ ἀποκρούων τὴν προϋπόθεσιν ταύτην, διασώζων ὅμως καὶ αὐτὸς τοὐλάχιστον δόσιν τινὰ ἠθικοῦ αἰσθήματος, ὥστε νὰ ὁμολογήσῃ εἰ καὶ μετά τινος δυσκολίας, ὅτι κάλλιον τὸ ἀδικεῖσθαι τοῦ ἀδικεῖν, ἢ ἐν ἄλλοις ῥήμασιν ἑκάτεροι μὴ ἀπαρνησάμενοι ἀπολύτως πᾶσαν ἠθικὴν ἀρχὴν εὐκόλως διὰ τῶν διαδοχικῶν τοῦ Σωκράτους ἐρωτήσεων ἀναγκάζονται ἐπὶ τέλους νὰ περιπέσωσιν εἰς προφανῆ ἀντίφασιν πρὸς τοὺς προηγουμένους ἰσχυρισμούς των· ἀλλ' ἀπέναντι τοῦ Καλλικλέους, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἀναγνωρίζει ἐλατήριον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ὑπέρτερον τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς τῶν αἰσθητικῶν ἡδονῶν ἀπολαύσεως, ὅστις οὐδένα ἠθικὸν νόμον παραδεχόμενος οἰκτείρει τὰς ἠθικο-φιλοσοφικὰς τοῦ Σωκράτους ἀσχολίας καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς Μεθόδου του, ἐξ ὧν οὔτε πλοῦτον προσκτᾶταί τις, οὔτε κοινωνικὴν βαρύτητα, δέον ν' ἀντιταχθῶσι νέαι ἀρχαὶ, νέαι θεωρίαι πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Πρῶτος τῶν Σοφιστῶν ὁ Ἱππίας ἐδίδαξε τὸ ὀλέθριον δόγμα, ὅπερ καὶ ὁ Καλλικλῆς ἐνταῦθα ὑποστηρίζει ὅτι ὁ φυσικὸς νόμος ἀντίκειται πρὸς τὸν θετικὸν, ὅτι ὁ μὲν ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἵνα μεταδιώκῃ τὴν ἀπεριόριστον ἐκπλήρωσιν τῶν αἰσθητικῶν αὐτοῦ ὁρμῶν καὶ ὀρέξεων, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ τὴν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἰδιοτελῶν αὐτοῦ σκοπῶν ἀπαιτουμένην δύναμιν καὶ ἱκανότητα, ὁ δὲ ἐπενοήθη ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ἀδυνάτων ὡς φραγμὸς καὶ προτείχισμα κατὰ τῆς ἐλευθέρας ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῶν δικαιωμάτων της, διότι οἱ ἀδύνατοι φοβούμενοι ἢ καὶ φθονοῦντες τοὺς ἰσχυροὺς θέτουσι νόμους καὶ συνιστῶσι τὴν ἰσότητα πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον παρὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως τὸν ἐπιτάττοντα ἵνα οἱ δυνατώτεροι καὶ οἱ καλήτεροι πλεονεκτῶσι τῶν ἄλλων. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι κατὰ πᾶσαν ἱστορικὴν ἐποχὴν οἱ παραδεχόμενοι ὅτι ἡ αἰσθητικότης εἶναι ἡ μόνη πηγὴ τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, οἷον ἐκ μὲν τῶν ἀρχαίων ὁ Δημόκριτος καὶ ὁ Ἐπίκουρος, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Λώκκιος καὶ ὁ Ἑλβέτιος, κατὰ λογικὴν ἀνάγκην καταντῶσιν εἰς τοιαύτας ἠθικοπολιτικὰς συνεπείας ἀρνούμενοι τὸν ἐν τῇ καρδίᾳ παντὸς ἀνθρώπου ἐγκεκολαμμένον ἠθικὸν νόμον, καὶ πρεσβεύοντες ὅτι ἡ πολιτεία εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀνάγκης, τῆς ἀσφαλείας καὶ ὅτι οὐδένα ἄλλον ἔχει προορισμὸν, εἰμὴ ἐν μέρει θεραπαινίδος νὰ βοηθῇ τοὺς ἀδυνάτους κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν ἰσχυρῶν, θέτουσα νόμους ἐξασφαλίζοντας τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ πολίτου.

Συνεπείᾳ οὖν τοιούτων ἀρχῶν ὁ Καλλικλῆς αἴρει πᾶσαν διαστολὴν μεταξὺ δικαίου καὶ ἀδίκου· διότι ἔνθα ἐπικρατεῖ μόνον τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, ὁ ἀσθενέστερος δὲν δικαιοῦται νὰ δυσανασχετῇ κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος αὐτὸν, καὶ τὸ ν' ἀνέχηταί τις ἀδικούμενος, ὅπερ ὁ Σωκράτης θεωρεῖ ὡς τὸ ἔπακρον τῆς ἠθικότητος, ὁ Καλλικλῆς τὸ κατακρίνει ὡς τι ἀνδραποδῶδες καὶ ἄνανδρον, ὡς ἀνικανότητα πρὸς ἄμυναν. Ὅθεν οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι, κατὰ τὸν Καλλικλέα, οἱ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν εὐδαιμονίαν ἀποβλέποντες, δέον ὅπως διαῤῥηγνύοντες τὰ δεσμὰ, δι' ὧν οἱ πολλοὶ πειρῶνται νὰ δεσμεύωσι τὴν ἐλευθέραν ἐκείνων ἐνέργειαν, ζῶσιν ἐν τρυφῇ καὶ ἀκολασίᾳ, ἀποκτῶντες παντὶ θεμιτῷ καὶ ἀθεμίτῳ μέσῳ πλοῦτον καὶ δύναμιν, καθιστά-

μενοι χρήσιμοι εἰς τοὺς φίλους καὶ βλαβεροὶ εἰς τοὺς ἐχθρούς των καὶ ἀσυστόλως ἐκπληροῦντες τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας των. Κατὰ ταύτην οὖν τὴν θεωρίαν ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν διαφέρει τοῦ κτήνους, καὶ αἱ φθοραὶ, ἂς τὰ ἰσχυρότερα τῶν ζώων ἐπιφέρουσι κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων, ἢ οἱ κατακτητικοὶ πόλεμοι, οὓς οἱ κραταιοὶ αἴρουσι κατὰ τῶν ἀδυνάτων, ἀπὸ τοῦ ἴσου, ἄνευ διακρίσεως δικαιολογοῦνται ὡς ἐρειδόμενοι ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου.

Ἐντεῦθεν δ' ἕπεται ὅτι ὁ ὑπὸ τοιούτων θεωριῶν ἐμφορούμενος πολιτικὸς ἀνὴρ ἐν οὐδενὶ λόγῳ τίθεται τὸν φιλόσοφον, ὅστις ἀποφεύγων τὴν τύρβην τῆς ἀγορᾶς καὶ τοὺς διαπληκτισμοὺς τῶν πολιτικῶν κομμάτων, καὶ ἐν γωνίᾳ συνδιαλεγόμενος μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων συνεταίρων ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διαδόσεως ἀληθειῶν, αἵτινες εἰς τοὺς πολιτικοὺς ῥαδιούργους καὶ τοὺς ἐγωϊστὰς εἰσι σκάνδαλον καὶ μωρία.

Ὅθεν ὁ Καλλικλῆς φιλικῶς ἀποτρέπων τὸν Σωκράτη τῶν θεωρητικῶν διατριβῶν του, ἐξ ὧν οὐδὲν πρακτικὸν πορίζεται ὄφελος, ἐφαρμόζει πρὸς αὐτὸν τοὺς στίχους ἐκείνους ἐκ τῆς Ἀντιόπης τοῦ Εὐριπίδου, ἐν οἷς ὁ πρακτικὸς Ζῆθος παραινεῖ τὸν ἀδελφόν του Ἀμφίονα τὸν μουσικὸν, ἵνα ἀποστὰς τῆς περὶ τὴν μουσικὴν ἀγόνου ἀσχολίας του, ἐπιδοθῇ εἰς τὸν πρακτικὸν βίον

..... ἀλλ' ἐμοὶ πιθοῦ
Παῦσαι μελῳδῶν, πολεμίων δ' εὐμουσίαν
ἄσκει . . τοιαῦτ' ἄειδε καὶ δόξεις φρονεῖν,
σκάπτων, ἀρῶν γῆν, ποιμνίοις ἐπιστατῶν,
ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς σοφίσματα,
ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις.

Οἱ στίχοι δὲ οὗτοι τοῦ Εὐριπίδου, δι' ὧν περιγράφονται οἱ ἀντίθετοι χαρακτῆρες τῶν δύο προμνησθέντων ἀδελφῶν δύνανται προσφυῶς νὰ ἐφαρμοσθῶσι καθόλου ὁσάκις νόες θεωρητικοὶ καὶ τῶν ἐγκοσμίων ἀπηλλοτριωμένοι ἔρχονται εἰς διαπάλην πρὸς ἄνδρας πρακτικοὺς καὶ φύσει ἐπὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ τῆς πολιτείας ῥέποντας, καθάπερ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ δράστης Καλλικλῆς πρὸς τὸν φιλοσοφοῦντα Σωκράτη.

Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ φθοροποιὰ δόγματα ἐφ' ὧν ἐπωκοδόμηται τὸ ἠθικοπολιτικὸν τοῦ Καλλικλέους σύστημα· καιρὸς δὲ ἤδη νὰ παρατηρήσωμεν μεθ' οἵας διαλεκτικῆς τέχνης ἀνασκευάζει ὁ Σωκράτης τὰ τοῦ ἀντιπάλου του ἐπιχειρήματα.

Καὶ κατὰ πρῶτον, ἐπειδὴ ὁ Καλλικλῆς διαλαγόμενος ἀδιακρίτως ἐποιήσατο χρῆσιν τῶν λέξεων *καλλίτερος, δυνατώτερος, ἰσχυρότερος*, τὸν ἐρωτᾷ ὁ Σωκράτης ἂν καλλιτέρους ἐννοεῖ τοὺς ἰσχυροτέρους. Ὁμολογήσαντος δὲ τοῦτο τοῦ Καλλικλέους, ὁ Σωκράτης εὐκόλως ἀποδεικνύει ὅτι διὰ τῆς ὁμολογίας του ταύτης ἀνατρέπεται, ὅπερ ἐξήνεγκε δόγμα, ὅτι ἡ φύσις καὶ ὁ νόμος εἰσὶν ἐναντία πρὸς ἄλληλα· διότι ἐὰν οἱ καλλίτεροι ἦναι ἰσχυρότεροι, τῆς μεγαλειτέρας ἰσχύος ἐγκειμένης ἐν τοῖς πολλοῖς καὶ τῶν πολλῶν θεσπισάντων τοὺς νόμους ἐκείνους, οἵτινες προκηρύττουσιν, ὅτι τὸ δίκαιον συνίσταται εἰς τὴν ἰσότητα, καὶ ὅτι τὸ ἀδικεῖν εἶναι αἴσχιον τοῦ ἀδικεῖσθαι, ἕπεται ὅτι τὸ κατὰ νόμον εἶναι καὶ τὸ κατὰ φύσιν· διότι τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν θεσπιζόμενον ὡς δίκαιον θεσπίζεται ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων. Ἀλλ' ὁ Καλλικλῆς γνούς ὅτι ἐνεσχέθη ἐν τοῖς βρόχοις τῆς Σωκρατικῆς διαλεκτικῆς, ἐνῷ προλαβόντως ὑπήγαγε τὴν τοῦ καλλιτέρου ἔννοιαν ὑπὸ τὴν τοῦ δυνατωτέρου ἢ τοῦ ἰσχυροτέρου, ὑπάγει νῦν ἐπιτηδείως τὴν τοῦ δυνατωτέρου ὑπὸ τὴν τοῦ καλλιτέρου, ὑποστηρίζων ὅτι δυνατωτέρους ἐννοεῖ τοὺς καλλιτέρους, ἤτοι τοὺς ἐπὶ νοημοσύνῃ καὶ ἀνδρείᾳ προέχοντας τῶν ἄλλων, καὶ ἕνεκεν τῶν πλεονεκτημάτων τούτων δικαιουμένους ν' ἄρχωσι τῶν πόλεων. Ὅθεν κατὰ τὸν Καλλικλέα ὁ ἄξιος καὶ ἱκανὸς ν' ἄρχῃ δὲν εἶναι ὁ δικαιότερος καὶ ὁ σωφρονέστερος, ἀλλ' ὁ τοὺς ἄλλους ὑπερακοντίζων κατὰ τὴν νοημοσύνην καὶ τὴν ἀνδρείαν, ἤτοι ὁ δυνάμενος καὶ νὰ ἐπινοῇ καὶ τὰ ἐπινοηθέντα νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Ἀλλὰ καὶ οὕτω μετασκευαζομένη ἡ τοῦ Καλλικλέους πρότασις, ὅτι δέον ν' ἄρχῃ οὐχὶ ὁ ἰσχυρότερος, ἀλλ' ὁ νοημονέστερος καὶ ἀνδρειότερος δὲν προσκτᾶται μείζονα βαθμὸν λογικῆς ἀξίας καὶ βαρύτητος. Καὶ ἀληθῶς μὲν ὁ νοήμων καὶ ὁ ἀνδρεῖος δέον ν' ἄρχῃ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἀναγκαῖον καὶ ἄφευκτον ὅρον ν' ἄρχῃ πρῶτος αὐτὸς ἑαυτοῦ, ν' ἄρχῃ τῶν ἰδίων αὐτοῦ παθῶν ἀντὶ τοῦ νὰ καθυποτάττῃ τοὺς ἄλλους εἰς αὐτά. Ἄλλως ἡ ἐξωτερικὴ ἀρχὴ καὶ δεσποτεία μετατρέπεται εἰς ἐσωτερικὴν δουλείαν καὶ αἰχμαλωσίαν, διότι ἡ ἀκόλαστος ἐλευθερία οὐδεμίαν ἐπιβάλλει εἰς ἑαυτὴν ὑποχρέωσιν, οὔτε ἀπέναντι τοῦ πολιτικοῦ οὔτε τοῦ ἠθικοῦ νόμου· μετὰ δὲ τῆς δικαιοσύνης ἀποσείεται καὶ τὴν σωφροσύνην, ἥτις εἶναι ἀρχὴ πάσης ἀρετῆς καὶ βάσις τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας. Ἀφίνει τὸ ὁρμέμφυτον ν' ἀναπτύσσηται κατὰ πάσας αὐτοῦ τὰς διαστάσεις οὐδαμῶς αὐτὸ περιστέλλουσα, καὶ ἐπιψέγει τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην ὡς ἐπινοήματα τῶν ἀθλίων καὶ ἀδυνάτων, οἵτινες ἀνίκανοι ὄντες νὰ ἐκπορίζωνται πλήρωσιν τῶν ἡδονῶν των, ἐπαινοῦσι ὡς ἀρετὴν τὴν τῶν παθῶν καταστολὴν καὶ χαλίνωσιν. Ἀλλὰ τοιαύτη ἐλευθερία εἶναι αὐτόχρημα δουλεία ἀφόρητος, διότι ὁ ἀκόλαστος ὁ νομίζων ἑαυτὸν ἐλεύθερον γίνεται ἀδιαλείπτως δοῦλος τῶν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν μεταβαλλομένων ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ καὶ ὀρέξων αἵτινες πολλάκις πρὸς ἀλλήλας ἀντιστρατεύονται καὶ συγκρούονται· ἡ δὲ ἠθικὴ ἐλευθερία, τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ πνεύματος ὅπερ ἐπιβεβαιοῖ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν, παντάπασιν ἐκλείπει καὶ ἐξαφανίζεται. Ἀλλὰ πᾶσα θεωρία ἥτις δὲν ἀναγνωρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἄλλην τινὰ δύναμιν ὑπερτέραν τῆς αἰσθητικότητος οἱονεὶ ὑπὸ ἀκαταμαχήτου λογικῆς ἀνάγκης πιεζομένη καταντᾷ εἰς τὰ αὐτὰ μετὰ τοῦ Καλλικλέους συμπεράσματα ἀναιροῦσα τὸ δίκαιον καὶ τὸν ἠθικὸν νόμον, καὶ ἀποζηραίνουσα πᾶσαν ζωτικὴν ἰκμάδα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τῶν δὲ ὀλεθρίων συνεπειῶν τοιούτων δογμάτων ἔχομεν δυστυχῶς πρόσφατον παράδειγμα τὰς ἀθεμιτουργείας τῆς *Διεθνοῦς*, ἥτις τὰ καθεστῶτα ἄρδην ἀνατρέπουσα καὶ πᾶν ἐκπολιτευτικὸν στοιχεῖον, πᾶν αἴσθημα δικαίου, καλοῦ καὶ ἀληθοῦς πρόῤῥιζα ἀνασπῶσα περιστέλλει τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἰς τὴν ὑλικὴν εὐζωΐαν καὶ τὴν κτηνώδη τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν ἐκπλήρωσιν.

ΤΜΗΜΑ Δ'.

(492 Δ.— 505 Δ).

Πρὶν ἡ προβῇ ὁ Σωκράτης εἰς διαλεκτικὴν ἔρευναν τῆς τοῦ Καλλικλέους θεωρίας, καθ' ἣν τέλος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἶναι ἡ ἀκολασία τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἡ δι' οἱουδήποτε τρόπου πλήρωσις αὐτῶν, ἀπεικονίζει τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ βίου διὰ συμβολικῆς παραστάσεως, ἣν ἠρύσατο παρά τινος σοφοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν Πυθαγορικὴν σχολὴν ἀνήκοντος ὅστις ἐγνωμάτευεν ὅτι ἡ παροῦσα ἡμῶν ζωὴ εἶναι θάνατος, καὶ ὅτι τὸ μὲν ἡμέτερον σῶμα εἶναι σῆμα (τάφος), τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς φύσει μεταπείθεται καὶ μεταπίπτει ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἐπιθυμίαν· ὅπερ ἀνήρ τις περὶ τὴν ἀλληγορίαν ἐπιδέξιος ἴσως Σικελὸς ἢ Ἰταλὸς κατά τινα ἀναλογίαν τῆς λέξεως πρὸς τὸ σημαινόμενον, ὠνόμασε *πίθον* ἐπειδὴ εὐκόλως πείθεται καὶ πιστεύει· τοὺς δὲ ἀνοήτους ἀμυήτους [1]· τὸ δὲ μέρος τῆς ψυχῆς τούτων τῶν ἀμυήτων ἐν ᾧ εἶσιν αἱ ἐπιθυμίαι, καθὸ ἀκόλαστον καὶ ἀκρατὲς παρέβαλε διὰ τὴν ἀπληστίαν αὐτοῦ πρὸς τετρημένον πίθον· ἐκ τῶν οἰκούντων λοιπὸν ἐν τῷ Ἅδῃ (διὰ τούτου δὲ ἐννοεῖ τὸν ἀόρατον ἔσω κόσμον [2]) οἱ ἀμύητοι οὗτοί εἰσι κατ' αὐτὸν ἀθλιώτατοι καὶ φέρουσιν εἰς τὸν τετρημένον πίθον ὕδωρ ἀντλούμενον διὰ κοσκίνου ἐπίσης τετρημένου· ἀπείκασε δὲ πρὸς κόσκινον τὴν ψυχὴν τῶν ἀνοήτων ὡς τετρημένην, ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ διακρατῇ δι' ἔλλειψιν πίστεως καὶ ἐπιστήμης.

Ἵνα δὲ ὁ Σωκράτης καταστήσῃ ἔτι μᾶλλον καταληπτὴν τῷ Καλλικλεῖ τὴν διαφορὰν τοῦ τε σώφρονος καὶ τοῦ ἀκολάστου βίου ἀναφέρει καὶ ἄλλην ἀλληγορίαν ἣν παρέλαβεν

[1]) Ἀμύητος κατὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν τῆς λέξεως σημαίνει τὸν μὴ κατηχημένον εἰς τὰ μυστήρια. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ λέξις ἐκλαμβάνεται κατὰ τὴν κυρίαν αὐτῆς σημασίαν τοῦ μύειν, κλείειν· ὅθεν ἀμύητος, ὁ ἄκλειστος, ὁ ἀνοικτὸς, ἤτοι ὁ ἔκδοτος ὢν εἰς πᾶσαν ἡδονὴν, εἰς πᾶν γόητρον τοῦ ἔξω κόσμου.

[2]) Ὁ Πλάτων ἐνταῦθα ὑπαινιττόμενος τὸν τῶν Δαναΐδων μῦθον, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ Ἅδου ἐννοεῖ τὸν κάτω κόσμον κατὰ τὴν δημώδη πίστιν· ἔπειτα διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἀοράτου, δι' ἧς ὁ Ἅδης ἀλληγορικῶς ἐκλαμβάνεται ὡς ὁ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ἀόρατος πνευματικὸς βίος, ὑπεμφαίνει ὅτι τὴν μυθολογουμένην ἐκείνην τιμωρίαν τῶν Δαναΐδων ἀληθῶς ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ὑφίστανται οἱ ἀκρατεῖς καὶ μὴ κολάζοντες τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας των.

ἐκ τῆς αὐτῆς σχολῆς, ἐξ ἧς καὶ τὴν ἥδη μνημονευθεῖσαν· δύο ἄνθρωποι ἔχουσιν ἑκάτερος πολλοὺς πίθους, καὶ ὁ μὲν ἕτερος τοὺς ἔχει ὑγιεῖς καὶ πλήρεις, τὸν μὲν οἶνον, τὸν δὲ μέλιτος, τὸν δὲ γάλακτος, καὶ ἄλλους ἄλλων ὑγρῶν, σπανίων τούτων ὄντων καὶ δυσπορίστων. Ὁ μὲν οὖν ἕτερος πληρώσας τοὺς πίθους αὐτοῦ οὐκέτι ἐπιχέει ἐν αὐτοῖς, οὐδ' ἔχει πλέον ἀνησυχίαν τινὰ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν πλήρωσιν· ὁ δ' ἕτερος δύναται μέν, καθάπερ καὶ ἐκεῖνος, νὰ ἐκπορίζηται τὰ αὐτὰ ὑγρὰ, καί τοι δυσκόλως, ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἀγγεῖά του εἶναι τετρημένα καὶ σαθρὰ, ἀναγκάζεται νὰ τὰ πληροῖ ἀδιακόπως νυχθημερὸν, ἵνα μὴ περιέλθῃ εἰς ἐσχάτην ἀθλιότητα. Ἀλλ' ὁ Καλλικλῆς καὶ μετὰ τὴν ἀπεικόνισιν ἑκατέρου τοῦ βίου δὲν πείθεται ὅτι ἡ σωφροσύνη εἶναι προτιμοτέρα τῆς ἀκολασίας, ὅτι ὁ κόσμιος βίος εἶναι εὐδαιμονέστερος τοῦ ἀκολάστου· διότι ὁ πληρώσας, λέγει, τοὺς πίθους οὐκέτι αἰσθάνεται οὐδεμίαν ἡδονὴν, ἀλλὰ ζῇ ὥσπερ λίθος, μετὰ τὴν πλήρωσιν μήτε χαίρων μήτε λυπούμενος. Ὅθεν κατὰ τὸν Καλλικλέα ἡ εὐδαιμονία καὶ τὸ ἀγαθὸν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἔχῃ τις παντοδαπὰς ἐπιθυμίας καὶ νὰ δύναται νὰ τὰς πληροῖ· ἑπομένως δὲ ἰσχυρίζεται ὅτι πᾶν τὸ ἡδὺ εἶναι καὶ ἀγαθὸν ἢ ὅτι τὸ ἡδὺ καὶ τὸ ἀγαθὸν ταυτίζονται. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης πρὸς ἀνασκευὴν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τοῦ Καλλικλέους διά τινος διαλεκτικῆς τῶν ἐννοιῶν διαστολῆς καὶ διαιρέσεως ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἡδὺ εἶναι ἕτερον τοῦ ἀγαθοῦ. Ὑπάρχουσι, λέγει, ἀπολύτως ἐναντίαι ἔννοιαι, ὧν ἑκάτερα τὰ μέλη ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τοιαύτην σχέσιν, ὥστε ἡ θέσις τοῦ ἑνὸς ἐπιφέρει τὴν ἄρσιν τοῦ ἑτέρου, καὶ τὸ ἀνάπαλιν· οἷον ἡ ὑγεία καὶ ἡ νόσος εἰσὶν ἐναντίαι ἔννοιαι, αἵτινες δὲν δύνανται ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ οὔτε νὰ συνυπάρχωσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὔτε νὰ συνεκλείπωσιν· ὡσαύτως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ περὶ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἀσθενείας, καὶ περὶ τοῦ τάχους καὶ τῆς βραδύτητος, καὶ περὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἀθλιότητος, ἢ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐὰν λοιπὸν εὕρωμεν, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Σωκράτης, ἄλλας τινὰς ἐννοίας ἅμα συνυπαρχούσας καὶ ἅμα συνεκλειπούσας, ἔπεται ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἦναι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἡ πεῖνα ἢ ἡ δίψα, καθόλου δὲ πᾶσα ἔνδεια καὶ ἐπιθυμία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη εἶναι αἴσθημα ἀνιαρόν. Ἀλλὰ τὸ νὰ τρώγῃ τις πεινῶν, ἢ τὸ νὰ πίνῃ διψῶν, καθόλου δὲ τὸ νὰ πληροῖ οἱανδήποτε ἐπιθυμίαν εἶναι ἡδύ· ἑπομένως δὲ τὸ νὰ πίνῃ τις διψῶν σημαίνει τὸ νὰ χαίρῃ ἅμα λυπούμενος. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὰ αἰσθήματα, ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη, συνυπάρχουσι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ τόπον εἴτε τῆς ψυχῆς εἴτε τοῦ σώματος. Ἀλλ' ὅμως ὁμολογεῖται ὅτι εἶναι ἀδύνατον εὐδαιμονῶν τις νὰ δυστυχῇ, ἐνῷ εἶναι δυνατὸν νὰ χαίρῃ τις λυπούμενος· τὸ χαίρειν ἄρα δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ εὐδαιμονεῖν, οὐδὲ τὸ λυπεῖσθαι πρὸς τὸ δυστυχεῖν· ἑπομένως δὲ τὸ ἡδὺ εἶναι ἕτερον τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο συμπέρασμα ἐξάγει ὁ Σωκράτης καὶ ἐκ τοῦ ἐφεξῆς συλλογισμοῦ. Πᾶς ἄνθρωπος παύεται ἅμα τοῦ νὰ αἰσθάνηται λύπην διψῶν καὶ τοῦ νὰ αἰσθάνηται ἡδονὴν πίνων. Ὅθεν ἅμα παύεται καὶ τῆς λύπης καὶ τῆς ἡδονῆς. Ἀλλ' ὅμως δὲν παύεται ἅμα τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν, ἢ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς δυστυχίας. Ἐντεῦθεν οὖν ἕπεται ὅτι τὸ ἀγαθὸν δὲν ταυτίζεται μετὰ τοῦ ἡδέος, οὐδὲ τὸ κακὸν μετὰ τοῦ λυπηροῦ, διότι τούτων μὲν γίνεται ταὐτόχρονος παῦσις, ἐκείνων δὲ ὄχι. Φέρει δὲ τέλος καὶ τρίτην ἀπόδειξιν στηριζομένην ἐπί τινος ὁμολογίας, ἣν ἐν ἀρχῇ τῆς προκειμένης συζητήσεως (495 Δ.) ὁ Καλλικλῆς ἐποιήσατο, εἰπὼν ὅτι ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἐπιστήμη εἰσὶν ἕτερα καὶ ἀλλήλων καὶ τῆς ἡδονῆς. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐκ τῆς ὁμολογίας ταύτης ἀποδεικνύει τὴν διαφορὰν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἡδέος. Ἐὰν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἡδὺ ὦσι ταὐτὰ, ἕπεται ὅτι ὁ μὲν ἀγαθὸς, δηλ. ὁ νοήμων καὶ ὁ ἀνδρεῖος (διότι τούτους προηγουμένως ἐχαρακτήρισεν ὁ Καλλικλῆς ὡς ἀγαθοὺς, καθάπερ καὶ τοὺς ἀνοήτους καὶ τοὺς δειλοὺς ὡς κακοὺς) εἶναι ὁ χαίρων ἕνεκεν τῆς ταυτότητος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς, ὁ δὲ κακὸς, δηλ. ὁ ἀνόητος καὶ ὁ δειλὸς εἶναι ὁ λυπούμενος. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ κακὸς ἐπίσης αἰσθάνονται ἡδονὴν καὶ λύπην, ἴσως δὲ καὶ μᾶλλον ὁ κακός. Ἄρα ὁ κακὸς γίνεται ἀγαθὸς καὶ κακὸς ἐπίσης καθάπερ καὶ ὁ ἀγαθὸς, ἢ καὶ μᾶλλον ἀγαθὸς, ἐφ' ὅσον μᾶλλον χαίρει· ὅπερ ἄτοπον· ἄρα ἄτοπος καὶ ἡ προϋποτεθεῖσα ταυτότης τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἡδέος.

Ἀλλ' ὁ Καλλικλῆς ὅστις ὑπὸ φιλαυτίας προτιμᾷ τὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ δοξασίας ἐκνίκησιν μᾶλλον ἢ τὴν τῆς ἀληθείας ἀνεύρεσιν ὑπεκφεύγων νὰ διομολογήσῃ εἰλικρινῶς τὴν ἧτταν αὐτοῦ προσποιεῖται ὅτι δῆθεν παίζων ἰσχυρίσατο τὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἡδέος ταυτότητα, καθ' ὅσον εἶναι πασίδηλον ὅτι τῶν ἡδονῶν αἱ μὲν εἰσιν ἀγαθαὶ, αἱ δὲ κακαί. Ἐκ τῆς διαδηλώσεως οὖν ταύτης τοῦ Καλλικλέους ἡ συζήτησις νέαν λαμβάνει τροπήν. Διαιρουμένων τῶν ἡδονῶν, λέγει ὁ Σωκράτης, εἰς ἀγαθὰς ἢ ὠφελίμους καὶ εἰς κακὰς ἢ βλαβερὰς, ἀνάγκη τὰς μὲν ἀγαθὰς εἴτε ἡδονὰς εἴτε λύπας νὰ μεταδιώκωμεν καὶ νὰ πράττωμεν, τὰς δὲ κακὰς ν' ἀποφεύγωμεν· διότι τὸ ἀγαθὸν εἶναι τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς ἁπασῶν τῶν πράξεων καὶ δέον πάντα τἄλλα καὶ αὐτὸ τὸ ἡδὺ νὰ πράττωνται ἕνεκεν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' οὐχὶ τὸ ἀγαθὸν ἕνεκεν τοῦ ἡδέος. Ὅθεν ὑπάρχουσιν ἐπιτηδεύματα, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, ὧν τὰ μὲν ἐντέχνως καὶ μετὰ λόγου παράγουσι τὸ ἀγαθὸν εἰς τὴν ψυχὴν, τὰ δὲ ἀτέχνως καὶ ἀλόγως ἀποσκοποῦσι μόνον πῶς νὰ ἐμποιήσωσιν εἰς τὴν ψυχὴν ἡδονὴν, ἀδιαφοροῦντα ἂν αὕτη εἶναι ὠφέλιμος ἢ βλαβερά. Μετὰ δὲ τὰς προεισαγωγικὰς ταύτας σκέψεις ὁ Σωκράτης διεξέρχόμενος τὰ ἐπιτηδεύματα ἐκεῖνα ἅτινα ἀποκλειστικῶς ἀποσκοποῦσι τὴν ψυχικὴν τέρψιν τῶν ἀκροατῶν ὀλιγωροῦντα τὸ ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον προχωρεῖ ἀπὸ τῶν ὑποδεεστέρων ἐπὶ τὰ ἀνώτερα εἴδη τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως, φέρων ὡς παράδειγμα τὴν αὐλητικὴν, τὴν ἐν τοῖς δημοσίοις μουσικοῖς ἀγῶσι κιθαριστικὴν τὴν τῶν χορῶν γύμνασιν περί τε τὴν ᾠδὴν καὶ τὴν ὀρχηστικὴν, τὴν διθυραμβοποιΐαν καὶ τὴν τραγῳδίαν, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο καὶ θαυμαστὸν εἶδος τῆς ποιήσεως, ἥτις μεταδιώκει οὐχὶ τὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ τὴν ἡδονήν καὶ τὸ νὰ χαρίζηται εἰς τοὺς θεατάς. Ἐὰν δέ τις ἀφαιρέσῃ τῆς ὅλης ποιήσεως τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῆς περικάλυμμα, τὴν μελῳδίαν καὶ τὸν ῥυθμὸν καὶ τὸ μέτρον, τί ἄλλο ὑπολείπεται ἢ οἱ λόγοι, οἵτινες ἀπευθύνονται πρὸς ὄχλον συγκείμενον ἐκ παντίων ἀνθρώπων, παίδων ὁμοῦ καὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ δούλων καὶ ἐλευθέρων. Ὅθεν ἡ ποίησις εἶναι εἴδός τι δημηγορίας, ἑπομένως δὲ ῥητορικὴ, μικροῦ λόγου ἀξία, διότι ἀποβλέπει μόνον εἰς κολακείαν τῶν θεατρικῶν ὁμηγύρεων. Τί δὲ φρονεῖς ἐπερωτᾷ κατόπιν ὁ Σωκράτης τὸν Καλλικλέα, περὶ τῆς ἄλλης ἐκείνης ῥητορικῆς τῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Ἀθηναίων δῆμον καὶ τοὺς ἄλλους δήμους τὸν ἐν τοῖς πόλεσιν ἐλευθέρων ἀνδρῶν; Νομίζεις ἄρά γε ὅτι οἱ ῥήτορες ἀείποτε ἀγορεύουσι πρὸς τὸ ἀγαθὸν σκοπὸν προτιθέμενοι, ὅπως οἱ πολῖται ἀποβῶσι καλήτεροι διὰ τοὺς αὐτῶν λόγους, ἢ καὶ οὗτοι σπεύδοντες νὰ δημηγορῶσι πρὸς χάριν τῶν συμπολιτῶν των, καὶ ἕνεκεν τοῦ ἰδίου αὐτῶν συμφέροντος παραμελοῦντες τὸ κοινὸν, προσφέρονται πρὸς τοὺς δήμους καθάπερ πρὸς παῖδας, πειρώμενοι μόνον ν' ἀρέσκωσιν αὐτοῖς, καὶ ἀδιαφοροῦντες ἂν διὰ τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς βελτιωθῶσιν ἢ χειροτερεύσωσιν. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Καλλικλέους ὅτι ἡ ἐρώτησις αὕτη χρήζει διπλῆς ἀπαντήσεως ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν ῥητόρων οἱ μὲν ἀγορεύουσι κηδόμενοι τῆς κοινῆς ὠφελείας, οἱ δὲ εἰσὶ τοιοῦτοι, οἵους αὐτὸς περιέγραψεν, ὁ Σωκράτης παραδεχόμενος τὴν ὑπὸ τοῦ Καλλικλέους τεθεῖσαν διαίρεσιν τῶν ῥητόρων εἰς δύο τάξεις ἐπάγεται ἐντεῦθεν ὅτι οἱ μὲν εἰσι κόλακες καὶ αἰσχροὶ δημηγόροι οἱ δὲ ἔντιμοι καὶ περισπούδαστοι, ἐντείνοντες ὅπως συμβουλεύωσι τοῖς πολίταις τὰ ὠφέλιμα εἴτε ταῦτα ἔσονται ἀρεστὰ εἴτε δυσάρεστα εἰς τοὺς ἀκροατάς. Πλὴν διστάζων ἄν ποτε ἐχρημάτισε τοιοῦτός τις ῥήτωρ, προκαλεῖ τὸν Καλλικλέα νὰ μνημονεύσῃ αὐτῷ ὀνομαστὶ, εἰ καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν συγχρόνων, τοὐλάχιστον ἐκ τῶν παλαιῶν ῥητόρων τινὰ ὅστις διὰ τῶν ἀγορεύσεών του ἐγένετο αἴτιος τῆς ἠθικῆς τῶν Ἀθηναίων βελτιώσεως. Τοῦ δὲ ἀποκαλέσαντος ἐναρέτους ἄνδρας τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὸν Κίμωνα καὶ τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Περικλῆ, Ναί, λέγει ὁ Σωκράτης, ἐὰν ἀληθῶς ἡ ἀρετὴ συνίσταται, καθάπερ σὺ πρότερος διϊσχυρίζεσο, εἰς τὸ νὰ ἐκπληροῖ τις τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς ἑαυτοῦ καὶ τὰς τῶν ἄλλων· ἀλλ' ἐὰν ἡ πραγματικὴ ἀρετὴ καθάπερ προϊούσης τῆς συνδιαλέξεως (499 Ε) ἠναγκάσθημεν νὰ ὁμολογήσωμεν, συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ τις οὐχὶ ἀδιακρίτως πᾶσαν ἐπιθυμίαν, ἀλλ' ἐκείνας μόνας αἵτινες πληροῦ-

μεναι ἀποκαθιστῶσι καλήτερον τὸν ἄνθρωπον, εἰς δὲ τὴν τούτων διάγνωσιν ἀπαιτεῖται τέχνη τις, δυνάμεθα νὰ διαβεβαιώσωμεν ὅτι ἐκ τῶν προμνησθέντων ἀνδρῶν ἐγένετό τις ὄντως τῆς ἀρετῆς ταύτης κάτοχος; Τοῦτο δὲ πρόκειται ἤδη νὰ ζητήσωμεν. Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ὁ ἐνάρετος ἀνὴρ, ὅστις ἐν πάσῃ ἀγορεύσει ἔχει ἐν ὄψει τὸ ὠφέλιμον, δὲν ἀγορεύει τυχαίως ἀλλ' ἀποβλέπων πρός τι τέλος· καθάπερ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι τεχνῖται δὲν μεταχειρίζονται ἕκαστος τὰ τυχόντα μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου των, ἀλλ' ἐκλέγουσι τὰ κατάλληλα, ὅπως τοῦτο ἐπεξεργάσωνται κατὰ τὸν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν προσχεδιασθέντα τύπον. Στρέψον τὰ βλέμματά σου π. χ. ἐπὶ τῶν ζωγράφων, τῶν οἰκοδόμων, τῶν ναυπηγῶν, ἐφ' οἱουδήποτε προαιρεῖσαι τεχνίτου, καὶ θέλεις ἰδεῖν ὅτι ἕκαστος αὐτῶν πᾶν, εἴτι μεταχειρίζεται, τὸ θέτει εἰς τάξιν τινὰ καὶ εὐρυθμίαν, καὶ προσαναγκάζει ἕκαστον μέρος νὰ συναρμολογῆται πρὸς τὰ ἄλλα, ἕως οὗ ἀναδείξῃ τὸ ὅλον ἐντέχνως συντεταγμένον καὶ ἐναρμόνιον. Ὅ,τι δὲ πράττουσιν οἱ ἄλλοι τεχνῖται ἕκαστος σχετικῶς πρὸς τὸ ἔργον του, τὸ αὐτὸ πράττουσι καὶ οἱ παιδοτρίβαι καὶ οἱ ἰατροὶ ὡς πρὸς τὸ σῶμα, τακτοποιοῦντες αὐτὸ καὶ κανονίζοντες. Ὅθεν τὰ ἡμέτερα σώματα, ἐὰν μὲν ἐπικρατῇ αὐτοῖς ἡ τάξις καὶ ἡ κανονικότης, εἰσὶ χρηστά, ἐὰν δὲ ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀνωμαλία, μοχθηρά. Ὅ,τι δὲ ἐρρέθη περὶ τοῦ σώματος, τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀληθεύει καὶ περὶ τῆς ψυχῆς, ἥτις ἔσται χρηστὴ, ἐὰν τύχῃ εὐκοσμίας τινὸς καὶ τάξεως. Καθάπερ δὲ ὀνομάζεται ὑγιεινὸν πᾶν εἴτι συντηρεῖ τὴν τάξιν ἐν τῷ σώματι, ἐξ οὗ γεννᾶται ἐν αὐτῷ ἡ ὑγεία, οὕτως ὀνομάζεται νόμιμον καὶ νόμος πᾶν εἴτι παράγει τάξιν καὶ εὐκοσμίαν ἐν τῇ ψυχῇ, τὸ δ' ἐντεῦθεν παραγόμενον ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σωφροσύνη. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν τὸ ἀποτέλεσμα ἀποβλέπων ὁ ῥήτωρ ἐκεῖνος, ὁ τεχνικὸς καὶ ἀγαθὸς, θελει ἀπευθύνειν εἰς τὰς ψυχὰς καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις του, ἀδιαλείπτως ἐριστῶν τὴν προσοχήν του ὅπως ἐγχαράξῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν πολιτῶν τὴν δικαιοσύνην καὶ ἐξαλείψῃ τὴν ἀδικίαν, ὅπως ἐμφυτεύσῃ τὴν σωφροσύνην καὶ ἐκριζώσῃ τὴν ἀκολασίαν, ὅπως ἐν ἑνὶ λόγῳ εἰσαγάγῃ ἐν αὐταῖς πᾶν εἶδος ἀρετῆς καὶ ἀποκλείσῃ πᾶσαν κακίαν. Ὅθεν ἡ ψυχὴ, ἐνόσῳ εἶναι μοχθηρὰ, ἀνόητος οὖσα καὶ ἀκόλαστος καὶ ἄδικος καὶ ἀνόσιος, δέον νὰ ἐμποδίζηται ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπηται αὐτῇ νὰ πράττῃ ἄλλο τι ἢ ὅ,τι δύναται νὰ τὴν βελτιώσῃ. Ἀλλὰ τὸ ἐμποδίζειν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦτο σημαίνει ἐπιβάλλειν αὐτῇ κόλασιν. Τὸ κολάζεσθαι ἄρα εἶναι ὠφελιμώτερον εἰς τὴν ψυχὴν ἢ ἡ ἀκολασία, καθάπερ σὺ, ὦ Καλλίκλεις, πρὸ ὀλίγου διϊσχυρίζεσο (σ. 491 Ε—492 Δ.)

Ἐπειδὴ δὲ ἀπέναντι τῆς ἀκαταγωνίστου ταύτης ἰσχύος τῆς Σωκρατικῆς διαλεκτικῆς ὁ Καλλικλῆς συναισθάνεται ὅτι ἡ θεωρία του δὲν δύναται ἐπὶ πλέον ν' ἀντίσχῃ, ἀπαναίνεται ἵνα συνεχίσῃ τὴν μετὰ τοῦ Σωκράτους συνδιάλεξιν διαδηλῶν ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλει περὶ τῶν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Σωκράτους εἰρημένων καὶ ὅτι ἀπήντησεν εἰς τὰς ἐρωτήσεις του οὐχὶ ἐκ πεποιθήσεως ἀλλὰ χαριζόμενος εἰς τὸν Γοργίαν, ὅστις προηγουμένως (497 Β) τὸν προέτρεψε ν' ἀποκρίνηται εἰς τὸν Σωκράτη, ἵνα περανθῇ ὁ Διάλογος.

Ἀσυστόλως πάνυ ἀπαρνησαμένου τοῦ Καλλικλέους τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην, ὡς εἴδομεν ἐν τῷ προλαβόντι τμήματι, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον θρασύτητος προελάσαντος, ὥστε ἀπροκαλύπτως ν' ἀποφαίνηται ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται εἰς τὴν τῶν ἐπιθυμιῶν πλήρωσιν καὶ εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι μείζονα ἀπόλαυσιν τῶν αἰσθητικῶν, ἡδονῶν ἔπεται ἤδη ἐν τῷ τετάρτῳ τούτῳ τμήματι ἡ κυρία ἀνασκευὴ τοῦ ἀνηθίκου τούτου συστήματος διά τινος αὐστηρᾶς καὶ ὄντως ἐπιστημονικῆς διαστολῆς τοῦ σχετικοῦ καὶ τοῦ ἀπολύτου, τοῦ ἡδέος καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἀλλὰ πρὸ τῆς διαλεκτικῆς συζητήσεως ὁ Σωκράτης οἱονεὶ καταπραΰνων τὴν δυσθυμίαν ἣν οἱ λόγοι τοῦ Καλλικλέους ἐνεποίησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων, λάβρου ἐπιπεσόντος κατὰ παντὸς ἠθικοῦ στοιχείου τοῦ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐξευγενίζοντος, προτάττει ῥῆσίν τινα τοῦ Εὐριπίδου, ἐν ᾗ ὁ ποιητὴς ἐκφέρει δισταγμὸν μήπως ἡ μὲν ζωὴ εἶναι θάνατος, ὁ δὲ θάνατος ζωή· πρὸς στήριξιν δὲ τῆς ῥήσεως ταύτης ἐπιπροσθέτει καὶ παραβολήν τινα ληφθεῖσαν ἔκ τινος συγγράμματος Φιλολάου τοῦ Πυθαγορείου φιλοσόφου, δι' ἧς οὗτος χαρακτηρίζει τὴν σαρκικὴν καὶ φιλήδονον ζωὴν ὡς πνευματικὸν θάνατον, καὶ τὴν εἰς τὰ πάθη καὶ τὰς ἡδονὰς ἔκδοτον ψυχὴν παραβάλλει πρὸς τετρημένον πίθον, ἐν ᾧ ἐγχέει τις ὕδωρ διὰ τετρημένου κοσκίνου. Μετὰ τῆς παραβολῆς δὲ ταύτης ἐπισυνάπτει καὶ ἄλλην ἀνάλογον, τὴν τῶν ὑγιῶν καὶ τετρημένων πίθων, δι' ἧς ἀπεικονίζεται ἑκάτερος ὁ βίος τοῦτε σώφρονος καὶ τοῦ ἀκολάστου. Ἀλλ' οὔτε ἐκ τῆς ποιητικῆς ῥήσεως οὔτε ἐκ τῶν παραβολῶν μεταπείθεται ὁ Καλλικλῆς, ὅστις τὰ τοῦ Ἀριστίππου δόγματα ἀσπαζόμενος φρονεῖ ὅτι ὁ μὴ διαπερῶν τὸν βίον δι' ἑκάστοτε μεταβαλλομένων ἐπιθυμιῶν καὶ ἡδονῶν ζῇ ἀναίσθητος δίκην ἀψύχου λίθου ἢ νεκροῦ, καὶ ὅτι ἡ ὄντως ζωὴ συνίσταται εἰς τινα διηνεκῆ τῆς ψυχῆς κίνησιν. Ὅθεν ἀδιασείστου ἐμμένοντος τοῦ Καλλικλέους ἐν τῇ δοξασίᾳ ταύτῃ, ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ εὐδαιμονία συνίστανται εἰς τὴν τῶν ἐπιθυμιῶν πλήρωσιν καὶ τὴν ἡδονὴν, ἄρχεται ἤδη ὁ Σωκράτης διαλεκτικῶς ἀνασκευάζων τὴν ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ ὡς βάσιν ὑποκειμένην πρότασιν, ὅτι τὸ ἡδὺ καὶ τὸ ἀγαθόν εἰσι ταὐτά. Τὸ ἡδὺ εἶναι ἐν τῇ πράξει, ὅ,τι ἐν τῇ θεωρίᾳ ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἐκ ταύτης παραγομένη δοξασία, ἐνῷ τὸ ἀγαθὸν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν λόγον καὶ τὰς καθόλου ἰδέας καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τούτων ἐρειδομένην γνῶσιν· διότι τὸ μὲν ἡδὺ ἀνάγεται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀενάου μεταβολῆς, τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς, τὸ δὲ ἀγαθὸν εἰς τὴν τοῦ ἀεὶ ἀτρέπτου ὄντος. Αὕτη δὲ ἡ μεταξὺ τοῦ ἡδέος καὶ τοῦ ἀγαθοῦ θεμελιώδης ἀντίθεσις δύναται ὑπὸ τριπλῆν νὰ θεωρηθῇ ἔποψιν. Πρῶτον, τὸ μὲν ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν εἰσιν ἐναντία πρὸς ἄλληλα, καὶ ἐναλλὰξ ἀποκλείονται, ὥστε οὐδέποτε ὁ αὐτὸς δύναται νὰ ἦναι ἀγαθὸς ἅμα δὲ καὶ κακός· τοὐναντίον ἡ ἡδονὴ, καθὸ στιγμιαία αἴσθησις, ἀείποτε συνεπάγεται καὶ τὴν λύπην· διότι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀπολαύσεως ἡ ἐκ τῆς ἐνδείας καὶ τῆς ἐπιθυμίας προσγινομένη λύπη καὶ ἡ ἐκ τῆς πληρώσεως ἡδονὴ τοσοῦτον ἀδιασπάστως συνέχονται, ὥστε ἐν τῇ πραγματικότητί εἰσιν αἰσθήματα ἀδιάκριτα καὶ ἀχώριστα, ἄτινα μόλις διὰ τοῦ ἐπιλογισμοῦ καὶ τῆς σκέψεως δύναταί τις νὰ διαστείλῃ ἀπ' ἀλλήλων. Δεύτερον δὲ, τὸ ἀγαθὸν δὲν παύεται ἅμα μετὰ τοῦ κακοῦ, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, ἀλλ' ἡ παῦσις τοῦ ἑνὸς εἶναι ἡ ἔναρξις καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ ἑτέρου· δὲν ἔχει ὅμως ὡσαύτως τὸ πρᾶγμα καὶ ὡς πρὸς τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν λύπην. Ἡ μὲν ἡδονὴ εἶναι ἡ πλήρωσις τῆς ἐπιθυμίας· πᾶσα δὲ ἐπιθυμία καθ' ἑαυτὴν ἔνδεια οὖσα εἶναι λυπηρά· ἀλλὰ παυομένης τῆς ἐνδείας παύεται ἡ ἐπιθυμία καὶ παυομένης τῆς ἐπιθυμίας παύεται ἅμα καὶ ἡ ἡδονὴ τῆς πληρώσεως. Ἡ παῦσις ἄρα τῆς λύπης εἶναι καὶ παῦσις τῆς ἡδονῆς. Τρίτον δὲ καὶ τελευταῖον, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι οὐδεμία διαστολὴ καὶ διάκρισις ὑπάρχει ἀφ' ἑνὸς μὲν μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἡδέος, ἀφ' ἑτέρου δὲ μεταξὺ τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ λυπηροῦ, ἀλλ' ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἡ λύπη τὸ κακὸν, οὐκέτι ὑφίσταται ἠθικὸς κανὼν καὶ μέτρον πρὸς ὀρθὴν ἐκτίμησιν καὶ διάγνωσιν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, οὐκέτι δύναται νὰ γένῃ λόγος περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας· διότι οἵτε ἀγαθοὶ καὶ οἱ κακοὶ χαίρουσιν ἢ λυποῦνται σχεδὸν ὁμοίως· ὁ φρόνιμος ὑπόκειται εἰς λύπας οὐχ ἧττον ἢ ὁ ἀνόητος, ὁ ἥρως ὑποφέρει ὁμοίως ὡς ὁ δειλὸς καὶ ἀνανδρος· διότι τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀδαμάντινος νόμος, τὸ μόρσιμον τῆς αἰσθητικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως. Ἐὰν ὅθεν ἡ ἡδονὴ ἀποτελῇ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ λύπη τὸ κακὸν, ἕπεται ὅτι, ὅστις μὲν χαίρει, εἶναι ἀγαθὸς, ὅστις δὲ λυπεῖται κακός· ὅτι ὁ δειλὸς ὅστις χαίρει ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει τῶν πολεμίων καὶ ἴσως χαίρει μᾶλλον ἢ ὁ ἀνδρεῖος, εἶναι ἠθικῶς ἀγαθὸς, ἢ καὶ μᾶλλον τούτου ἀγαθός· ἀλλὰ τοιαύτη συνέπεια προσκρούει εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ κατεξανίστησι τὴν καθόλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συνείδησιν. Ὁ οὖν Καλλικλῆς κατανοήσας ἤδη τὸ ἀνυπόστατον τοῦ ἰσχυρισμοῦ του προσποιεῖται ὅτι παιδιᾶς χάριν συνεταύτισε τὸ ἀγαθὸν μετὰ τῆς ἡδονῆς, διότι ἄλλως κοινῇ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι τῶν ἡδονῶν αἱ μέν εἰσιν ἀγαθαὶ, αἱ δὲ κακαί. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ὁμολογίας ταύτης ἔτι θετικώτερον ἐξελέγχει τὸ σαθρὸν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συστήματος· διότι ἀναγνωρίζει τι ὑπέρτερον τῆς ἡδονῆς, αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ ἡδὺ καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον δὲν εἶναι οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακὸν, ἀλλά τι

ἀδιάφορον, καὶ ὅτι προσλαμβάνει τοιόνδε ἢ τοιόνδε χαρακτῆρα καθ' ὅσον χρησιμεύει ὡς μέσον εἴτε πρὸς τὸ ἀγαθὸν εἴτε πρὸς τὸ κακόν. Ἐντεῦθεν οὖν γίνεται ἔτι καταφανεστέρα ἡ ἀλήθεια τοῦ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθέντος ἠθικοῦ παραγγέλματος, ὅτι τέλος ἁπασῶν τῶν πράξεων δέον ἵνα ᾖ τὸ ἀγαθὸν, καὶ ὅτι μεταδιωκτέον τὸ ἡδὺ ἕνεκεν τοῦ ἀγαθοῦ, οὐχὶ δὲ τὸ ἀγαθὸν ἕνεκεν τοῦ ἡδέος. Διὰ δὲ τῆς ψυχολογικῆς ταύτης διαστολῆς τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἡδέος αἱ ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι συζητηθεῖσαι θεωρίαι προσλαμβάνουσιν ἐνταῦθα ἔτι μείζονα ἀνάπτυξιν, καὶ ἡ ἀντίθεσις τῶν γνησίων τεχνῶν πρὸς τὰς καταχρηστικῶς καλουμένας τοιαύτας ἢ πρὸς τὰ ἐκείνων ὁμοιώματα ἔτι μᾶλλον ἐμπεδοῦται καὶ διαφωτίζεται, διότι αἱ μὲν τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἠθικοποίησιν προτιθέμεναι μόνον τὸ ἀγαθὸν ἐπιδιώκουσιν, αἱ δὲ εἰς ἐγωϊστικοὺς σκοποὺς ἀποβλέπουσαι μόνον τὸ ἡδὺ καὶ τερπνὸν ἀπεργάζονται, ἅς τινας ὁ Πλάτων περιλαμβάνει ὑπὸ τὴν γενικὴν τῆς κολακείας προσηγορίαν. Εἰς τὴν τάξιν δὲ τούτων συγκαταλέγει ἐκ μὲν τῶν τῆς μουσικῆς εἰδῶν τὴν αὐλητικὴν καὶ τὴν ἐν τοῖς δημοσίοις ἀγῶσι κιθαριστικὴν, ἐκ δὲ τῶν τῆς ποιήσεως τὴν διθυραμβοποιΐαν καὶ τὴν τραγῳδίαν, διότι ἄλλο τι δὲν ἀποσκοποῦσιν εἰμὴ πῶς νὰ ἐγείρωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν θελκτικὰς συγκινήσεις, αἵτινες ἀντὶ τοῦ νὰ τὰς ἀποκαθαίρωσι καὶ ἐπιρρώνυωσιν, ἀπεναντίας τὰς ἀποχαυνοῦσι καὶ ἐκθηλύνουσιν. Ἰδίᾳ δὲ περὶ τῆς τραγῳδίας ἀποφαίνεται ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ῥητορικὴν διαφέρουσα ταύτης κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἡ μὲν ἐπικοσμουμένη διὰ τοῦ μέλους, τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου ἀπευθύνεται εἰς ἀκροατήριον πολυπληθέστερον συγκείμενον ἐκ παντοίων ἀνθρώπων, ἡ δὲ διὰ τοῦ πεζοῦ λόγου ἀπογεγυμνωμένου τῶν ἐξωτερικῶν ἐκείνης κοσμημάτων ἀπευθύνεται εἰς εὐαρίθμους μὲν πλὴν ἐκλεκτοὺς ἀκροατάς.

Ἀλλ' ἴσως ἀπορήσῃ τις διὰ τί ὁ Πλάτων ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων του φέρει καταδικαστικὴν ψῆφον κατὰ τῆς Ποιήσεως· διὰ τί ἐν τῇ Πολιτείᾳ ἐξορίζει τοὺς Ποιητὰς, πρὸ πάντων δὲ τὸν Ὅμηρον. Αὐτὸς οὗτος ὁ φιλόσοφος διερμηνεύων σποράδην ἐν πολλοῖς τῶν διαλόγων αὐτοῦ τὸ αἴτιον τῆς καταψηφίσεως ταύτης ὁτὲ μὲν χαρακτηρίζει τὴν ποίησιν ὡς ἀπομίμησιν τοῦ πραγματικοῦ ἑπομένως δὲ ὡς δεξιότητα τοῦ παριστάνειν ὁμοιώματα ἀντὶ τῆς ἀληθείας, ὁτὲ δὲ ὡς ἀποτελέσματα ἐνθέου μανίας καὶ ἐμπνεύσεως, καὶ ἄλλοτε ὡς φθοροποιὸν τοῖς χρηστοῖς ἤθεσιν ἐφ' ὅσον αὕτη, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἐπικὸν εἶδος, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περιέχει θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς διδασκαλίας ἀπαδούσης πρὸς τὴν τοῦ θείου ἔννοιαν καὶ τὰς ἀϊδίους ἀρχὰς τῆς ἠθικότητος. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ Πλάτων καί περ πολὺν λόγον περὶ τοῦ καλοῦ ποιούμενος καί περ συχνάκις περὶ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν ἐνδιατρίβων, ὅμως οὐδαμοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ συστηματικῶς πραγματεύεται περὶ αἰσθητικῆς ἐν οὐδενὶ τῶν γνησίων αὐτοῦ διαλόγων ἐξελέξατο ὡς κύριον θέμα συζητήσεως τὴν τοῦ καλοῦ ἔννοιαν ἢ τὴν τῆς Καλλιτεχνίας φύσιν. Κατέλιπε δὲ τὸ κενὸν τοῦτο διότι καί περ καθ' ὑπερβάλλοντα βαθμὸν ἐμφορούμενος ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ, ὅμως δι' ἐπιστημονικῆς ἀκριβολογίας δὲν προσδιώρισε τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ καλοῦ γνωρίσματος οὐδὲ διέξειλε σαφῶς αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς καθάπερ τοῦτο γίνεται καταφανὲς ἐκ τῆς συγχύσεως τοῦ καλοῦ μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἡδέος (σ. 474 Δ), [1]) ἢ καὶ μετὰ τοῦ ἀληθοῦς, ἔνθα γίνεται μνεία περὶ τοῦ κάλλους τῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλὰ τὸ καλὸν δὲν ταυτίζεται οὔτε μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ οὔτε μετὰ τοῦ ἀληθοῦς, ἀλλ' εἶναι τρίτον τι διακεκριμένον τῶν ἄλλων δύο, ὅπερ διὰ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ μορφῆς, ἥτις εἶναι ὁλοσχερῶς σύμμετρος καὶ ἐναρμόνιος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ἐμπεριεχόμενον πρὸς τὴν παριστανομένην ἔννοιαν, ἐγείρει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ εὐαρέστησιν καὶ ἀφράστως συγκινεῖ τὰ μυχαίτατα αὐτῆς αἰσθήματα, ἐξευγενίζον αὐτὰ καὶ ἀποκαθαῖρον πάσης ἰδιοτελείας, πάσης ἐγωϊστικῆς ἀπολαύσεως, καθάπερ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰκότως ἀπένειμε τῇ τραγῳδίᾳ τοιαύτην καθαρτικὴν δύναμιν.

Καὶ ὑποτεθείσθω μὲν ὅτι ὁ Πλάτων ἐνταῦθα ἀποκλειστικῶς ὑπαινίττεται τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ Διθυραμβοποιοὺς καὶ Τραγικοὺς οἵτινες θηρεύοντες τὸ ἐγκηρὸν καὶ εἰδαῖνον τῆς λέξεως, καὶ τὸ ἔξαλλον καὶ τερατῶδες τῆς παραστάσεως, παραμελοῦσι τὸ ἐμβριθὲς καὶ τὸ ἀξιωματικὸν τῶν ἠθικῶν ἐννοιῶν. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὤφειλε νὰ ἐξαιρέσῃ ἐκ τῆς καταψηφίσεως ταύτης τοὺς ἐπὶ βαθυνοίᾳ καὶ ἀκενώτῳ θησαυρῷ ὑψηλῶν ἀληθειῶν διαφημιζομένους ποιητὰς, οἷοί εἰσιν ὁ Πίνδαρος, ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς, ἀλλ' ὡς εἴρηται, ὁ Πλάτων δὲν ἀπέδωκε τὴν προσήκουσαν θέσιν εἰς τὴν ποίησιν, ἅτε παραγνωρίσας τὴν τοῦ καλοῦ ἰδιάζουσαν φύσιν καὶ δύναμιν.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον. Μεταξὺ τῶν ἐπιτηδεύσεων ἐκείνων, αἵτινες τέλος ἀποκλειστικὸν προτίθενται τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονὴν, ὁ Σωκράτης συγκατατάσσει καὶ τὴν ῥητορικήν· διότι οἱ ῥήτορες καθάπερ καὶ οἱ ποιηταὶ, ἀποβλέπουσι μόνον πῶς νὰ χαρίζωνται τοῖς πολίταις καὶ νὰ κολακεύωσι τὰ πάθη καὶ τὰς ὀρέξεις των οὐχὶ δὲ πῶς νὰ προάγωσι τὰ ἀληθῆ τούτων συμφέροντα ἠθικοποιοῦντες τὸν ἔσω ἄνθρωπον.

Ἀλλ' ὁ ὄντως ῥήτωρ, ὁ ὄντως πολιτικὸς ἀνὴρ ἐνατενίζει πρὸς ἄλλο τέλος, ἀποβλέπει πρὸς τὸ ἀγαθὸν, ἐπιζητεῖ νὰ ἦναι χρήσιμος οὐχὶ δὲ νὰ κολακεύῃ καὶ χαρίζηται. Κύριον αὐτοῦ μέλημα εἶναι ἡ τάξις, εἰς ταύτην ἀδιαλείπτως ἐμφιλοχωρεῖ ἡ διάνοιά του, εἰς ταύτην ἐναγωνίως ἐπισπεύδει νὰ προβιβάσῃ τοὺς συμπολίτας του. Καθάπερ δὲ ἡ τάξις αὕτη καὶ ἡ ἁρμονία ὡς πρὸς τὸ σῶμα καλεῖται ὑγεία, οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὴν ψυχὴν καλεῖται σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη. Πρὸς ἐμπέδωσιν λοιπὸν καὶ διάδοσιν τῶν ἀρετῶν τούτων ὁ ὄντως πολιτικὸς ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς σοφῶν νόμων καὶ διὰ τῆς τῶν παρανομούντων κολάσεως.

Ἐκ τῆς προεκτεθείσης οὖν διαφορᾶς τῶν γνησίων καὶ τῶν καταχρηστικῶν τεχνῶν συνάγεται ὅτι τῶν μὲν κοινὸν γνώρισμα εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς τάξεως, αἵτινες ἀποκαλύπτουσαι τὸ ἀγαθὸν ἐν τῷ ὁρατῷ τούτῳ κόσμῳ ἐκδηλοῦνται ἐν μὲν τῷ σώματι ὡς ὑγεία, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ ὡς σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη, τῶν δὲ μόνον τὸ ἡδὺ ἀποσκοπουσῶν, εἶναι ἡ ἄρνησις τῆς τάξεως ἤτοι ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀκοσμία, ἥτις κατὰ μὲν τὸ σῶμα χαρακτηρίζεται ὡς νοσηρὰ κατάστασις, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ ὡς ἀδικία καὶ ἀκολασία, θεραπευομένη διὰ τῆς τάξεως καὶ τῆς ἁρμονίας, ἥτις ὡς ποινὴ καὶ κόλασις ἐπιβάλλεται. Ὅθεν τὸ τέλος τοῦ παρόντος τμήματος συνδέει πάλιν ὁ Συγγραφεὺς πρὸς τὸ δεύτερον μνείαν ποιούμενος τῆς καθαρτηρίου τῆς ποινῆς δυνάμεως.

(Ἕπεται συνέχεια)

Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΣ.

[1]) Σημπ. 210 (—.Πολιτ. 111—402 Δ Φιλεβ. 64 Ε 66 Β.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΓΟΡΤΥΝΟΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

—

Ἡραία.

Τὴν πόλιν ταύτην, κειμένην ἐν δεξιᾷ τοῦ Ἀλφειοῦ, ᾤκισεν ὁ Λυκάονος υἱὸς Ἡραιεύς. Ἐνταῦθα παρὰ τῷ ποταμῷ ὑπῆρχον περίπατοι, διαχωριζόμενοι διὰ μυρσινῶν καὶ ἄλλων ἡμέρων δενδροστοιχιῶν. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι καὶ λουτρὰ θειοῦχα παρὰ τῇ θέσει Βαλάκα κάτωθι τῆς Ἐκκλησίας «Παναγιᾶς», ὧν τὸ ὠφέλιμον ὁμολογοῦσι πολλοὶ, οἵτινες πάσχοντες ὑπὸ ρευματισμῶν, ἐποιήσαντο αὐτῶν χρῆσιν. Ὑπῆρχον δ' ἐν Ἡραίᾳ καὶ δύο ναοὶ τοῦ Διονύσου, ὀνομαζόμενοι Πολίτης καὶ Αὐξίτης, καθὼς καὶ ἄλλοι δύο πρὸς τιμὴν τοῦ Πανὸς καὶ τῆς Ἥρας. Ὑπῆρξε δὲ καὶ ἔξοχος κατὰ τὴν δόξαν ἀθλητὴς, ὁ Δημάρατος Ἡραιεὺς, ὅστις πρῶτος ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐνίκησεν εἰς τὸν δρόμον, φέρων τὴν πανοπλίαν. (Παυσ. ἀρκ. β. βλ. 8 κεφ. 26).

Ἐπὶ τῆς ἀρχαίας σχεδὸν θέσεως τῆς Ἡραίας κεῖται νῦν ἡ ἐκκλησία Παναγιὰ, ἔνθα σώζονται ἴχνη ἀρχαιότητος τῆς ἄνω Ἡραίας, ἤτοι σπόνδυλοι κιόνων καὶ τρίμματά τινα κιονοκράνων ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῇ προσκομιδῇ, καὶ λίθοι τινὲς κυκλωπικοῦ τείχους· ἡ κώμη Ἀγιάννης, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ὁποίας σώζονται κιόνων τινῶν τμήματα· τὸ ξενοδοχεῖον Γκίκα κλπ. ὅπου διακρίνονται καλλίτερον τὰ ὑπομνήματα τῆς πόλεως ταύτης (κάτω Ἡραίας), καθὼς καὶ τείχους αὐτῆς κατ' ἀνατολὰς, ὅπερ ὁ Σικελιώτης Διόδωρος (Β'. 15 κ. 40) ἀναφέρει ὡς ὀχυρὸν χωρίον, λέγων· «πρῶτον δὲ τῶν Φια-

λέων οἱ φυγάδες συστραφέντες κατεβάλοντο τὴν καλουμένην Ἡραίαν, χωρίον ὀχυρόν». Εἰς Ἡραίαν ἐστάθμευον καὶ οἱ εἰς Ὀλυμπίαν μεταβαίνοντες καὶ ἐκεῖθεν ἐπανερχόμενοι Ἕλληνες, ἦν λαμπροτέραν καθίστων ἡ ἐκ Μεγαλοπόλεως διὰ Μεθυδρίου, Θεισόας, Τευθίδος κλπ. ὡς εἶπον ἁμαξιτὴ ὁδός, καὶ αἱ ἐκ τῆς λοιπῆς ἀρκτῴας Ἀρκαδίας, αἵτινες ἀφικνοῦντο εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην τοῦ Ἀλφειοῦ, ἐφ' οὗ κινηταί, ὡς φαίνεται, γέφυραι συνεκέντρουν καὶ τὴν ἐκ Φιγαλίας καὶ Μεσσήνης ὁδὸν μετὰ τῆς εἰς Ὀλύμπια ἀγούσης δημοσίας ὁδοῦ.

Melaineai, Βουφάγιον καὶ Βούφαγος.

«Κατὰ δὲ τὴν ἐξ Ἡραίας ἄγουσαν ἐς Μεγάλην πόλιν εἰσὶ Μελαινεαί, ταύτας ὥκισε μὲν Μελαινεὺς ὁ Λυκάονος· ἔρημος δ' ἦν ἐφ' ἡμῶν, ὕδατι δὲ καταῤῥεῖται. Μελαινέων δὲ τεσσαράκοντα ἀνωτέρω σταδίοις Βουφάγιον, καὶ ὁ ποταμὸς ἐνταῦθα ἔχει πηγὰς ὁ Βούφαγος κατιὼν εἰς τὸν Ἀλφειόν. Τοῦ Βουφάγου δὲ περὶ τὰς πηγὰς ὅροι πρὸς Μεγαλοπολίτας Ἡραιεῦσίν εἰσι.» (Παυσ. κφ. 26). Καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ 38 κεφαλαίου· «Ἰόντι δὲ ἀπὸ τοῦ παταμοῦ (Βουφάγου) τῶν πηγῶν, πρῶτον μὲν σε ἐκδέξεται Μάραθα χωρίον· μετὰ δὲ αὐτὸ Γόρτυς».

Ἀναχωρῶν τις ἐξ Ἡραίας διὰ Γόρτυνα καὶ Μεγαλόπολιν, θέλει ἀπαντήσει πρῶτον μὲν τὰς Μελαινεὰς (Κακουραίους καὶ Καραντσιᾶ), ἔνθα καὶ λείψανα ἀρχαιότητος σώζονται ἐν τῇ θέσει «Μπεργαρίζῃ, καὶ Καραντσιᾷ», καὶ ὁ τόπος κατάῤῥυτος ὑπάρχει, δεύτερον δὲ μετὰ δύο ὥρας, ἤτοι 40 σταδίους, τὸ

Βουφάγιον. Τοῦτο κεῖται ἐν τῇ θέσει «Ταβέρνα» ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῶν ἐκ Ζατούνης Θανοπούλων, ἔνθα καὶ νομίσματα εὑρέθησαν καὶ ἀγγεῖα, καὶ ἀργοί τινες λίθοι ὑπάρχουσιν εἰς ἅγιον Γεώργιον καὶ εἰς Στίπλια. Ἐνταῦθα ἔχει τὰς πηγάς του καὶ ὁ ποταμὸς Βούφαγος, κατιὼν μετὰ 4—5 λεπτὰ τῆς ὥρας εἰς τὸν Ἀλφειόν.

Ὁ Βούφαγος δ' οὗτος καλεῖται ἤδη Ταβέρνα ἀπὸ τῆς θέσεως Ταβέρνας, καθὼς καὶ τὸ πάλαι ὠνομάζετο Βούφαγος, ἀπὸ τῆς πόλεως Βουφαγίου, καὶ ἔχει τοσοῦτον ὕδωρ, ὥστε καὶ ὑδρόμυλοι δι' αὐτοῦ ἀλέθωσι, καὶ πάντες οἱ ἐκεῖ ἀγροὶ ποτίζονται. Ἀποτέρω τῆς Ταβέρνας 15 λεπτὰ τῆς ὥρας ὑψοῦται τὸ βουνὸν τοῦ Παληοκάστρου λεγόμενον, ὅπερ εἶναι ἡ ἀκρόπολις τοῦ Βουφαγίου, ὡς θέλομεν εἰπεῖ ἀμέσως.

Ὁ κ. Ἰ. Ῥαγκαβῆς, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸν Λήκιον ἀπατᾶται μετ' αὐτοῦ, λέγων ἐν σελίδι 688 τοῦ β'. τόμου τῶν Ἑλληνικῶν αὐτοῦ, ὅτι τὰ μὲν τείχη τοῦ παληοκάστρου εἰσὶ «κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ τῶν Μελαινεῶν, τὸ δὲ Βουφάγιον ἔκειτο ἔνθα τανῦν κεῖται τὸ χωρίον Παπαδᾶ»· ἀπατᾶται· διότι αἱ Μελαινεαὶ, κείμεναι παρὰ τῇ κώμῃ Κακουραίων εἰς Μπεργάριζαν κλπ. δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι τοιαύτην ἐπιμήκη ἔκτασιν, ὥστε νὰ καταλήγωσιν εἰς Παλαιόκαστρον, ὅπερ ἀπέχει τούτων δύο ὥρας. Προσεγγίζομεν δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν εἴπωμεν ὡς ἀκρόπολιν τῶν Μελαινεῶν τὰ ἐπὶ τραχέος ὑψώματος σωζόμενα κυκλώπεια τείχη (Ἑλληνικὰ) ἀπέναντι τοῦ χωρίου Παπαδᾶ, ἡ Σαρλεΐκα, ἅπερ οὗτος λέγει κακῶς Βουφάγιον· διότι ἀπὸ Σαρλεΐκα μέχρι Μπεργαρίζης καὶ ἴχνη ἀρχαιότητος σώζονται, καὶ διάφορα ὑπομνήματα κατωκημένου τόπου εὑρίσκονται, ἤτοι ἀργοί τινες λίθοι εἰς Καραντσιᾶν καὶ πλίνθοι ὀπταὶ καὶ κέραμοι καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ διάστημα τοῦτο.

Ὅτι δὲ τὸ Βουφάγιον δὲν ἔκειτο ἀπέναντι τοῦ χωρίου Παπαδᾶ ἡ Σαρλεΐκα ἀποδεικνύεται πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ ποταμίου, ὅπερ ῥέει μὲν παρὰ τῷ χωρίῳ τούτῳ, δὲν ἔχει ὅμως τὰς πηγάς του αὐτόθι, ἀλλὰ πολὺ μακρὰν ἐν τῇ πηγῇ Κάρθᾳ, ἐνῷ ὁ Παυσανίας λέγει, ὅτι ὁ Βούφαγος ποταμὸς ἔχει τὰς πηγάς του ἐνταῦθα, εἰς τὸ Βουφάγιον δηλονότι· δεύτερον δὲ ἀπὸ τῶν ὁρίων τῶν Ἡραιέων καὶ Μεγαλοπολιτῶν, ἅτινα θέτει ὁ Παυσανίας οὗτος εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Βουφάγου, τὸν ὁποῖον, ἐὰν ὑπολάβωμεν ὡς τὸν διαληφθέντα ποταμίσκον τῆς Κάρπας, τότε θέτομεν τὰ ὅρια τῶν Μεγαλοπολιτῶν ἐν αὐτῇ τῇ Ἡραίᾳ· διότι τὸ χωρίον Παπαδᾶ ἡ Σαρλεΐκα δὲν ἀπέχει ταύτης, εἰμὴ μίαν ὥραν. Πρὸς τούτοις ἐὰν παραδεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὡς τὴν πόλιν Βουφάγιον τὰ μάρμαρα, τὰ ἀπέναντι τοῦ Παπαδᾶ, καὶ ἀποφασίσωμεν, ἀκολουθοῦντες τὸν Παυσανίαν, νὰ ἐπισκεφθῶμεν αὐτὰ ἐκ Μελαινεῶν, τότε θὰ στραφῶμεν ὀλίγον πρὸς τὴν Ἡραίαν, ὅθεν ἀνεχωρήσαμεν, καὶ θ' ἀναβῶμεν ἀνάντη καὶ τραχεῖαν ἀτραπὸν πρὸς τὸ ΒΑ μέρος, ἐνῷ ἐκεῖνος ὁ μακαρίτης, ἀναχωρήσας ἐξ Ἡραίας, ἦλθεν εἰς Μελαινεὰς, καὶ μετὰ 40 σταδίους ἀνωτέρω τῶν Μελαινεῶν πρὸς τὸ ΝΑ μέρος ἀπήντησε τὴν πόλιν Βουφάγιον· ἀνωτέρω, λέγει, τῶν Μελαινεῶν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ διεύθυνσιν πορευόμενος εἰς Γόρτυνα, καὶ οὐχὶ ἐν ἀριστερᾷ τῶν Μελαινεῶν ἔνθα κεῖται τὸ χωρίον Παπαδᾶ ἢ Σαρλεΐκα. Παραδεξάμενοι τοὺς Κακουραίους ὡς τὰς Μελαινεὰς, εἴδομεν, ὅτι θὰ στραφῶμεν λεπτά τινα τῆς ὥρας πρὸς Ἡραίαν ὀπισθοδρομικῶς, ἵνα ἐπισκεφθῶμεν τὸ ὑποτιθέμενον ὑπὸ τοῦ Ληκίου καὶ Ῥαγκαβῆ Βουφάγιον· ἀλλ' ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς τὰς Μελαινεὰς τὰ τείχη τοῦ Παληοκάστρου, κατὰ τὸν κ. Ῥαγκαβῆν, καὶ ἐξ αὐτῶν θελήσωμεν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸ ὑποτιθέμενον Βουφάγιον, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ γυρίσωμεν ὀπίσω ἐκ Παληοκάστρου, καὶ νὰ διανύσωμεν δύο καὶ ἐπέκεινα ὥρας μεταβαίνοντες πρὸς Ἡραίαν, ἵνα καταλήξωμεν εἰς Παπαδᾶ.

Λοιπὸν ἐξ ὅσων μὲν εἴπομεν φρονοῦμεν, ὁτι πείθεται ἕκαστος περὶ τῆς ἀληθοῦς τοποθεσίας τόσον τῶν Μελαινεῶν, ὅσον καὶ τοῦ Βουφαγίου· τὰ δὲ ἀρχαῖα τείχη τοῦ Παλαιοκάστρου, ἐφ' ὧν, καθὼς λέγει ὁ κ. Ῥαγκαβῆς, προσετέθη φρούριον τῆς ἐποχῆς τοῦ μεσαιῶνος ὑπὸ τοῦ Λεοδώρου ἢ Ιιοδώρου, ἄρχοντος τῆς πέριξ χώρας, ἥτις ὠνομάσθη ὑπ' ἐκείνου Λιοδώρα, καὶ τηρεῖ μέχρι σήμερον τὴν ὀνομασίαν ταύτην, ἀνήκουσιν εἰς τὸ Βουφάγιον (Ταβέρνα)· διότι δὲν ἀπέχουσι τούτου πλέον τῶν δεκαπέντε λεπτῶν τῆς ὥρας, καὶ ἦσαν βεβαίως ἡ Ἀκρόπολις τοῦ Βουφαγίου, καθὼς καὶ τὰ ἀπέναντι τοῦ Παπαδᾶ ἡ Σαρλεΐκα ἦσαν ἡ Ἀκρόπολις τῶν Μελαινεῶν κατ' ἐμέ. Ὁ δὲ Λιόδωρος, ὡς ἐπληροφορήθην ἀπὸ πολλῶν γερόντων ἐν Ἡραίᾳ, κατῴκει εἰς Παναγιὰν τῆς Ἡραίας ἐν τῷ μέσῳ τῶν χωρίων Μπέτσι καὶ Καλυβίων· διὸ καὶ ὀνομάζονται κυρίως Λιοδώρα μέχρι σήμερον τὰ περὶ τὴν Παναγιὰν χωρία Βλάχα, Τσούκα, Μπέτσι, Καλύβια, Πυρὶ, Ἁγιάννης, Ἀνεμοδοῦρι, Ἀναζῆρι, Λαγαῦτι, Κακουραῖοι καὶ Κοκορᾶ. Ἀρχήτερα δὲ ἐξετείνετο ἡ Λιοδώρα καὶ μέχρι Παλαιοκάστρου, εἰς ὃ ἴσως κατέφευγεν ὁ Λιόδωρος εἰς δυσχερεῖς ἐποχὰς πρὸς ἀσφάλειαν αὐτοῦ.

Μάραθα.

Ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Βουφάγου (Ταβέρνας) θὰ ἀνέλθῃ ὁ πορευόμενος εἰς Γόρτυνα πρῶτον εἰς τὴν θέσιν Στίπλια ἄνωθεν τῶν ἀμπελώνων Σαρακινίου, δεύτερον εἰς τὸ λεγόμενον διάσελον τοῦ χωρίου τούτου, ὅπερ διελθὼν, καὶ βαδίσας ὑπὲρ τὴν ἡμίσειαν ὥραν, θέλει ἀπαντήσει τὸ χωρίον, ἡ θέσιν Μάραθα, ἅτινα διασώζουν μέχρι σήμερον τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ὀνομασίαν, καλούμενα Μαραθιά. Μετὰ δὲ τὴν θέσιν ταύτην περιπατήσας ἄλλο τόσον χρονικὸν διάστημα, ἀφιχθήσεται εἰς Γόρτυνα. (κφ. 38).

Ἐπανακάμψαντες εἰς Γόρτυνα, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ περιήγησις κατὰ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην δὲν ἐγένετο πλήρης· διότι ἐκτὸς τοῦ δήμου Ἐλευσῖνος, ὃν δὲν ἐπεσκέφθημεν, ὑπολείπονται καί τινες ἄλλαι θέσεις, τὰς ὁποίας ἐὰν ὁ Θεὸς δῷ, θέλομεν ἐπισκεφθῆ κατόπιν, καὶ γράψει ὅ,τι ἐπιτοπίως ἀντιληφθῶμεν. Νῦν δὲ, ἐλθόντι εἰς Γόρτυνα, δίκαιόν μοι φαίνεται νὰ μὴ παραλείψω τὴν παρακειμένην αὐτῇ ἱερὰν μονὴν τοῦ Προδρόμου διά τινα ἐπιγραφὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ Παυσανίου, καθὼς καὶ τὴν ἀπέναντι τῶν ἀποτόμων βράχων ἐν δεξιᾷ τοῦ Γορτυνίου δμοίαν τοῦ φιλοσόφου διά τε τὴν ἀρχαιότητά της καὶ τὴν ὑπηρεσίαν, ἣν εἰς τὸ ἔθνος προσήνεγκε διὰ τῆς διαδόσεως τῶν γραμμάτων ἐν χαλεποῖς καιροῖς.

Ἄνωθεν λοιπὸν τοῦ ναοῦ τῆς σεβασμίας ταύτης τοῦ Προδρόμου μονῆς ἐπὶ τοῦ ἡλιβάτου βράχου ὑπάρχει σπήλαιον, ἐσχηματισμένον εἰς ἐκκλησίδιον ἡγιογραφημένον, παρὰ τῇ προσκομιδῇ τοῦ ὁποίου φαίνεται ἐπιγραφὴ ἐκ τεσσάρων στίχων, τῶν ὁποίων τὰ γράμματα ἐγένοντο ἐξίτηλα ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ τοῦ χρόνου, μὴ παθόντων τινὰ βλάβην ἔν τε τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει ἔνθα ἀναγινώσκεται σαφῶς

ΟΥΤΟΣ . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
ΕΤΟΣ. Α. Χ. ΡΛΒ'.

Ν. Γ.

Ἐκ τῆς χρονολογικῆς ταύτης ἐπιγραφῆς διατρανοῦται, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς εἰσεχώρησε μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐνδοτάτων τῆς Πελο-

ποννήσου περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος· διότι κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ κοσμικὴν ἱστορίαν οὗτος ἐξηπλώθη κατὰ τὰ τέλη τῆς πρώτης ἑκατονταετηρίδος οὐ μόνον πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ Γάγκου, ἀλλὰ καί μέχρις αὐτῆς τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης. Ἀφοῦ λοιπὸν μέχρι τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης ἐπεξετάθη ὁ χριστιανισμός, πῶς δύναταί τις ν' ἀμφιβάλλῃ, ὅτι οὗτος δὲν ἦτο εἰσηγμένος καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου; Τοῦτο μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ἱστοριῶν, καθὼς εἶπον, καὶ ἐκ τῶν παλαιοτάτων ἀσκητηρίων, εὑρισκομένων ἐντὸς ὅλων σχεδὸν τῶν ὀπῶν τῶν βράχων, τῶν ὄντων ἑκατέρωθεν τοῦ Γορτυνίου ἢ Λυσίου ποταμοῦ, ἐν αἷς ὑπάρχουν καὶ χριστιανικὰ τελεστήρια, φέροντα τὸ σχῆμα καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ναΐσκων ἐκείνων, οἵτινες κατεσκευάζοντο ἐν καιρῷ τῆς χριστιανικῆς καταδρομῆς.

Ἡ προσφυγὴ δ' αὕτη εὐαρίθμων χριστιανῶν εἰς τὰ σπήλαια ταῦτα ἐγένετο ἢ διὰ τοὺς τότε ἐκμαινομένους κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ διωγμούς, ἢ καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν καὶ εὐτελῆ ἐκπλήρωσιν τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν, ἃς δὲν ἐδύναντο βέβαια νὰ πραγματοποιήσωσιν ἐντὸς τῶν ἀνακυκωμένων καὶ συνταρασσομένων πόλεων καὶ χωρίων. Καὶ βεβαίως οἱ μαθηταὶ τοῦ Παύλου καὶ Ἀνδρέου μετὰ τὴν ἐκχριστιάνισιν τῆς Ἀχαΐας, θελήσαντες νὰ ἐκτείνωσι τὸν χριστιανισμὸν καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου, καὶ εὑρόντες κατ' ἀρχὰς ἀντίστασιν εἰς τὰς πόλεις καὶ κώμας, κατέφυγον εἰς τοιαῦτα ὁρμητήρια, ὡς καὶ οἱ θιασῶται αὐτῶν, ἐξ ὧν ἐξερχόμενοι ἐδίδασκον, προϊόντος τοῦ χρόνου.

Ἐκ τούτων πάντων συνάγεται, ὅτι καὶ ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Προδρόμου ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην τοῦ χριστιανισμοῦ ἐποχήν, καὶ ἡ τοῦ φιλοσόφου, ἧς ἡ ἀνέγερσις χρονολογεῖται μὲν ἀπὸ Φωκᾶ, δὲν ἦτο ὅμως πρωτογενὴς, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει προϋπάρχοντος ἀσκητηρίου, ἐξ ὧν γέμουσιν, ὡς εἶπον, αἱ εἰς τοὺς τραχεῖς βράχους ὀπαί, τοὺς ὄντας ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ.

Μονὴ Φιλοσόφου.

Ὁρμώμενος ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς ἱστορικοῦ τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, ἥτις ἱδρύθη ἐπὶ προϋπάρχοντος ἀσκητηρίου, ὡς εἴπομεν, τὸ ἕβδομον πρὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἔτος, καὶ παρήγαγεν ἐν τῷ σιδηρῷ τῆς ἀμαθείας αἰῶνι πολλοὺς σπουδαίους ἄνδρας, τὰ μέγιστα τὴν Πατρίδα εὐεργετήσαντας, θέλω περιγράψει λεπτομερῶς τὴν τοπογραφικὴν αὐτῆς θέσιν μετὰ τῶν κτημάτων αὐτῆς. Κατόπιν δὲ θέλω σημειώσει καί τινα νέα ὀνόματα ἀρχιερέων ἐξελθόντων ἔκ τε τῆς μονῆς ταύτης καὶ τοῦ σχολείου Διμοιτσάνης, ἅτινα οὔτε εἰς τὸ κτιτορικὸν τοῦ σχολείου τούτου, οὔτε εἰς τὸ παράρτημα αὐτοῦ ἀναφέρονται. Ὠκοδόμηται ἡ μονὴ αὕτη ἐντὸς ἀποτόμου βράχου, ἔχοντος μῆκος μὲν ἑπτὰ χιλιάδας περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς ἀρκτικῆς (Λάκκας) μέχρι τῆς μεσημβρινῆς, ληγούσης εἰς τὴν θέσιν Παληοχῶρι παρὰ τῇ Γόρτυνι· ὕψος δὲ περὶ τὰ 1,200 μέτρα ἀπὸ τοῦ Γορτυνίου, παραῤῥέοντος πρὸς τὰς ὑπωρείας τοῦ βράχου, μέχρι τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς (Κριαρότρουπαις). Καὶ κάτωθεν μὲν ἔχει τὰ $^2/_3$ τοῦ ὕψους, ἄνωθεν δὲ, τὸ ὑπόλοιπον αὐτοῦ, κεκολλημένη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μήκους δίκην φωλεᾶς πετροκοσσύφου. Τὸ δὲ σπήλαιον, ἐν ᾧ κεῖται αὕτη, ἔχει μῆκος 50 περίπου μέτρων, καὶ πλάτος διάφορον, ἐν ἄλλοις μὲν ὀκτὼ, ἐν ἄλλοις δὲ πέντε, ἔν τισι δὲ τρία μόνον μέτρα· καὶ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε ἡ ὀροφὴ σκεπάζει τὸ ἔδαφος, ἐλάχιστα βρεχόμενον ὑπὸ τῆς καθέτως καὶ ἀτρέμα καταπιπτούσης βροχῆς. Τὸ δὲ στόμιον αὐτοῦ εἶναι κεκλεισμένον ὑπὸ ἀσβεστοτοίχου. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ὑπῆρχον ὑπὲρ τὰ εἴκοσι διάφορα κελλία, σωζομένων μέχρι σήμερόν τινων τούτων, ἐχόντων πολλὰς θυρίδας πρὸς βορῤῥᾶν καθ' ὅλον τὸ μῆκος πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ, καὶ μίαν μόνην εἴσοδον, καθ' ἣν ὑπάρχει ὁ ναὸς, ἔχων ἀκανόνιστον πολυγωνικὸν σχῆμα 25—28 μέτρων τὸ ἐμβαδὸν, ἐζωγραφισμένον ὡραίως εἰς τὸ μέσον τοῦ θόλου γραφαῖς, καὶ ἰδίως ταῖς τῶν εὐαγγελιστῶν ἀφομοιώσεσιν ἐξιτήλων γενομένων κατὰ τὰς πλευρὰς τῷ χρόνῳ καὶ τῇ ὑγρασίᾳ.

Παρὰ τῷ ναῷ ἔκειντο δύο δεξαμεναὶ, εἰς ἃς κατέπιπτε τὸ ὕδωρ, μετοχετευόμενον ἔκ τινος πηγῆς, ἀπεχούσης 40 μέτρα ἄνωθεν τοῦ βράχου. Ὡσαύτως ἄνωθεν κατήρχετο καὶ τὸ γλεῦκος εἰς τὰ οἰνοδοχεῖα, παραγόμενον ἐκ τῶν ὑπερκειμένων τοῦ βράχου ἐκτεταμένων ἀμπελώνων, καὶ ἐξ ἄλλων ἀπωτέρω κειμένων, ὡς δυσχεροῦς καὶ ἐπικινδύνου τῆς ἀπὸ τὰ ἄνω δι' ἀτραποῦ ἐνεργουμένης μεταφορᾶς τῶν τροφίμων. Τὰ δὲ καυσόξυλα ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουν εἰσέτι πολλὰ, καταφύτου ὄντος τοῦ βράχου ἐξ ὑψικόμων ἀγρίων δρυῶν, πρίνων, σφεντάμνων, καὶ τῶν τοιούτων, ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Λυσίου μέχρι τῆς μονῆς, εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὁποίας ἐστὶ καὶ ἀρκετὸς ὁμαλὸς τόπος, ὃν εἶχον κῆπον, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὑπαρχόντων εἰσέτι ἐλαιοδένδρων, ἐν ᾧ κατεγίνοντο οἱ ἀξιοσέβαστοι ἐκεῖνοι ἄνδρες κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των, ἐξερχόμενοι τῆς κρύπτης των. Καὶ ὅμως ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ διητῶντο ἐξ αὐτῶν τῶν πρώτων χριστιανικῶν διωγμῶν μέχρι τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ μακαρίτου Ὄθωνος μοναχοὶ, κύριον μέλημα ἔχοντες τὴν εἰς τὴν ἀρετὴν τελειοποίησιν αὐτῶν μετὰ τῆς εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀσκήσεως. Λέγεται δ' ὅτι μεταξὺ τῶν μοναστῶν ὑπῆρξέ τις ἱερομόναχος, ὅστις συλλειτουργήσας τῷ Πάπᾳ μετὰ τὴν ὀγδόην ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον, ὑπέπεσεν εἰς τὸ ἐπιτίμιον τῆς ἀποδοκιμασάσης τὴν Σύνοδον ἐκείνην Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οὗτινος ὁ σκελετὸς ἐσώζετο μέχρι χθὲς καὶ πρώην συνειρμολογημένος, καὶ τὸν ὁποῖον κατεκρήμνισεν εἷς τῶν καθ' ἡμᾶς λίαν ζηλωτῶν τῶν πατρώων, τηρουμένου μέχρι σήμερον μέρους μόνον αὐτοῦ παρὰ τῷ ναῷ.

Καίτοι δὲ αἱ τῶν βαρβαρικῶν φύλων ἐπιδρομαὶ ἐξέλιπον, καὶ ἐφαίνετο ἀσφαλὴς ἡ ζωὴ καὶ περιουσία, χάριν τῶν ὁποίων ἔζων ἐγκεκλεισμένοι εἰς τὸ σπήλαιον, ὅμως ἐγκαταροῦντες καὶ ἡδυνόμενοι πρὸς τὸν μοναστικὸν βίον, μετῴκισαν ἐκ τοῦ σπηλαίου εἰς τὸ πρὸς βορῤῥᾶν τραπεζικὸν ῥωμαντικὸν ὀροπέδιον, ὅπερ ἀπέχει τῆς πρώτης μονῆς 500 περίπου μέτρα, καὶ περιορίζεται πρὸς βορῤῥᾶν ἀνατολὰς καὶ νότον ὑπὸ ἀποτόμου βράχου ὃν βατὸν μόνον ἐκ δυσμῶν, ὅπου συνάπτεται μετὰ τῆς ἐκτεταμένης κλιτύος του, συνισταμένης εἰς 1,000 στρέμματα καὶ καλυπτομένης νῦν ὑπὸ νεοφύτων ἀμπελώνων. Ἐνταῦθα σώζεται καὶ περικαλλὴς ναὸς θολωτὸς μετὰ κανονικοῦ τρούλου, ὧν τὸ μῆκος ὑπὲρ τὰ 12 μέτρα καὶ τὸ πλάτος 8, ἠγιογραφημένος ὅλος τὸ ἐσωτερικὸν, καὶ ἱδρυμένος τῷ 1691 ἔτος ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἄνωθεν τῆς θύρας ἐπιγραφῆς. Αἱ ζωγραφίαι ὅμως αὗται, καίτοι ἀνήκουσαι εἰς τὸ ἔτος 1693, ὡς δηλοῦται ἔκ τινος ἐπιγραφῆς ἐν τῷ ναῷ, εἶναι ὅμως πολὺ ἀτελέστεραι τῶν τοῦ πρώτου ναοῦ. Ἔμπροσθεν δὲ τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει αὐλὴ περιεκτικὴ ἐμβαδοῦ 70 μέτρων, ἥτις περιεκλείετο πρὸς βορῤῥᾶν ὑπὸ συνεχομένων τῷ ναῷ πολλῶν κελλίων, καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ πολλῶν ἄλλων τοιούτων, ἔνθα σώζεται καὶ ἡ αὐλαία θύρα, ἔμπροσθεν τῆς ὁποίας ὑπῆρχε βρύσις πολύκρουνος, πηγάζουσα 50 μέτρα πρὸς βορῤῥᾶν τῆς μονῆς, ἧς τὸ ὕδωρ διαυγέστατον καὶ ψυχρότατον, καὶ σκιαζομένη ὑπὸ διαφόρων δένδρων, βασταζόντων ἐνίων ὡς ὡραίους πλοκάμους διάφορα κλήματα. Πρὸς νότον δὲ καὶ ἀνατολὰς ἐπὶ τῆς ὀφρύος τοῦ βράχου, ἄνωθεν τῆς Ἐκκλησίας, σώζεται κατερηριμμένος τριώροφος μεγαλοπρεπὴς πύργος πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων, οἵτινες συνεχῶς ἐπεσκέπτοντο τὴν μονήν. Κάτωθεν τοῦ πύργου ὑπῆρχεν εὐρύχωρον δωμάτιον, χρησιμεῦον ὡς ἑστιατήριον τῶν κοινοβιακῶς διαιτωμένων σεβασμίων μοναχῶν, τηροῦν μέχρι σήμερον ἐν ἀθλίᾳ καὶ λυπηρᾷ καταστάσει τὴν ἀφομοίωσιν πολλῶν ἁγίων, ἐν οἷς ὑπάρχει ἐν μεγάλῳ μεγέθει εἰς τὸν τοῖχον καὶ ἡ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἔνθα ἀντὶ δεήσεων δέχονται μυκησμοὺς καὶ βλιχήματα κτηνῶν, μεταβληθέντος τοῦ δωματίου τούτου εἰς ϛαῦλον ζώων. Λύπην τῳόντι καὶ ἀγανάκτησιν αἰσθάνεταί τις, εἰσερχόμενος εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον τόπον· λύπην, διότι βλέπει βεβηλωμένα τὰ ἅγια, καὶ ἀγανάκτησιν κατὰ τῆς τότε Κυβερνήσεως, ἥτις ἐστάθη ἀνάλγητος εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν κατοίκων Διμοιτσάνης, δηλωσάντων τὰ ὁποῖα κέκτηται δικαιώματα ἀπέναντι τοῦ Ἔθνους ἡ Ἱερὰ αὕτη Μονὴ καὶ τὸ σχολεῖον Διμοιτσάνης εἰς τὸν τότε διοκητὴν τοῦ τόπου κ. Π. Ν. Νέγκαν. Ἡ μονὴ αὕτη καθὼς καὶ ἡ πρώτη ὑπῆρξαν τὰ δύο Ἐκκλησιαστικὰ ἐργαστήρια, ἐν οἷς ἐδημιουργήθησαν πλῆθος ἀρχιερέων καὶ ἱεροφαντῶν, διαπρεψάντων ἐπὶ ἀρετῇ καὶ Ἐκκλησιαστικῇ παιδείᾳ μέχρι τοῦ 17 αἰῶνος, ὅτε μετηνέχθη τὸ μουσοτροφεῖον τοῦτο εἰς Διμοιτσάναν, ἀπέχουσαν αὐτοῦ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μὲν, ὅταν ἀπέρχηταί τις ἀπὸ Διμοιτσάναν εἰς τὴν Μονὴν, δύο δὲ, ὅταν ἀπ' αὐτῆς ἀναχωρῇ διὰ Διμοιτσάναν, ἕνεκα τοῦ ἀνωφεροῦς τῆς θέσεως.

Γενομένου δὲ τελειτέρου τοῦ σχολείου Δημοιτσάνης, καὶ δύσαντος ἐκείνου τῆς Μονῆς, ἐθεωρεῖτο ἔκτοτε ὡς κτῆμα τοῦ σχολείου ἡ Μονὴ, ἧς τὴν περιουσίαν ὡς μητρὸς, εἶχε δίκαιον νὰ κληρονομήσῃ τὸ τέκνον· διὸ καὶ καθιερώθη τῇ σχολῇ ἡ κληρονομία αὕτη διὰ διαφόρων σιγγιλιωδῶν Πατριαρχικῶν γραμμάτων, καὶ ἀραὶ βαρεῖαι καὶ ἐπιτίμια ἐξεδόθησαν κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων ἐπὶ τῶν κτημάτων χεῖρα βέβηλον καὶ ἀπαλλοτριωτικήν. Καὶ ὅμως μήτε ταῦτα, μήτε αἱ παρακλήσεις τῆς τότε ἐφορείας τοῦ σχολείου ἴσχυσαν ἀπέναντι τῆς παραλόγου καὶ τολμηρᾶς θελήσεως τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης ὑπαγαγούσης εἰς τὴν τάξιν τῶν διαλυφθέντων μοναστηρίων καὶ τὴν διαληφθεῖσαν Μονὴν, ἧς ἡ μὲν κινητὴ περιουσία κατεστράφη, πωληθεῖσα ἐν εὐτελεστάτῃ τιμῇ· ἡ δὲ ἀκίνητος, ὅση δὲν κατεπατήθη ὑπὸ τῶν πλησιαστῶν εἰς τὰς διαφόρους ἀμπέλους καὶ ἀγρούς, κατέχεται ὑπὸ τοῦ δημοσίου, καὶ συνίσταται εἰς τὰ ἑξῆς κτήματα.

ά. Εἰς 1,500 περίπου στρέμματα ἀμπέλων ἄνωθεν τῆς Μονῆς, κατεχομένων ὑπὸ διαφόρων.

β΄. Εἰς μίαν ἄμπελον ἐκ στρεμ. 13 παρὰ τῷ χωρίῳ Ἀτσιχώλῳ εἰς θέσιν «Λωβαπιδίαν.»

δ΄. Εἰς ὁμοίαν εἰς θέσιν «Γαλακτίων Βαρβουδᾶ» ἐκ στρεμμάτ. δέκα καὶ μέτρων ἑξακοσίων.

ὲ. Εἰς ἀγροὺς ξηρικοὺς ἐν τῷ χωρίῳ Βλαχόρραυτι τοῦ δήμου Γόρτυνος ἐκ στρεμ. 150 εἰς θέσιν Παπαρσυνίτσαν.

ς΄. Τὸ χωρίον Μπαρδάκι, ἤτοι ἔπαυλιν, περιέχουσαν οἰκίας 15 καὶ 1,500 στρέμματ. ἀγρῶν ποτιστικῶν καὶ μὲ ἐλαιόδενδρα μορεόδενδρα κλπ. ἐν τῷ δήμῳ Ἡραίας.

ζ΄. Ἐντὸς τῶν ὁρίων Ζατούνης, Δημοιτσάνης καὶ Μάρκου ἀγροὺς ξηρικοὺς ἐκ στρεμμ. ἑκατόν.

ἡ. Ἐν τῷ χωρίῳ Ἀστιχώλῳ 150 στρέμ. ἀγρῶν ξηρικῶν.

θ΄. Ἕνα ὑδρόμυλον κατεκρημνισμένον εἰς θέσιν «Κόκορη».

ἰ. Ἓν μορεοτεμάχιον ἐντὸς τῆς περιφερείας Μάρκου (Μετόχι) ἐκ στρεμ. 12 καὶ 700 μέτρων.

ιά. Ἓν ἐλαιοτεμάχιον ἡμιποτιστικὸν ἐν τῇ αὐτῇ τοποθεσίᾳ ἐκ στρεμμάτων 34 παράγον διάφορα προϊόντα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς, ἅτινα ὡς ἐρρέθη, εἶναι βεβαίως καὶ κτήματα τοῦ σχολείου, εἰς ὃ αἱ Κυβερνήσεις τοῦ 1822, 24 καὶ 25 ἀπεφάσισαν νὰ δώσωσι καὶ ἄλλο χωρίον, ὅπερ δὲν ἐπραγματοποιήθη διὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀραβος. Μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, ὅτε ἔπρεπε καὶ ἡ περιουσία τοῦ σχολείου νὰ τύχῃ θερμοτέρας προστασίας καὶ ἱκανοποιήσεως ἀναλόγως τῶν θυσιῶν του καὶ νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸ τὸ παραχωρηθὲν χωρίον, ἀπώλεσε καὶ τὰ κεκτημένα δικαιώματά του μετὰ τῆς ἀναποσπάστου περιουσίας του.

Οἱ δὲ πρὸ ὀλίγου ἀνευρεθέντες ἀρχιερεῖς ἐν τῇ Δωδεκαβίβλῳ τοῦ Δοσιθέου, ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἱερᾶς μονῆς Αἰμυαλῶν, ἐν τῷ ὠμοφορίῳ τοῦ σχολείου, καὶ ἐν τῇ προμετωπίδι βιβλίου τινὸς τῆς βιβλιοθήκης, ἐπιγραφομένου «τόμος ἀγάπης κατὰ Λατίνων, 1698», καθὼς καὶ ἓξ ἄλλοι γενόμενοι γνωστοὶ τῷ 1868 ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τοῦ κ. Εἰρ. Ἀσωπίου εἰσὶν οἱ ἑξῆς.

1. Ἀρχιεπίσκοπος Δημοιτσάνης Παγκράτιος Λαζαρόπουλος Δημοιτσανίτης,

2. Μητροπολίτης Ξάνθης Κύριλλος Ἀνδρονικόπουλος, Δημοιτσανίτης.

3. Μητροπολίτης Βηθλεὲμ Ἀθανάσιος, Δημοιτσανίτης.

4. Μεθώνης Νεόφυτος ἐκ τῆς Μονῆς Αἰμυαλῶν, Ζυγοβυστινός.

5. Δημοιτσάνης Ἀμβρόσιος ἐκ Βαλτεσινίκου.

6. Κορώνης Μακάριος ἐκ τῆς μονῆς Αἰμυαλῶν, Βαλτεσινικιώτης.

7. Λαρίσσης Ἄνθιμος Καρδαρᾶς, Ζυγοβυστινός.

8. Μεθώνης Μελέτιος Ἀγγελόπουλος, Ζυγοβυστινός.

9. Χαριουπόλεως Βησσαρίων Φωτεινόπουλος, Ζυγοβυστινός.

10. Σωφρόνιος ἐξ Ἀτσιχώλου.

11. Καισαρίας τῆς Παλαιστίνης Ἀνανίας ἐκ Ῥαΰτι.

12. Ἀρχιεπίσκοπος Δημοιτσάνης Ἄνθιμος Δημοιτσανίτης.

Ὅθεν ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων μέχρι τοῦδε δώδεκα τούτων ἀρχιερέων καὶ ἐκ τῶν 32, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὁ ἀξιότιμος κ. Εὐθ. Καστόρχης, ἐν συμπληρωτικῷ τινι παραρτήματι τοῦ κτιτορικοῦ τοῦ σχολείου, ἐκδοθέντι τὸ ἔτος 1865, βλέπει ἕκαστος, ὅτι ἐκ τοῦ τριπλοῦ τούτου μουσοτροφείου, τῆς ἀληθοῦς σωστικῆς κιβωτοῦ τῆς τε γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ ἀναξιοπαθοῦντος ἔθνους ἐξῆλθον τόσοι μεγάθυμοι ἄνδρες μετὰ τοσούτων ἄλλων ἱεροφαντῶν διδασκάλων, οἵτινες κατὰ τὸν χαλκοῦντῆς ἀμαθείας αἰῶνα ἵσταντο ὡς ἀκτινοβολοῦντες ἥλιοι ἐν τῷ σκότει, ὁδηγοῦντες τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καθήκοντα, διδάσκοντες αὐτοὺς τὴν τήρησιν τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τῆς γλώσσης, συσταίνοντες ἐν Βωτίνῃ, Ἄργει, Καλάμαις, Ἀνδριτσαίνῃ κλπ. σχολεῖα, προικίζοντες αὐτὰ διὰ βιβλίων, ἐμψυχοῦντες διδάσκοντας καὶ διδασκομένους, δίδοντες αὐτοῖς ἐκ τοῦ ὑστερήματός των τὰ πρὸς τροφὴν κλπ. οἰκοδομοῦντες οἰκήματα διὰ τοὺς ξένους ἀπόρους μαθητὰς, καὶ ἐν γένει πᾶσαν εὐκολίαν παρέχοντες αὐτοῖς, καὶ ἐμφυτεύοντες εἰς τὰς ψυχάς των τὴν πρὸς τὰ καλὰ ὁρμὴν, τὸν τῆς παιδείας ἔρωτα, καὶ τὴν ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ τυράννου ἐξέλασιν.

Ἔγραψα ἐν Δημοιτσάνῃ κατὰ μῆνα Νοεμβριον τοῦ 1872.

ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ.

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ.

(Συνέχεια· ἴδε φυλλάδ. β΄.)

Ἀλλὰ θέλετε καὶ ἄλλην τρανὴν ἀπόδειξιν, καὶ ἄλλην ἐξαίρετον μαρτυρίαν τοῦ Ἑλληνικωτάτου αἰσθήματος καὶ φρονήματος τοῦ λόρδου; Ἀκούσατε τώρα καί τι ἔμμετρον αὐτοῦ, ἀφοῦ ἤδη ἠκούσατε πεζόν,—τὸ προαναγνωσθὲν ἐπιστολιμαῖον ἀπόσπασμα.—Ἀκούσατε στίχους γραφέντας ὑπὸ τοῦ Βύρωνος τὴν 22 Ἰανουαρίου 1824, ὅτε συνεπλήρου τὸ τριακοστὸν ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐν Μεσολογγίῳ, στίχους λίαν ἐπιτυχῶς μεταφρασθέντας εἰς τὸ δημῶδες τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἰδίωμα ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Σπυρίδωνος Τρικούπη.

«Φόβοι, ἐλπίδες, πόνοι, ζάλαις τὴν καρδιά μου [δὲν κινοῦν
Δὲν ἰσχύει μήτ' ἡ ἀγάπη, στὸν ζυγὸν πλὴν μὲ [κρατοῦν.
Μακρυὰ τώρ' ἀπ' τὴ ψυχή μου, μακρυὰ τέτοιοι [στοχασμοί,
Εἰς τὸν τάφον τώρα ἡ Δόξα τὸν ἀνδρεῖον ξε- [προβοδεῖ,
Καὶ τοῦ κλεῖ τὰ μάτι' ἂν πέσῃ θῦμα τῆς Ἐλευ- [θερίας·
Τήρα γύρω μας τουφέκι, φλάμπουρο, δόξα, Ἑλ- [λάς...
Ὁ Σπαρτιάτης βασταμένος στὴν ἀσπίδα ἕνα καιρὸν
Πλειὸ ἐλεύθερος δὲν ἦτον ἀπ' τὸν τωρινὸν Γραικόν.
Ψυχὴ, ξύπνισε, ψυχή μου! τὴν Ἑλλάδα δὲν 'ξυ- [πνῶ·
Ἔξυπν' εἶναι νὰ ἡ Ἑλλάς μου! ψυχὴ ξύπν' ἀπ' [τὸ βυθό!
Τὴν ἀθάνατην στοχάσου, τὴν Οὐράνιον πηγὴ,
Ποῦ ποτίζει τὸ κορμί σου· ὅθεν ἦλθες τρέχα 'κεῖ·
Ἠάθη, ποῦ ξανανέονουν, καταπάτατα, ψυχή·
Ἄχρηστο γιὰ μὲ τὸ γέλιο εἶν' τοῦ κάλλους καὶ [ἡ ὀργή.
Ἂν τὴ νιότη σου λυπᾶσαι, γιατὶ θέλεις πλειὸ νὰ [ζῇς;
Τῆς τιμῆς ἐδῶ, εἶν' ὁ τάφος· τρέξε αὐτοῦ νὰ σκο- [τωθῇς!
Δὲν σοῦ μένει παρὰ ναύρῃς, ὅ,τι ἐγύρευες παντοῦ
Καὶ νὰ εὕρῃς δὲν 'μποροῦσες, μνῆμ' ἀνδρὸς πολε- [μικοῦ.
Βρήσκωντάς το, κύττα γύρω, πιάσ' τὴν θέσι 'ποῦ [ποθεῖς» [1])

Οὐχὶ δὲ μόνον ἡ ἔκτακτος καὶ λαμπρὰ ὑποδοχὴ καὶ αἱ διάφοροι τιμητικαὶ περιποιήσεις καὶ ἐξαιρέτου ὑπολήψεως ἐνδείξεις, ὧν οἱ ἡμέτεροι τότε ἠξίωσαν τὸν ἔξοχον ἄνδρα, ἐλ-

[1]) Καὶ οἱ στίχοι οὗτοι εἶναι ἀπόσπασμα ἐκ μακροτέρου ποιηματίου· οἱ δὲ ἀντίστοιχοί των ἔχουσιν οὕτως ἐν τῷ πρωτοτύπῳ:

«The hope, the fears, the jealous care,
«Th' exalted portion of the pain,
«And power of, love, icannot shape,
«But wear the chain.
«But t' is not her—it is not here—
«Such thoughts schould shake my soul; nor now.
»Where glory sealst he heros bier or binds his [brow
«The Sword, the banner,-and the field
«Clory and Creece around us see;
«The Spartan borne upon his Shield
«Was not more free.
«Awake! not Creece—She is awake!—
«Awake, my spirit,—think through whom
«My live blood tastes its parent lake—
«And then strike home!
«I tread reviving passions down,
«Unworthy Manhood—unto thee,
«Indifferent should the amile or frown
«Of beauty be

θόντα καὶ διατρίβοντα εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντα λαμπρότατον τεκμήριον, ἐπισημοτάτην τῆς ἐκτιμήσεως ταύτης ἀπόδειξιν ἔχομεν ἐξ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς τὸ ἑξῆς—πολίτην Ἕλληνα τὸν εὐγενῆ Ἄγγλον ἀνακηρύττον καὶ ἀληθῶς συγκινητικώτατον:

«Ψήφισμα τῆς πόλεως Μεσολογγίου.»

«Ἐπειδὴ ὁ Λόρδος Νόελ Βύρων, βουλόμε-«νος συμπράκτωρ τῆς ἐλευθερίας τῇ Ἑλλάδι «γενέσθαι, καὶ τὴν Δυτικὴν μάλιστα τῆς «λοιπῆς κινδυνεύουσαν ὁρῶν, ἔγνω εἰς ταύ-«την ἀφικέσθαι τὴν πόλιν, καὶ ταύτην εὐερ-«γετῶν, ἁπάσης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὴν «σωτηρίαν κατεργάσασθαι· ὃ δὴ καὶ τοῖς ἔρ-«γοις ἐδήλωσεν οὐ μόνον μεγάλαις δωρεαῖς «μεγίσταις ἐπαρκέσας ἀνάγκαις, ἀλλὰ καὶ «καὶ τοῖς λόγοις καὶ τῷ ἀξιώματι αὐτοῦ ὠ-«φελιμώτατος τοῖς πράγμασι γενόμενος· ἡ «πόλις Μεσολογγίου εὐεργέτην αὐτὸν ἀνα-«κηρύτει, καὶ πολίτην Μεσολογγίτην ψηφί-«ζεται, τῶν αὐτῶν αὐτοῖς ἀπολαύοντα δι-«καίων, καὶ ἀναγράφει τοῦτο ἐν τοῖς ἀρχεί-«οις τοῖς πόλεως, ἵνα δῆλον γένηται πᾶσιν, «ὡς οἱ Μεσολογγῖται τοὺς ἀγαθοὺς ἄν-«δρας οἴδασι τιμᾶν καὶ τοῖς εὐεργέταις γε-«νομένοις αὐτῶν, εἰς εὐγνωμοσύνην πολι-τείαν διδόναι.»

«Ἐν Μεσολογγίῳ, τῇ 17 Μαρτίου 1824.»

«Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἐπιφα-τῶν καὶ προκρίτων τῆς πόλεως.»

Ἀλλ' ἤδη, εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον τοῦ λόγου μου ἐλθών, συναισθάνομαι τὴν σκληρὰν ἀνάγκην, ἂν καὶ κατὰ τόσον χαρμόσυνον ἡμέραν, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἑορτώδη καὶ πανηγυρικὴν ταύτην στιγμήν, νὰ μνημονεύσω—ἐπειδή, ὡς φαίνεται δυστυχῶς οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ προώρισται νὰ μένῃ ἀμιγὲς καὶ λύπης τινὸς καὶ πικρίας ὀλίγης ἢ πολλῆς καὶ πικροῦ, πικροτάτου ποτηρίου, ὅπερ ἡ πατρὶς ἡμῶν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις τῶν γενναιοτάτων ἄθλων αὐτῆς, τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς δόξης, ἐπέπρωτο νὰ συμπίῃ μεθ' ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἀπροσδοκήτως καὶ προώρως ἀπορφανισθεῖσα τοῦ νεαροῦ καὶ ἐνθουσιώδους φίλου της, τοῦ μόλις πρὸ μικροῦ ὡς πολίτου της Ἕλληνος μετ' ἐκτάκτου χαρᾶς καὶ ἐγκαυχήσεως ψηφισθέντος. Φεῦ! Οἱ τόσον σθεναροὶ στίχοι, οὓς πρὸ μιᾶς στιγμῆς σᾶς ἀπήγγειλα, ἦσαν ἄρα οἰονεὶ προμήνυμα, προαίσθημα τῆς προσεγγιζούσης τελευτῆς του, ὑπ' αὐτῶν τῶν χειλέων του ἐκφρασθέν, προφητεία τῆς μεγάλης ψυχῆς του, ὅτι ἔμελλεν ὅσον οὔπω νὰ πέσῃ καὶ ἀναπαυθῇ εἰς τὴν χώραν τῶν εὐγενεστάτων πόθων καὶ ὀνείρων του, εἰς τὴν Γῆν, τὴν ὁποίαν ἠγάπησε τόσον περιπαθῶς, καὶ ὑπὲρ ἧς τόσον ὡραῖα καὶ ἔγραψε καὶ εἶπε καὶ ἔπραξε καὶ ἐσκόπει;

Ὁ Βύρων ἦλθεν εἰς Μεσολόγγιον τὴν 24 Δεκεμβρίου τοῦ 1823, τοὺς προμνημονευθέντας ἀξιοσημειώτους στίχους ἔγραψε τὴν 22 Ἰανουαρίου τοῦ 1824, καὶ ἀπεδήμησεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὴν 7 ἢ 19 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους! Φεῦ! Ἐντὸς πόσον βραχέος, βραχυτάτου διαστήματος ἀφηρπάγη ἐκ τῶν κόλπων τῆς προσφιλοῦς του Ἑλλάδος! Πόσον ὀλίγον ἔμελλεν αὐτὴ ν' ἀπολαύσῃ τῆς λαμπρᾶς παρουσίας του, τῆς ἐγγύθεν συντόνου καὶ πολυτίμου του προστασίας!

Ποίαν δὲ ἀλγεινοτάτην ἐντύπων ἐνεποίησεν εἰς τὸ τότε τῆς Ἑλλάδος κοινὸν τὸ ἄκουσμα τῆς ὀξείας νόσου καὶ τῆς ταχείας τελευτῆς αὐτοῦ, καὶ πόσον τὰς γενναίας προσδοκίας του ἐμάρανε καὶ τῶν ὡραίων πατριωτικῶν ὀνείρων καὶ εὐχῶν καὶ ἐλπίδων του, ἐψαλίδισε τὰς πτέρυγας, πόσον βαθὺ πένθος προὐξένησεν εἰς τὴν καρδίαν καὶ πάντων μον ἐν γένει τῶν Ἑλλήνων, ἰδίως δὲ τῶν Μεσολογγιτῶν, πῶς θέλω δυνηθῆ ἐγὼ νὰ εἴπω; Ἀκούσατε μᾶλλον πόσον ἀξιοπρεπῶς ἐκφράζει, πόσον περιγράφει ταῦτα πάντα ζωηρῶς ὁ Γερμανὸς Γουλιέλμος Μύλλερος, δοκιμώτατος φιλέλλην ποιητὴς σύγχρονος τοῦ Βύρωνος, ἐν ἐπικηδείῳ εἰς αὐτὸν ᾠδῇ, ἣν διὰ τοῦ ἀσθενοῦς μου καλάμου ἀπεπειράθην νὰ ἐξελληνίσω:

«*Βύρων.*»

«Ἦλθεν, εἰς ἕνα λόγον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν οἰκιακῶν του, μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν Ἑλλάδα..»

«If thou regret thy youth-why live—
«fhe land of honourable death
«Is here-up to the field, and give
«Avzay thy breath!
«Scek out-Less oft tensduo ht than fhesund
«A Soldier's grave, for the best,
«Then look around, and choose thy ground,
«And take thy rest.»

«... Καὶ τὰ στόματα τῶν τουφεκιῶν, ὁποῦ ἐκατάφαγαν τόσους καὶ τόσους τυράννους ἦσαν ὅλα γυρμένα κατὰ τὴν γῆν, ὡσὰν νὰ ἤθελαν νὰ πολεμήσουν, τὴν γῆν, ὅπου τοὺς ἅρπαξε τὸν εἰλικρινῆ φίλον τους.»

(Περικοπαὶ ἐκ τοῦ εἰς τὸν Βύρωνα ἐπικηδείου λόγου τοῦ Σ. Τρικούπη.) [1])

«Αἰλινα Βρεττανίδες σὺν Ἀχαιΐσι κλαίετε, Μοῦσαι,
Πένθιμα θ' ἐσσάμεναι καὶ πένθιμον ὅσσαν ἰεῖσαι.
Κάτθανε γὰρ Βύρων ἀριστῶν φέρτατος ὅμμι·
Κλεινὸς Βύρων ὤχετ' ἀοιδοπόλων ὄχ' ἄριστος,
Βρεττανίας εὖχος, ὁμοτίμων εὐγενὲς αἷμα,
Πιστὸς τληπαθέος φίλος Ἑλλάδος ἠδ' ἐπαρωγός.»

(Ἐκ τοῦ ἐπικηδείου εἰς Ν. Βύρωνα ποιήματος Φιλίππου Ἰωάννου.)

—

«Τηλεβόλων ἑπτὰ κρότοι καὶ τριάκοντα πρὸς τί,
Διὰ τόσας νίκας εἶναι κατ' ἀπίστων τελετή;
Ἡ πληγαὶ, ὁπόσας φέρει ἥρως εἰς τὰ σφέρν' αὐτοῦ;
Εἴπατέ μοι ποῖος εἶναι ὁ νεκρὸς, ὅστις παντοῦ,
Κ' εἰς τοὺς οἴκους, κ' εἰς τοὺς δρόμους, τόσον [πένθος προξενεῖ;

[1]) Ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα, εὐθὺς μὲν ἐν ἀρχῇ·

«Τί ἀνέλπιστον συμβεβηκός! τί ἀξιοθρήνητον »δυστύχημα! Ὀλίγος καιρὸς εἶναι ἀφ' οὗ ὁ λαὸς »τῆς πολύπαθης Ἑλλάδος ὅλος χαρὰ καὶ ἀγαλ-»λίασις ἐδέχθηκεν εἰς τοὺς κόλπους του τὸν ἐπί-»σημον τοῦτον ἄνδρα καὶ σήμερον ὅλος θλῖψις »καὶ κατήφεια καταβρέχει τὸ νεκρικόν του κρεβ-»βάτι μὲ πικρότατα δάκρυα, καὶ ὀδύρεται ἀπα-»ρηγόρητα. Ὁ γλυκύτατος χαιρετισμὸς «Χρι-»στὸς ἀνέστη!» ἔγινεν ἄχαρις τὴν ἡμέραν τοῦ »Πάσχα εἰς τὰ χείλη τοῦ κάθε Ἕλληνος Χρι-»στιανοῦ, καὶ ἀπανταίνωντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, »πρὶν τοῦ εὐχηθῇ ταῖς καλαῖς ἑορταῖς, ἐρωτοῦσε: »Πῶς εἶναι ὁ Μυλόρδος; χιλιάδες ἄνθρωποι συ-»ναγμένοι νὰ δώσουν μεταξύ τους τὸ θεῖον φίλημα »τῆς ἀγάπης εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα ἔξω ἀπὸ »τὸ τεῖχος τῆς πόλεώς μας, ἐφαίνοντο ὅτι ἐσυ-»νάχθησαν μόνον καὶ μόνον νὰ παρακαλέσουν τὸν »ἐλευθερωτὴν τοῦ παντὸς διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ συ-»ναγωνιστοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας.» καὶ περὶ τὸ τέλος μάλιστα: «... Εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὰν ὥραν ὁ πολυένδοξος τοῦτος νεκρὸς, »ἀφίνοντάς τὸν κόσμον ὅλον, ἐβάσταξεν εἰς τὸ »στόμα του μοναχὰ δύο ὀνόματα, τῆς μοναχρι-»σθῆς καὶ πολυαγαπημένης του κόρης, καὶ τῆς »Ἑλλάδος· αὐτὰ τὰ δύο ὀνόματα βαθειὰ ῥιζωμένα »εἰς τὰ σπλάγχνα του, μήτε ἡ στιγμὴ τοῦ θανά-»του δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὰ ἐξαλείψῃ. «Θυγατέρα »μου! Εἶπεν «Ἑλλάδα!» εἶπε καὶ ἡ φωνή του »ἔλειψε!! Ποία Ἑλληνικὴ καρδία νὰ μὴ συντρίβε-»ται ὅσαις φοραῖς ἐνθυμεῖται αὐτὴν τὴν περίστα-σιν;»

Εἴπατέ μοι: ἡ πατρίς μου ποῖον κλαίει εὐγενῆ;
Νίκας ἢ πληγὰς διόλου δὲν σημαίνει ἡ βροντή,
Ἥτις εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ τὰ πέριξ του κροτεῖ,
Καὶ ὡς ἐγερτήριόν τι τόσα πλήθη συγκινεῖ,
Τά ὁποῖα καταπλήσσει ἀγγελία ἡ δεινή:
Ἔτη εἶν' ἑπτὰ οἱ κρότοι καὶ τριάκοντα ζωῆς,
Βύρων, Βύρων, ὅσα κλαίει ἡ Ἑλλὰς, ζωῆς τῆς σῆς·
Ἀλλ' εἶν' ἔτη ἅπερ ἔζης; ὄχι· ταῦτα δὲ θρηνῶ:
Ἐπειδὴ ἐν κλέει ζῶσιν αἰωνίως φαεινῷ,
Ζῶσιν ἐν τοῖς ἄσμασί σου καὶ πετῶσι δι' αὐτῶν,
Πάντοτε ψυχὰς μεγάλας ἐξεγείροντα βροτῶν.
Ὄχι· ἄλλα ἔτη κλαίω, ἃ δὲν ἔζησας: αὐτὰ,
Ἅπερ διὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ ζῇς ηὔχου ἀρκετά.
Ἰδοὺ παῖα ἔτη, μῆνας καὶ ἡμέρας ἐννοῶ,
Ποίας σου ᾠδὰς καὶ μάχας, πληγὰς, πτῶσιν ἐν [ταὐτῷ.
Πτῶσίν σου ἐν Βυζαντίῳ, θρίαμβόν σου κατ' [ἐχθρῶν,
Κ' ἓν ἐλευθερίας στέμμα εἰς τὴν κόμην σου λαμ-[πρόν!»

**

«Ὦ γενναῖε, ἠγωνίσθης, δόξης ἄξιος λαμπρᾶς,
Διὰ τῆς διστόμου σπάθης τοῦ νοὸς, τῆς κοπτερᾶς·
Διὰ τῆς ᾠδῆς σου, ἥτις εἰς τὰ πέρατα τῆς Γῆς
Μέχρι δύσεως ἀντήχει τοῦ Ἡλίου ἀπ' αὐγῆς.
Ἐπολέμησας τὸν τίγριν, σὺ, τὸν τύραννον αὐτὸν,
Εἰς τὸ ἔλος τὸ λαιναῖον σμῆνος ὄφεων φρικτὸν,
Ἐν σαπρᾷ φωλευόντων, τοῦ Φωτὸς δεινῶν ἐχθρῶν,
Καὶ ἰὸν, χολὴν ἐμούντων κατ' αὐτοῦ—τῶν φθο-[νερῶν!
Διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἠγωνίσθης πάντων, ναί,
Καὶ διὰ τὴν τῆς Ἑλλάδος, ἔκθυμε, κλεινὲ,
Ἐν λαμπραῖς προοπτασίαις εἰς τὰ ὄρ' ἰδὼν αὐτὴν,
Ὅτε ἕφερον δουλείαν οἱ υἱοί της μισητήν.
Προηῤῥάνθης τὴν τῆς νίκης δάφνην φυομένην σὺ,
Καὶ ἠγάλλετο ἡ ἔνθους, ἡ μεγάλη σου ψυχή!»

***

«Καὶ ὁ χρόνος ὅτ' ἐπέστη, ὃν προεῖδες ἐμπνευσθείς,
Δὲν ἐτρόμαξες, ἀλλ'—ὅπως πρὸς τὴν νύμφην ἐ-[ραστὴς—
Εἰς ἀγκάλας τῆς Ἑλλάδος ὥρμησας τὰς ἀνοι-[κτάς:
—«Μὴ ἀνέστη ὁ Τυρταῖος κ' ἔνθους ᾄδει ἀναστάς;
«Πῶς! παρῆλθον τὰ δεινά μου; κ' ἂν τῆς Γῆς [οἱ βασιλεῖς»
«Μὲ προσβλέπουσιν ὀργίλοι ἀπὸ ἕδρας ὑψηλῆς,
«Κ' ἂν πολλοὶ περιφρονοῦσιν ἰσχυροὶ τὴν ἀσθενῆ,
«Ἀοιδοῦ σημαίαν βλέπω εἰς τὸ κῦμα νὰ φανῇ
«Ἀρτέμιδος.. δελφῖνες κύκλῳ νήχονται φαιδροί,
«Καὶ λευκοὶ περὶ τὴν τρόπιν ἀναθρώσκουσιν ἀφροί.
«Καὶ εἰς τὸν ἱστὸν τοῦ πλοίου ἠρεισμένος λυρῳδὸς
«—Ὦ Ἐλευθερία!—λέγει πρός με ἡ γλυκεῖ' αὐδή.
«Ἡ Ἠχὼ δ' «Ἐλευθερία!» πάλιν τῷ ἀντιλαλεῖ,
«Κ' εἰς τὴν ὄψιν του, τὸ βλέμμα, ἡ θεὰ φωτοβολεῖ.
«Καλῶς ὥρισας τῆς λύρας ἥρως αἰχμητὴς λαμ-[πρός!
«Ὦ Τυρταῖε, τοὺς υἱούς μου εἰς τὴν μάχην ἄγ' [ἔμπρός!»—

Κ' ἐξεπήδησε τοῦ πλοίου εἰς τὴν γῆν τὴν ποθητήν,
Κ' ἤγγισε σιγῶν τὰ χείλη εἰς τὴν ἁπαλὴν ἀκτήν.
Κ' ἔδη, ὡς ἂν ἦτο μόνος, σῖγα διὰ τοῦ λαοῦ,
Ὅστις χαίρων τὸν ἐδέχθη ὡς ἀπόστολον Θεοῦ.
Ἄχ! μὴ ἄγγελος θανάτου ὅτ' ἐφίλει τὴν ἀκτήν,
Περιέπνευσε τοῦ ψάλτου κεφαλὴν τὴν λατρευτήν;
Πλὴν ὁ ἥρως δὲν τρομάζει καὶ ἐκεῖνον θεωρῶν,
Ἀτενέστερον τὸν βλέπει: μὲ ζητεῖς; Ἰδού! παρών!»
«Μόνον ἄφες μ', ἄπαξ μόνον νὰ νικήσω πολεμῶν,
«Ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων μου ὁρμῶν,
«Κ' εἰς τὸ νεῦμά σου τὸ πρῶτον, φίλ' ὠχρὲ, σ' ἀ-
[κολουθῶ:
«Ἔφθασα γελῶν καὶ κλαίων τὴν ζωὴν νὰ βα-
[ρυνθῶ.» [1])

* * *

«Θάνατε, δειλὲ κακοῦργε! δὲ τὸν ἤκουσας λοιπόν;
Ὑπὸ σοῦ δολίως πίπτει, φεῦ! τὸ ξίφος ἀνασπῶν!
Δι' ἀναπνοῆς λοιμώδους τὸν προσέπνευσας, κ' εὐθύς,
Ἔσβεσας ζωῆς λαμπάδα νεαρὰν μὴ λυπηθείς.
Κ' ἔπεσεν, ἰδού! μὴ πτῶσιν μήτε τραῦμά τι δε-
[χθείς,
Ἀλλ' ὡς δρῦς ὑπὸ βαρείαν καταιγίδα μαρανθείς.
Δρῦς, ἧς ἔνδον μαύρη ὥρα σκώληκας καρποφορεῖ,
Καὶ τοῦ δάσους ἡρωΐδα εἰς φθορὰν ἀφιερεῖ.
Εἰς τὸ ἄνθος τῆς ζωῆς του ἔπεσε τῆς θαυμαςῆς,
Προσδοκῶν ν' ἀθλήσῃ ἔτι ὁ γενναῖος παλαιστής.
Καὶ μετρῶν τὸ στάδιόν του καὶ τὸ τέρμα του ὁμοῦ,
Ἔνθα ἔνευεν ἡ δάφνη,—ἐν ῥιπῇ τοῦ ὀφθαλμοῦ.
Πλὴν δὲν ἔλαβε τὴν δάφνην· θέσατέ την εἰς τ' ὠ-
[χρὸν
Μέτωπον· τὸν στέφανόν του, θάνατ', ἔχει ἀνθηρόν:
Δὲν τὸν ἥρπασας, καὶ μᾶλλον τῷ τὸν δίδεις ἑνωρίς·
Ἡ δὲ δάφνη, θάλλει, λάμπει μᾶλλον ἐν νεκροῖς
ὠχροῖς.»

* * *
* *

«Τηλεβόλων ἑπτὰ κρότοι καὶ τριάκοντα, ἐμπρός!
Καὶ σεῖς, κύματα μεγάλα καὶ βοῶντα ἠχηρῶς,
Φέρετ' ἕως εἰς τὴν γῆν του μήνυμα τὸ θλιβερὸν,
Ἡ διώξας' αὐτὸν ζῶντα νὰ τὸν κλαύσῃ κἂν νεκρόν!
Ἄγγλε, ὑπὲρ τὸν νεκρόν του τείνεταί σοι φίλων
[χείρ:
Ἐλευθέρων λαὲ, ἔσο ἡμῶν φίλος καὶ σωτήρ! [2])»

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐξ ἀνάγκης λυπηρᾶς ταύ-
της ἀναμνήσεως ἂς μεταβῶ, ἀποπερατῶν τὸν
λόγον, εἰς ἱλαρωτέρου τινὸς συναισθήματος,
νῦν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐπικρατοῦντος, τὴν ἐρ-

[1]) Αὐτός ὁ Βύρων ἐν τῷ «Γκιαούρ» κατὰ τὴν μετάφρασιν τῆς εὐμούσου Ἑλληνίδος κ. Αἰκατερίνης Κ. Δοσίου, λέγει:
«Καὶ ὁ θάνατος τί εἶναι; τὸν ἀνδρεῖον δὲν τὸν
[μέλει.
«Ὁ δειλὸς τὸν ὑποφέρει καὶ ὁ δυστυχὴς τὸν θέλει.
«Λοιπὸν φύγε πρὸς ἐκεῖνον, ὦ ψυχὴ, ὅστις σὲ
[στέλλει!

[2]) Τὸ ποίημα τοῦτο μετεφράσθη ἐξ ὅλης ὡραίας συλλογῆς τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ, τῆς ἐπιγραφομένης «Griechenlieder,» ἤτοι «Ἑλλήνων ᾄσματα.» Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὴν κομψὴν κατασκευὴν καὶ ἀκρίβειαν ἰδίως τῆς ὁμοιοκαταληξίας τῶν προκειμένων στίχων κατεβλήθη ὀλιγωτέρα προσοχὴ ἢ εἰς τὴν ὅσον ἔνεστιν εὐκρινῆ καὶ πλήρη ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων καὶ νοημάτων τοῦ γερμανικοῦ πρωτοτύπου ἐν ἐλευθέρᾳ μεταφράσει.—

μηνείαν, τὴν ἔκφρασιν φαιδροτέρου καὶ πρεπωδεστέρου εἰς τὴν φαιδρὰν ἡμῶν ἑορτὴν στοχασμοῦ:

Ὦ! πόσον ἤθελε χαρῇ, πόσην ἐγκάρδιον ἀγαλλίασιν ἤθελεν αἰσθανθῇ ὁ Βύρων, βλέπων σήμερον τὸ ὡραῖον ὄνειρον, οὗ τὴν πραγματοποίησιν ἀπαραμίλλως ἐπεδίωξε ζῶν,— ἔστω καὶ κατὰ μέρος μόνον— πρᾶγμα πλέον γενόμενον: βλέπων τὴν προσφιλῆ του Ἑλλάδα, ἧς τὴν τύχην τοσούτῳ περιπαθῶς διὰ τῆς ὑψηλῆς του γλώσσης καὶ ὕμνησεν ἅμα καὶ ἐθρήνησε καὶ τοσούτῳ γεναίως διὰ πάσης θυσίας νὰ βελτιώσῃ ἠγωνίσθη, ἔκτοτε ἤδη ἀνεξάρτητον, θεία συνάρσει, καταστᾶσαν καὶ βασιλευομένην καὶ εὐνομουμένην ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς καὶ παντοίοις, ὡς ἔθνος Εὐρωπαϊκὸν τοῦ νῦν αἰῶνος, προοδεύσασαν καὶ προοδεύουσαν καὶ ἀπὸ καλοῦ ἐν γένει παρόντος καὶ μέλλον λαμπρότερον νὰ ἐλπίζῃ δυναμένην καὶ δικαιουμένην! Βεβαίως ἡ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις αὕτη δὲν ἤθελεν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκινῇ ὅλως ἀμιγὴς καὶ λύπης τινὸς τὴν τόσον μεγάλην καὶ εὐαίσθητον καρδίαν του, παρατηροῦντος ὅτι δὲν ἀνέστη ἐλευθέρα οὐτ' εὐημερεῖ ἀκόμη ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς· ἀλλὰ συνάμα πόσον ἐνθαρρυντικὰς ἤθελεν ἀρυσθῇ ἀφορμὰς καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐλευθερωθέντος καὶ εὐημεροῦντος μέρους της ἵνα συνελπίσῃ καὶ συμπροσδοκήσῃ μεθ' ἡμῶν καὶ τῆς λοιπῆς, καὶ τῆς ὅλης ἡμῶν Πατρίδος τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ εὐημερίαν!

Ὦ! πόσον ἤθελε διαπύρως τὴν εὐχηθῇ εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας, καὶ πόσον ἔτι μάλιστα νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ καὶ παρορμήσῃ πρὸς αὐτὴν ἠδύνατο, καὶ ἴσως ἴσως νὰ τὴν ἐπισπεύσῃ πάλιν διὰ τῆς ἐνθουσιώδους φωνῆς του καὶ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα καὶ τὴν Εὐρώπην ὅλην ἠλεκτρίζων ὑπὲρ τῆς ὡς οἷόν τε ταχίστης τοῦ τόσον γενναίου καὶ καλοῦ—ὅσον καὶ δικαίου—ἔργου συντελέσεως!

Ἀλλ' ἂς χαρῶμεν κἂν ἡμεῖς σήμερον ἐπὶ

τῇ ζωηρᾷ καὶ πρεπώδει ἀναμνήσει τοῦ ἐνδόξου φιλέλληνος, ἀναλογιζόμενοι ὅτι, ὡς πάντες οἱ ἔξοχοι ἄνδρες οὐδέποτε ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ὁ Βύρων δὲν ἀπέθανεν οὔτε ποτὲ θ' ἀποθάνῃ: Τὸ πνεῦμά του ζῇ ἀθάνατον καὶ ἄλλως καὶ ἐντὸς τῶν κληροδοτηθέντων εἰς τὸν κόσμον ὅλον ποιητικῶν ἔργων του ζῇ εἰς τὰς ὑπὲρ Ἑλλάδος πολυτίμους ἐνεργείας καὶ συνδρομὰς καὶ θυσίας του, εἰς τὴν ἐν ἡμῖν ἀγήρω μνήμην αὐτῶν καὶ τὴν ἐγκάρδιον εὐγνωμοσύνην πάντων τῶν Ἑλλήνων εἰς γενεὰς γενεῶν!

Εἰς τοιούτους μεγαλοψύχους ἄνδρας, τοιούτους κλεινοὺς τῶν Μουσῶν υἱοὺς, τοιούτους εὐγενεστάτους καὶ σπανίους φιλέλληνας, οἷος ὁ Βύρων, ἁρμόζει, φρονῶ, ἔνθους νὰ ἐπιφωνῇ ἕκαστος ἡμῶν μετὰ τοῦ μουσοτραφοῦς κ. Ἀλεξάνδρου Ρ. Ῥαγκαβῆ:

«Τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος περίβλεπτοι κομῆται,
Ὅσοι τὸ φῶς ἐχύσατε εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ζῆτε,
Διότι μᾶς ἐμπνέετε·
Διότι σῶμα καὶ ψυχὴν οἱ τάφοι σας ἂν θάπτουν,
Πῶς ἔτι αἱ ἰδέαι σας πυρκαϊὰς ἀνάπτουν;
Καὶ πῶς, σβεσθέντες, καίετε;...»

Οὕτω καὶ τὸν καλὸν ἡμῶν τοῦτον—οἱονεὶ πνευματικὸν σπινθῆρα,—φιλολογικὸν Σύλλογον, τὸν διὰ τοῦ ἐνδόξου κοσμούμενον ὀνόματός σου, τὸ γενναῖον πνεῦμά σου ἀνῆψε, Βύρων, τὸ ἐνταῦθά που ἔτι εὐμενὲς περινοστοῦν καὶ περιπνέον ἡμᾶς... Καὶ ἐλπίδας ὁ σπινθὴρ παρέχει εἰς φλόγα βαθμηδὸν μεγάλην καὶ λαμπρὰν ν' ἀναρριπισθῇ καὶ ὀσημέραι φεραυγέστερος καὶ θαλπνότερος διὰ τὴν πατρίδα νὰ γείνῃ. Τῷ ὄντι· πρὸ πενταετίας μόλις συστηθὲν, τὸ σωματεῖον τοῦτο προέκοψε καὶ προκόπτει ἀδιακόπως καὶ πολυειδῶς καὶ διὰ τὸ παρὸν ἀξιέπαινον καὶ διὰ τὸ μέλλον εὐέλπιδα προκοπήν. Διότι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων, τῶν ἀντεπιστελλόντων καὶ ἐπιτίμων αὐτοῦ μελῶν σπουδαίως ηὔξησε καὶ ἀκαταπαύστως αὔξει, ὡς καὶ ὁ τῶν φιλογενεστάτων εὐεργετῶν, καὶ ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ ἀναγνωστήριον τοῦ Συλλόγου πλουτίζονται καὶ αἱ μετὰ διαφόρων ἄλλων Συλλόγων σχέσεις αὐτοῦ εὐρύνονται καὶ διατριβαὶ ὁσημέραι περισσότεραι καὶ σπουδαιότεραι ἐν αὐτῷ ἀναγινώσκονται, ὡς καὶ παραδόσεις ἐπιστημονικαὶ γίνανται, καὶ ἡ σύστασις «Βιβλιοθήκης τοῦ λαοῦ,» ὡς καὶ ἡ συλλογὴ ἀξιολόγων δημωδῶν παραδόσεων, εἰς τοὺς διαπρεπεστάτους τῶν μυθικῶν καὶ ἱστορικῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ἡρώων ἀναφερομένων, προσέτι δὲ καὶ ἡ σύστασις περιοδικοῦ ἀξιολόγου—«Βύρωνος» καὶ τούτου καλουμένου [1])—καὶ τὰ τρία ἔργα, ὧν ὁ Σύλλογος οὗτος ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν, συντόνως προχωροῦσιν· ἀλλὰ πρὸ πάντων σπουδαῖον καὶ εὐάρεστον εἶναι ὅτι αἱ συνδρομαὶ πρὸς ἀνέγερσιν εὐπρεποῦς ἐν Μεσολογγίῳ μνημείου τοῦ λόρδου Βύρωνος ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ οὕτω πολαπλασιάζονται, ὥστε ὁ Σύλλογος «Βύρων» δικαιοῦται πληρέστατα νὰ ἐλπίζῃ ὅτι ὅσον οὔπω θέλει δυνηθῇ ἀξίως νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν τόσον εὐγενῆ καὶ ὡραίαν ταύτην ἰδέαν του, ἰδέαν ἔργου ἐξαίρετον ἀληθῶς τιμὴν καὶ εἰς αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα περιποιοῦντος. [2])

Χάριν τῆς σημερινῆς τοῦ Συλλόγου ἡμῶν ἑορτῆς καὶ οἱονεὶ πρὸς ἐπισφράγισιν αὐτοῖς σοὶ ἀναγινώσκω προσέτι, φιλόμουσος δμήγυρις, τὰ ἑξῆς δύο ἰδιά μου ποιημάτια:

Α'.

Γκιαοὺρ κ' Ἐλένη, ποιημάτιον διαλογικόν.

(Ἔνθα τὰ δύο πρόσωπα ὑποτίθενται συνδιαλεγόμενα, ἐγγίζοντος τοῦ τέρματος τοῦ πρώτου ἐν Ἑλλάδι.)

1.

«Εἶμαι τὸ ἔαρ τῆς Ἑλλάδος,
Τὸ θάλος της, ἡ ἀνθηρότης,
Ἡ αἰωνία της νεότης,»
«Εἶμ' ὄνειρον, ἰδανικόν της,
Κάτοπτρον εἶμαι μαγικόν της,
Εἶμ' ἡ τοῦ βίου της εἰκών.»

2.

—«Ἄ! τὴν καρδίαν σου παράδος
Εἰς τὴν καρδίαν μου ἐρῶσαν
Σοῦ, ὑπὲρ σοῦ ἐνθουσιῶσαν
Καὶ ὑπὸ σοῦ ἐνθαλπομένην
Καὶ ὑπὸ σοῦ φωτιζομένην,
Ἄστρον μου λάμπον πολικόν!»—

[1]) Δι' ὃ εὐγνωμοσύνη ἰδίως ὀφείλεται εἰς τὸν μέγαν ἤδη ἀναδειχθέντα τοῦ Συλλόγου εὐεργέτην, τὸν φιλογενέστατον κ. κ. Κωνσταντῖνον Ζάππαν, ὅστις προσήνεγκε πεντακοσίας δραχμὰς πρὸς ἔκδοσιν αὐτοῦ.

[2]) Περὶ πάντων τῶν ἔργων τοῦ Συλλόγου καὶ τῶν προόδων αὐτοῦ ἱκανὰς λεπτομερείας περιέχουσιν, ὡς εἰκὸς, καὶ τὴν δέουσαν καθόλου ἀκρίβειαν αἱ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι γινόμεναι λογοδοσίαι αὐτῶν τῶν προέδρων του.

3.

«Σοὶ συμπονῶ, καλή μου νέα,
Σοὶ συμπαθῶ, πλὴν δὲν θὰ γείνῃς
Ἡ σύζυγός μου... μὴ προτείνῃς
Ἀδύνατα· μὴ κοπιάζῃς
Μὴ, μὴ νὰ σ' εἴπω μὲ βιάζῃς
Λόγον ἀρνήσεως πικρόν.»

4.

—«Φεῦ! ποῖα ἔπη ἀπευκταῖα!,.
Ὁποῖον πόμα καταπίνω!
Ἠσθάνθην ὅτι δὲν θὰ γείνω
Ἡ τλήμων, σύντροφος σου πλέον,
Ἄφθαστον ἄστρον μου ὡραῖον,
Σκληρὸν ἄχ! ὅσον καὶ λαμπρόν!»=

5.

«Ὡραία εἶσαι, κάλλους θαῦμα·
Ἄ πόσον, κόρη, σὲ θαυμάζω!
Τὰ θέλγητρά σου ἐκθειάζω:
Ἀγγέλου ἔχεις χάριν, σχῆμα,
Βλέμμα, μειδίαμα καὶ βῆμα·
Ἀλλ' εἶδον μᾶλλον ἀρεστάς.»

6.

—Ἄχ! εἰς τὰ στήθη ποῖον τραῦμα,
Ἀνεύσπλαγχνε, μοὶ καταφέρεις
Διὰ τῶν λόγων, οὓς προσφέρεις!
Ὁποῖα βέλη μοὶ τοξεύεις!
Δὲν μὲ λυπεῖσαι; μὲ φονεύεις,
Ἂν κρεῖττον' ἄλλην παριστᾷς.»—

7.

«Δὲν σοὶ τὸ κρύπτω: κόρας εἶδον
Ὀμμάτων θάμβος καὶ καρδίας
Χαράν... ἀφάτους ὀπτασίας...
Μ' ἐδέσμευσαν, ἀλλὰ προσκαίρως,
Μ' ἐφάνη ὅτι ἦτον ἔρως,
Δὲν ἦτον ἔρως ἀληθής.»

8.

—«Ποία διάψευσις ἐλπίδων!
Λοιπὸν οὐδέποτε ἠράσθης;
Λοιπὸν εἰς μάτην ἐθαυμάσθης
Ὡς ποιητὴς ἐκ τῶν μεγίστων.
Ὡς ἐραστὴς ἐκ τῶν ἀρίστων,
Ἐνθουσιώδης καὶ βαθύς;»

9.

«Λοιπὸν ἐσβέσθης ὄνειρόν μου;...
Ἀλλοίμονον! πῶς ἠπατήθην!...
Εἰς ποίους κόσμους ἐπλανήθην
Τρυφῶν ὑπὸ τῆς φαντασίας,
Ὑπὸ μορφῆς σου τῆς γλυκείας!...
Φεῦ! εἶρων μὲ τὸ πᾶν γελᾷς!»—

10.

«Ὦ! μάθε τὸ μυστήριόν μου:
Ἄφοῦ τοῦ βίου μου ὡραία
Σὺ, Ἑλληνίς μου, τελευταία,
Σὲ ἀγαπῶ ὑπὲρ τὰς ἄλλας
Μικράς μου φίλας καὶ μεγάλας,
Ἀλλ' ἐκλεκτή μου ἡ... ΕΛΛΑΣ!...»

11.

«Καὶ μοῦσά μου καὶ ἐρωμένη!
Ναὶ μόνον μίαν, ταύτην μόνον
Ἠγάπησ', ἀγαπῶ πρὸ χρόνων...
Καὶ τὸ κηρύττω ἐλευθέρως·
Εἶν' ὁ βαθύτατός μου ἔρως·
Δὲν βλέπεις; πίπτω δι' αὐτήν....»

12.

—«Θεέ! ὁποία εἱμαρμένη!
Ὁποία ἥρωος καρδία...!
Ποία ψυχὴ ἀνδρὸς σπανία
Εἰς τοὺς αἰθέρας ἀναβαίνει,
Εἰς τὰ οὐράνια τεμένη!
Ἄχ! ποῖον χάνω ποιητήν!....»

—

Εὐχὴ τῆς 25 Δεκεμβρίου 1873 πρὸς τὸν Σύλλογον «Βύρωνα». [1]

Σύλλογε «Βύρων!» ἐπ' αἰσίοις
Εἴθαι προβαίνων οἰωνοῖς,
Νόας δεινοὺς ἀναδεικνύῃς
Καὶ ἄξιος σαυτοῦ φανῇς!
Τὸ ἔργον, οὗ αὐτὸς Βύρων
Κατήρξατο ἐνθουσιῶν
Μετὰ ἡρώων καὶ μαρτύρων,
Εἴθε προάγῃς προϊών!
Εἴθε τοῦ Βύρωνος ὁ τάφος
Λαμπρὸς ἐν τάχει ἱδρυθῇ:
«Ὁ μέγας τῶν παθῶν ζωγράφος» [2]
Ἄξιως οὕτω τιμηθῇ!
Ὁ ἔνθους φίλος τῆς Ἑλλάδος,
Ὁ πνεύματι υἱὸς αὐτῆς,
Ὃν στέφει Ἑλικῶνος κλάδος,
Ὁ ψάλτης της καὶ μαχητής!
Ἀλλ' εἴθε, εἴθ' ἐν τῇ καρδίᾳ
Σοῦ ἅμα κ' Ἕλληνος παντός,
Ἐν μνήμῃ χαραχθεὶς βαθείᾳ,
Ὁ Βύρων, «Βύρων,» ζῇ αὐτός!
Καὶ μυριάκις τὴν πεντάδα
Εἴθ' ἑορτάζῃς τῶν ἐτῶν,
Σύλλογ', εὐφραίνων τὴν Ἑλλάδα,
Τιμῶν τὸν τίτλον σου αὐτόν!

Φ. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ.

---

[1]) Πεντηκονταετηρίδα μὲν ἀπὸ τῆς εἰς Μεσολόγγιον ἐλεύσεως τοῦ περιφήμου φιλέλληνος, πενταετηρίδα δὲ ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συστάσεως αὐθημερὸν, ὡς καὶ τὰ Χριστούγενα ἑορτάζοντα.

[2]) Ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὸν προσφυῶς ὁ Καρασσούσας.

ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΜΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'. — ΜΑΝΤΕΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΜΟΙ.

(Συνέχεια· ἴδ. φυλ. 6'.)

IV

Μαντεῖα τοῦ Ἀπόλλωνος.-Τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν.—Οἱ ἀετοὶ τοῦ Διός.—Αἰπόλος.—Ὁ ἐκ δάφνης ναός.— Ἡ περὶ τῶν μελισσῶν παράδοσις.—Πτερᾶς.—Ὁ χαλκοῦς ναός.—Ὁ λίθινος.—Τροφώνιος, Ἀγαμήδης.—Ὁ Περίβολος.—Τὸ Τέμενος.—Ὁ χαλκοῦς ταῦρος τῶν Κορκυραίων.—Ἀναθήματα τῶν πόλεων.—Ὁ χαλκοῦς ὑποστοὺς Ἀντιφάνους. — Οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας.—Οἱ ἐπίγονοι.—Ἀναθήματα τῶν Ταραντίνων. — Ἡ ἱστορία τοῦ Φαλάνθου.— Ὁ χαλκοῦς λύκος τῶν Δελφῶν καὶ ἡ περὶ τοῦ ἱεροσύλου παράδοσις.—Ἀναθήματα τῶν Λυδῶν.—Ἡ ἀρτοποιὸς τοῦ Κροίσου.—Ἀναθήματα τῶν πόλεων.— Οἱ ἀετοί.—Ὁ πρόναος.—Τὰ ἀποφθέγματα τῶν Ἑπτὰ σοφῶν.— Περὶ τοῦ ΕΙ τοῦ ἐν Δελφοῖς.—Πλούταρχος.

ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟΝ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ.—Οἱ Δελφοὶ, κείμενοι εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ, ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς ὁ ὀμφαλὸς τῆς γῆς. Τὴν ἰδέαν των ταύτην ὑπεστήριζε, καὶ ὁ μῦθος, ὅτι ὁ Ζεὺς ἀφῆκέ ποτε ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δύο ἀετοὺς, τὸν μὲν ἀπὸ τῆς δύσεως τὸν δὲ ἀπ' ἀνατολῶν, καὶ οἱ ἀετοὶ οὗτοι συνηντήθησαν εἰς τοὺς Δελφούς.

Τὴν κτίσιν τοῦ ἱεροῦ, ἄλλοι μὲν ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν τὸν Ἀπόλλωνα, ἄλλοι δὲ ἀναφέρουσιν εἰς τὴν Θέμιδα, ἀναπλάσαντες τὸν μῦθον, καθ' ὃν ὁ Ἀπόλλων ἐγένετο κύριος τοῦ ναοῦ τούτου φονεύσας τὸν δράκοντα Πύθωνα, ἐκ τῆς στήψεως τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη καὶ ὁ χῶρος Πυθών.

Τὸ μαντεῖον τοῦτο, οὗτινος διὰ μύθων πολλῶν καὶ ποικίλων ἐκοσμήθη ἡ ἵδρυσις ἔμελλεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν νεωτάτων χρόνων νὰ καταστῇ τὸ μαντεῖον τῆς οἰκουμένης. Βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, ἤρχοντο εἰς τοὺς Δελφοὺς νὰ ἐρωτήσωσι τὸ μαντεῖον, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ πολυτιμότερα δῶρα. Ἐπρόκειτο περὶ εἰρήνης; πάλιν οἱ Δελφοὶ ἔπρεπε νὰ ἐρωτηθῶσιν. Ἔμελλον νὰ πέμψωσιν ἀποικίαν; Καὶ πάλιν ἠρωτᾶτο ἡ Πυθία πρώτη.

Οἱ Δελφοὶ ἦσαν, οὕτως εἰπεῖν, ὁ μοχλὸς ὁ κινῶν σύμπαντα τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, καὶ ἡ ἐμπνεομένη Πυθία συνεκίνει καὶ ἐτάραττεν, ὡς ἄλλος Περικλῆς, ὄχι μόνην τὴν Ἑλλάδα οὐδὲ τοὺς Ἕλληνας μόνους. Ἄγνωστον εἶναι πότε ἐκτίσθη ὁ ναὸς οὗτος.

Λέγουσιν ὅτι αἰπόλος τις βόσκων τὸ ποίμνιόν του ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ προχωρήσας μέχρι τοῦ μέρους ἐκείνου, παρετήρησεν ὅτι μία τῶν αἰγῶν εἰσελθοῦσα εἰς τὸ σπήλαιον καὶ προχωρήσασα μέχρι τοῦ χάσματος ἐξῆλθεν ἔξω σκιρτῶσα καὶ ὑπὸ αἰφνιδίων καὶ σπασμωδικῶν κινήσεων ταραττομένη. Ἐκπλικτος ὁ ποιμὴν εἰς τὸ θέαμα τοῦτο εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὸ σπήλαιον καὶ ὅτε ἔφθασεν εἰς τὸ χάσμα, ὅθεν ἐξήρχοντο πυκναὶ ἀναθυμιάσεις, ἤρχισε νὰ καταλαμβάνηται καὶ αὐτὸς ὑπὸ σπασμωδικῶν κινήσεων καὶ νὰ προφέρῃ λόγους ἀσυναρτήτους.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν θεῶν νὰ ὑποθέσωσιν ὅτι κατῴκει ἐν αὐτῷ θεότης τις καὶ καθ' ὅσον αἱ παθήσεις αὗται τῶν εἰσερχομένων εἰς τὸ σπήλαιον συνεβιβάζοντο μὲ τὰς ὑποτιθεμένας τῶν μάντεων ἐκστάσεις, κατὰ τοσοῦτον ἔκλινον νὰ πιστεύσωσιν ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων κατῴκει ἐν αὐτῷ.

Ἐνόησαν δὲ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἱδρύσωσιν ἐκεῖ ἱερὸν εἰς τὴν θεότητα ταύτην, ἀγνοοῦντες καὶ αὐτοὶ ὁποία ἤθελεν εἶσθαι ἡ μετὰ ταῦτα τύχη τοῦ μαντείου τούτου. Καὶ τῷ ὄντι μετ' ὀλίγον ἀνηγέρθη ἐπὶ τοῦ σπηλαίου τούτου περικάλλεστος ναός, ἐκ τοῦ ὁποίου ὅμως οὐδὲ λίθος διεσώθη μέχρις ἡμῶν.

Καὶ πρῶτον μὲν λέγουσιν ὅτι ὁ ναὸς κατεσκευάσθη ἐκ κλάδων δάφνης, οὓς ἐκόμισαν ἀπὸ τὰ Τέμπη, καὶ εἶχε σχῆμα καλύβης. Κατόπιν λέγουσιν οἱ Δελφοὶ ὅτι μέλισσαι διὰ τοῦ κηροῦ καὶ τῶν πτερῶν των κατεσκεύασαν τὸν ναόν. Τρίτος λόγος φέρεται ὅτι ἀνήγειρεν αὐτὸν ἀνὴρ Δελφὸς, Πτερᾶς καλούμενος, ἀφ' οὗ καὶ πόλις Κρητικὴ Ἀπτεραῖοι ἐπωνομάσθη. Ἄλλοι δὲ ἐξηγοῦντες τὸ ὄνομα τοῦ Πτερᾶ λέγουσιν ὅτι κατεσκευάσθη ἐκ χλωρᾶς πτέριδος. Τὴν εἰκασίαν ταύτην ὡς ὅλως ἀπίθανον ὁ Παυσανίας ἀποκρούει. Ἑτέρα παράδοσις ἀναφέρει ὅτι κατεσκευάσθη ἔπειτα ἐκ χαλκοῦ, ὅστις μετ' ὀλίγον

κατέπεσεν ἐντὸς τοῦ χάσματος καὶ ἐτάκη ὑπὸ τοῦ πυρός. Ἄλλη παράδοσις φέρεται ὅτι ᾠκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Τροφωνίου καὶ τοῦ Ἀγαμήδους ἐκλίθου καὶ κακεῖς ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων καὶ ὡς ἀρχιτέκτων ἀναφέρεται ὁ Κορίνθιος Σπίνθαρος.

Ἔκειτο δὲ ὁ ναὸς εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς πόλεως τῶν Δελφῶν, ἥτις πᾶσα κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου ἦτο ἄναντης.

Τὸ μαντεῖον περιέζωνεν ἀπέραντος περίβολος τεμνόμενος ἐκ διαλειμμάτων, καὶ τὰ κενὰ ταῦτα διαστήματα ἐχρησίμευον ὡς ἔξοδοι. Ἐκόσμουν δὲ αὐτὸν οἱ ἀνδριάντες τῶν ἡρώων, τοὺς ὁποίους ἀπεθέου μὲν ὁ λαὸς ἀπηθανάτιζε δὲ ἡ σμίλη τοῦ Φειδίου. Ἐκεῖ ὑπῆρχον οἱ ἀνδριάντες τῶν ἀγωνισαμένων εἰς ἀθλητικοὺς καὶ μουσικοὺς ἀγῶνας, διεκρίνετο δὲ πρὸ πάντων ὁ ἀνδριὰς τοῦ Κροτωνιάτου Φαύλου ὅστις τρεῖς ἐνίκησε νίκας εἰς τὰ Πύθια.

Ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἦτο τὸ τέμενος, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν εἴσοδον ἵστατο χαλκοῦς ταῦρος ἔργον τοῦ Αἰγινίτου Θεοπρόπου καὶ ἀνάθημα τῶν Κορκυραίων.

Λέγουσιν ὅτι ταῦρος ἐν Κορκύρᾳ καταλείπων τὰς ἄλλας βοῦς καὶ κατερχόμενος εἰς τὴν παραλίαν ἐμυκᾶτο καθ' ἑκάστην καταλαμβανόμενος ὑπὸ ἀγνώστου τινὸς αἰσθήματος. Ὁ βουκόλος ἀκούσας ἐπὶ πολλὰς συνεχῶς ἡμέρας τὸν ταῦρον μυκώμενον ἐπὶ τῆς παραλίας, ἠκολούθησεν αὐτὸν ἡμέραν τινὰ καὶ παρετήρησεν ἄπειρον πλῆθος ἰχθύων ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Οἱ Κορκυραῖοι μαθόντες παρὰ τοῦ βουκόλου ταῦτα, ἔστειλαν θεωροὺς εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ θύσαντες εἰς τὸν Ποσειδῶνα τὸν ταῦρον ἔρριψαν τὰ δίκτυα καὶ ἠλίευσαν πλῆθος ἰχθύων. Ἔκτοτε ἀπέτιον πρὸς τοὺς Δελφοὺς τὴν δεκάτην τῆς ἄγρας.

Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τοῦτου ἔστησαν εἰς Δελφοὺς τὸν χαλκοῦν ἐκεῖνον ταῦρον.

Ἐφεξῆς ἔπονται τὰ ἀναθήματα τῶν Τεγεατῶν, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Νίκη, καὶ οἱ ἐπιχώριοι ἥρωες, ὁ Ἀρκὰς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ, Ἔλατος, Ἀφείδας καὶ Ἀζὰν, ἕπεται ὁ Τρίφυλος καὶ πάλιν ὁ παῖς αὐτοῦ Ἔρασος. Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τῶν Τεγεατῶν τὰ ἀναθήματα. Τῶν δὲ Λακεδαιμονίων ἦσαν, οἱ Διόσκουροι, κοὶ ὁ Ζεὺς μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ σύμπλεγμα παριστῶν τὸν Λύσανδρον στεφανούμενον ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος. Παρ' αὐτὸν δὲ ἦσαν ὁ μάντις Ἄβας καὶ ὁ τὴν στρατηγίδα ναῦν κυβερνῶν Ἕρμων. Ἐφεξῆς δὲ οἱ μετὰ τοῦ Λυσάνδρου ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχήσαντες Σπαρτιᾶται καὶ σύμμαχοι.

Ἕπεται δὲ μετ' αὐτοὺς ὁ χαλκοῦς ἵππος τοῦ Ἀργείου Ἀντιφάνους ὑπαινιττόμενος τὸν Δούρειον ἵππον, καὶ οἱ τρεῖς τῶν Ἀθηνῶν βασιλεύσαντες, ὁ Κόδρος, ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Φυλεὺς, ἔργα τοῦ Φειδίου. Πλησίον δὲ τοῦ χαλκοῦ ἵππου ἦσαν ἄλλα πάλιν ἀναθήματα τῶν Ἀργείων. Ἦσαν οἱ ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ἐκστρατεύσαντες ἡγεμόνες παρὰ δὲ τὸν Ἀμφιάραον ἵστατο πολεμικόντι ἅρμα καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὁ Βάτων ὁ ἡνίοχος τοῦ Ἀμφιαράου.

Ἦσαν δὲ μετ' αὐτοὺς οἱ Ἐπίγονοι καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους Δαναὸς καὶ ἡ Ὑπερμνήστρα.

Ἑκάστη πόλις εἶχε τὰ ἴδια αὐτῆς ἀναθήματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἦτο μία σελὶς τῆς πατρίου ἱστορίας.

Οὕτως τὰ ἀναθήματα τῶν Ταραντίνων ὑπενθυμίζουσι τὰς νίκας αὐτῶν κατὰ τῶν περιοίκων βαρβάρων καὶ ἀναπολεῖ τις πρὸ αὐτῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ Σπαρτιάτου Φαλάνθου, ὅστις πρῶτος ἐγένετο οἰκιστὴς τῆς πόλεως ἐκείνης.

Λέγουσι δηλαδὴ περὶ αὐτοῦ ὅτι πεμφθεὶς εἰς ἀποικίαν ἔλαβε χρησμὸν ἐκ τῶν Δελφῶν ὅτι ὅταν ποτὲ αἰσθανθῇ βροχὴν αἰθρίας οὔσης, τότε καὶ πόλιν θέλει ἀποκτήσει καὶ χώραν ἐκτεταμένην.

Ὁ Φάλανθος οὐδόλως πιστεύσας εἰς τὸ μάντευμα τοῦτο τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδύνατον τὴν πλήρωσιν τοῦ χρησμοῦ ὑπολαμβάνων, ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Καὶ πολλάκις νικηθεὶς εὑρίσκετο εἰς ἀθυμίαν. Ἐνῷ δὲ ἡμέραν τινὰ ἔκλινε τὴν κεφαλήν του ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς πεφιλημένης συζύγου του, βαρυαλγὴς καὶ ἄπελπις, αὕτη ἀναλογιζομένη τὰς συμφορὰς, ἐθρήνει τὴν ἀτυχίαν τοῦ συζύγου της καὶ τὰ δάκρυά της κατέβρεχον τὴν κεφαλήν του. Τότε ἀνεμνήσθη τοῦ χρησμοῦ ὁ Φάλανθος καὶ ἠννόησεν, ὅτι ἔκρουε τὰς πύλας τῆς εὐδαιμονίας. Τότε ἀνεμνήσθη ὅτι ἡ γυνή του ὠνομάζετο Αἴθρα καὶ ὅτι τοῦτο ἠννόει ὁ Θεὸς λέγων εἰς αὐτὸν, ὅτι θὰ ἴδῃ βροχὴν ἐν καιρῷ αἴθρης. Καὶ τῷ ὄντι τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἐγένετο κύριος τῆς εὐδαιμονεστάτης πόλεως τῶν Ταραντίνων.

Ἐφεξῆς ἦσαν τὰ ἀναθήματα τῶν Σικυωνίων καὶ Σιφνίων, καὶ ἡ στοὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὰ κοσμήματα τῶν Ἀττικῶν πλοίων.

Μεταξὺ τῶν ἀγαλμάτων τῶν Θεῶν καὶ τῶν ἀνδριάντων τῶν ἡρώων, ἐφαίνετο ἐξερχομένη ἀπὸ τῆς γῆς ὑψηλή τις πέτρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας λέγουσιν οἱ Δελφοὶ ὅτι ἔψαλλεν ἡ Σίβυλλα Ἡροφίλη τοὺς χρησμούς της.

Ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀνεγιγνώσκετο ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων τῶν ἡρώων ἐπὶ τῶν ἀναθημάτων τῶν πόλεων, ἐπὶ τῶν εἰκόνων τοῦ Πραξιτέλους. Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι καὶ ὁ Πελοποννησιακὸς ἀγὼν, αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων καὶ αἱ ἔριδες τῶν πόλεων, ἦσαν γεγραμμένα ἐπὶ τῶν ἀναθημάτων ἐκείνων, καὶ ἕκαστος ἀνδριὰς ἐπανελάμβανεν εἰς ἕκαστον τῶν προσερχομένων τὴν ἱστορίαν του.

Παρὰ δὲ τὸν μέγαν βωμὸν ἵστατο λύκος χαλκοῦς ἀνάθημα τῶν Δελφῶν. Διηγοῦνται ὅτι ἄνθρωπός τις συλήσας τὰ χρήματα τοῦ Θεοῦ, καὶ φεύγων ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὰ πυκνότερα τοῦ Παρνασσοῦ δάση, ἐκρύβη ἐντὸς παχείας φυλλάδος καὶ ἀπεκοιμήθη, κρύψας τὰ ἱερὰ χρήματα ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του, ὅτι δὲ λύκος ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτοῦ ἐφόνευσεν αὐτὸν κοιμώμενον καὶ περιφερόμενος ἐντὸς τῆς πόλεως ὠρύετο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Οἱ ἄνθρωποι ἐννοήσαντες ὅτι τοῦτο ἦτο σημεῖόν τι τοῦ Θεοῦ, ἠκολούθησαν αὐτὸν καὶ ἀνευρόντες τὸν ἱερόσυλον, ἀνεῦρον συγχρόνως καὶ τὰ συληθέντα.

Ἐνταῦθα ἦσαν ἐφεξῆς τὰ ἀναθήματα τῶν Εὐβοέων, τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ Πλαταιέων, καὶ τὸ ἀνάθημα τῆς Φρύνης, ἡ ἰδία αὐτῆς εἰκὼν, ἔργον τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς Πραξιτέλους.

Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν ἀναθημάτων διεκρίνοντο πρὸ πάντων τὰ τοῦ Λυδοῦ βασιλέως Κροίσου. Οἷον ὁ χρυσοῦς λέων, ὅστις ἔκειτο ἐπὶ ἡμιπλινθίων λευκοῦ χρυσοῦ, καὶ ὅτε ὁ ναὸς τῶν Δελφῶν ἐπυρπολήθη κατέπεσε καὶ οὗτος. Οἱ δύο μεγάλοι κρατῆρες, ὧν ὁ μὲν χρυσοῦς ἔκειτο δεξιὰ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ, ὁ δὲ ἀργυροῦς ἀριστερὰ, καὶ οἱ τέσσαρες ἀργυροὶ πίθοι. Ἵστατο δὲ μεταξὺ αὐτῶν τρίπηχυ χρυσοῦν εἴδωλον τῆς ἀρτοποιοῦ τοῦ βασιλέως. Τοιαύτη δὲ φέρεται ἡ περὶ αὐτῆς φήμη.

Ἀλυάττης, ὁ πατὴρ τοῦ Κροίσου λαβὼν καὶ δευτέραν σύζυγον, ἐγέννησε καὶ ἐξ αὐτῆς τέκνα. Ἡ μητρυιὰ τοῦ Κροίσου θέλουσα νὰ βασιλεύσωσιν οἱ υἱοί της ἔδωκε δηλητήριον εἰς τὴν ἀρτοποιὸν παραγγείλασα νὰ ῥίψῃ τοῦτο εἰς ὀλίγην ζύμην, νὰ πλάσῃ ἄρτον καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν Κροῖσον. Ἡ ἀρτοποιὸς μηνύει τοῦτο κρυφίως εἰς αὐτὸν καὶ παρατίθησι τὸν ἄρτον εἰς τοὺς παῖδας ἐκείνης. Διὰ ταῦτα, βασιλεύσας ὁ Κροῖσος καὶ εὐγνωμονῶν, ἀνέθηκε χρυσοῦν ἄγαλμα τῆς ἀρτοποιοῦ εἰς τοὺς Δελφούς.

Ἀλλ' ἐκ τῶν πολυτίμων τούτων δωρεῶν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου, οὐδὲν ἐσώζετο, ἀπαριθμεῖ δὲ καὶ περιγράφει ταῦτα, ἄλλος τις Παυσανίας ἀρχαιότερος, ὁ Ἡρόδοτος.

Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων βαρβαρικῶν πόλεων ἡ Σαρδὼ ἔπεμψεν ἐπώνυμον αὐτῆς εἰκόνα ἐκ χαλκοῦ πεποιημένην. Ἐπίσης δὲ ἐδεικνύοντο καὶ ἄλλων τῆς Ἑσπερίας ἐθνῶν ἀναθήματα. Παρὰ δὲ τὴν εἰκόνα ταύτην τοῦ Σάρδου, ἵππος ἀνάθημα τοῦ Ἀθηναίου Καλλίου, ἡ Ἀθηνᾶ τῶν Ἀχαιῶν, ὁ Ἀπόλλων τῶν Ῥοδίων, καὶ ὁ χαλκοῦς ὄνος τῶν Ἀμβρακιωτῶν.

Εἰς δὲ τοὺς ἀετοὺς τοῦ ναοῦ, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Παυσανίου, ἦσαν ἡ Ἄρτεμις καὶ ἡ Λητὼ, ὁ Ἀπόλλων καὶ αἱ Μοῦσαι, ἡ δύσις τοῦ Ἡλίου καὶ αἱ Θυιάδες γυναῖκες ἀκολουθοῦσαι τὸν Διόνυσον.

Τὰ κοσμήματα ταῦτα τῶν ἀετῶν εἰργάζετο ὁ Ἀθηναῖος Πραξίας μαθητὴς τοῦ Καλάμιδος· ἀλλ' ἀποθανόντος αὐτοῦ ἐν τῷ μεταξὺ, τὰ ὑπολειπόμενα συνεπλήρωσεν ἄλλος Ἀθηναῖος τεχνίτης, ὁ Ἀνδροσθένης. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιστυλίων ἦσαν ἀναθήματα πάλιν ὅπλα χρυσᾶ, τῶν μὲν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν ἐν Μαραθῶνι λαφύρων, τῶν δὲ Αἰτωλῶν ἀπὸ τῶν Γαλατικῶν πολέμων.

Ἐκ τούτων ἁπάντων οὐδὲν ἐκληροδότησεν, ἡμῖν ὁ χρόνος. Ἡ πινακοθήκη αὕτη τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιοτάτης κατεστράφη καὶ διεσώθησαν μόνον αἱ περιγραφαὶ τῶν συγγραφέων, αἵτινες φαίνονται μὲν λεπτομερεῖς, ἀληθῶς ὅμως δὲν εἶναι τοιαῦται.

Εἰς δὲ τὸν πρόναον τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ ἦσαν γεγραμμένα ἀποφθέγματα τῶν ἑπτὰ

τῆς Ἑλλάδος σοφῶν. Λέγουσι δὲ ὅτι ἐλθόντες αὐτοὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς ἀνέθεσαν τὰ γράμματα ταῦτα. Τὸ γνῶθι σαυτόν· καὶ τὸ Μηδὲν ἄγαν. Τὰ δύο ταῦτα ῥητὰ εἰς τὰ ὁποῖα περιστρέφεται πᾶσα ἡ φιλοσοφία· ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία τοῦ σοφοῦ φράσις.

Οὕτως ἡ φιλοσοφία κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν καὶ εἰς τοὺς Δελφούς.

Μεταξὺ ὅμως τῶν σοφῶν τούτων ἀποφθεγμάτων ὑπῆρχον τὰ γράμματα ΕΙ. [1]Ἦσαν δὲ ταῦτα τὸ μῆλον τῆς ἔριδος πολλῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλουτάρχου φιλοσόφων.

Λέγουσι δηλαδὴ, ὅτι τὰ γράμματα ἐκεῖνα ἀνέθεσαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ πέντε τῶν ἑπτὰ σοφῶν, ὁ Χίλων, ὁ Θαλῆς, ὁ Σόλων, ὁ Βίας, καὶ ὁ Πιττακὸς, μὴ θέλοντες νὰ παραδεχθῶσι τοὺς ἄλλους δύο, τὸν Κλεόβουλον καὶ τὸν Περίανδρον, οἵτινες οὐδόλως ὄντες σοφοὶ, ἔλαβον τὴν δόξαν ταύτην παρὰ τῶν φίλων των, οἵτινες ἢ φοβούμενοι τὴν δύναμιν αὐτῶν ἢ ἀγαπῶντες τὸν χρυσόν των, ἐκολάκευον αὐτοὺς πάντοτε διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου. Μὴ θέλοντες λοιπὸν φανερῶς νὰ ἀγωνισθῶσι κατ' ἀνδρῶν μέγα δυναμένων, ἦλθον εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ ἔθεντο τὸ Ε τὸ ὁποῖον καὶ πέμπτον τοῦ ἀλφαβήτου γράμμα εἶναι καὶ τὸν ἀριθμὸν πέντε δηλοῖ.

Τὴν γνώμην ταύτην εἰς τὸν διάλογον τοῦ Πλουτάρχου ἐξέφερεν ὁ Λαμπρίας. Κατὰ δὲ τὴν γνώμην τῶν Δελφῶν, τὰ γράμματα ἐκεῖνα ἐδήλουν τὸν τρόπον καθ' ὃν ἠρώτων οἱ χρηστηριαζόμενοι, τύπον, τρόπον τινὰ, μεταχειριζόμενοι κοινὸν καὶ ἐρωτῶντες πάντοτε διὰ τοῦ μορίου ΕΙ, οἷον ἐὰν θὰ νικήσωσι, ἐὰν πρέπῃ νὰ πλεύσωσιν, ἐὰν πρέπῃ νὰ νυμφευθῶσι καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει τοῦτο εἰς τοὺς πέντε κόσμους τοὺς ἐν τῷ ἑνὶ κόσμῳ συμπεριλαμβανομένους. Εἶναι δὲ οὗτοι γῆ, ὕδωρ, πῦρ, ἀὴρ, οὐρανὸς, (φῶς, αἰθήρ).— [2]Ἄλλοι δὲ πάλιν λέγουσιν ὅτι ὑπαινίττεται τὰς πέντε αἰσθήσεις, ταύτας δὲ πάλιν συνοικειοῦσι πρὸς τὰ πέντε στοιχεῖα, τὴν μὲν ἀφὴν πρὸς τὴν γῆν, τὴν δὲ γεῦσιν πρὸς τὰ ῥευστὰ (ὕδωρ), τὴν δὲ ἀκοὴν πρὸς τὸν ἀέρα, καθ' ὅσον δι' αὐτοῦ παράγεται ὁ ἦχος, τὴν ὅρασιν πρὸς τὸν αἰθέρα καὶ τὸ φῶς, τὴν δὲ ὄσφρησιν τέλος πρὸς τὰς ἐκ τῶν καιομένων οὐσιῶν ἀναθυμιάσεις (ὀσμὴ), καὶ κατὰ συνέπειαν πρὸς τὸ πῦρ.

Τὸ γράμμα τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς εἰκασίας καὶ ἕκαστος ἐνόμισεν ὅτι ἔλυσε τὸ αἴνιγμα· αἱ λύσεις ὅμως αὗται εἶναι ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἔχουσιν ἀνάγκην ἄλλης λύσεως.

V

Ὁ Ναός.—Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος.—Ὁ ἱερὸς τρίπους.—Οἱ ἁλιεῖς τῆς Μιλήτου. Ὁ ἀριθμὸς 3.—Ἱεροτελεστίαι.—Ἡ Πυθία.—Προετοιμασίαι αὐτῆς προτοῦ ἀνέλθῃ εἰς τὸν τρίποδα.—Ἐπίτροποι τοῦ Ναοῦ.—Ὅσιοι.—Προφήτης.—Τὸ ἄδυτον τοῦ χάσματος.—Ὁ ζωϊκὸς μαγνητισμὸς καὶ αἱ ὑποθέσεις τῶν νεωτέρων.—Ἱστορία τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν — Ὁ Φωκικὸς πόλεμος.—Οἱ Γαλάται ἐν Ἑλλάδι.—Ὁ θάνατος τοῦ Βρέννου.—Ὁ ἰατρὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ.

Μετὰ τὸν πρόναον εἰσερχόμεθα εἰς τὸν κυρίως ναόν.

Τὰ προπύλαια, οἱ τοῖχοι, τὸ θυσιαστήριον, ὁ ἱερὸς τρίπους, τὰ πάντα ἦσαν ἐστεφανωμένα διὰ κλάδων δάφνης, τοὺς ὁποίους οἱ ὑπηρέται τοῦ ναοῦ ἔκοπτον καθ' ἑκάστην ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, καὶ ἐῤῥάντιζον τὸν ναὸν ἀντλοῦντες ὕδωρ ἀπὸ τὰς ἀργυροειδεῖς δῖνας τῆς Κασταλίας.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἦτο ὁ βωμὸς τοῦ Ποσειδῶνος, [1]) καὶ παρ' αὐτὸν ἀγάλματα τῶν δύο Μοιρῶν· ἀντὶ δὲ τῆς τρίτης ἵστατο ὁ Ζεὺς Μοιραγέτης καὶ παρ' αὐτὸν ὁ Ἀπόλλων. Περαιτέρω ἵστατο ὁ σιδηροῦς θρόνος τοῦ Πινδάρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καθήμενος λέγουσιν, ὅτι ἔψαλε τοὺς εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ὕμνους του. Εἰς δὲ τὸ ἐσώτερον τοῦ ναοῦ ὑψοῦτο τὸ χρυσοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὑψοῦτο δὲ πρὸ αὐτοῦ βωμὸς, ἐφ' οὗ ἐκαίετο τὸ ἄφθιτον πῦρ τρεφόμενον μόνον διὰ ξύλου τῆς ἐλάτης. Περαιτέρω ἦτο ἕτερος βωμὸς, ἐφ' οὗ ἐκαίετο δάφνη.

Ὁ ἱερὸς τρίπους ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναβιβαζομένη ἡ Πυθία ἐχρησμολόγει, ἵστατο ὑπεράνωθεν χάσματος σκοτεινοῦ καὶ ὑπογείου, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὸ μέσον τοῦ ὅλου ναοῦ. Ὁ πρῶτος τρίπους, δῶρον τοῦ Πέλοπος, ἦτο χαλκοῦς, χρυσοῦς δὲ ὁ ὑπὸ τῶν Μιλησίων δωρηθείς.

Κατά τινα ἀρχαίαν παράδοσιν ἐμίσθωσάν ποτε οἱ Μιλήσιοι ἁλιεῖς τινας, ὅπως ῥίψωσι τὰ δίκτυα καὶ ἁλιεύσωσι δι' αὐτοὺς· οἱ ἁλιεῖς ῥίψαντες τὰ δίκτυα ἀνεβίβασαν ἐκ τῆς θαλάσσης χρυσοῦν τρίποδα. Περιῆλθον δὲ εἰς ἔριδας οἵτε μισθωταὶ καὶ οἱ ἁλιεῖς ἑκάτεροι ἀντιποιούμενοι τὸ εὕρημα. Αὐξανομένης δὲ τῆς ἔριδος, ἀπεφασίσθη νὰ ἐρωτηθῇ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν· ἡ δὲ ἀπάντησις ἦτο τοιαύτη. Ἔκγονε Μιλήτου, τρίποδος πέρι Φοῖβον ἐρωτᾷς; Ὅς σοφίη πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδα δός!

Μετὰ τοῦτο εὐθὺς ὁμοφωνήσαντες οἵ τε ἁλιεῖς καὶ οἱ μισθωταὶ παρέδιδον τὸν χρυσοῦν τρίποδα εἰς τὸν συμπολίτην αὐτῶν Θαλῆν. Ἀλλ' ὁ Μιλήσιος Θαλῆς ἀνάξιον ἑαυτὸν τοῦ δώρου τούτου θεωρῶν ἀπέστειλε τὸν τρίποδα εἰς ἕτερον ἐκ τῶν σοφῶν, οὗτος δὲ πάλιν εἰς ἄλλον, καὶ ἑκάστου παραιτουμένου, ἀπεφασίσθη νὰ δοθῇ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα.

Ὁ τρίπους οὗτος κατὰ τοὺς μὲν ἦτο ὅλμος, κατ' ἄλλους ὅμως λέβης ἐπὶ τριῶν ποδῶν βασιζόμενος.

Ὁ ἀριθμὸς τρία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων φαίνεται ἀναμιγνυόμενος, ἂν ὄχι ἀμέσως εἰς τὴν θεολογίαν, ἐμμέσως ὅμως διὰ τῶν ἐξωτερικῶν τύπων. Ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀλχημείαν τοῦ Μεσαιῶνος ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἦτο ἐπίσης ἱερὸς καὶ μυστηριώδης συγχρόνως. Sunt tre matrices ἔλεγον οἱ ἀλχημισταὶ, Mercurius, Sulphur, Sal. [1])

Κατ' ἀρχὰς ἐδίδοντο οἱ χρησμοὶ ἅπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ἑβδόμην τοῦ μηνὸς Βυσίου. Μετὰ ταῦτα τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἠλαττώθη καὶ ἐδίδοντο χρησμοὶ καθ' ἕκαστον μῆνα, καθ' ὡρισμένας πάλιν ἡμέρας.

Ἡ Πυθία ἦτο πάντοτε ἰθαγενὴς, [2]) ἐκ πτωχοῦ καὶ ἀγροτικοῦ γένους καὶ κατ' ἀρχὰς παρθένος· ἀλλ' ἀφοῦ ὁ Θεσσαλὸς Ἐχεκράτης προσέβαλέ ποτε τὴν Πυθίαν ἔπαυσαν πλέον οἱ Δελφοὶ νὰ ἐκλέγωσι νέαν κόρην, πεντηκοντούτιδα ἀντ' αὐτῆς ἐκλέγοντες γυναῖκα, ἥτις ὅμως πάντοτε ἐνεδύετο ὡς παρθένος. Βραδύτερον ἠναγκάσθησαν νὰ προσθέσωσι καὶ δευτέραν Πυθίαν, διότι ἡ συῤῥοὴ ἦτο μεγάλη.

Ἡ Πυθία ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας προητοιμάζετο, ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸν τρίποδα. Ἐνήστευεν, ἐλούετο εἰς τὰ νάματα τῆς Κασταλίας, ἔκαιε δάφνης φύλλα εἰς τὸν ναὸν, καὶ ἄλφιτα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. [3]Ἔθυον δὲ οἱ προσερχόμενοι βοῦν ἢ αἶγα εἰς τὸν Θεόν.

Τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Ναοῦ εἶχον κατὰ διαδοχὴν οἰκογένειαί τινες, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται μόνον οἱ Λαφρυάδαι, οἱ Θρακίδαι καὶ οἱ Κλεομαντίδαι. Ἐκ τῶν οἴκων αὐτῶν ἐξελέγοντο οἱ πέντε ἱερεῖς, οἱ καλούμενοι [3]Ὅσιοι. Ἐκ τούτων ὁ εἷς ἐκαλεῖτο καὶ Προφήτης.

Οὗτος ὁ Προφήτης ἀνεβίβαζεν εἰς τὸν ἱερὸν τρίποδα τὴν Πυθίαν. Μετ' ὀλίγον αὐτὴ ἠσθάνετο ἐλαφρούς τινας σπασμοὺς καὶ κατελαμβάνετο ὡς ὑπὸ μέθης. Τοῦτο δὲ ἀπέδιδον εἰς τὸ ἐκ τοῦ χάσματος ἀνερχόμενον ἀέριον. Τινὲς ὑπέλαβον κρίνοντες ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ὅτι τὸ ἀέριον ἐκεῖνο ἦτο ἀνθρακικὸν ὀξύ. Τοῦτο ἐπάγει κεφαλαλγίαν, βοὴν τῶν ὤτων καὶ ἐρυθραίνει τοὺς ὀφθαλμούς, ἐπιφέρει δύσπνοιαν, σπασμοὺς καὶ πολλάκις τὸν θάνατον. Ἀφωμοίωσαν λοιπὸν τὸ σπήλαιον τῶν Δελφῶν πρὸς τὰ Χαρώνια χωρία (macalubes.) Παρωμοίωσαν δὲ αὐτὸ καὶ πρὸς τὴν δηλητηριασμένην κοιλάδα τῆς Java. Ἡ κοιλὰς αὕτη [1]) ἐκτείνεται πέραν τοῦ Παρθένου δάσους. Οὐδὲν φυτὸν ἐν αὐτῇ θάλλει. Μόνος ὁ θάνατος φαίνεται ὅτι κατοικεῖ ἐν αὐτῇ. Βλέπει δὲ μόνον ὁ διαβάτης σκελετοὺς ζώων, τὰ ὁποῖα διερχόμενα κατελήφθησαν ὑπὸ ἀσφυξίας, ἕνεκα τοῦ ἐξερχομένου, ἐν μεγάλῃ ποσότητι, δηλητηριώδους ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον ἕνεκα τῆς βαρύτητός του, ἐνοῦται βραδέως μὲ τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, μένει δὲ πυκνὸν εἰς τὰ κατώτερα. Οἱ ἄνθρωποι ἕνεκα τοῦ ὑψηλοτέρου σχετικῶς πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα ἀναστήματός των διέρχονται ἀβλαβεῖς.

[3]Ἄλλοι τινὲς ὑπέθετον ὅτι ὁ Προφήτης ἐμαγνήτιζε τὴν Πυθίαν μεταδίδων εἰς αὐτὴν τὸν μαγνητισμὸν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἡ Πυθία ἐν τῇ ἐκστάσει της ἐπρόφερεν

[1]) Plutarchi Varia Scripta. Tom. III De EI apud Delphos III.

[1]) Pausaniae. Liber X. XXIV. 858.

[1]) Le Faust de Goethe. Traduction par M. Henri Blage p. 342. note.

[2]) Euripides. Ἰων. στιχ. 92.

[1]) Le merveille, de la végétation. par. F. Marion.

ἀσυναρτήτους τινὰς φθόγγους, τοὺς ὁποίους ἔγραφον οἱ ἱερεῖς εἰς στίχους. Κατεβιβάζετο δὲ ἀσθενὴς καὶ καταβεβλημένη.

Αἱ ἀναθυμιάσεις ἐκεῖναι ἐπέφερον τοσοῦτον σφοδρὰ ἀποτελέσματα, ὥστε, καθὼς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, Πυθία τις ἐν τῇ ἐκστάσει της, ἐπήδησεν ἀπὸ τοῦ Τρίποδος, κατελήφθη ὑπὸ σφοδρῶν σπασμῶν καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἀπέθανε. [1])

Πρώτη τῶν Πυθιῶν, ὑπῆρξεν ἡ Φημονόη, ἥτις καὶ τὸ ἑξάμετρον ἐπενόησε.

Πολλαὶ ἦσαν αἱ περιπέτειαι τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Εἶναι γνωστὴ τοῖς πᾶσιν ἡ διαρπαγὴ τῶν θησαυρῶν του ἐπὶ τοῦ Φωκικοῦ πολέμου καὶ ἡ ἱστορία μετὰ φρίκης ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Φιλομήλου.

Βραδύτερον πολὺ ἐν ἔτει 279 π. Χ. ςίφη Γαλατῶν ὑπὸ τὸν Βρέννον, εἰσήλασαν καὶ ἐλήϊζοντο τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην συμποσούμενα εἰς 200,000, καὶ διὰ τῆς Θεσσαλίας κατήρχοντο ἐναντίον τῶν Δελφῶν, οἱ ὁποῖοι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἀνακτήσει τοὺς διαρπαγέντας θησαυρούς. Συνασπισθέντες οἱ Ἕλληνες, ἐνίκησαν τὰ ἄτακτα ταῦτα πλήθη καὶ διέσωσαν τοὺς Δελφοὺς φονευθέντος ἐν τῇ μάχῃ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γαλατῶν Βρέννου.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Παραβάτου Ἰουλιανοῦ, ὁ ἰατρὸς αὐτοῦ Ὀριβάσιος ἐστάλη κατὰ προσταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἀνορθώσῃ τὸ πεπτωκὸς μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἀλλ' ἡ πτῶσις τοῦ ἱεροῦ ἦτο τοιαύτη ὥστε παραπονουμένη καὶ οἰωνεῖ τὸ κύκνιόν της ᾄσμα ψάλλουσα, ἀπήντησε θρηνῳδοῦσα ἡ Πυθία εἰς τὸν ἰατρὸν τοῦ βασιλέως.

Εἴπατε τῷ βασιλεῖ, χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά.
Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην.
Οὐ παγὰν λαλέουσαν. Ἀπέσβεςο καὶ λάλον ὕδωρ.

(Ἕπεται συνέχεια).

Κ. Γ. ΞΕΝΟΣ.

---

[1]) De defectu Oraculorum. II. (Varia Scripta Tom. III.)

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ.

«Εἴθε νὰ λάβῃ ὁ κόσμος τὴν
«ζωοπάροχον τῶν Συλλό-
«γων θερμότητα, καὶ ἂς
«μὴ γινώσκῃ ὁπόθεν αὕτη
«ἀπορρέει.»

Κύριοι!

Τοιαύτην ἀνέπεμπεν εὐχὴν γράφων ὁ περιφανὴς τῆς Γερμανίας αὐτοκράτωρ, ὁ γηραιὸς Γουλιέλμος, εἰς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ ὁποίου ὀφείλει ἡ Πρωσσία τὴν σημερινὴν ὑπεροχήν της.

Καὶ ᾐσθάνετο καὶ ἐγίνωσκεν ἐκεῖνος ὁποῖα ἐγκλείουσι σπέρματα προόδου οἱ σύλλογοι, καὶ ὁποίας ὠφελείας εἶναι πρόξενος ὁ συνασπισμὸς πολλῶν ὁμοῦ ἀνθρώπων, ἐχόντων ὁρμητήριον τὸ καθῆκον, καὶ σκοπὸν τὴν ἀκριβῆ αὐτοῦ ἐκπλήρωσιν.

Τὴν εὐχὴν ταύτην τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος ἀναπέμπων κἀγὼ σήμερον, εὐχαριστῶ ὑμᾶς ἀπὸ καρδίας. Σᾶς παρακαλῶ δὲ κύριοι, Ναί, ὑμᾶς πάντας, κύριοι, νὰ μὲ ἀκροασθῆτε σήμερον μετ' εὐμενείας.

Κύριοι!

Τέκνα τοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρξαν οἱ Διοικ. κανονισμοὶ τοῦ ἐμπορίου, καὶ πᾶν εἶδος, καὶ πᾶσα κατάστασις πολιτισμοῦ ἐγέννησεν ὁμοίας μὲ αὐτὸν, καὶ ἀναλόγους πρὸς αὐτὸν τὰς ἀρχὰς, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθησαν οἱ τοιοῦτοι κανονισμοί. Πρὸ τοῦ Σόλωνος ἐπώλουν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ τέκνα των διὰ νὰ πληρώσωσι τοὺς δανειστὰς χρημάτων, ὑπεθήκευον τὰ σώματα τῶν πολιτῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν δανείων, καὶ ἐπώλουν τοὺς καθυστερήσαντας ὀφειλέτας, ὡς δούλους.[1]

Ἀλλ' ἡ μὲν πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ κατήργησε τὸ ἀχρεῖον τοῦτο ἐμπόριον διὰ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος, ἡ δὲ πρόοδος τῆς νέας τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίας κατήργησε πᾶν ἐμπόριον ἀνθρωπίνων σωμάτων.

Αἱ Ἀθῆναι, διότι προηγήθησαν ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν σύνταξιν εὐτάκτου Κυβερνήσεως, καὶ εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν γραπτῶν Νόμων, πιστεύομεν ὅτι αἱ Ἀθῆναι πρῶται ἐνομοθέτησαν καὶ διοικ. κανονισμοὺς τοῦ Ἐμπορίου. Διεσώθησαν πολλαὶ τῶν διατάξεων τούτων, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἐμπορίου ἐκανονίζοντο, καθ' ἃ ἐπρέσβευον ἀναγκαῖα μέτρα, πρὸς διατήρησιν τῆς κοινῆς εὐκοσμίας καὶ ἠθικῆς, καὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως καὶ τῆς πολιτείας.

Τὸ ἐμπόριον ἔπρεπε νὰ ὑπηρετῇ, χωρὶς νὰ βλάπτῃ τὴν κοινωνίαν. Τοιαύτη ἡ ἀρχή.

Ὅλαι αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐφρόντιζον περὶ τῆς Διευθύνσεως τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἐκ τῶν πρωτίστων ἀντικειμένων τῆς μελέτης καὶ ἐνεργείας πάσης ἐσωτερικῆς διοικήσεως ὑπῆρχεν ἡ σκέψις, καὶ ὁ κανονισμὸς περὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων.[1]

Ἀλλ' ἐκ τῶν σωζωμένων τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων δὲν ἔχομεν τὰς περὶ τοιούτων κανονισμῶν διαφόρων Ἑλ. Ἐπικρατειῶν πληροφορίας, ἀρκούμεθα ἑπομένως σήμερον εἰς τὰς διασωθείσας διατάξεις τῶν Ἀθηναίων, περὶ ἐμπορίου καὶ τεχνῶν.

Ἐν γένει οἱ Διοικ. κανονισμοὶ τοῦ ἐμπορίου, σκοπὸν εἶχον νὰ καταστήσωσι τὸ ἐμπόριον ὠφέλιμον, προφυλάττοντες τὴν πόλιν, τοὺς πολίτας, καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόριον, ἀπὸ τὰς ἀπάτας, τοὺς κινδύνους, ἀπὸ τὴν βλάβην καὶ τὰ αἰσχρὰ ἐπινοήματα καὶ ἔργα τῆς πονηρίας καὶ φαυλότητος.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν ἐπέτυχον παντοῦ καὶ πάντοτε, δι' αὐτὸν, ἢ δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τῶν εὐνομουμένων ἐθνῶν παραλείπει αὐτούς.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ Σόλωνος, εἰς τὰς Συρακούσας, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἐτέθησαν νόμοι κατὰ τῆς πολυτελείας καὶ τοῦ στολισμοῦ τῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ ὁ *Διόδωρος* παρατηρεῖ ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων νόμων, οἱ τοῦ νομοθέτου τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Λοκρῶν *Ζαλεύκου* ἐπέτυχον πλέον τῶν ἄλλων· διότι ἀντὶ τῆς χρηματικῆς ποινῆς, ἥτις ἐπεβάλλετο εἰς τὰς παραβάσεις τῶν τοιούτων νόμων, *ὁ Ζάλευκος* προσῆψε διὰ τοῦ νόμου ὀνειδιστικὴν ἐπωνυμίαν κατὰ τοῦ παραβάτου. Εἶπε δηλ. «*Γυναικὶ ἐλευθέρᾳ μὴ πλεῖον ἀκολουθεῖν μιᾶς θεραπαινίδος ἐὰν μὴ μεθύῃ,*» ὥστε ἕκαστος ἠδύνατο ἀνεγκλήτως νὰ ὀνομάσῃ μέθυσον τὴν συνοδευομένην ὑπὸ πλειόνων θεραπαινίδων. Ἀλλὰ τελευταῖον ἔμειναν ἀδρανεῖς ἅπαντες οὗτοι οἱ νόμοι, καὶ αὐτὴ, ἡ διὰ τῆς κοινῆς παροιμίας «πάλαι ποτ' ἦσαν ἅλικμοι Μιλήσιοι» περιφρονητικὴ πρόσρησις τῆς κοινῆς γνώμης, κατὰ τῶν ἐκπεσόντων, ὡς οἱ Μιλήσιοι, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχον ἀνδρείαν καὶ ἀρετὴν, ἕνεκα τῆς τρυφῆς καὶ πολυτελείας.

Τὰ αἴτια εἶναι πολλά· ἀλλ' εἰς ἄλλην παρὰ τὴν σημερινὴν συνεδρίασιν τὰ πλείω.

Διὰ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος ἐτιμωρήθη ἡ ἀργία. Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κόρινθον ὁ ἀκτήμων καὶ ὁ ἄνευ ἐπαγγέλματος ἀργὸς ὑπέκυπτεν εἰς βαρυτάτας ποινάς. [1])

Ἀλλ' οἱ τοῦ Σόλωνος νόμοι ἐπέβαλλον εἰς τοὺς γονεῖς τὸ καθῆκον νὰ ἐπιμελῶνται εἰς τὸ νὰ μάθωσιν οἱ υἱοί των τέχνην τινὰ, ἢ νὰ δοθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀφοῦ ἐμάνθανον πρῶτον τὰ εἰς ἕκαστον ἀναγκαῖα γράμματα καὶ ἐγυμνάζοντο νὰ κολυμβῶσι, δὲν ἦσαν δὲ ἐξ ἐκείνων οἵτινες εὐποροῦντες ἐδύναντο νὰ ἀσχολῶνται εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὰς

[1]) Χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτοῦ δουλεύοντες, οἱ δὲ ἐπὶ τὴν ξένην πιπρασκόμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγκάζοντο πωλεῖν, οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκώλυε.

(Πλούταρχος. Σόλων.)

[1]) Πρώτη μὲν οὖν ἐπιμέλεια τῶν ἀναγκαίων ἡ περὶ τὴν ἀγορὰν, ἐφ' ᾗ δεῖ τινα ἀρχὴν εἶναι τὴν ἀφορῶσαν περί τε τὰ συμβόλαια καὶ τὴν εὐκοσμίαν.

Σχεδὸν γὰρ περὶ ὧν βουλεύονται πάντες τὰ μέγιστα τυγχάνει πέντε τὸν ἀριθμόν. Ταῦτα δ' ἐστὶ, περὶ πόρων, περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, περὶ φυλακῆς τῆς χώρας καὶ τῶν ἐξαγομένων καὶ εἰσαγομένων, καὶ περὶ νομοθεσίας, καὶ τίνων εἰσαγωγῆς δέονται, καὶ τίνων ἐξαγωγῆς, ἵνα πρὸς τούτοις καὶ συνθῆκαι καὶ συμβολαὶ γίγνονται.

(Ἀριστοτέλης.)

[1]) Τοὺς τῆς ἀργίας ἁλόντας ἀποκτεῖναι.

Πλούτρχ.

Καὶ ὁ ἀργὸς ὑπεύθυνος ἔστω παντὶ τῷ βουλομένῳ γράψασθαι. (Διογεν. Λαέρ. Σόλων.)

Τῆς δὲ ἀργίας ἐπὶ μὲν Δράκοντος ἀτιμία ἦν τὸ τίμημα, ἐπὶ δὲ Σόλωνος εἰ τρὶς τὶς ἁλώη, ἠτιμοῦτο. (Πολυδεύκης.)

Νόμιμόν τοῦτ' ἐστὶ βέλτιστ' ἐνθάδε, Κορινθίασιν. Ἐὰν δὲ μηθ' ὁτιοῦν ἔχων ζῇ πολυτελῶς, τῷ δημίῳ παρέδωκαν αὐτόν.

(Δίφιλος ἐν Ἐμπόρῳ κλ.)

θεωρητικὰς ἐπιζήμας καὶ εἰς τὰ γυμνάσια. [1])

Οἱ παραμελήσαντες τοιαῦτα καθήκοντα γονεῖς δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσωσι τροφὴν ἀπὸ τὸ παραμεληθὲν τέκνον.

Πρὸς τελειοποίησιν δὲ τῶν τεχνῶν, καὶ πρὸς διανομὴν τῆς ἐργασίας ἀπηγόρευον οἱ νόμοι τῶν Ἀθηνῶν νὰ μετέρχηταί τις δύο τέχνας· δὲν ὑπεχρέωσαν ὅμως, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι, τοὺς υἱοὺς νὰ μανθάνωσι τὴν τέχνην τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ μόνον τὴν σύγχρονον ἐξάσκησιν δύο ἢ πλειόνων τεχνῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πολλοὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων περιεφρόνουν τοὺς χειροτέχνας· οἱ Κορίνθιοι ὅμως ἐτίμων αὐτοὺς καὶ τοὺς ὠνόμαζον διοικητὰς, δημιουργοὺς καὶ ἐπιδημιουργούς. Δὲν ἦσαν ὅμως διὰ τοῦτο ἔλασσον πρόθυμοι εἰς πᾶσαν θυσίαν ἢ εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Τιμολέοντος καὶ τῶν Κορινθίων εἰς τὴν Σικελίαν κατὰ τοῦ *Ἱκέτου* καὶ αἱ ἀξιοθαύμαστοι μάχαι καὶ νίκαι αὐτῶν, κατὰ τῶν μεγίστων δυνάμεων τῶν Καρχηδονίων, καὶ ἡ ἐλευθέρωσις τῶν Συρακουσίων καὶ τῶν ἄλλων ἐν Σικελίᾳ Ἑλλ. πόλεων ἀπὸ τὴν τυραννίαν, ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐνδοξοτέρων μεγαλουργημάτων τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὑπῆρξεν ὅμως καί τις πρόσαψις περὶ τὰ πολεμικὰ, καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐθεώρησαν ὡς πικρὰν εἰρωνείαν τὸ τοῦ Σιμωνίδου «Κορινθίοις δ' οὐ μέμφεται τὸ Ἴλιον.» Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ἔμαθον παρὰ τῶν βαρβάρων νὰ περιφρονῶσι τοὺς χειροτέχνας. [2])

[1]) Μήτε νεῖν, μήτε γράμματα, ἐπὶ τῶν ἀμαθῶν, ταῦτα γὰρ ἐκ παιδιόθεν ἐν ταῖς Ἀθήναις ἐμάνθανον. (Σουΐδας.)

Τοὺς μὲν γὰρ ὑποδεέστερον πράττοντας ἐπὶ τὰς γεωργίας, καὶ τὸ ἐμπόριον ἔτρεπον, τοὺς δὲ βίον ἱκανὸν κεκτημένους περὶ τὴν ἱππικὴν καὶ τὰ γυμνάσια, καὶ τὴν κυνηγεσίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἠνάγκασαν διατρίβειν. (Ἰσοκράτης.)

[2]) Εἰ μὲν δὴ καὶ τοῦτο παρ' Αἰγυπτίων μεμαθήκασιν οἱ Ἕλληνες, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως κρῖναι, ὁρέων καὶ Θρῄκας, καὶ Σκύθων καὶ Πέρσας, καὶ Λυδοὺς καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς βαρβάρους ἀποτιμοτέρους τῶν ἄλλων ἡγουμένους πολιητέων, τοὺς τὰς τέχνας μανθάνοντας, καὶ τοὺς ἐγγόνους τούτων, τοὺς δ' ἀπηλλαγμένους τῶν Χειρωναξέων γενναίους νομίζοντας εἶναι, καὶ μάλιστα τοὺς εἰς πόλεμον ἀνειμένους. Μεμαθηκέναι δὲ τοῦτο πάντες οἱ Ἕλληνες καὶ μάλιστα Λακεδαιμόνιοι, ἥκιστα δὲ Κορίνθιοι ὀνονται τοὺς χειροτέχνας. (Ἡρόδοτος.)

Ὁ Σόλων ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ τὸ πνεῦμα τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀπηγόρευσεν, ἐπὶ ποινῇ, πᾶν ὄνειδος κατὰ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐργασίας πολίτου τινὸς ἢ πολίτιδος. Ὑπῆρξε δ' ἐν Ἀθήναις ἓν εἶδος συναγωνισμοῦ καὶ ἅμιλλα πρὸς τελειοποίησιν τῶν τεχνῶν, χορηγηθείσης πρὸς τὸν ἀριστεύοντα μεταξὺ τῶν ὁμοτέχνων, συντάξεως τινὸς ὑπὸ τοῦ δημοσίου, καί τινος τιμῆς. [1])

Καὶ ταῦτα πάντα διετάχθησαν πρὸς διόρθωσιν τῆς ἐπιπολαζούσης ἀργίας. Ὁ Σόλων δὲ ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς ἄνδρας νὰ πωλῶσι τὸ μύρον, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε, διότι καὶ μυρεψοὶ καὶ μυροπῶλαι ἔγειναν ἄνδρες. [2])

Τὰ κοινὰ ἤθη, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἀπήτουν καὶ ἄρχοντας καὶ στρατηγοὺς, καὶ ῥήτορας τοὺς προπαρασκευαζομένους διὰ τὰ μεγάλα ἔργα τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς διευθύνσεως, καὶ πλήρη ἔχοντας ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος. Τοῦτο ἤθελον καὶ οἱ τεχνῖται καὶ οἱ ἔμποροι, καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς ὑγιοῦς καταστάσεως τῶν ἠθῶν καὶ φρονημάτων. Ὁ *Κλέων* καὶ ὁ *Ὑπέρβολος* ἐξῆλθον τῶν ἐμπορικῶν ἐθίμων δημαγωγοὶ γενόμενοι, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε ἐν πολλοῖς ἀπεπλανήθη, πρὸς βλάβην τῶν Ἀθηναίων ἡ παρ' αὐτοῖς Δέσποινα τῶν ἁπάντων κοινὴ θέλησις καὶ ψῆφος. Ἀλλ' ὁ *Κλέων* καὶ ὁ *Ὑπέρβολος* μετὰ τοῦ Δήμου τῶν Ἀθηναίων ἐγένοντο οἱ κωμικοὶ ἥρωες τῆς δριμυτάτης κωμῳδίας τῶν Ἱππέων τοῦ Ἀριστοφάνους. Καὶ πολιτικοὶ ὅμως ἄνδρες ἐπεχείρησαν ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς χρηματισμὸν, ὡς ὁ Θαλῆς, ὁ Σόλων, ὁ Πλάτων, ὁ Ζήνων Κιτιεὺς, καὶ ὁ Ῥήτωρ Δημοσθένης, ὅστις εἶχεν, ἐκ πατρικῆς κληρονομίας, εἰς μίσθωσιν δύο ἐργαστήρια μαχαιροποιῶν καὶ κλινοποιῶν.

[1]) Νόμος τις ἐνθάδε ἐστὶ κείμενος, ἀπὸ τῶν τεχνῶν ὅσαι μεγάλαι καὶ δεξιαὶ, τὸν ἄριστον ὄντα τῶν ἑαυτοῦ συντεχνιῶν, σίτησιν αὐτὸν ἐν Πρυτανείῳ λαμβάνειν, θρόνον τε τοῦ Πλούτωνος ἑξῆς. (Ἀριστ. Βάτραχ.)

Ταῦτα γὰρ τιμώμενοι, οὐ μόνον τοῦ κέρδους, ἀλλὰ καὶ τῆς τιμῆς ἕνεκεν ὡς πρὸς φίλους ἐπισπεύδοιεν ἄν.» (Ξενοφ.)

[2]) Σόλων τε ὁ σοφὸς διὰ τῶν νόμων κεκώλυκε τοὺς ἄνδρας μυροπωλεῖν.

Καὶ ὅμως λέγεται καὶ ὁ Αἰσχίνης Μυρεψός. (Ἀθήναιος.)

Ἐκ τῶν πρωτίστων μεριμνῶν τῶν Ἑλλ. διοικήσεων ὑπῆρξεν ἡ περὶ τῆς τροφῆς τῶν κατοίκων. Διάφορα μέσα εἰς προφύλαξιν κατὰ τῆς συτοδίας ἐπενόησαν ὅσαι πόλεις δὲν εἶχον τὴν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ἀφθονίαν τοῦ σίτου. Εἰς τὴν *Κύζικον* ὑπῆρχον δημόσιαι ἀποθῆκαι, εἰς τὴν *Λάμψακον* ἀπηγορεύετο ἡ ἐξαγωγὴ, καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ *Σόλων* ἀπηγόρευσεν ὅλων τῶν τροφίμων τὴν ἐξαγωγὴν, ἐκτὸς τοῦ ἐλαίου, πρὸς δὲ διέταξεν ἵνα οἱ ἔμποροι καὶ πλοίαρχοι φέρωσι τὸν σῖτον εἰς τὰς Ἀθήνας μόνον [1]) ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ σιτωνία ὑπῆρξε δημόσιος ὑπηρεσία. Ὁ Δημοσθένης δὲ ἐξελέχθη Σιτώνης.

Πλὴν μυριοτρόπως ἐσοφίσθησαν κατὰ τῆς διατάξεως ταύτης οἱ τολμηρότεροι τῶν κερδοσκόπων εἰς τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν *Ἀλέξανδρον* χρόνους, ὅταν ὁ Σατραπεύων τῆς Ἀλεξανδρείας *Κλεομένης* ὑπερηύξησε τὴν τιμὴν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ διὰ τοῦ μονοπωλείου καὶ τῶν φόρων ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς. Συνεπῶς δὲ ἀπηγορεύθη ν' ἀγοράζῃ τις περισσότερον ποσὸν τῶν πεντήκοντα φορμῶν. [2])

Κατὰ τῆς διατάξεως ταύτης πολύτροπα τεχνάσματα ἐγένοντο ὑπὸ τῶν σιτοπωλῶν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Λυσίας, ἀντὶ δὲ τῶν νόμων καὶ τῶν αὐστηρῶν ποινῶν, μόνη ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου διώρθωσε τὸ κακὸν τοῦτο.

Ἡ ναυπηγήσιμος ξηλεία, ἡ προμήθεια τῆς πίσσης, τοῦ κηροῦ, καὶ πασῶν τῶν εἰς ναυπηγίαν χρησίμων ὑλῶν εἰπεκομίζετο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, καὶ τὸν πόντον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὰ τοῦτο, ἐν Ἀθήναις, καὶ Πειραιεῖ, ὅπου τὰ ναυπηγεῖα ἦσαν ἐνεργητικώτατα, ὑπῆρχον δημόσιαι ἀποθῆκαι ναυτικῶν σκευῶν, ἐξ ὧν ἐδίδοντο εἰς τοὺς πολίτας τὰ ζητούμενα, ὁσάκις προσέφερον οὗτοι τὰ πλοῖα καὶ τὴν προσωπικὴν ὑπηρεσίαν των, εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας, κατὰ τοὺς νόμους. [1])

Ἐν Ἀθήναις ἀπηγορεύετο πᾶν ναυτοδάνειον πρὸς ξένον ἐμπόριον· [2]) Ἐπίσης ἀπηγορεύετο, ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἡ ἐξαγωγὴ καὶ μεταφορὰ ὅπλων εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φιλίππου, ἐνῷ εἶχον πόλεμον κατ' αὐτοῦ συνεπείᾳ τοῦ ψηφίσματος τοῦ *Τιμάρχου*. Ὡσαύτως ἀπηγορεύετο εἰς πάντα πλοίαρχον νὰ δεχθῇ εἰς τὸ πλοῖον του καταδεδικασμένον καὶ δραπετεύοντα. [3])

Ἡ ἀστυνομία τοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ ἀγορανομία εἰδικῶς λεγομένη, ἀνεπτύχθη εἰς Ἀθήνας, πλειότερον παρὰ εἰς πᾶσαν ἄλλην πόλιν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν πολυανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν μεγάλην ἐνέργειαν ἁπάντων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐμπορίου. Ὑπῆρχον ἐπομένως· α.) Οἱ *Ἐπιμεληταὶ* τοῦ ἐμπορίου, οἵτινες ἐπιμελοῦντο ἰδίως τὴν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μεγάλου ἐμπορίου νόμων, δεχόμενοι καὶ τὰς μηνύσεις τῶν παραβάσεων αὐτῶν. β'.) Οἱ Σιτοφύλακες, οἵτινες ἐλάμβανον ἐπισήμως γνῶσιν περὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ εἰσαγομένου σίτου, καὶ ἐσημείουν τοῦτο εἰς εἰδικὰ βιβλία, ἐφορεύοντες κατὰ τὸν νόμον τοὺς σιτοπώλας [4]). γ'.) Οἱ ἀγορανόμοι, οἵτινες ἐφόρευον τὸ λεπτομερὲς κατ' ἐξοχὴν ἐμπόριον, καὶ τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ εὐταξίαν καὶ εἰσέπραττον τὰ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως ἐπιβεβλημένα τέλη, δι' ὃ ἐλέγοντο καὶ λογισταί [5]). Εἰς τὴν Σπάρτην, οἱ Ἐμπέλωρες εἶχον

[1]) Ὁ γὰρ δὴ ἔστι γε εἰπεῖν ὡς ἀθήνησι μὲν ἀφθόνων ὄντων τῶν ναυπηγησίμων ξύλων, τῶν πόρρωθεν καὶ μόλις εἰσκομιζομένων. (Δημοσθένης.)

[2]) Ἴστε γὰρ δήπου, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι τὸν νόμον, ὡς χαλεπὸς ἐστιν, ἐάν τις Ἀθηναίων χρήματα δανείσῃ εἰς ἄλλο τι ἐμπόριον, ἢ τὸ Ἀθηναίων. (Δημοσθένης.)

[3]) Σὺ οὖν, ἐὰν σωφρονῇς, οὐδένα τῶν φευγόντων ἐάσεις ἐπὶ τὴν ναῦν ἀναβαίνειν, οὐ γὰρ ἐῶσιν οἱ Νόμοι. (Δημοσθένης.)

[4]) Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς παρὰ σιτοφύλαξιν ἀπογραφῆς, ἐάν τις ἴδοι. (Δημοσθένης.)

Ἐπὶ μὲν τοῖς ἄλλοις ὠνίοις ἅπασι τοὺς ἀγορανόμους φύλακας κατεστήσατε, ἐπὶ δὲ μόνῃ ταύτῃ τῇ τέχνῃ (τῶν σιτοπωλῶν) σιτοφύλακας. (Λυσίας.)

[5]) Ἀγορᾶς τέλος, ταύτην γέποι δώσεις ἐμοί. Ἔθος ἦν τὸ παλαιὸν τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ πιπρά-

[1]) Καὶ περὶ τούτων οἱ ἡμέτεροι νόμοι τὰς ἐσχάτας τιμωρίας ὁρίζουσιν, ἐάν τις Ἀθηναίων ἄλλοσε σιτηγήσῃ ἢ ὡς ὑμᾶς. Τῶν δὲ νόμων τὰ ἔσχατα ἐπιτίμια προστετεθηκότων εἴ τις οἴκοι Ἀθήνησιν ἄλλοθι που σιτηγήσειεν ἢ εἰς τὸ ἀττικὸν ἐμπόριον.

Ἀργύριον δὲ μὴ ἐξῆναι ἐκδοῦναι Ἀθηναίων καὶ τῶν μετοίκων τῶν Ἀθήνησι μετοικούντων μηδενὶ μηδὲ ὧν τοιοῦτοι κύριοι εἰσὶν εἰς ναῦν ἥτις ἂν μὴ μέλλῃ ἄξειν σῖτον Ἀθήναζε. (Δημοσθένης.)

[2]) Εἶναι ἄγνωστον τὸ μέτρον τοῦτο. Ὁ Βόικιος ὑποθέτει ὅτι εἶναι ἴσον μὲ τὴν Μέδιμνον, ὁ δὲ Σαμουὴλ Πετίτος ὅτι εἶναι ἴσον μὲ τὸν Βοιωτικὸν κόφινον.

καὶ ἀγορανομικὴν ὑπηρεσίαν, σύμφωνον πρὸς τοὺς νόμους τῆς πόλεως. δ'.) Οἱ μετρονόμοι, ἐπιτετραμμένοι ἰδίως τὴν ἐφορείαν τῆς ἀκριβείας τῶν μέτρων καὶ ἑ.) οἱ ὀψονόμοι, εἰδικῶς ἐπιτετραμμένοι τὴν ἐπιτήρησιν τῶν κακίστης, ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐν Κορίνθῳ ὑπολήψεως ἰχθυοπωλῶν.

Εἰδικῶς ὅμως ἡ ἀγορανομία τῶν Ἀθηνῶν ἦτον ἐνεργητικωτάτη, καὶ ὡς ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς Ἐκκλησιαζούσας περιγράφει, συνεχῶς ἐξεδίδοντο ἀγορανομικαὶ διατάξεις, καὶ συνεχῶς μετεβάλλοντο κατὰ τὴν ἀποδεδειγμένην ἀνάγκην, καὶ τὴν ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ [1])

Αἱ Ἑλ. πόλεις εἶχον προσδιωρισμένους τόπους τῶν δημοσίων ἀγορῶν. Ὁ Παυσανίας ἐδίσταζεν, ἂν ἔπρεπε νὰ ὀνομάσῃ πόλιν τὴν τῶν Φωκέων, ἐν τῇ Φωκίδι, διότι ἐστερεῖτο τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει ἀπαιτουμένων δημοσίων οἰκοδομῶν, καὶ τῆς ἀγορᾶς. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἦσαν συζημέναι πολλαὶ ἀγοραί. Ἐν τῇ πρώτῃ δὲ καὶ μεγάλῃ ἀγορᾷ, ἦσαν σκηνωμένοι οἱ Σκύθαι τοξόται, οἵτινες ἐφρούρων καὶ ὑπηρέτων, ἐν Ἀθήναις, ὡς ἀξυνορικὴ δύναμις. Ἐν τῇ ἀγορᾷ διεκρίνοντο θέσεις τινὲς ὀνομασθεῖσαι *Κύκλοι*, ὅπου ἐπωλοῦντο διάφορα σκεύη, καὶ τ' ἀνδράποδα. Ἑκάστη δὲ τῶν ἄλλων ἀγορῶν εἶχεν εἰδικὸν ὄνομα, ἐκ τῶν πωλουμένων ἐν αὐτῇ πραγμάτων, ὡς Ἱματιόπωλις, καὶ Σπειρόπωλις, Γυναικεία, ὅπου ἐπωλοῦντο ἰδίως τὰ τῶν γυναικῶν, Ὄψον, Μύρα, Βιβλίον, ὅπου ἐπωλοῦντο ἡ ἐδημοπρατοῦντο τοιαῦτα. Εἰς δὲ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Ῥόδον ὑπῆρχεν ἡ ἀγορὰ ἡ καλουμένη *Δεῖγμα*, ἔνθα οἱ ἔμποροι ἐξέθετον τὰ δείγματα τῶν διὰ θαλάσσης κομισθέντων πρὸς ἐμπόριον [2]).

Εἰς τὰς ἀγορὰς ταύτας ἀπηγορεύετο πᾶσα διατάραξις καὶ ἔρις [3]). Οἱ ἀγορανόμοι εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ σωφρονίζωσιν ἀμέσως καὶ παραχρῆμα τοὺς ἀτακτοῦντας, καὶ διά τινων σκληρῶν μέτρων. Κατά τινα δὲ νόμον τοῦ *Σόλωνος* [1]) πᾶν ψεῦδος καὶ πᾶσα ἀπάτη ἀπηγορεύετο εἰς τὰς ἀγοράς.

Εἰς τὰς πολληπαθεῖς πανηγύρεις τῶν Ἑορτῶν καὶ ἀγώνων ἡ ἀστυνομία ἀνετίθετο εἰς τοὺς χορηγούς. Εἰς τοὺς κριτὰς, ἀγωνοθέτης καὶ βραβευτὰς καὶ εἰς τοὺς ἐπίτηδες διοριζομένους μαστιγονόμους καὶ Ῥαβδούχους διὰ προχείρων καὶ ἑτοίμων σωφρονισμῶν [2]).

Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς λήξεως τῶν Παναθηναίων οἱ Πρυτάνεις τῆς Πανδιονίδος φυλῆς συνήδρευον καὶ ἀπεφάσιζον περὶ τῶν συμβασῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Παναθηναίων ἀσεβεσθέντων καὶ ἀδικιῶν. Μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς πολλὰς διαρκούσης ἡμέρας πανηγύρεως τῶν Διοικούντων, ἡ Βουλὴ ἐδίκαζε περὶ τῶν παρανομιῶν καὶ ἀδικιῶν αἵτινες συνέβησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑορτῆς.

Ὁ δῆμος Ἀθηναίων κατεδίκασεν εἰς θάνατον, Εὔανδρόν τινα καλούμενον, διότι ἐπεχείρησε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν κατά τινος τῶν φοιτώντων εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἐμπορικὴν ἀπόφασιν, διὰ τῆς συλλήψεως αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς οἰκον. διατάξεις τοῦ ἐμπορίου.

Τινὲς τῶν Ἑλ. πόλεων ἐν ἀνάγκῃ χρημάτων προσέδραμον εἰς τὸ μέτρον τῶν μονοπωλείων τῶν τροφίμων. Τοῦτο ὅμως ὑπῆρξε σπάνιον καὶ πρόσκαιρον καὶ μάτην ὁ *Πυθοκλὴς* συνεβούλευε τὸ μονοπώλιον τοῦ μολύβδου.

Εἰς τὰ ἐλεύθερα κράτη τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις, ἡ φορολογία διεκρίνετο. Εἰς ἐπιθετικοὺς ἢ ἀμυντικοὺς πολέμους οἱ ἐκούσιοι ἔρανοι καὶ αἱ συνεισφοραὶ ἤρχοντο εἰς βοήθειαν τοῦ δημοσίου Ταμείου καὶ τῆς πατρίδος.

Καὶ αὐτοὶ οἱ ξένοι μέτοικοι δὲν ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὰς ἕνεκα τοῦ πολέμου ὁριζομένας εἰσφορὰς [3])

σκοντας τέλος διδόναι τοῖς λογισταῖς. Ἔστι δὲ ἀγορανόμος, ὁ ἐπόπτης τῶν ὠνίων τῆς ἀγορᾶς. (Ἀριστοφάνης.)

[1]) Τί δεινὸν, ὥσπερ οὐχ ὁρῶν αἰεὶ τοιαῦτα γενόμενα ψηφίσματα; οὐκ οἶσθ' ἐκεῖνο οὕνεκ τὸ περὶ τῶν ἀλῶν; (Ἀριστοφάνης.)

[2]) Καὶ τὸ Δεῖγμα τοὔνομα ἀπὸ τὸ δεῖγμα τῶν ἀγωγίμων τοῖς ὠνητιῶσι δεδόσθαι. Ἐλέγετο καὶ ἐξαίρεσις ὅπου ἐξεφορτίζοντο τὰ φορτία. (Πολυδεύκης)

[3]) Ἦν δ' ἀπολιγαίνῃ, τοὺς ἀγορανόμους καλῶ. (Ἀριστοφ.)

[1]) Ὁ μὲν τοίνον νόμος κελεύει ἀψευδεῖν κατὰ τὴν ἀγορὰν. Ἔοικεν ὁ νόμος περὶ τῶν ὠνίων κεῖσθαι. Δυοῖν τούτων δεῖν τοὺς ἀγορανόμους ἐπιμελεῖσθαι, τῆς τε ἐν τῇ ἀγορᾷ εὐκοσμίας καὶ τοῦ ἀψευδεῖν μὴ μόνον τοὺς πιπράσκοντας ἀλλὰ καὶ τοὺς ὠνουμένους. (Σουΐδας

[2]) Παισὶ δὲ καὶ παιδαγωγοῖς καὶ τῷ πλείστῳ ὄχλῳ Ῥάβδου κοσμούσης ἡ νουθέτησις ἐγίνετο. (Πλάτων)

[3]) Τῶν μὲν γὰρ εἰς τὸν πόλεμον πασῶν εἰσφορῶν καὶ τριηραρχιῶν ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων οὐκ εἰσὶν ἀτελεῖς. Τῶν δὲ λειτουργιῶν εἴπερ εἰσὶν ἱερῶν οὐδ' ἔχουσιν. Ἀλλὰ μὲν γέγραπται, ἀτελεῖς αὐτοὺς εἶναι· τίνος; ἢ τοῦ μετοικίου· τοῦτο γὰρ λοιπόν οὐδοί που. Ἔτι τοίνυν ἴσως ἐπισύροντες ἐροῦσιν, ὡς Μεγαρεῖς καὶ Μεσσήνιοι τινὲς εἶναι φάσκοντες ἔπειτ' ἀτελεῖς εἰσιν ἀθρόοι. . . . Ὑπὲρ δὴ τούτων ὠδί ποιήσατε. Ὅταν αὐτὰ λέγωσι, κελεύετε εἴπερ ἀληθῆ λέγουσι πρὸς ὑμᾶς τὰ ψηφίσματα, ἐν οἷς ἀτελεῖς εἰσὶν, οὗτοι δεῖξαι. Οὐ γὰρ ἐστὶν οὐδεὶς ἀτελὴς παρ' ἡμῖν, ὅτῳ μὴ ψήφισμα ἢ νόμος ἔδωκε τὴν ἀτέλειαν. ((Δημοσθ.

[1]) Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἡ Μένδη ἦτο πόλις Ἑλληνικὴ, κειμένη ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς παραλίας.

[2]) Μόνος ὁ Στράβων ἐπεφύλαξεν ἡμῖν τὰ ἑξῆς. «Καὶ πεζῇ τῶν εἰσκομιζομένων ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν εἰσαγομένων ἔπιπτε τὰ τέλη τοῖς τὰ κλεῖθρα ἔχουσι. Διέμεινε δὲ τοῦτο καὶ εἰς ὕστερον μέχρι παντός.»

[3]) Τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸν Πειραιᾶ φορτίων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς πεντηκοστὴν ἐτέλουν οἱ ἔμποροι. (Στράβων.)

Ἡ ἀτέλεια κατὰ τὸ πολιτικὸν σύστημα τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἀμοιβὴ, ἢ βραβεῖον διδόμενον εἰς τοὺς διαπρέποντας διὰ μεγάλων ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔργων πολίτας, ὡς εἰς τὸν *Ἰφικράτην* καὶ *Κόνωνα*, καὶ εἰς μεγάλως ἢ εὐστόχως εὐεργετήσαντας τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ξένους, ὡς εἰς τὸν *Λεύκωνα* καὶ εἰς τὸν Κυρηναῖον *Ἐπικέρδην*.

Εἰς τόπους ἔνθα ὑπῆρχε τοιοῦτον σύστημα, δὲν ἦτον ἀνάγκη μεγάλων τελῶν. «Μὴ ζητήσετε, ἔλεγεν ὁ Δημοσθένης, ὑπαρχούσης ὑπονοίας πολέμου, νὰ συνεισφέρωσιν ἀπὸ τοῦδε οἱ πολῖται μέρος τῆς περιουσίας των διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Ἂς ἔχωσιν οἱ πολῖται τὰ χρήματα, καλῶς φυλάττοντες αὐτὰ ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἅμα δὲ φθάσῃ ἡ ἀνάγκη τοῦ πολέμου ἑκουσίως συνεισφέρουσιν » Οἱ Μενδαῖοι δὲν εἰσέπραττον τοὺς ἐπὶ τῶν γαιῶν φόρους, ἄνευ ἀνάγκης. [1])

Αἱ περὶ τῶν ἐμπορικῶν τελῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος σωζόμεναι πληροφορίαι εἶναι ὡς προείπομεν ἐλλειπεῖς, πρό πάντων, διότι εἶναι ἄγνωστον ἂν τὰ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ εἰσκομιζόμενα ὑπεβάλλοντο εἰς φοροδοσίαν, καὶ ἂν οἱ Κορίνθιοι ἐλάμβανον φόρον τίνα, καὶ κατὰ ποῖον τρόπον. [2]) Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐλάμβανον οἱ τελῶναι πεντηκοστὴν, ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων [3]) ἤτοι 2 % καὶ διὰ τοῦτο πεντηκοστολόγοι ὠνομάζοντο. Ὁ *Ξενοφῶν* ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων ἀπαριθμῶν τὰς προσγινομένας εἰς τὴν πόλιν ὠφελείας ἐκ τῆς ἐλεύσεως τῶν συμμάχων, διὰ τὰς δίκας αὐτῶν συγκατατάττει καὶ τὴν κατοχὴν εἰς τὸν Πειραιᾶ· ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον διὰτί ἐδίδετο ὁ φόρος οὗτος. [1])

Τὸ ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων τέλος ἐλέγετο *παραγώγιον*, τὸ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ σίτου *τριακοστὴ* ἤτοι ἓν τοῖς τριάκοντα. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν ὅμως πόλεμον ἐπεβλήθη ἡ *εἰκοστὴ* ἤτοι 5 % τελωνιακὸς δασμός. [2]) καὶ ἡ *δεκάτη*, ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ Πόντου φορτίων, κατὰ τὸν Ἀλκιβιάδην.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΚΩΝΣΤ. ΞΑΝΘΗΣ.

Δημοσιογράφος

Ο ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

ΩΣ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΦΟΡΕΥΤΙΚΗ ΑΡΧΗ

ΕΚ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Τοῦ SCHOEMANN.

—

Διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος ἡ τῶν νόμων φυλακὴ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως ἐφορεία ἀνετέθησαν εἰς τὸ ἀνώτατον συνέδριον τοῦ Ἀρείου Πάγου, βραδύτερον δὲ μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν τριάκοντα, ὅτε τὴν ἀποκατασταθεῖσαν δημοκρατίαν προσεπάθουν νὰ συγκεράσωσι διὰ σωτηρίων τινῶν μέτρων, αὖθις ἀνετέθη τῇ ἀρειοπαγιτικῇ βουλῇ, νὰ ἐπιβλέπῃ, ἐὰν οἱ ἄρχοντες συμφώνως τοῖς νόμοις ἔπραττον. [3]) Ὁ Ἰσοκράτης ἓν τινι ἰδεολογικῇ ἐκθέσει τῶν Ἀθηναϊκῶν πραγμάτων, ὡς ἦσαν ἐφ' ὅσον τὸ τοῦ Σόλωνος πολίτευμα ἀδιάφθαρτον ἔτι ἐτηρεῖτο, νομίζει, ὅτι τὴν αἰτίαν τῆς κατὰ πάντα πολλῷ κρείσσονος τῆς παρούσης καταστάσεως ἐκείνης, εἰς κενὰ εὑρίσκει ἰδίως, πρῶτον μὲν εἰς τὸ

[1]) Κἄξω τούτου τὰ τέλη χωρὶς, καὶ τὰς πολλὰς ἑκατοστάς. Πρυτανεῖα, μέταλλα, ἀγοραὶ, μισθοὺς καὶ Δημιόπρατα. (Ἀριστοφάνης.)

[2]) Καὶ τὴν εἰκοστὴν ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον τῶν κατὰ θάλασσαν ἀντὶ τοῦ φόρου, τοὺς ὑπηκόους ἐποίησαν, πλείω νομίζοντες ἂν σφίσι χρήματα οὕτω προσιέναι. (Θουκιδίδης.)

[3]) Σχ. ἑλλ. ἀρχ, σ. 344 Πρβλ. Πλουτάρ. βίον Σόλ. κεφ. 19 = ἴδε ἀνετ. σ. 358.

ὅτι οἱ ἄρχοντες τότε οὐχὶ διὰ τοῦ κλήρου, ἀλλὰ δ' ἐκλογῆς καθίσταντο, καὶ τοῦτο ἕνεκεν ἐκεῖνοι μόνον μετεῖχον τῆς ἀρχῆς, οἵτινες, κάλλιστοι καὶ ἱκανώτατοι ἐφαίνοντο τοῖς συμπολίταις αὐτῶν, δεύτερον δὲ εἰς τὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐπιρροήν, ὅστις οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἀρχόντων ἀλλ' ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἰδιωτῶν ἀγωγῆς αὐστηρῶς ἠγρύπνει καὶ διὰ νουθεσιῶν, ἀπειλῶν καὶ ποινῶν τοὺς ἀκοσμοῦντας ἐκόλαζεν [1]). Οὐχ ἧττον δὲ εἶναι ἡ εὐδαιμονία, ἣν ἡ πόλις ὀφείλει τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ, ἡ εὐδαιμονία ἐκείνη, ἣ ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου τῶν ποιητῶν, τοῦ Αἰσχύλου ὑμνησθεῖσα, ἐκεῖ, ἔνθα αὐτὴ ἡ θεὰ, ἣν ὁ ποιητὸς παρίστησεν ὡς ἰδρυτὴν αὐτοῦ, πρεσφωνεῖ τῷ λαῷ αὐτῆς [2]).

Κλύοιτ' ἄνδη θεσμὸν, Ἀττικὸς λέως
πρώτας δίκας κρίνοντες αἵματος χυτοῦ·
κερδῶν ἄθικτον τοῦτο βουλευτήριον,
αἰδοῖον, ὀξύθυμον, εὐδόντων ὅπερ
ἐγρηγορὸς φρούρημα γῆς καθίσταμαι·
[ἔστε δὲ καὶ τὸ λοιπὸν Αἰγέως στρατῷ
ἀεὶ δικαστῶν τοῦτο βουλευτήριον.
πάγοις δ' Ἄρειον τόνδ', Ἀμαζόνων ἕδραν
σκηνὰς θ', ὅτ' ἦλθον Θησέως κατὰ φθόνον
στρατηλατοῦσαι, καὶ πόλιν νεόπτολιν
τήνδ' ὑψίουρον ἀντεπύργωσαν τότε·
Ἄρει δ' ἕθυον, ἔνθεν ἔστ' ἐπώνυμος
πέτρα, πάγος τ' Ἄρειος· ἐν δὲ τῷ σέβας
ἀστῶν φόβος τε συγγενὴς τὸ μὰδικεῖν
σχήσει τὸ τ' ἦμαρ καὶ κατ' εὐφρόνην ὁμῶς,
αὐτῶν πολιτῶν μὴ πικραινόντων νόμοις
κακαῖς ἐπιρροαῖσι βορβόρῳ δ' ὕδωρ
λαμπρὸν μιαίνων οὔποτ' εὑρήσεις ποτόν·
τὸ μήτ' ἄναρχον μήτε δεσποτούμενον
αὐτοῖς περιστέλλουσι βουλεύω σέβειν,
καὶ μὴ τὸ δεινὸν πᾶν πόλεως ἔξω βαλεῖν.
τίς γὰρ δεδοικὼς μηδὲν ἔνδικος βροτῶν;]
τοιόνδε τοι ταρβοῦντες ἐνδίκως σέβας
ἔρυμά τε χώρας καὶ πόλεως σωτήριον
ἔχοιτ' ἄν οἷον οὔτις ἀνθρώπων ἔχει,
Οὔτ' ἐν Σκύθαισιν οὔτε Πέλοπος ἐν τόποις.
ταύτην μὲν ἐξέτειν' ἐμοῖς παραίνεσιν
ἀστοῖσιν ἐς τὸ λοιπόν· ὀρθοῖσθαι δὲ χρὴ
καὶ ψῆφον αἴρειν καὶ διαγνῶναι δίκην
αἰδουμένους τὸν ὅρκον· εἴρηται λόγος.

Ἀλλ' ὅμως ἡ ἔξοχος αὕτη θέσις καὶ ἡ ἀπεριόριστος τοῦ Ἀρείου Πάγου ἰσχὺς πίπτουσι κατ' ἐκείνην τὴν περίοδον τῆς Ἀθηναϊκῆς ἱστορίας, περὶ ἧς σπάνιαι μόνον καὶ ἐνδεεῖς εἰδήσεις ἔφθασαν εἰς ἡμᾶς τουτέστι κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Περικλέους χρόνους, καὶ ἐντελῶς ἐλλείπουσιν ἡμῖν σαφεῖς ἐνδείξεις περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου πρὸς τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, περὶ τῶν μέσων καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐπετήρει τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐκάλει αὐτοὺς εἰς ἀπολογίαν, καὶ περὶ τῶν ὁρίων τῶν Ἡλιαστῶν. Εἶνε δὲ ὅλως γενικὸν, ὅ,τι παρὰ τοῦ Ἀνδροτίωνος καὶ τοῦ Φιλοχόρου μανθάνομεν [1]), ὅτι δηλ· οἱ Ἀρειοπαγῖται περὶ παντὸς σχεδὸν ἀδικήματος καὶ πάσης παρανομίας ἐδίκαζον, καὶ καταλείπει ἡμᾶς εἰς ἀπορίαν τί ἄρα οὐχὶ ἐνώπιον αὐτῶν, ἀλλ' ἐνώπιον τῶν Ἡλιαζῶν ἐδικάζετο. Διότι οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν, ὅτι οὗτοι καὶ κατὰ τοὺς προτέρους ἤδη χρόνους τοῦ ἔτι ἀδιαφθάρτου πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος εἶχον εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν, καὶ ὅτι ἰδίως καὶ τὰ τῶν ἀρχόντων πλημμελήματα αὐτοὶ ἔκρινον [2]). Ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ διαφορὰ ὑπῆρχεν ἐνταῦθα κυρίως, ὅτι οἱ Ἡλιασταὶ μόνον ἐπὶ τῇ τυπικῇ ἐγκλήσει ἐδίκαζον, ἀφ' οὗ ἡ ὑπόθεσις ἐφέρετο ὑπὸ τοῦ ἐγκαλοῦντος ἐνώπιον τῆς ἀρχῆς καὶ ὑπὸ ταύτης ἐνηργεῖτο ἡ προανάκρισις, ὁ δὲ Ἄρειος Πάγος ἐξ ἐναντίας οὐδεμίαν ἦν ὑπόχρεος νὰ περιμένῃ ἔγκλησιν, ἀλλ' αὐτεπαγγέλτως, ἐξ ἰδίας γνώσεως, ἢ ἐπὶ τῇ ἁπλῇ μηνύσει ἠδύνατο νὰ προβαίνῃ νὰ ἐπιλαμβάνηται τῆς ἀνακρίσεως, καὶ νὰ ἐκφέρῃ ἀπόφασιν, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι ἐνώπιον μὲν τῶν δικαστηρίων τῶν Ἡλιαστῶν μόνον ἡ κατ' ἔγκλησιν δίκη ἐλάμβανε χώραν, ἡ δὲ τοῦ Ἀρείου Πάγου διαδικασία ἦν ἀνακριτική τις, δὲν δυνάμεθα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διὰ ῥητῶν ἐνδείξεων καὶ ἀσφαλῶν μαρτυριῶν νὰ στηρίζωμεν, πιστεύομεν ὅμως, ὅτι δὲν εἶναι τούτου ἕνεκεν ἧττον πιθανή. Ὡσαύτως ἐλάμβανεν ἴσως μέρος καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος κατὰ τὴν δοκιμασίαν καὶ τὴν εὐθύνην τῶν ἀρχόντων, καίτοι οὗτοι δὲν ἐξηλέγχοντο ὑπ' αὐτοῦ τούτου, ἀλλ' οὗτος ἦν ὡρισμένος μόνον, ἵνα τοὺς

[1]) Ἰσοκρ. Ἀρειοπαγιτ. §. 14—18.
[2]) Εὐμενίδες στίχ. 660 καὶ ἑπ.

[1]) Μαξίμ. προοίμ. πρὸς Διονύσ. Ἀρειοπαγ. τόμ. 11 σ. 34 προσέτι Ν. Μύλλερ. ἀποσπάσμ. Ἑλλ. ἱστορ 1 σ. 387.
[2]) Πρβλ. Ἀριστοτ. πολιτ. 11, 9, ἰδίως §. 4. ἔνθα τὸ τὰς ἀρχὰς αἱρεῖσθαι καὶ εὐθύνειν, χαρακτηρίζεται ὡς ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Σόλων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀρνηθῇ εἰς τὸν λαόν.

ἐν τῇ βουλῇ τῶν πεντακοσίων, ἢ ἐνώπιον τῶν Ἡλιαστῶν δοκιμαζομένους, ἢ εἰς ἀπολογίαν καλουμένους ἄρχοντας χαρακτηρίζῃ ὡς ἀναξίους, ἢ ἀξιοποίνους. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ ἀρχαία τις καὶ ἀσφαλὴς μαρτυρία [1]) οὐδεμίαν καταλείπει ἡμῖν ἀμφιβολίαν, ὅτι οὗτος, ὥσπερ βραδύτερον οἱ Νομοφύλακες, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ Veto αὐτοῦ, ὁσάκις βουλευμά τι ἐφαίνετο αὐτῷ ἐπιβλαβὲς ἢ παράνομον, καὶ διὰ τούτου ἢ νὰ παρακωλύῃ τὸ νὰ φερθῇ εἰς ἐπιψήφισιν, ἢ ἂν τοῦτο ἐγένετο ἤδη, νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο διὰ μόνης τῆς γραφῆς παρανόμων, ἣν διά τινος τῶν μελῶν αὐτοῦ ἐξήγειρε κατὰ τοῦ βουλεύματος. Ἄλλως δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐξουσία εἶχε τι ἀόριστον πάντοτε, καὶ ὅτι οὐδὲν μέσον βίας ἐξῆν αὐτῷ, ὅπως ἀντιπράξῃ ἢ ἀντισταθῇ εἰς τὴν θέλησιν τῆς βουλῆς, τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ ἢ τῶν Ἡλιαστῶν, ἐπίσης ὅμως εἶναι βέβαιον καὶ ὅτι τὸ σέβας, ὅπερ ὁ λαὸς ἔτρεφε γενικῶς πρὸς αὐτὸν ἦν ἀρκούντως μέγα, ὅπως ἀναπληροῖ τὴν ἔλλειψιν ἄλλων μέσων βίας. Διότι ἔτι καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅτε τὰ ἤθη καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ πολὺ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ἐξέκλιναν, εὑρίσκομεν πολλὰ καὶ ἀναμφίβολα τεκμήρια τοῦ πρὸς τὸν Ἄρειον Πάγον σεβασμοῦ· πόσῳ μεγαλείτερον λοιπὸν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν τὸν σεβασμὸν αὐτὸν κατὰ τοὺς προτέρους ἐκείνους χρόνους, πρὶν ἡ *ὁ ἄκρατος τῆς δημοκρατίας οἶνος* μεθύσει τὸν λαόν; Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἶχε παραμείνει ἀδιαλείπτως ἐκ τῶν προτέρων ἐκείνων χρόνων πνεῦμα τι τῆς αὐστηρότητος τῶν ἠθῶν, σεμνή τις ἕξις τοῦ ζῆν, καὶ εὐσεβὴς τοῦ δικαίου καὶ τῶν πρὸς τοὺς Θεοὺς καὶ ἀνθρώπους χρεῶν τήρησις, ὥστε, ὡς ὁ Ἰσοκράτης βεβαιοῖ ἡμᾶς [2]), εἶχε τὴν δύναμιν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἧττον ἀγαθοὺς νὰ μεταβάλλῃ καὶ βελτιοῖ ἂν τοιοῦτοι μετεῖχον τοῦ συνεδρίου τούτου. Ὁ Ἄρειος Πάγος ἦν συνέδριον ἀριστοκρατικὸν, τοῦτο δὲ διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ, ὃν ὁ Σόλων ἔδωκεν αὐτῷ ὑπὸ ἔννοιαν μᾶλλον πραγματικὴν ἢ πρότερον. Διότι ἡ πρὸ τοῦ Σόλωνος ἄνω βουλὴ, ἥτις ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρείου Πάγου [1]), ἦν σύστημα εὐπατριδῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου μᾶλλον ἐπιτηδία νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν συμφερόντων τῆς ἰδίας τάξεως ἢ τῶν τῆς πολιτείας. Ὁ Σόλων δὲν κατήργησε βεβαίως τὸ προϋπάρχον συνέδριον, ἀλλὰ διέταξε νὰ σύγκηται τοῦ λοιποῦ ἐξ ἐκείνων μόνον, οἵτινες ἐδεικνύοντο ἀνεπίληπτοι ἔν τινι τῶν ἐννέα ἀξιωμάτων τῶν ἀρχόντων Εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος δὲν ἠδύναντο ν' ἀνέλθωσι τότε εἰμὴ ἄνδρες ἐκ τῶν ἀνωτέρων τάξεων, ἐκεῖνοι ἄρα, οἵτινες ἐκέκτηντο ἱκανὴν παιδείαν καὶ ἦσαν λίαν ἀφρόντιδες περὶ χρημάτων, ἵνα δύνωνται ν' ἀφιερῶνται ἐντελῶς εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀρχαὶ καθίσταντο δι' ἐκλογῆς, ἣν ἑπόμενον, ὅτι ὁ λαὸς οὐδένα ἤθελεν ἐκλέξει περὶ τῆς χρηστότητος καὶ ἱκανότητος τοῦ ὁποίου δὲν ἦν βέβαιος. Ἡ δὲ μετὰ τὴν διοίκησιν τοῦ ἄρχοντος διδομένη ἀπολογία ἠδύνατο νὰ δείξῃ ἂν ὁ ἐκλεχθεὶς ἦν ἢ μὴ ἄξιος τῆς πίστεως τῶν ἐκλογέων αὐτοῦ καὶ εἶναι ἄδηλον εἰσέτι, ἂν πρὸς εἴσοδον εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ἤρκει νὰ διαγνωσθῇ τις ἐν τῇ ἀπολογίᾳ ὡς ἄμεμπτος, καὶ ἂν ὁ Ἄρειος Πάγος δὲν εἶχε ἐξουσίαν καὶ τοιοῦτον ὄντα τινὰ ν' ἀποκλείῃ ὅτε δίκαιοι ἐνδοιασμοὶ ὑπῆρχον περὶ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἐὰν μὴ ῥητῶς μαρτυρῆται, εἶναι ὅμως τοὐλάχιστον πιθανώτατον [2]). Ἐν τούτοις, ὅπως πότ' ἂν ᾖ, ὁ Ἄρειος Πάγος ὑπῆρξεν ἀείποτε συνέδριον διακεκριμένων καὶ δεδοκιμασμένων ἀνδρῶν, ἐπειδὴ δὲ ἡ εἰς αὐτὸν εἴσοδος ἦν ἐφικτὴ εἰς μόνην τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν, τὰ δὲ μέλη αὐτοῦ διετήρουν διὰ βίου τὰς θέσεις αὐτῶν, τούτου ἕνεκεν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε μεταξὺ αὐτῶν ἱκανὸς ἀριθμὸς γερόντων καὶ δὴ καὶ πρεσβυτάτων, τοῦτο δὲ συνεβάλλετο μάλιστα εἰς τὸ νὰ διαφυλάσσῃ καὶ μεγαλύνῃ τήν τε ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ συνεδρίου. Προσέτι δὲν εἶναι τέλος ἀναξία προσοχῆς καὶ ἡ ἐγγὺς τοῦ Ἀρείου

[1]) Φιλόχορος ἐν τεμ. νόμ. ῥητ. μετὰ τὸν Φώτιον Πόρσαν σ. 674 καὶ παρὰ Κ. Μύλλερ ἐν ἄλλ. χ. σ. 407.
[2]) Ἰσοκρ. Ἀρειοπαγ. κεφ. 15 §. 38.

[1]) Ἴδε ἀνωτ. σ. 332 καὶ 338.
[2]) Πρβλ. Lnwqmau πρὸς Ἰσοκράτ. Ἀρειοπαγ. σ. 128.

Πάγου σχέσις πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ μάλιστα πρὸς τοιοῦτο κεφάλαιον τῆς θρησκείας, ὅπερ πρὸ πάντων ἦν ἐπιτήδειον καὶ ἠθικῶς ἀγαθοποιὸν ἐπιῤῥοὴν νὰ ἐξασκῇ, ὅπερ βεβαίως δὲν δύναται νὰ λεχθῇ περὶ πάντων τῶν κεφαλαίων αὐτῆς. Οἱ Ἀρειοπαγῖται ἦσαν τρόπον τινὰ ὑπηρέται τῶν θεῶν ἐκείνων, αἵτινες κατ' ἐξοχὴν καλοῦνται *σεμναί*, διότι μόνον καὶ μόνον εἶχον ἔργον νὰ διατηρῶσι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τὸ πρὸς τὸ αἰώνιον δίκαιον σέβας καὶ τὴν τήρησιν τῶν ἱερῶν καθηκόντων, καὶ τὸν μὲν κακὸν ὡς ὀργίλαι Ἐρινύες νὰ τιμωρῶσι, τὸν δὲ ἀγαθὸν ὡς ἀγαθοποιοὶ Εὐμενίδες νὰ προστατεύωσιν, ὥσπερ ἡ ἐνέργεια αὐτῶν αὕτη τόσον ἐξόχως παρίσταται ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, ἐν ᾗ οὗτος ἐξυμνεῖ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου. Τὸ τέμενος τῶν Εὐμενίδων ἔκειτο ἀμέσως παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον, οἱ δὲ Ἀρειοπαγῖται ὤφειλον νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς θεραπείας αὐτῶν καὶ τούτου ἕνεκεν ἐξέλεγον τοὺς ἱεροποιοὺς διὰ τὰς εἰς αὐτὰς προσφερομένας θυσίας [1]· τὸ δὲ δικαστικὸν αὐτῶν ἀξίωμα, καθ' ὃ ἰδίως ἐνήργουν ὡς θεράποντες τῶν σεμνῶν τούτων, ὤφειλε νὰ διατηρῇ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὸν εὐλαβῆ ἐκεῖνον φόβον, ὅστις, ὡς λέγει ὁ Αἰσχύλος, πρὸς σωτηρίαν ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ν' ἀναμιμνήσῃ αὐτοῖς, ὅτι μόνη ἡ καθαρότης τῆς καρδίας δύναται νὰ εἶναι βεβαία περὶ τῆς εὐμενείας τῶν θεῶν. Πλὴν τούτου ὑπῆρχον ἐμπεπιστευμένοι τοῖς Ἀρειοπαγίταις ἀρχαῖοι θεσμοὶ καὶ ἱερά, ἐφ' ὧν μυστηριωδέστατον ἐβασίλευε σκότος καὶ μεθ' ὧν ἐπίστευον ὅτι ἡ σωτηρία τῆς πόλεως ὑπῆρχε συνδεδεμένη [2], τέλος δὲ οὗτοι ἦσαν κατ' ἐξοχὴν τεταγμένοι, ἵνα φροντίζωσι περὶ τῆς ἁγιστείας τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας καὶ τιμωρῶσι τοὺς παραβάτας αὐτῆς· ἐν συντόμῳ τὸ πᾶν συνενοῦτο, ἵνα πρὸ παντὸς διατηρῇ ζωηρῶς ἐν αὐτοῖς τὴν εὐλάβειαν ἐκείνην, ἣν καὶ αὐτὴ ἡ εἰδωλολατρεία ἐγίνωσκε παρὰ πάσας τὰς πλάνας αὐτῆς.

Ὅ,τι δὲ μερικῶς δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀναφέρεται, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, μόνον εἰς τοὺς μετὰ τὸν Εὐκλείδην χρόνους, ὅτε οὗτος ἀποκατέστη, εἰ μὴ ἐντελῶς, κατὰ μέγα ὅμως μέρος εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν, ὡς ἀνωτάτη ἐφορευτικὴ ἀρχή, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἠδύνατο νὰ κατορθωθῇ διὰ τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, ἐν ὅλως δὲ διαφόρῳ πνεύματι τοῦ εἰς ἄκρατον δημοκρατίαν εἰθισμένου λαοῦ. Τὰς αἰτίας δι' ἃς ὁ Περικλῆς καὶ οἱ ὀπαδοί αὐτοῦ ἐνόμισαν σκόπιμον, νὰ στερήσωσι τὸν Ἄρειον Πάγον τῆς προτέρας αὐτοῦ πολιτικῆς ἁρμοδιότητος καὶ ν' ἀφήσωσιν αὐτῷ μόνην τὴν ποινικὴν δικαιοδοσίαν ὑπεδείξαμεν ἀνωτέρω [1]. Οἱ τότε κατασταθέντες νομοφύλακες, οἵτινες ἔν τε τῇ βουλῇ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ λαοῦ ὤφειλον ν' ἀγρυπνῶσιν, ἵνα μὴ παράνομόν τι ἢ τῇ πόλει ἐπιζήμιον διαπραχθῇ, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος κατέλιπον τῆς ἐνεργείας αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐπίσης ὅμως ὀλίγον ἀκούομεν κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Εὐκλείδη χρόνους περὶ ἀναλόγου τινὸς ἐνεργείας τοῦ Ἀρείου Πάγου. Περὶ δὲ τῆς ἐφορίας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἀρχόντων ἓν μόνον ὑπάρχει παράδειγμα [2], δι' οὗ ταὐτοχρόνως μανθάνομεν, ὅτι ἡ ποινικὴ αὐτοῦ δικαιοδοσία ἦν περιωρισμένη καὶ τούτου ἕνεκεν ἐν σπουδαίαις περιστάσεσι μόνην ἐξουσίαν εἶχε νὰ μηνύῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν λαόν, ἢ εἰς τὰ τοῦ λαοῦ δικαστήρια καὶ ἴσως νὰ εἰσάγῃ ἔγκλησιν. Καὶ κατὰ τῶν μὴ ἀρχόντων δὲ ὁ Ἄρειος Πάγος ἐνήργει πολλάκις ἀνακρίσεις, ὁτὲ μὲν αὐθορμήτως, ὅτε ἐλάμβανε γνῶσιν ἀδικήματός τινος [3], ὁτὲ δὲ τῇ ἐντολῇ τοῦ λαοῦ [4], καὶ εἶτα ἀνέφερε τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἐξέλεγεν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ μελῶν κατήγορον, ἵνα, ὅτε αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ τιμωρήσῃ ἐπαξίως τὸν ἀποδειχθέντα ἔνοχον, καταδιώξῃ αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου [5], ἐν ᾧ κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν, ὁ λαὸς διώριζε τοὺς κατηγόρους [6]. Ἄλλως δὲ φαίνεται, ὅτι ὁ Ἄρειος Πάγος ἠδύνατο καὶ νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπιβληθείσης αὐτῷ ἀνακρίσεως [7].

Περὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἠθῶν ἐπιτηρήσεως

1) Πρβλ. Μύλλερ. Αἰσχύλ. Εὐμενίδ. σ. 179.
2) Δινάρχ. κατὰ Δημοσθ. § 9, (ἔνθα ἀναγνωστέον τὰς ἀποῤῥήτους διαθήκας, οὐχὶ ἀποθήκας,) μετὰ σχολ. τοῦ Μέτσνερ σ. 93, 94.

1) Ἴδε σελ. 354.
2) Προβλ. Κικερ. de divin, 1, 25, 54.
3) Δημοσθ. περὶ Στεφάνου σ. 277.
4) Λόγος κατὰ Νεάρα σ. 1372.
5) Δινάρχου κατὰ Δημοσθένους § 50.
6) Δινάρχου ἐν ἄλλοις χωρίοις § 57 καὶ 58.
7) Ὡσαύτως § 10. 17.

καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ καλῇ εἰς ἀπολογίαν καὶ τιμωρῇ τινα, ἕνεκα ἐκδεδιηγημένου βίου, εὑρίσκομεν παραδείγματά τινα καὶ ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων [1]· ἀλλ' ἐνταῦθα κυρίως ἀνήκει ἡ ἁρμοδιότης τοῦ Ἀρείου Πάγου ὡς πρὸς τὴν *γραφὴν ἀργίας*, τοὐτέστι τὴν ἔγκλησιν, δι' ἧς κατηγγέλλετο, ὅστις, χωρὶς νὰ κέκτηται περιουσίαν τινά, ἐξ ἧς νὰ δύνηται νὰ ζῇ, περιεφέρετο ἄεργος, ἀντὶ νὰ ζητῇ ἔντιμον ἀντιμισθίαν διὰ τῆς ἐργασίας [2]. Ἐπίσης ἐνταῦθα ἀνήκουσιν ἡ ἁρμοδιότης αὐτοῦ περὶ τὰς ἐγκλήσεις ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες κατησώτευσαν τὴν κληρονομικὴν αὐτῶν περιουσίαν (*γραφὴ τοῦ κατεδηδοκέναι τὰ πατρῷα*) [3], καὶ ἡ ἐφορεία αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τηρήσεως τῶν τῆς πολυτελείας νόμων, κοινῶς μετὰ τῶν γυναικονόμων, οἵτινες ὅμως μόλις περὶ τοὺς χρόνους Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἐγκατεζάθησαν [4]. Ὁ Ἰσοκράτης ἐξυμνεῖ προσέτι τὴν πρόνοιαν τοῦ Ἀρείου Πάγου περὶ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων, μόνον ὅμως ὡς παρελθοῦσαν παρίστησι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ταύτην, ἧς ἡ ἀποκατάστασις ἐστὶν εὐκτέα, καὶ τῷ ὄντι κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα μεταξὺ Περικλέους καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰσοκράτους οὐδὲν ἴχνος φαίνεται ταύτης [5]. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ κατὰ τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο διάστημα προενόει ὑπὲρ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς μὴ παραβιάσεως τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας, καίτοι οὐχὶ μόνος. Ὅτι δὲ ἡ ἀπόφασις περὶ παραδοχῆς ἢ ἀπορρίψεως νέου θρησκεύματος ὑπήγετο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, εἶναι ἀναπόδεικτον [6]. Ὅτι δὲ ἀδικήματα τοιούτου εἴδους ἠδύναντο, κατά τινας τοὐλάχιστον περιπτώσεις, νὰ ληφθῶσιν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀσεβείας, τοὐτέστι τῆς παραβιάσεως τῶν πρὸς τοὺς Θεούς, τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας καθηκόντων, καὶ ὅτι ἐγκλήσεις ἐπὶ ἀσεβείᾳ εἰσήγοντο παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ, ἀποδεικνύουσιν ἐναργῶς πολλὰ παραδείγματα, καί τοι οὐχὶ ὀλίγα ἕτερα δεικνύουσιν, ὅτι καὶ τὰ τῶν Ἡλιαστῶν δικαστήρια ἐδίκαζον ἐπὶ ἀσεβείᾳ, καὶ ἐλλείπει ἡμῖν ἡ βεβαία γνῶσις περὶ τοῦ πῶς ἡ ἁρμοδιότης ἀμφοτέρων περιωρίζετο [1]. Ὡς ἀσέβεια ἐθεωρεῖτο καὶ ἡ ἐκρίζωσις τῶν ἱερῶν νομιζομένων, ὡς τῇ Ἀθηνᾷ ἀνηκουσῶν, ἐλαιῶν, καὶ ἐτιμωρεῖτο ὑπὸ τῶν νόμων δι' ἐξορίας καὶ δημεύσεως τῆς περιουσίας. Ὅτι δὲ ἡ ἐπὶ τῷ ἀδικήματι τούτῳ ἔγκλησις ὑπήγετο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου, εἶναι βέβαιον [2], ὡσαύτως δὲ καὶ ὅτι ὑπ' αὐτοῦ διωρίζοντο καὶ οἱ ἐπιτηρηταί, οἵτινες ὤφειλον νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν δένδρων τούτων.

Ὅσῳ δὲ καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα μικροῦ λόγου ἀξία φαίνεται ἡ ἐπιῤῥοὴ, ἣν ὁ Ἄρειος Πάγος ἐξήσκει ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, οἵτινες εἰσὶν ἀκριβῶς γνωστοὶ ἡμῖν, τοσοῦτον ὅμως ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ ἐνομίζετο πάντοτε ὡς σεβαστότατον συνέδριον. Ὁ λαὸς δὲν ἤθελε βεβαίως ἐν τῇ δημοκρατικῇ αὐτοῦ ἐλευθερίᾳ νὰ περιορίζηται ὑπὸ τούτου, ἐτίμα ὅμως καὶ ἐνεπιστεύετο αὐτῷ. Δίκαι, ἃς ἤθελον νὰ διεξάγωσι κατὰ βάθος καὶ εὐσυνειδότως, ἀνετίθεντο αὐτῷ [3], καίτοι βεβαίως ἡ τελευταία ἀπόφασις ἐπεφυλάσσετο τοῖς τοῦ λαοῦ δικαστηρίοις, καὶ συνέβαινε πολλάκις ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου εὑρεθεὶς ἔνοχος, ν' ἀθωωθῇ μετέπειτα ὑπ' ἐκείνων [4]. Καὶ διάφοροι δὲ ἄλλαι ὑποθέσεις ἐνεπιστεύοντο αὐτῷ, καὶ γνώμη ἐζητεῖτο παρ' αὐτοῦ, ἐνίοτε καὶ περὶ πραγμάτων, ἅτινα οὐδεμίαν προφανῆ σχέσιν εἶχον μετὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ προορισμοῦ [5] ἐνίοτε δὲ περιεβάλλετο καὶ δι' ἐκτάκτου πληρε-

1) Ἴδε Πρόκ. Ἀττικ. σ. 298 καὶ ἑξ.
2) Ἀθήναιος IV, 64. σ. 167. E.
3) Ὁμοίως. σ. 299.
4) Ἴδε κάτωθεν τοῦ κεφαλ. μμ.
5) Διότι ὅ,τι ὁ συγγραφεὺς τοῦ διαλόγου Ἀξίοχος ἐν κεφ. 8 λέγει περὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἐφήβων ἐπιτηρήσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου, δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ, εἰμὴ ὡς ἀσφαλὴς ἀπόδειξις διὰ τοὺς χρόνους τούτους.
6) Ἐκ τοῦ Ἁρποκρατίονος ὑπὸ τὰς ἐπιθέτους ἑορτὰς συνεπέρανον πολλοί, καὶ ἐγὼ δὲ αὐτὸς πρότερον, ὅτι ὁ ἀσπαζόμενος, νέον μὴ ὑπὸ τῶν νόμων καθιερωμένον, θρήσκευμα, ἠδύνατο νὰ καταγγελθῇ ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὅτι ὅμως τὸ χωρίον τοῦ Ἁρποκρ. δὲν ἐδείκνυε τοῦτο, ὑπέδειξα ἐν τῇ Opuscula III σ. 439, σημ. 22.

1) Πρβλ. Πρόκ. Ἀττικ. σ. 305.
2) Πρβλ. τὸν λόγον Λυσίου περὶ ἐλαιῶν.
3) Ἰδίως τοιαῦται, καθ' ἃς ἤθελον ν' ἀποκλεισθῇ ἡ δημοσιότης, ὡς Α. Σμὶθ δοξάζει, ἐν N. Rfuiu Mui15. 1860 σ. 227.
4) Δινάρχου κατὰ Δημοσθένους § 54.
5) Λ. Χ. περὶ οἰκοδομῶν τινων ἐν τῇ πόλει, Αἰσχίν. κατὰ Τιμάρχου σ. 104, καὶ περὶ τῶν φόρων τῶν συμμάχων. C. inscr. I σ. 114.

ξουσιότητος, νὰ πράττῃ κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ γνώμην, [1]) καίτοι ἐκεῖνο, ὅπερ ῥήτωρ τις τῶν δημοκρατικῶν χρόνων ἰσχυρίζεται, [2]) ὅτι δηλ. ὁ λαὸς συχνάκις παρέδωκεν εἰς χεῖρας αὐτῶν τὴν πολιτείαν καὶ τὴν δημοκρατίαν, δὲν εἶναι εἰμὴ ῥητορικὴ φράσις. [3])—Ἄλλως δὲ ὁ Ἄρειος Πάγος, καθ'ὅσον ἐπρόκειτο περὶ διαχειρίσεως χρημάτων, ἦν ὑπόχρεος, ὡς πᾶσα ἄλλη ἀρχή, νὰ δίδῃ λόγον τοῖς λογισταῖς. [4]) Ὅτι ἕκαστος Ἀρειοπαγίτης ἕνεκα ἀδικημάτων ἠδύνατο νὰ κληθῇ εἰς ἀπολογίαν, ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὥσπερ δὲ ἡ βουλὴ τῶν πεντακοσίων εἶχε τὸ δικαίωμα ἀνάξια αὐτῆς μέλη ν' ἀποβάλλῃ, οὕτω κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος εἶχε παρόμοιον δικαίωμα κατὰ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Φαίνεται ὅμως, ὅτι οἱ ἀποβληθέντες ἠδύναντο ν' ἀποκατασταθῶσιν αὖθις διὰ τῆς ἀποφάσεως δικαστηρίου τινὸς τῶν Ἡλιαστῶν. [6])

ΑΛΕΞΙΟΣ ΤΣΙΜΒΟΥΡΑΚΗΣ.

ΙΟΥΛΙΑ

Διήγημα (1872).

Α'.

Κάρολε! Φραγκῖσκε! Λουδοβῖκε! ἔκραζον δεκαπέντε, εἴκοσι φωναὶ σπουδαστῶν πρὸς ἄλλους συμμαθητάς των, συναθροιζομένους ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Πανθέου, μετὰ τὴν ἐκ τῆς νομικῆς σχολῆς ἔξοδόν των.... Ἰδοὺ ἔρχεται!... Ἐρρῖκε, δράμε, ἔρχεται! ἐπανελάμβανον αἱ αὔξουσαι φωναὶ τῶν προσερχομένων, οἵτινες παρετάσσοντο ἐν τῷ πεζοδρομίῳ περιμένοντες τὸ ἀντικείμενον οὗ ἕνεκεν ἐγίνετο τοσαύτη ταραχή.

[1]) Δημοσθ. περὶ Στεφάνου σ. 272 § 134.
[2]) Δινάρχ. ἐν ἄλλαις χωρίοις § 7.
[3]) Μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας πολλοί, οἵτινες ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα αὐτῶν ἐν τοῖς κινδύνοις, ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου διὰ θανάτου. Λυκούργ. κατὰ Λεοκράτους § 52. Αἰσχίνου κατὰ Κτησιφ. σ. 643. Εἶναι ὅμως ἄδηλον ἐὰν ὁ Ἄρειος Πάγος κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐνήργησεν ἐξ ἰδίας ἐξουσίας, ἢ συνεπείᾳ ἐκτάκτου πληρεξουσιότητος.
[4]) Αἰσχίν. ἐν ἄλλ' χ. σ. 108.
[5]) Δινάρχ. ἐν ἄλλ. χ. § 56. 57.

— Φίλοι μου, παραχωρήσατε τὴν καλλιτέραν θέσιν εἰς τὸν Ἐρρῖκον· θὰ σκάσῃ ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν του! Νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ κατορθώσῃ τίποτε μεθ' ὅλην τὴν ἐπιμονήν του!

Οἱ σπουδασταὶ ἅπαντες ὑπεχώρησαν ὀλίγον, ὅπως ἐκτελέσωσι τὴν παραγγελίαν τοῦ λαλοῦντος, χάριν τοῦ Ἐρρίκου, ὅστις προχωρήσας ἔστη εἰς τὴν ἄκραν τοῦ πεζοδρομίου.

Τὸ διεγεῖραν τοσαύτην θύελλαν κραυγῶν καὶ προσκλήσεων ἦτο νεᾶνίς τις ἐρχομένη τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκ τῆς ὁδοῦ τοῦ κυρίου Πρίγκηπος (Rue Monsieur le Prince.)

— Ἰδοὺ ἡ ὡραία μας! Ποῦ ἦσο τόσον χρόνον, φίλη; Πῶς δὲν ἐφαίνεσο; ἐπανελάμβανον ἀδιακόπως οἱ ζωηροὶ σπουδασταὶ τῆς νομικῆς, ἀναγκάζοντες τὸ δυστυχὲς αὐτῶν θῦμα νὰ ἐρυθριᾷ καὶ νὰ ἐπισπεύδῃ τὸ βῆμα.

— Καὶ πόσον ὡραῖα τῇ ἁρμόζει αὐτὸ τὸ φόρεμα! ἔγεινεν ἄγγελος τέλειος!...

— Οὔφ! ὑπέλαβεν ἕτερος ἔχων πάντοτε τὸ σκῶμμα εἰς τὰ χείλη, δὲν εἶναι γυνή; Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν ἐξακολουθῆτε νὰ ἐξαγγελίζετε ὅλας τὰς γυναῖκας, ὁ ἀγαθὸς Θεὸς δὲν θὰ ἔχῃ πλέον τόπον εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἑπομένως θὰ ἐπιστῇ ἀνάγκη νὰ στείλῃ πολλὰς καὶ εἰς τὴν κόλασιν... Ὅσον ἀφορᾷ τὸ φόρεμα, τὴν καθιᾷ θαυμασίαν· δὲν ἔχει λόγον.

— Σεβάσθητε τοὐλάχιστον τὸ πένθος, ἀδελφοί! ἠκούσθη λέγουσα σοβαρὰ φωνή.

Ἅπαντες ἔστρεψαν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν ὁμιλήσαντα. Ἦτο νέος κομψὸν μὲν ὁπωσδήποτε καὶ καθαρὸν, ἀλλὰ τετριμμένον τοὺς ἀγκῶνας καὶ τὰς ῥαφὰς ἔχων τὸ φόρεμα Αἱ περὶ τοὺς ὀφθαλμούς του βαθέως ἐγκεχαραγμέναι ἐρυθραὶ γραμμαὶ ἦσαν μάρτυρες τῶν ἀγρυπνιῶν ἃς ὑφίστατο καὶ τῶν κόπων οὓς κατέβαλλεν ὅπως κερδίζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ κατορθοῖ νὰ ἐξακολουθῇ τὰς σπουδάς του. Τὸ περίλυπον ἦθός του καὶ αἱ εἰς τὰ ἄκρα τῶν χειλέων του σχηματιζόμεναι ῥυτίδες ἐμαρτύρουν ἔνθεν μὲν περὶ τῆς συμπαθείας ἣν ἠσθάνετο πρὸς τὴν ἀτυχῆ νεάνιδα, ἔνθεν δὲ περὶ τῆς διεγειρομένης ἐν αὐτῷ πικρᾶς εἰρωνείας κατὰ τῆς διαγωγῆς τῶν κούφων συσπουδαστῶν του. Εἶχε σύντροφον ἀχώριστον, παρακολουθοῦντα αὐτὸν, ὡς ἡ σκιά του, τὴν πενίαν, εἶχε δοκιμάσῃ ὅλας τὰς στερήσεις καὶ στενοχωρίας, καὶ ἐγνώριζεν ὁποία ἡ θέσις ὄντος ὁμοίου αὐτῷ καθ' ὅλα, πλὴν ἑνός· ἦτο ἀνὴρ, ἠδύνατο νὰ ἐργάζηται, νὰ μένῃ ἐκτὸς τῆς οἰκίας του ὅσον χρόνον ἤθελε καὶ ἦτο ἀνάγκη, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸν ἐλάχιστον φόβον περὶ τῆς τιμῆς του· ἐνῷ ἐκείνη ἦτο νεᾶνις ὡραία, ἀνθηρὰ, χαρίεσσα, ροδόχρους, καὶ ἐν τῇ ἀβύσσῳ ἐκείνῃ τῶν Παρισίων ἐγνώριζεν ὅτι αἱ ὡραῖαι κόραι, ὅταν μάλιστα μαστίζωνται ὑπὸ τῆς πενίας, εὐκόλως παρασύρονται.

Τὴν νεάνιδα ταύτην ἔβλεπε καθ' ἑκάστην διαβαίνουσαν καὶ ἐκτιθεμένην εἰς τὰ σκώμματα καὶ τὰς εὐφυολογίας τῶν συμμαθητῶν του· ἠσθάνετο βαθὺ ἄλγος ἐπὶ τῇ κακοηθείᾳ αὐτῶν, ἠγανάκτει, ἀλλ' ἐσιώπα· διότι ἦτο βέβαιος ὅτι, ἐὰν ἐλεγέ τι, θὰ ἐνεπαίζετο ὑπὸ τῶν φίλων του ὡς σεμνότυφος.

Ἐπί τινας ἡμέρας ἡ ὡραία κόρη εἶχεν ἐξαφανισθῇ, τοῦτο δὲ διήγειρε τὴν περιεργίαν τῶν σπουδαστῶν· ὀλίγαι ἀκόμη ἡμέραι παρῆλθον καὶ ὁ Ἐρρῖκος, ἐκεῖνος εἰς ὃν οἱ φίλοι του παρεχώρησαν τὴν καλλιτέραν θέσιν, ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι ἡ μήτηρ τῆς νεάνιδος ἀσθενεῖ καὶ ὅτι τοῦτο ἐμποδίζει αὐτὴν νὰ ἐξέρχηται. Ὀλίγαι ἔτι ἡμέραι διέρρευσαν καὶ πᾶς περὶ τῆς κόρης λόγος ἔπαυσεν· ἅπαντες ἐλησμόνησαν αὐτήν. Μόνος ὁ πτωχὸς οὗτος νέος ἀνεμιμνήσκετο αὐτῆς μετὰ λύπης· πρότερον ἐθλίβετο, διότι ἡ ἀτυχὴς κόρη ἐξετίθετο εἰς τὰς προσβολὰς τῶν συμμαθητῶν του, τώρα διότι δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν βλέπῃ. Εἶχε μείνῃ ἡ εἰκὼν αὐτῆς ἐν τῇ καρδίᾳ του· ἠσθάνετο ὅτι ἐλειπέ τι ἐξ αὐτοῦ. Ἔρως, ἀμυδρὸς, οὕτως εἰπεῖν, ἔρως δειλὸς, ὡς ὅλοι οἱ πρῶτοι ἔρωτες, εἶχε καταλάβῃ αὐτόν....

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶδεν αὐτὴν πενθοῦσαν· ἐνῷ δὲ οἱ ἄλλοι ἐπανέλαβον τὴν διακοπεῖσαν, ἂν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διασκέδασιν, οὗτος ἐσκέπτετο ὅτι ἡ μήτηρ τῆς δυστυχοῦς νεάνιδος ἴσως ἀπέθανεν! Τοῦτο ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ εἴπῃ.

— Σεβάσθητε τοὐλάχιστον τὸ πένθος, ἀδελφοί!

Τῳόντι ὁλόκληρος ἡ ἐνδυμασία τῆς νεάνιδος ἦτο μέλαινα. Ἐπὶ στιγμὴν ἡ ἐπιβάλλουσα φωνὴ τοῦ νεανίου κατώρθωσε νὰ κατασιγάσῃ τὰς κραυγὰς καὶ βωμολοχίας τῶν συσπουδαστῶν, ἡ δὲ νεᾶνις εὐροῦσα οὕτω καιρὸν ὕψωσε τὸ ἔνδακρυ καὶ περίλυπον βλέμμα, ὅπως εὐχαριστήσῃ τὸν μόνον δυνηθέντα νὰ κατανοήσῃ τὴν θλῖψιν καὶ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς της.

Προϋχώρησεν ὀλίγα ἔτι βήματα, ὅτε ἔφθασεν εἰς μέρος τι τῆς ὁδοῦ, ἔνθα ὑπῆρχον ὕδατα ἕνεκα σμικρᾶς ἀνωμαλίας αὐτῆς. Ἡ νεᾶνις ἠναγκάσθη νὰ ἀνασύρῃ ὀλίγον τὴν ἐσθῆτα. Τοῦτο δὲ ἤρκεσε νὰ διεγείρῃ νέαν θύελλαν κραυγῶν καὶ ἀσέμνων φράσεων. Ὅλη ἡ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ φοιτητοῦ ἐπελθοῦσα σιωπὴ καὶ μεταμέλεια ἐξέλιπεν!

Νεότης! νεότης! ἡλικία πλήρης χαρᾶς καὶ ἀμεριμνησίας, καθ' ἣν οὐδὲν ἄλλο σκέπτεταί τις ἢ πῶς νὰ διασκεδάσῃ, πῶς νὰ παίξῃ. Οἱ γονεῖς ἀντὶ σοῦ ἐργάζονται, κοπιῶσι, σὺ δὲ καταγίνεσαι εἰς τὸ νὰ δαπανᾷς τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας καὶ τῶν πόνων των. Ἡλικία πλήρης ἐγωϊσμοῦ καθ' ἣν οὐδ' ἐκ τῆς φαντασίας σου αὐτῆς διέρχεται ὅτι ἄλλοι ὅμοιοί σου, ἔχοντες τὰ αὐτὰ προνόμια ἐπὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῶν διασκεδάσεών σου, κάμπτονται ὑπὸ τὸ βάρος τῆς δυστυχίας καὶ τῆς θλίψεως!

— Κνήμη! πόσον ὡραία κνήμη!

— Εἴδετε πόδα κομψόν; εἴδετε πόδα; εἶναι ὅμοιος μὲ πόδα συζύγου Μανδαρίνου!

— Κνήμη θαυμασία ἐντὸς λευκῆς καὶ στενῆς περικνημῖδος· κνήμη τορευτὴ ἐκ μαρμάρου τῆς Καράρας· ἀξία τῆς γλυφίδος τοῦ Δαυὶδ ἢ τοῦ Κανόβα! ἔκραζον οἱ σπουδασταί.

— Διατί ὄχι τοῦ Τορβάλδσεν, φίλοι μου;

— Ἄ! σκῶπτα!

Ὁ πτωχὸς φοιτητὴς ἀκούων πάντα ταῦτα ἐρρύαττεν.

— Εἶσθε σκληροί! εἶσθε γρανίται! εἶσθε ἄτεγκτοι! ἀνέκραξε πλήρης ἀγνανακτήσεως προσπαθῶν νὰ κρατήσῃ αὐτούς, ὧν τινες, οἱ μᾶλλον ἐπιθετικοί, παρηκολούθουν τὴν νεάνιδα ῥίπτοντές τινας βωμολοχίας.

Ἡ πτωχὴ κόρη δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ στρέψῃ καὶ πάλιν τὴν κεφαλὴν καὶ ῥίψῃ περίλυπον καὶ εὔγνωμον βλέμμα εἰς τὸν τοσαύτην ὑπὲρ αὐτῆς δεικνύοντα συμπάθειαν. Ἤδη ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσῃ αὐτὸν καλῶς, ὥστε θὰ ἐστοιχημάτιζεν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ αὐτὸν μεταξὺ χιλιάδων. Ἡ ὠχρὰ καὶ συμπαθὴς μορφή του ἐνεχαράχθη ἀνεξίτηλος ἐν τῇ αἱμασούσῃ καρδίᾳ της. Αἱ ὀρθαὶ καὶ δίκαιαι παρατηρήσεις καὶ αἱ ἐν ὀνόματι τῆς εὐσπλαγχνίας παρακλήσεις τοῦ νεανίου ὑπερίσχυσαν· διότι οἱ νέοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπεμα-

κρύνθησαν. Δύο μόνον παρηκολούθησαν αὐτὴν, ἀπέχοντες ἀλλήλων εἰκοσάδα βημάτων. Ὁ μὲν ὑπερφίαλος, αὐθάδης, ἀλαζὼν, τέκνον τοῦ πλούτου καὶ τῆς κακοηθείας· ὁ δὲ δειλὸς, κεκυφὼς,σύνοφρυς,τέκνον τῆς πενίας καὶ τῶν στερήσεων, παρατηρῶν ὑπόδρα καὶ φοβούμενος μὴ οἱ ἄνθρωποι μαντεύσωσι τὰς μυχίας του σκέψεις,ἃς αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ἐτρόμαζε νὰ ὁμολογήσῃ.

Ἑκάτερος αὐτῶν τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατείχετο ὑπὸ μιᾶς ἰδέας....

Β΄.

Θὰ σοὶ διηγηθῶ, προσφιλὴς καὶ καλὴ ἀναγνώστρια, μικρὰν ἱστορίαν σχοῦσαν χώραν πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν, ἀληθεστάτην καὶ λίαν συγκινητικήν.

Ἡ ἱστορία μου αὕτη δὲν ἔχει μεγάλας ἀπαιτήσεις, ἄπαγε! ὡς καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι μεγάλη· σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νὰ σὲ τέρψῃ ὥραν τινὰ καὶ συγχρόνως σὲ ὠφελήσῃ πως ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ διαγωγὴ τῆς Ἰουλίας μου.

Ἀκολούθει μοι λοιπόν!

Τὸ μέρος πρὸς ὃ θὰ σὲ ὁδηγήσω δὲν εἶναι ἀνάκτορον ἢ μέγαρον εὐγενοῦς ἢ πλουσίου· δὲν θὰ ἴδῃς πολυτέλειαν καὶ πλοῦτον ἢ κυρίας ἐντὸς τριχάπτων, μαργαριτῶν καὶ ἀδαμάντων· δὲν θὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιόν σου ὑπηρέται ἐν στολῇ, οὐδὲ θὰ παρατηρήσῃς δίφρους καὶ ἁμάξας· ἀλλὰ πενίαν, οἰκτρὰν πενίαν, δυστυχίαν, ἀθλιότητα. Θὰ μὲ ἀκολουθήσῃς εἰς τὴν *Λατινικὴν συνοικίαν*,θὰ ἔλθωμεν πρὸ ὑψηλῆς οἰκίας,θὰ *ἀναβῶμεν* σειρὰν ἀδιάκοπον κλιμάκων φερουσῶν ἀπὸ ὀροφῆς εἰς ὀροφὴν, θὰ φθάσωμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ ὑπερῷον, ἔνθα θὰ σοὶ ἀνοίξω μικρὰν θύραν· μὴ φοβοῦ θὰ μᾶς ὑποδεχθῶσι καλῶς.—Ἔχουσι τὸ προνόμιον τοῦτο οἱ γράφοντες διηγήματα.

Δωμάτιον πενιχρὸν, ἀλλ' ἐν πλήρει τάξει καὶ καθαριότητι· τράπεζά τις ἐκ ξύλου κοινοῦ κεκαλυμμένη διὰ μέλανος ἐριούχου καὶ ἐπ' αὐτῆς μικρὸν κάτοπτρον, τρία καθίσματα ἐκ ξύλου καρύας, δύο κλίναι, ὧν ἡ μὲν μεγαλειτέρα, ἡ δὲ μικροτέρα, κεκαλυμμέναι διὰ λευκῶν, ὡς ἡ χιὼν, σινδόνων καὶ κοσμούμεναι κατὰ τὰ ἄκρα διὰ πλεκτῶν ταινιῶν, ἰδοὺ τὰ μόνα ἔπιπλα τοῦ δωματίου, τοῦ ἐκπληροῦντος χρέη θαλάμου, αἰθούσης ὑποδοχῆς καὶ κατοικίας.

Ἐπὶ τῆς μεγαλειτέρας τῶν κλινῶν κεῖται γυνὴ τεσσαράκοντα πέντε περίπου ἐτῶν,ἀσθενὴς, ὠχρὰ καὶ ἰσχνή· παρ' αὐτῇ δὲ κάθηται νεᾶνις ἐργαζομένη. Φέρει ἐπ' αὐτῆς ὅλην τὴν ἀνθηρότητα ἑκκαίδεκα Μαΐων, καίτοι ἐπὶ τοῦ προσώπου της φαίνεται διακεχυμένη λεπτή τις καὶ ὑπολανθάνουσα ὠχρότης, καθιστῶσα αὐτὴν μᾶλλον συμπαθῆ. Τὰ καλύπτοντα τοὺς τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ ἐστηριγμένους ἐπὶ τοῦ ἐργοχείρου ὀφθαλμοὺς αὐτῆς βλέφαρα καὶ αἱ κοσμοῦσαι αὐτὰ μακραὶ καὶ κυρταὶ βλεφαρίδες δὲν σὲ ἀφίνουσι νὰ τοὺς ἴδῃς,φαντάζεσαι ὅμως ὅτι, ἐὰν ὑψώσῃ τὴν κεφαλὴν, θὰ ἀντικατοπτρισθῇ ἡ εἰκών σου ἐντὸς δύο ὀφθαλμῶν μεγάλων καὶ μεστῶν ἀστραπῶν καὶ ζωηρότητος. Λευκὸν περιστήθιον περισφίγγει στῆθος γλαφυρὸν καὶ ὄσφὺν λεπτὴν ὡς δακτύλιον· ἐσθὴς ἐξ ἁπλοῦ ὑφάσματος, χρώματος φαιοῦ, κατέρχεται μέχρι τοῦ ἐδάφους, ἀφίνουσα μόνον νὰ ὑποφαίνηται μικρὸς ποῦς, παίζων ἐντὸς μικροῦ σανδαλίου κεντητοῦ, βεβαίως ὑπὸ τῆς χειρὸς τῆς φερούσης αὐτό.

Ἐν συνόλῳ εἶναι νεᾶνις ὡραία, κομψὴ, ἀφελὴς ἐν τῇ πενίᾳ καὶ τῇ δυστυχίᾳ, ὧν ἀκριβῶς δὲν ἔχει ἔννοιαν.

— Σοὶ εἶπον λοιπὸν, κόρη μου, ἔλεγεν ἡ ἀσθενὴς ἀφηγουμένη ἑκατοστὴν ἴσως φορὰν τὴν αὐτὴν ἱστορίαν, ὅτι ὁ πατήρ σου εἶχεν ἀναχωρήσῃ μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐκείνης, ἥτις ἔμελλε νὰ δοξάσῃ τὰ ὅπλα τῆς Γαλλίας καὶ διδάξῃ εἰς τὴν Ῥωσίαν ὅτι δὲν δύναται ἀτιμωρητὶ νὰ ἀντιτάσσεται εἰς τὴν μεγάλην πατρίδα μας. Ἦσο τότε ὀλίγων μηνῶν... καὶ ὁ πατήρ σου ἀναχωρῶν σὲ ἄφινε κλαίων, ἂν καὶ ἦτο ἀνδρεῖος στρατιώτης.... Αἴ! τέκνον μου, ὅσον ἀνδρεῖος καὶ ἂν ἦναί τις, ὅταν πάσχῃ ἡ καρδία... εἶναι ἀδύνατον νὰ κατασιγάσῃ τοὺς κλαυθμούς. ...Ἀλλὰ φέρε μου ὀλίγον ὕδωρ, διότι τὸ στόμα μου εἶναι ξηρόν.

— Λοιπὸν, Ἰουλία μου, ἐξηκολούθησεν ἡ κυρία Ἐπερνὼ πιοῦσα, μέχρι τινὸς ἐλάμβανον ἐπιστολὰς παρὰ τοῦ πατρός σου· μοὶ ἀνήγγειλε πόσον χρόνον ἠναγκάσθησαν νὰ μείνωσιν ἐν Καλλιπόλει ἕνεκα τῆς χολέρας, μοὶ περιέγραψε τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιστρατήγου Σαίντ-Ἀρνὼ, τὴν λαμπρὰν κηδείαν ἥτις τῷ ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοὺς λόγους τοῦ Σουλτάνου, τοὺς ὁποίους εἶπεν εἰς τὴν χήραν αὐτοῦ, ὅτι

ἤρκει νὰ διατάξῃ ἐκείνη καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Τουρκίας ὑπισχνεῖτο ὅτι οὐδεὶς τῶν ὑπηκόων του θὰ εὑρίσκετο μὴ γονυκλινὴς κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ λειψάνου τοῦ γενναίου ἀρχιστρατήγου τῆς Γαλλίας· μοὶ ἔλεγε περὶ τῆς ἀφίξεως αὐτῶν εἰς Σοῦμλαν· μοὶ ἐζωγράφει τὰς νικηφόρους μάχας τῆς Οὔλμης καὶ τοῦ Ἰγκερμαν, μοὶ ἀνήγγειλε τοὺς προβιβασμοὺς αὐτοῦ ὡς λοχίου καὶ ἐπιλοχίου ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν καὶ ἐπὶ τέλους ὅτι ἔλαβε τὸν σταυρὸν τοῦ λεγεῶνος τῆς τιμῆς συνεπείᾳ κατοπτεύσεως ἣν ἐνήργησε νύκτωρ μετά τινων ἀνδρείων, τοὺς ἐπαίνους οὓς ἤκουσε παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχιστρατήγου Κανροβὲρ, τὴν συγκινητικὴν ἀναχώρησιν τοῦ στρατηγοῦ τούτου, τὸν διορισμὸν τοῦ ἀνδρείου καὶ μέχρι καταστροφῆς τολμηροῦ Πελισσιὲ, τὴν πολιορκίαν τῆς Σεβαστουπόλεως.... Αχ! Ἰουλία μου! αὕτη ἦτο ἡ τελευταία ἐπιστολή... προσέθηκεν ἡ μήτηρ στενάζασα καὶ ἀνελύθη εἰς δάκρυα.

— Μῆτέρ μου, ἐψιθύριζεν ἡ Ἰουλία ὀλολύζουσα, μῆτέρ μου!..

—Ὁ στρατὸς, ἀγαπητή μου κόρη, ἐπανέλαβεν ἡ ἀσθενὴς ἀπομάττουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐξακολουθοῦσα τὴν θλιβερὰν, ἀλλὰ καὶ προσφιλῆ, ἱστορίαν, ὁ στρατὸς ἐπανήρχετο, ἡ συνθήκη εἶχεν ὑπογραφῇ· τύμπανα, μουσικαὶ, ὀξεῖς ἦχοι σαλπίγγων, φωτοχυσίαι, θέατρα, διασκεδάσεις ἐπὶ ἡμέρας ὁλοκλήρους συνετάρασσον τοὺς Παρισίους... Ἕως τότε εἶχον μικρὰς ἐλπίδας, ἐνόμιζον ὅτι ὁ πατήρ σου δὲν μοὶ ἔγραφεν ἕνεκα διαφόρων κωλυμάτων, τὰ ὁποῖα συχνάκις παρουσιάζονται ἐν καιρῷ μαχῶν καὶ πολέμων. Τίς οἶδεν ἂν εἶχε πληγωθῇ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ μοὶ γράψῃ; Τοιαῦτα ἐσκεπτόμην καὶ παρηγόρουν ἐμαυτήν... Ὅταν ὅμως ὁ στρατὸς ἐπανῆλθε καὶ δὲν τὸν εἶδον!... Ἐν τούτοις ἤλπιζον καὶ περιέμενον· ἀλλ' ἡμέραν τινὰ ἐνεφανίσθη ἀξιωματικός τις· ἦσο τότε μικρὰ κόρη σὺ, Ἰουλία μου, καὶ σὲ ἐκράτουν εἰς τὰ γόνατά μου κλαίουσα ....

— Κυρία, μοὶ εἶπεν εἰσελθών, ὁ σύζυγός σας, Λουδοβῖκος Ἐπερνὼ, ἐφονεύθη εἰς τὴν τελευταίαν ἔφοδον κατὰ τοῦ Μαλακώφ, ὡς ἀνδρεῖος στρατιώτης, ὡς Γάλλος.... Ἰδοὺ τὰ σημεῖα τῆς ἀνδρείας του· καὶ μοὶ προσήνεγκε τὴν ταινίαν τοῦ λεγεῶνος τῆς τιμῆς καί τινα ἔγγραφα.

— Ἀπῆλθεν· ἐγὼ ἐμβρόντητος διὰ τὸ φοβερὸν ἄκουσμα ἤρχισα τοὺς κλαυθμούς, σὺ δὲ, δυστυχές μου τέκνον, μὲ παρατήρεις ἔκπληκτον, καὶ ὡς νὰ σὲ ὠθήγει αὐτὴ ἡ φύσις ἐσπόγγιζες τὰ δάκρυά μου μὲ τὰς μικράς σου χεῖρας μειδιῶσα....

Γ΄.

Ὁ Λουδοβῖκος Ἐπερνὼ ἔπεσεν ἐν τῇ κατὰ τοῦ Μαλακώφ ἐφόδῳ! Ἔκτοτε πενία, θλίψεις καὶ στενοχωρίαι ἐμάστιζον τὴν ἀτυχῆ χήραν καὶ τὸ ὀρφανὸν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ χήρα Ἐπερνὼ δὲν ἀπεθαρρύνθη. Ἐκτὸς τῆς μικρᾶς συντάξεως ἣν ἐλάμβανεν ἐπορίζετο καὶ ἄλλα χρήματα ἐκ τῆς ἐργασίας της, οὕτω δὲ κατώρθου νὰ ἐξοικονομῇ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς καὶ τῆς Ἰουλίας. Μετά τινα ἔτη, ἀφοῦ προὐχώρησεν ἡ ἡλικία τῆς θυγατρὸς, ἔστειλεν αὐτὴν εἰς τὸ σχολεῖον· αὐτὴ δὲ ἡ ἰδία ἐδίδασκεν εἰς τὴν Ἰουλίαν τὸ κέντημα καὶ ὅλας τὰς ἄλλας οἰκιακὰς ἐργασίας· θέλουσα ὅμως νὰ μορφώσῃ αὐτὴν ἐντελῶς, κατώρθωσε νὰ προμηθευθῇ καὶ κλειδοκύμβαλον· ὥστε μετά τινα χρόνον εἶχε θυγατέρα δυναμένην νὰ παραβληθῇ πρὸς νεάνιδα ἐξιδιασμένης ἀνατροφῆς.

Ἅμα περατώσασαν τὰς σπουδάς της καὶ δυναμένην νὰ ἐξέρχηται τῆς οἰκίας ἔβαλε τὴν θυγατέρα αὐτῆς εἴς τι κατάστημα γυναικείων ἐνδυμάτων καὶ κόσμων τοῦ συρμοῦ, ὅπερ διηύθυνε κυρία τις, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἐργαζομένη ἡ Ἰουλία ἐλάμβανε μισθὸν ἱκανὸν, ὅστις προστιθέμενος εἰς τὴν σύνταξιν καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς μητρὸς προερχόμενον ἀργύριον, ἐπήρκει εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν δύο γυναικῶν. Ἐπέπρωτο ὅμως, φαίνεται, καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ φονευθέντος στρατιώτου νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ λόγιον, οὗ ἑκάστοτε λαμβάνομεν πεῖραν: τὰ δυστυχήματα ἐπέρχονται ἀλλεπάλληλα.

Ἐπῆλθεν ἡ ἀσθένεια τῆς κυρίας Ἐπερνώ. Τὰ ὀλίγα χρήματα, τὰ διὰ τοσούτων ἱδρώτων ἐξοικονομηθέντα, ἐδαπανήθησαν, ἀλλ' ἡ ἀσθένεια ἐπέμενε, καὶ εἶχον ἀνάγκην φαρμάκων, ὥστε μόνον καταφύγιον ἔμενε τὸ νοσοκομεῖον,ἀλλὰ περὶ τούτου οὐδὲνὰ σκεφθῇ ἠθέλησεν ἡ κυρία Ἐπερνώ.— Ἀγνοῶ τὸ αἴτιον, τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι, ἐνῷ τὰ τοιαῦτα καταστήματα ἱδρύονται χάριν τοῦ ἀν-

θρώπου, αὐτὸς οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἐν εὐτυχίᾳ τινὶ, ἔστω καὶ ἐλαχίστη, βιώσας τ' ἀποστρέφεται· ἐὰν δὲ μεγίστη βία ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ τὰ ἐπισκεφθῇ, πράττει τοῦτο ἀποδυσπετῶν καὶ μετ'ἀποστροφῆς ἀκατανικήτου.

Δὲν προέρχεται ἆρά γε τοῦτο ἐξ αἰσθήματος ὑπερτάτης φιλαυτίας καὶ ἐγωϊσμοῦ; — Κατέφυγε λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης εἰς ἓν τῶν ἀτέγκτων ἐκείνων θηρίων, τῶν ἐκμυζόντων τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πεινώντων τὸ αἷμα καὶ τῶν εὑρισκομένων ἐν πάσῃ σχεδὸν ἐποχῇ καὶ κοινωνίᾳ ἀνεπτυγμένῃ καὶ μή· μετὰ πολλὰς δὲ δυσκολίας καὶ ἀντιρρήσεις κατώρθωσε νὰ προπωλήσῃ τὴν σύνταξιν ἓξ μηνῶν καὶ ἀντ' αὐτῆς νὰ λάβῃ τὰ ἥμισυ· ἀλλ' ἡ ἄκαμπτος νόσος ἐχώρει ἐπὶ τὰ χείρω, αἱ δὲ ἀνάγκαι ηὔξανον ὁλονέν. Ἡ Ἰουλία ἠναγκάσθη νὰ παύσῃ ἐργαζομένη, ὅπως μένῃ πλησίον τῆς πασχούσης μητρὸς, οὕτω δὲ καὶ ἡ μικρὰ αὕτη πηγὴ ἐστείρευσεν· ἑπομένως ἀπεφασίσθη καὶ ἡ πώλησις τοῦ προσφιλοῦς κλειδοκυμβάλου.

Ποσάκις ἄλλοτε, ἐν ἐποχαῖς εὐτυχεστέραις, τὴν νύκτα μετὰ τὴν ἐργασίαν ἡ μικρὰ Ἰουλία τὸ ἤνοιγε μετὰ τοσαύτης στοργῆς καὶ ἔπαιζε τόσον ὡραῖα τεμάχια!

Καὶ ἐν τούτοις ὁ δωρεὰν ἐπισκεπτόμενος τὴν χήραν ἰατρὸς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀπηλπίζετο περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πασχούσης!...

Εἰς τὴν θέσιν ταύτην εὑρίσκομεν τὴν χήραν καὶ τὴν ὀρφανὴν καθ' ὃν χρόνον παρουσιάζομεν αὐτὰς λαλούσας περὶ τοῦ φονευθέντος συζύγου καὶ πατρός.

Δ'.

— Παῦσον τὰ δάκρυά σου, μῆτέρ μου, ὑπέλαβεν ἡ Ἰουλία ἰδοῦσα τὴν μητέρα αὐτῆς κλαίουσαν καὶ θέλουσα νὰ τὴν παραμυθήσῃ. Ὁ πατήρ μου ἀπέθανεν ὡς γενναῖος στρατιώτης· πρέπει νὰ καυχώμεθα διὰ τοῦτο.

— Ἔχεις δίκαιον, κόρη μου· αὕτη ἡ παρηγορία τοὐλάχιστον μένει εἰς ἡμᾶς.

— Ὅ,τι μὲ θλίβει, μῆτέρ μου, εἶναι ἡ κατάστασίς σου καὶ αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι, εἰς τὰς ὁποίας περιῆλθε τὸ ἰσχνὸν βαλάντιόν μας... Α! μητέρα! δὲν ἠξεύρεις πόσον ἀγανακτῶ!... Δὲν ἦτο δυνατὸν ἡ ἀσθένειά σου αὕτη νὰ ἐπεσκέπτετο ἄλλον τινα ἔχοντα χρήματα, καὶ νὰ ἄφινεν ἡμᾶς ἡσύχους;...

— Τί λέγεις, κόρη μου; κατὰ τίνος ἀγανακτεῖς; κατὰ τοῦ Θεοῦ!... Μὴ βλασφημῇς, Ἰουλία μου, μὴ βλασφημῇς ... Ὅ,τι κάμνει ὁ Θεὸς δὲν πρέπει νὰ καταδικάζουν οἱ ἄνθρωποι... Γεννηθήτω τὸ θέλημα Αὐτοῦ.

— Δὲν ἀρνοῦμαι τοῦτο, μῆτέρ μου, ἀλλά...

— Σιωπή! σιωπή! δὲν θέλω δικαιολογίας... Ἰδὲ ἂν τὸ φαγητόν μου εἶναι ἕτοιμον.

Ἡ Ἰουλία ἠγέρθη καὶ ἑτοιμάσασα τὸν ζωμὸν τῆς μητρὸς ἔφερεν αὐτὸν τοποθετήσασα τὴν τράπεζαν παρὰ τὴν κλίνην τῆς ἀσθενοῦς.

Παρῆλθον ὀλίγαι ἔτι ἡμέραι. Ὁ ἰατρὸς, ἀγαθώτατος ἀνὴρ, ἐπεσκέπτετο καθ' ἑκάστην σχεδὸν τὴν κυρίαν Ἑπερνὼ, ἡ ὑγεία τῆς ὁποίας οὐδεμίαν παρεῖχεν ἐλπίδα βελτιώσεως.

Ἑσπέραν τινὰ ἡ Ἰουλία παρηκολούθησεν αὐτὸν μέχρι τῆς θύρας τῆς οἰκίας, ὅπως μάθῃ ἂν ἔπρεπε νὰ ἐλπίζῃ.

— Ναὶ, κόρη μου· σήμερον μάλιστα ἡ μήτηρ σου εἶναι πολὺ καλλίτερα· εἶπεν ὁ ἰατρὸς ἀμηχανῶν καὶ μὴ θέλων νὰ καταστήσῃ φανερὰν εἰς τὴν νεάνιδα ὅλην τὴν φοβερὰν ἀλήθειαν· μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐλπίζω νἀναλάβῃ ἐντελῶς.

Ἡ Ἰουλία ἀκούσασα ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον κροτοῦσα τὰς χεῖρας καὶ πλήρης χαρᾶς.

— Μητέρα! μητέρα! ἔκραζεν. Ὁ ἰατρὸς μὲ εἶπεν ὅτι εἶσαι καλλίτερα καὶ ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας θἀφήσῃς πλέον τὴν κατηραμένην αὐτὴν κλίνην.

— Εἴθε, κόρη μου ... ὥστε τὴν νύκτα ταύτην δὲν ἔχω τόσην ἀνάγκην των περιποιήσεών σου, καὶ ἑπομένως δύνασαι νὰ κοιμηθῇς καὶ σὺ ὀλίγον, πτωχόν μου κοράσιον.

— Ὄχι, ὄχι, μητέρα! θἀγρυπνήσω, ὡς πάντοτε, παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τῆς κλίνης σου· μόνη ἡ ἰδέα ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ γείνῃς ἐντελῶς καλὰ μὲ ζωογονεῖ καὶ μοὶ δίδει δυνάμεις νὰ ἀντιστῶ κατὰ τοῦ ὕπνου νύκτας ὁλοκλήρους ἀκόμη.

— Μὴ, τέκνον μου, μή· πρέπει νὰ κοιμηθῇς ἀπόψε· βλέπεις, καὶ ὁ ἰατρὸς σὲ εἶπεν ὅτι εἶμαι καλλίτερα καὶ ... ἐγὼ τὸ αἰσθάνομαι. Κατήντησες ὡς σκελετὸς ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὰς ἀγρυπνίας, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ κοιμηθῇς διὰ νὰ ἀναλάβῃς.

— Καλὰ, μητερούλά μου, καλά· θὰ σὲ ὑπακούσω.

Συνομιλήσασα δ' ἐπί τινα ἔτι ὥραν μετὰ τῆς μητρός της ἡ Ἰουλία κατεκλίθη· χιλιάκις, ἕως καταλάβῃ αὐτὴν ὁ ὕπνος, ἠρώτησε.— Καλὰ εἶσαι, μητέρα, καλά; Ἡ φιλόστοργος θυγάτηρ λαβοῦσα πολλάκις τὴν καταφατικὴν ἀπάντησιν,— Καλὰ—παρεδόθη ἀφόβως εἰς τὸν ὕπνον, ὅστις διήρκεσε πολλὰς συνεχεῖς ὥρας, διότι ἡ Ἰουλία εἶχε μεγίστην τοιούτου ἀνάγκην ὡς μείνασα νύκτας ὅλας ἄϋπνος.

Περὶ τὴν πέμπτην τῆς πρωΐας ὥραν ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ λύχνος, διαχύνων τὸ ἀσθενὲς αὐτοῦ φῶς, ἦτο περὶ τὰ τέλη, παρέχων εἰς τὸ δωμάτιον ὄψιν ἀπαισίαν, ὄψιν τάφου! Αἱ πρῶται λέξεις ἃς ἀπήγγειλεν ἡ Ἰουλία ἦσαν,

— Καλὴν ἡμέραν, μῆτερ.

Πλὴν οὐδεμία ἀπάντησις.

— Ὦ! θὰ κοιμᾶται ἀκόμη, τὸ ἠξεύρω· τόσας νύκτας ἦτο κακὰ, ὥστε εἶχεν ἀνάγκην ἀναπαύσεως· ὁ ὕπνος, λέγουν, εἶναι τὸ καλλίτερον φάρμακον. Καλλίτερον ἂς κοιμᾶται· εἶδες, καὶ ἐγὼ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν ἐξυπνήσω· ἡ ἀπρόσεκτος! προσέθηκεν ἐπιπλήττουσα ἑαυτήν.

Ταῦτα δὲ λέγουσα ἐνεδύετο χαίρουσα, διότι ἐνεθυμεῖτο τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ἰατροῦ. Περατώσασα δὲ τὴν μικρὰν ταύτην ἀσχολίαν διηυθέτησε τὴν κόμην ῥίψασα πρὸς τὰ ὀπίσθεν τοὺς μακροὺς αὐτῆς πλοκάμους.

— Ἂς τὴν ἀσπασθῶ ἡσύχως εἰς τὸ μέτωπον, εἶπε· θὰ κοιμᾶται βεβαίως.

Ἡ κυρία Ἑπερνὼ ἐκοιμᾶτο τῳόντι ἡ ἐφαίνετο κοιμωμένη. Ἅμα ἡ Ἰουλία προσήγγισε τὰ χείλη ἐπὶ τοῦ μετώπου της, αὕτη ἠνέῳξε τοὺς ὀφθαλμούς, οἵτινες ἐκλείσθησαν πάλιν, χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν.

— Σὲ ἐτάραξα, μητέρα, εἶπεν ἡ Ἰουλία. Ἡ ἀσθενὴς χήρα ἠνέῳξεν ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ἦσαν βλοσυροὶ καὶ ὑελώδεις, ἡ δὲ πάσχουσα ἐφαίνετο καταβάλλουσα ἅπασας αὐτῆς τὰς προσπαθείας, ὅπως κρατήσῃ αὐτοὺς ἀνοικτούς.

— Μῆτέρ μου! μῆτέρ μου! τί ἔχεις; ἀνέκραξεν ἡ ἀτυχὴς κόρη θορυβηθεῖσα καὶ μὴ γινώσκουσα τί νὰ ὑποθέσῃ.

Ἡ χήρα Ἑπερνὼ ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ἔσυρε τὴν κεφαλὴν τῆς κόρης πρὸς ἑαυτὴν καὶ καταβαλοῦσα τὰς τελευταίας αὐτῆς δυνάμεις τὴν ἠσπάσθη ἐπὶ τοῦ μετώπου. Πάραυτα δὲ ἡ κεφαλὴ τῆς ἀσθενοῦς κατέπεσε καὶ συγχρόνως βαθὺς ῥόγχος ἐξέφυγε τοῦ στέρνων της.

— Μητέρα! μητερίτζα μου! τί ἔπαθες! Ὦ! δὲν μὲ ἀκούει! ὠλόλυζεν ἡ ἀτυχὴς κόρη προσπαθοῦσα νὰ κινήσῃ αὐτήν.

Πρῶτον ἤδη τὸ δύστηνον πλάσμα παρίστατο ἀντιμέτωπον τοῦ θανάτου! Ἕνεκα τῶν κραυγῶν τῆς Ἰουλίας πολλοὶ προσέδραμον καὶ ταχέως ὁ θάλαμος ἐπληρώθη ἐκ τῶν κατοικούντων εἰς τὰ ἄλλα δωμάτια τῆς οἰκίας.

— Α! Ἡ καϋμένη ἡ Ἑπερνὼ ἀπέθανεν! ἐψιθύριζον.

Ἡ ἀτυχὴς χήρα ἐτελείωσε τὸν βίον ἡσύχως καὶ ἀθορύβως, ὡς τελευτᾷ πᾶς δίκαιος καὶ ἀγαθὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ!....

Τὴν ἐπιοῦσαν ἐγένετο καὶ ἡ κηδεία τῆς δυστυχοῦς γυναικός· κηδεία πενιχρὰ, ἀφανὴς καὶ ἄσημος, ὡς ὅλαι αἱ κηδεῖαι τῶν πτωχῶν, καθ' ἃς καὶ αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου, ἀναλογιζόμενοι τὸ εὐτελὲς τῆς ἀπολαυῆς, ἐκπληροῦσι μετὰ δυσθυμίας τὸ τελευταῖον αὐτῶν πρὸς τὸν ἄνθρωπον καθῆκον. Τόσῳ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ματαιότης τῶν θνητῶν ἐξηφάνισε καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ, καθ' ὃν ἕκαστος, οἷος δήποτε καὶ ἂν ᾖ, ἀπέρχεται εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς γῆς, ὅπως μεταβληθῇ εἰς κόνιν, τὴν ἰσότητα ἣν κηρύσσει καὶ παραγγέλλει τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεανθρώπου!

Ε'.

Ἡ κατακυριεύσασα τὴν καρδίαν τῆς ἀτυχοῦς κόρης θλῖψις ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς μητρὸς ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ μένῃ κατάκλειστος ἐν τῷ δωματίῳ της ἐπὶ ἑβδομάδα ὅλην.

Ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἡμέραν μόνη καὶ οὐδένα βλέπουσα ἐκάθητο παρὰ τὴν κλίνην τῆς θανούσης, ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἐν ᾗ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νόσου, ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων καὶ νομίζουσα ὅτι ἔχει παρ' αὐτῇ τὴν ἀσθενῆ. Τὴν νύκτα

κατεκλίνετο μόνον ἵνα κατ' ὄναρ τοὐλάχιστον ἴδῃ τὴν μητέρα, ἣν τοσοῦτον ἠγάπησε καὶ τόσῳ προώρως ἀπώλεσεν. Ἐπὶ τέλους ἐσκέφθη ὅτι ὤφειλε νὰ ἐργασθῇ, διότι ἄλλως θὰ πέθνησκε τῆς πείνης· ἠγέρθη καὶ ἐνδυθεῖσα τὴν πένθιμον ἐνδυμασίαν, ἣν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐντελοῦς ἀπομονώσεώς της εἶχεν ἑτοιμάσῃ, ἐπορεύθη εἰς τὸ κατάστημα τῆς κυρίας τῶν συρμῶν, παρ' ἧς ἐζήτησε συγγνώμην διὰ τὴν ἀπουσίαν τοσούτων ἡμερῶν, διηγηθεῖσα μὲ ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων τὸ ἐπισυμβὰν αὐτῇ ἀνεπανόρθωτον δυστύχημα. Ἡ ἔμπορος ἐδέχθη αὐτὴν καὶ πάλιν μετὰ προθυμίας, ἀλλὰ μὲ ἡμερομίσθιον κατώτερον τοῦ προηγουμένου, εἰποῦσα ὅτι, καίπερ λυπουμένη, ἀναγκάζεται νὰ πράξῃ τοῦτο ὡς ἐκ τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν εἰς τὰς ὁποίας περιέστη τὸ κατάστημα.

Φαίνεται ὅτι ἦτο πεπρωμένον ἡ νεαρὰ καὶ ἀτυχὴς κόρη νὰ κενώσῃ μέχρι τρυγὸς τῶν ἀτυχημάτων καὶ τῶν θλίψεων τὸ ποτήριον!

Μετά τινας ἡμέρας αἱ ἀνάγκαι τοῦ καταστήματος ὑπερηυξήνθησαν, αἱ χρηματικαὶ δυσχέρειαι κατήντησαν ἀνυπέρβλητοι, ὥστε ἡ ἔμπορος ἐπτώχευσε, καὶ οὕτως ἡ Ἰουλία ἀπώλεσε καὶ τὴν ὑστάτην ἐλπίδα καὶ τὸν ἔσχατον πόρον.

Εἴδομεν αὐτὴν ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τῆς παρούσης ἱστορίας ἐπανερχομένην ἐκ τοῦ καταστήματος.

Οἱ ἀμέριμνοι καὶ μὲ τὰ πάντα παίζοντες νεανίαι φοιτηταὶ ἠθέλησαν νὰ διασκεδάσωσι καὶ μὲ τὸ ἀτυχὲς τοῦτο πλάσμα, καθ' ὃν χρόνον περιέκλειε τὸν Ἅδην ἐν τῇ καρδίᾳ!...

ΣΤ'.

Ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν ἔκλεισε τὴν θύραν τοῦ δωματίου καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν καὶ ἐπικουρίαν τοῦ Ἐποπτεύοντος τὰ πάντα καὶ Προστατεύοντος τοὺς δυστυχεῖς καὶ τὰ νήθα τῆς εἰμαρμένης τέκνα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ....

Πεσοῦσα εἰς τὰ γόνατα προσηυχήθη !...

Οὐδέποτε προσευχὴ καθαρωτέρα, οὐδέποτε καρδία ἀγνοτέρα ἐγονυπέτησε πρὸ τοῦ Ὑψίστου. Οὐδέποτε θυμίαμα μᾶλλον εὐοσμον ἀνῆλθεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Δημιουργοῦ. Προσευχὴ σιωπηλή, ἀλλὰ πλήρης πάθους, πλήρης ὑπομονῆς, πλήρης ἐλπίδος καὶ ἀφοσιώσεως.

Αἱ μόναι λέξεις αἵτινες ἠκούοντο ἐξερχόμεναι τῶν χειλέων τῆς εὐσεβοῦς νεάνιδος ἦσαν.—Θεέ μου! Θεέ μου!

Ἠγέρθη ἔχουσα τὴν καρδίαν ἐλαφροτέραν καὶ ἀπηλλαγμένην τῆς πιεζούσης αὐτὴν πρότερον θλίψεως καὶ στενοχωρίας.

Δὲν εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς αὐτὴν ἡ ἔμπορος τῶν συρμῶν ὅτι ἐκτιμῶσα τὴν τιμιότητα καὶ τὸ φιλόπονον αὐτῆς, θέλει καταβάλῃ πᾶσαν φροντίδα ὅπως τῇ εὕρῃ ἄλλην τινὰ θέσιν, ἐξ ἧς νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἕως ἐκείνη ἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὰς ἐργασίας; Δὲν εἶχεν ἀκούσῃ τοσάκις παρὰ τῆς μητρός της ὅτι οἱ δυστυχεῖς εἶναι τὰ προσφιλέστερα τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἅτινα Οὗτος οὐδέποτε ἐγκαταλείπει; Διατὶ νὰπελπίζηται, διατὶ νὰδημονῇ; Θὰ παρέλθῃ ἐκ τῆς κεφαλῆς της καὶ ἡ θύελλα αὕτη, ὡς τόσαι ἄλλαι παρῆλθον, ὡς παρέρχεται πᾶν πρᾶγμα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ!...

Τὴν παραμυθίαν ταύτην ἔχουσα ἐν τῇ καρδίᾳ ἠγέρθη καὶ ἡτοίμασε τὸ λιτόν της δεῖπνον. Τόνοι τινὲς μάλιστα ἄσματος χαρωποῦ διεξέφυγον τῶν χειλέων της.

Τρώγουσα ἔτι ἤκουσε τὴν θύραν τοῦ δωματίου κρουομένην.

— Εἶναι ἄραγε συνδρομή τις; ἐψιθύρισε, καὶ ἡ καρδία της ἐσκίρτησε. Δὲν τὸ εἶπον ἐγώ!

— Ὦ! χωρὶς ἄλλο! ἀνέκραξεν ἀνοίξασα τὴν θύραν καὶ ἰδοῦσα τὸν θυρωρὸν κρατοῦντα κομψὴν καὶ εὐώδη ἐπιστολήν.

— Εἶναι ἄραγε καλή τις εἴδησις; ἠρώτησεν αὐτόν.

— Καλὴ καὶ καλὴ δεσποινίς· ἐγὼ τοὐλάχιστον αὐτὸ φρονῶ, καὶ ἐὰν ἤμην εἰς τὴν θέσιν σου, θὰ ἐπήδων ἐκ τῆς χαρᾶς. Δύνασαι νὰ τὴν ἐννοήσῃς ἐκ τῆς ἀριστοκρατικῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς.

— Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ δὲν ἔχομεν σχέσιν μὲ τοὺς μεγάλους.

— Αἴ, πονηρά! ὑπέλαβεν ὁ θυρωρὸς ἡμιεκλείων τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν.

— Ἴσως ἡ ἔμπορος μὲ ἐσύστησεν εἰς πλουσίαν τινὰ κυρίαν, ἐψιθύρισεν ἡ Ἰουλία πλήρης χαρᾶς.

Ἐνῷ δὲ ὁ θυρωρὸς ἐξήρχετο, ἡ νεαρὰ κόρη ἤνοιγε τὴν ἐπιστολὴν κροτοῦσα τὰς χεῖρας καὶ μειδιῶσα ὅλη. Μόλις ὅμως διαδραμοῦσα γραμμάς τινας συνέπτυξε τὸν χάρτην μετ'

ἀποστροφῆς καὶ ὀργῆς καὶ ἔρριψεν αὐτὸν μετὰ περιφρονήσεως. Στᾶσα δ' ἐπ' ὀλίγον καὶ ῥίψασα περὶ ἑαυτὴν βλέμμα ἀπλανὲς καὶ ἀκίνητον κατέπεσεν ἐπί τινος καθέδρας· καὶ κρύπτουσα τὸ πρόσωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν,

— Θεέ μου! Θεέ μου! ἐψέλλιζε μετὰ λυγμῶν.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΛΑΜΠΡΟΣ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑ ΤΩ ΡΩΜΑΙΚΩ ΣΤΡΑΤΩ ΠΟΙΝΩΝ.

(Συνέχεια.)

—

Κατὰ τοῦ σώματος ποιναί, εὑρίσκονται ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ρωμαϊκῇ ἐποχῇ πολλαὶ καὶ ἐν τῷ στρατῷ, ἃς ὁ χρόνος κατὰ μικρὸν ἢ ἠλάττωσεν ἢ ἐξήλειψε. Πολλά ις μία καὶ ἡ αὐτὴ ποινὴ εἶναι καὶ κατὰ τοῦ σώματος καὶ κατὰ τῆς θέσεως, ἢ τῆς ὑπολήψεως ἢ τῆς τιμῆς τοῦ στρατιώτου, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑλικὴ ἅμα καὶ ἠθικὴ ποινή, χωρὶς νὰ ἦναι ἡ ἑτέρα παρακολουθηματικὴ τῆς ἄλλης· καθόσον ἀμφότεραι συνεπήγοντο καὶ συνυπῆρχον· Ὅσας λοιπὸν τοιαύτας ἀριθμήσωμεν ἐνταῦθα δὲν θέλομεν ἐπαναλάβει εἰς τὴν ἀρίθμησιν τῶν κατὰ τῆς τιμῆς τοῦ στρατιώτου κατωτέρω ἀναπτυχθησομένων.

Ὁ *ἀκρωτηριασμὸς* ἀναφέρεται ἢ ὡς *ἐκκοπὴ τῶν χειρῶν* (manum amputatio) ἢ ὡς *ἐκκοπὴ τῶν κνημῶν* (crurum exsectio).

Πολλαχοῦ τῶν ῥωμαϊκῶν Νόμων ἀπαντῶμεν ἀκρωτηριασμὸν διαφόρων ἄκρων τοῦ σώματος. Οὕτως ἀπαντῶμεν τὴν *χειροκοπίαν* ὡς τὴν ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί, τῶν καθ' ὑποτροπὴν κλεπτῶν,[1]) τῶν ἀνδραποδιζόντων ἐλευθέρους,[2]) τῶν ἀγοραζόντων ὡς δούλους ἐλευθέρους καὶ[3]) τῶν κιβδηλοποιῶν.[4])

[1]) Ἀρμ. B. VI τίτλ. 5 Νομ. 11,
[2]) Αὐτόθ. τίτλ. 8 N. 7. Βασιλ. 60, 48, ἡ. Κωδ. 9, 20, 15 § 5 καὶ 22.
[3]) Αὐτόθ. τίτλ. 13 N. 4 Βασιλ. αὐτόθ. καὶ Κωδ. αὐτόθ.
[4]) Αὐτόθ. τίτλ. 14 N. 3 καὶ 16 Βασιλ. 60, 41 ἡ. Πανδ. 48, 10, 7.

Ἡ *Ῥινὸς ἀφαίρεσις*, (ῥινοκοπία καὶ ῥινοκοπεῖσθαι) ἀπαντᾶται ἰδίως ἀπειλουμένη κατὰ τῶν σαρκικῶν ἐγκλημάτων, οἷον τῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχῶν καὶ μοιχαλίδων[1]) τῶν παρθενοφθόρων καὶ τῶν μετὰ μοναζουσῶν, ἢ διακονισσῶν ἢ ἀσκητριῶν ἐνασελγαινόντων.[2])

Ἡ δὲ *γλωσσοκοπία* ἐπήγετο κατὰ τῶν ἐπιόρκων.[3]) Ὡς πρὸς τὰ δύω πρῶτα εἴδη τῶν ἀκρωτηριασμῶν παρατηροῦμεν ὅτι πρὸ τῆς ῥινοκοπίας καὶ χειροκοπίας οἱ κατάδικοι ἐτύπτοντο καὶ ἐκουρεύοντο,[4]) ἢ ἐτύπτοντο μόνον.

Ἀπηγορεύετο δὲ ἡ ἐκκοπὴ χειρῶν καὶ ποδῶν συνάμα[5]).

Πρὸς ταῦτα ὑπῆρχον καὶ ἄλλων *μελῶν ἀποτομαί*[6]).

Ὡς πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς εὑρίσκομεν διάταξιν σχετικὴν καὶ ἐφαρμόζουσαν τὴν χειροκοπίαν κατὰ τῶν ἐν *φυσσάτῳ* κλεπτόντων ὑποζύγια καὶ τὸν δαρμὸν κατὰ τῶν κλεπτόντων ὅπλα[7]) διότι τὰ «ὑποζύγια ἀναγκαιότερα τῶν ὅπλων εἰσί.»

Ἡ διάταξις αὕτη σχετίζεται πολὺ μὲ τὸ ὑπό τινων Ῥωμαίων συγγραφέων ἀναφερόμενον περὶ τῶν ποινῶν, ἃς πρὸς ἐδραίωσιν τῆς πειθαρχίας ὁ Κορνήλιος Σκηπίων, ὁ μετέπειτα Ἀφρικανὸς ἐπικληθείς, ἐφήρμοσε[8]) κατὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐν αἷς ἡ ἐκκοπὴ τῶν χειρῶν ἀριθμεῖται κατὰ τῶν κλεπτῶν, τῶν κιβδηλοποιῶν καὶ τῶν παρὰ τοῖς ἐχθροῖς συλληφθέντων αὐτομόλων ἀπειλουμένη.

Εἴδομεν ἀνωτέρω τὸν ῥητὸν Νόμον, ὅστις ἠπείλει τὴν ποινὴν τούτην κατὰ τῶν ἐν στρατοπέδῳ (φυσσάτῳ) κλεπτόντων ὑποζυγία μόνον οὐχὶ δὲ καὶ ὅπλα[9]).

[1]) Ἀρμ. B. 6, τιλ. 2. N. 14, 24 Βασιλ. 60, 37, οϐ'. ογ',
[2]) Ἀρμ. αὐτόθ. τίτλ. 3, N. 3, 6, 9, 10 B. αὐτόθ. N. οή. οθ'., π, καὶ Σύνοψ. Στοιχ. Φ.η Κ. νϐ'. καὶ νγ'. καὶ Μ. ξα', καὶ Κωδ. 9, 11.
[3]) Εἴτε διαδίκων εἴτε μαρτύρων ἀρμ. B. I. τίτλ. 7. N. 19
[4]) Ἀρμ. VI, 2,24,
[5]) Ἀρμ. B. 6, τίτλ. 10. N. 9.
[6]) Οἷον ἡ «καυλοκοπία» ἐπαγομένη κατὰ τῶν «ἀλογευομένων ἤγουν κτηνοβατούντων» Ἀρμ. B. 6, τίτλ 6 N. 4.
[7]) Ἀρμ. B. 6, τίτλ. 5 N. 9. Σύνοψις Φ. δ'.
[8]) Τίτος Λίβιος βιϐλ. 25, c. 29,30. καὶ Βαλερ. Μαξ. βιβλ. 2 κεφ. 7.
[9]) Ὡς ἐσφαλμένως δέχεται ὁ Chenier, introduct σελ. 126.

Ἐπίσης εἴπομεν ὅτι ὁ παρ' ἐχθροῖς συλληφθεὶς αὐτόμολος δὲν ἐτιμωρεῖτο πλέον δι' ἐλαφρῶν ποινῶν, ὡς διέταξεν ὁ Λέων, ἀλλ' ἐλογίζετο ὡς ἐχθρὸς [1]) μάλιστα δὲ «εἰ αἵματι ἐμφυλίῳ τὴν δεξιὰν ἥμαξε» κατεδικάζετο θανάτῳ [2])

Τῆς ποινῆς ταύτης τὴν ἐφαρμογὴν βεβαιοῦσι καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς· [3]) ἂν δὲ δὲν μνημονεύωσι καὶ τὴν γλωσσοκοπίαν ὡς ἐφαρμοσθεῖσαν, δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ δεχθῶμεν ὅτι δὲν ἐφηρμόσθη. [4]) τὸ μὲν διότι δὲν ἀναφέρουσιν ὅλας τὰς ἐφαρμοσθείσας, τὸ δὲ διότι ἀφοῦ ὁ Σκηπίων ἐφήρμοσε καὶ βασάνων ποινὰς, ὡς τὸν σταυρὸν, καὶ ἄλλας μόνον κατὰ δούλων ὑπὸ τοῦ Νόμου ὁριζομένας, λίαν φυσικὸν εἶναι νὰ ἐγλωσσοκοπήθη παρ' αὐτοῦ καὶ ὁ ψεύδορκος ἢ ὁ ψευδομάρτυς.

Ἡ δὲ ἐκκοπὴ τῶν ποδῶν καὶ τοι μὴ ἀπαντωμένη ἐν τοῖς Νόμοις ὑπῆρχε βεβαίως ἀφοῦ κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν διάταξιν ἀπηγορεύετο [5]) «ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τέμνεσθαι».

Πλὴν ὅμως τῆς μαρτυρίας ταύτης τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς βεβαιοῦσι καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, [6]) ἰδίως κατὰ τῶν αὐτομόλων (ἐν οἷς καὶ οἱ λειποτάκκαι περιελαμβάνοντο.[7])

Ἐκτὸς τῶν ἀκρωτηριασμῶν τούτων, σωματικαὶ ποιναὶ εὑρίσκονται πλείονες, ὧν τινὲς μὲν δείκνυσι τὴν βαρβαρότητα τῶν χρόνων, τινὲς δὲ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἐν τῷ στρατῷ ὑπολήψεως τῶν Ῥωμαίων, καθ' ἣς ἕφερον πειθαρχικὰς ποινὰς περιεχούσας μὲν καὶ τοῦ σώματος πάθησιν, ἀλλὰ συνάμα καὶ τῆς τιμῆς προσβολήν.

Μία τῶν μᾶλλον περιέργων καὶ πλέον βαρβάρων ἴσως ποινῶν εἶναι ἡ *ἀφαίμαξις* (mitti sanguinem), ἂν τὴν δεχθῶμεν ἄνευ ἀντιρρήσεως.

[1]) Βασ. 60, 39, ε, ἐδάφ. τελευτ.
[2]) Βασιλ. 60, 51, λδ'.
[3]) Frontin B. 4 κ. 1 καὶ Stewechius Comment εἰς Β'. Veget καὶ Sichtermannde poen.milit.Romdissertation. C.11.
[4]) Ἐπομένως καλῶς ὁ Στεβεκ. τὴν ἀριθμεῖ (ἀνωτέρω) καὶ κακῶς ὁ Chenier (αὐτόθ) τὴν ἀποκρούει.
[5]) Ἀρμ. Β. 6 τίτλ. 10 Ν. 9.
[6]) Μαρκελ. Ῥωμ. ἱστορ. Β. 23. § 1 Sichtermann αὐτόθ. Σενεκ. de ira Β 3 κεφ. 32.
[7]) Βασ. 34, 1, ιέ. ἐδάφ. 7.

Ὅτι ἡ ποινὴ αὕτη ἐφηρμόζετο ἐπὶ στρατιωτῶν ὁμολογεῖται ὑπὸ πλειόνων καὶ νεωτέρων καὶ ἀρχαιοτέρων [1]) ἐξ ὧν ὁ Γέλλιος μᾶς βεβαιοῖ ὅτι ἦτο ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων. Φαίνεται ὅμως ἢ ὅτι κατὰ τὴν νομοθετικὴν ἐποχὴν εἶχεν ἐκλείψει καὶ διὰ τοῦτο δὲν εὑρηται ἐν τοῖς Νόμοις ποσῶς καθιερωμένη ἢ δὲν ἦτο ποινὴ ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τῶν Νόμων, ἀλλὰ ἐξ ἐκείνων ἃς εἰσήγαγεν ἡ συνήθεια ἀδικαιολόγητος ἢ ἡ αὐθαιρεσία τῶν στρατηγῶν, δυνάμει τοῦ ἀορίστου Νόμου, ὅστις ἐπέτρεπε τὴν coërcitionem corporis ἤτοι τὸν τοῦ «σώματος σωφρονισμὸν» [2]) ἢ τὰς πληγάς [3]).

Ὁ Γέλλιος δίδων μίαν ἐξήγησιν τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης στρατιωτικῆς κολάσεως, ἧς τὸν λόγον οὐδὲ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις συγγράμμασι λέγει ὅτι ἀνεῦρεν, φρονεῖ ὅτι [4]) τὸ πρῶτον ἐγίνετο ἀφαιμάξις τῶν «τὴν ψυχὴν παθόντων ἢ τῆς φυσικῆς καταστάσεως ἐκκλινάντων στρατιωτῶν καὶ ἐλογίζετο οὐχὶ τόσον ὡς ποινὴ ὅσον ὡς θεραπεία», κατόπιν δὲ ἐφηρμόζετο καὶ κατὰ τῶν ἐγκλημάτων ὡς πασχόντων ἐπίσης τὴν ψυχήν [5]).

Ἐκ τοῦ ἰδίου μανθάνομεν ὅτι ἡ *ἀφαίμαξις* ἐπεβάλετο κατὰ τῶν κλεπτῶν καὶ ἐξετελεῖτο εἰς τὸ μέρος τοῦ στρατοπέδου τὸ καλούμενον *ἀργεῖα* [6]) ὅπως ἢ μᾶλλον πανηγυρικὴ καὶ χρησιμεύει ἑπομένως πρὸς παραδειγματισμόν.

Ὁ *ῥαβδισμὸς*, καὶ ὁ *ῥοπαλισμὸς* εἶναι ἐπίσης ποιναὶ σωματικαὶ ἢ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν «σωφρονιστικῶν τοῦ σώματος [7]) coërcitio corporis) ἢ «τῶν πληγῶν» [8]) τοῖς ἐξαιρετικῶς δικάζουσι συγχωρούμεναι, [9]) ἢ εἴς τινα ἐγκλήματα καὶ ῥητῶς ἐπιβαλλόμεναι.

Τὸν *Δαρμὸν* (virgis coedi) ἢ *ῥαβδισμὸν*,

[1]) Sichterm. αὐτόθ. c. 11, Aulus Gellius βιβλ. 10 c. 8 Φροντῖνος Στρατηγ. Β 4 c. 1.
[2]) Πανδ. 48, 19, 6 § 2 Βασιλ. 60, 51 στ. § 3
[3]) Πανδ. αὐτόθ. Νομ. 7 καὶ Βασιλ. αὐτόθ. Ν. ζ'.
[4]) Aulus Gellius αὐτόθ.
[5]) Περὶ τῆς γνώμης ταύτης μεγάλως ἀμφιβάλλει ὁ Σίχτερμαν. Παραβ. Cherier αὐτόθι σελ. 120 ὑποσημ.
[6]) Principia ὅρα τὴν ἐξήγησιν ἀνωτέρω.
[7]) Πανδ. 48, 19, 6 § 2 Βασιλ. 60, 51, στ'.
[8]) Βασ. αὐτόθ. Ν. ζ'.
[9]) Ἐν Πανδ. αὐτόθ. Ν. 7. «fustium admonitio flagellorum custigatio, vinculorum verberatio.»

αἱ πηγαὶ ὀνομάζουσι καὶ «τύπτεσθαι.» [1]) Ἦν δὲ ποινὴ παρακολουθηματικὴ τῆς ἐξορίας ἢ τῆς χειροκοπίας ἢ ἄλλης· ἀλλ' ἀπαντᾶται ἐνίοτε καὶ μόνη καὶ κατὰ πολιτῶν καὶ δούλων, καὶ κατὰ στρατιωτῶν.

Οἱ στρατιῶται, πολλάκις τὸ ἐπανελάβαμεν, δὲν ἐβασανίζοντο [2]) ἀλλ' εἰς τὰς ἐξ *τραordinariους* δίκας ἐφηρμόζοντο καὶ κατ' αὐτῶν τοιαῦται ποιναί, ἀφοῦ κατὰ κανόνα ἡ ἰδιότης τοῦ Στρατιωτικοῦ ἐλογίζετο καὶ τότε ὡς καὶ τώρα (κατὰ τὴν Στρατιωτικὴν ἡμῶν ποινικὴν Νομοθεσίαν) ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία, δι' ὅπερ καὶ ἐτιμωροῦντο αὐστηρότερον, [3]) ὡς ἐπὶ καθοσιώσεως καὶ ἐπὶ αὐτομολίας ἐν πολέμῳ, ὁπότε ὁ στρατιωτικὸς «τύπτεται ἢ τὴν στρατείαν αὐτοῦ ἐναλλάττει» καὶ ὁ τὴν στρατείαν αὐτοῦ ἐγκαταλιμπάνων, «μαστιγοῦται ἢ τῆς στρατείας ἀποκινεῖται.» [4]) Ἐνίοτε δὲ παρηκολουθεῖτο καὶ ἀπὸ ἔκπτωσιν ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἡ τοιαύτη ποινή.

Τὴν ποινὴν ταύτην εὑρίσκομεν ἐφαρμοσθεῖσαν μετὰ τῆς ἐκτώσεως ὑπὸ τοῦ Κόττα, ὅστις τὸν Π. Αὐρήλιον Πεκουνιόλαν, καίτοι συγγενῆ του, διέταξε νὰ ῥαβδίσωσι καὶ ὑπεβίβασεν εἰς ἁπλοῦν στρατιώτην· διότι ἁφῆκε νὰ καῶσι τὰ ὀχυρώματα καὶ νὰ πέσῃ σχεδὸν εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ τὸ στρατόπεδον. [5]) Ὁ αὐτὸς ἐτιμώρησεν ἐν Σικελίᾳ διὰ τῆς αὐτῆς ποινῆς τὸν ἐκ τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας τῶν Βαλερίων καταγόμενον Βαλέριον [6]).

Ἕτερον εἶδος *ῥαβδισμοῦ* ἦν ὁ «διὰ ῥάβδων ἐκ κλημάτων ἀμπέλου» δαρμὸς (vite castigari vel verberari·) ἦτο μᾶλλον πειθαρχικὴ ποινὴ καὶ ἐπεβάλετο ὑπὸ τῶν κεντηρίωνων (ἑκατονταρχῶν), οἵτινες εἶχον ὡς σημεῖον ὑπηρεσίας ῥάβδον ἐκ κλήματος ἀμπέλου [7]).

Ἡ ποινὴ αὕτη ἦν νόμιμος· διότι εὑρίσκομεν

[1]) Ἀρμ. 6, 14, 13.
[2]) Β. 57, 1, ά. Πανδ. 49, 16, 3 § 1.
[3]) Βασ. 60, 39, ιγ'. σχολ. καὶ κή. καὶ Κωδ. 9, 18, 7 καὶ Πανδ. 48, 19, 14.
[4]) Πανδ. 39, 16 Ν 3 § 1 καὶ 4 καὶ Φαβρ. ἐκδοσ. τομ. 6 σελ. 749 καὶ ἑπομ. Ν. 3 in legibus militaribus § 3 2 καὶ 34.
[5]) Βαλερ. Μαξίμ. Β 2 Κεφ. 7.
[6]) Φροντῖνος Β 4 κεφ. 1.
[7]) Ὡς οἱ λοχίαι τοῦ Αὐστριακοῦ Στρατοῦ εἶχον ῥάβδον ἐκ λεπτορκαρυᾶς. ἣν ὠνόμαζον schlague.

διάταξιν ὁρίζουσαν ὅτι ὁ στρατιώτης, ὅστις ἀντιστῇ κατὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ βουλομένου αὐτὸν *τυπτῆσαι* «τῆς στρατείας ἐξωθεῖται ἐὰν μόνον κρατήσῃ τὴν ῥάβδον αὐτοῦ» ὅταν δὲ θραύσῃ αὐτὴν ἡ χεῖρας ἐπιβάλῃ κεφαλικῶς τιμωρεῖται [2])

Ὁ Τάκιτος μνημονεύων τοῦ ἑκατοντάρχου Λουκιλίου, [3]) ὃν οἱ ἐπαναστάντες στρατιῶται τοῦ Γερμανικοῦ ἐφόνευσαν, σημειοῖ ὅτι οἱ στρατιῶται εἶχον δώσει αὐτῷ τὸ προσώνυμον «*δός μοι ἄλλην*» (cede alteram) διότι θραύων τὴν ῥάβδον του ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῶν στρατιωτικῶν ἐφώναζε «δός μοι ἄλλην» καὶ θραύων ταύτην ἐζήτει καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην.

Καὶ παρ' ἄλλων δὲ συγγραφέων βεβαιουμένη ἡ ποινὴ αὕτη [4]) καθίσταται ἀναμφισβήτητος.

Ὁ *ῥαβδισμὸς* εἶναι ποινὴ διαρκέσασα μέχρις ἐσχάτων καὶ εἰσέτι παρὰ πολλοῖς στρατοῖς διαρκοῦσα. Ἐν Γαλλίᾳ κατηργήθη τὸ 1790 ἀλλὰ διετηρήθη καὶ μετέπειτα εἰς τὸ ναυτικόν. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἰσχύει γενικῶς. Εἰς δὲ τὴν Ῥωσσίαν τὸ γνωστὸν κνοὺτ εἶναι ποινὴ κατὰ πάντων ἐπαγομένη ὡς καὶ ἐν Τουρκίᾳ ὅπου ἰδίως ἠσκεῖτο κατὰ τῶν κνημῶν. Οὔτε παρὰ Ῥωμαίοις, ἡ τοιαύτη ποινὴ μόνη οὔτε κατόπιν ἦν ἀτιμωτική.

Πρέπει δὲ νὰ διακρίνωμεν αὐτῆς καὶ τοῦ ῥοπαλισμοῦ τὸν *φραγγελισμὸν*, ὃν εὑρίσκομεν κατὰ δούλων μόνον ἐπαγόμενον [5]). Τὸ φράγγελον (flagrum, flagellum) ὅπερ κατὰ πολλοὺς [6]) δὲν ἐπήγετο κατὰ στρατιωτῶν, ἦν ῥάβδος εἰς τὴν ἄκραν τῆς ὁποίας ἦσαν τρεῖς ἱμάντες. Τὸν φραγγελισμὸν εἶχον οἱ Ἰσραηλῖται οἵτινες τὸν τιμωρούμενον ἔδερον εἰς τὴν συναγωγὴν ἐνώπιον τριῶν δικαστῶν δίδοντες αὐτῷ 13 κτυπήματα. Ἐν Ἑλλάδι καὶ Ῥώμῃ ἦν ἀτιμωτικὴ ποινὴ καὶ βαρυτέρα τοῦ *ῥαβδισμοῦ*. Ἡ ἐκκλησία τὴν υἱοθέτησεν ὡς πειθαρχικὴν ἐκκλησιαστικὴν ποινὴν ἀλλὰ κατήργησεν πάλιν αὐτὴν ἐγκαίρως.

[1]) Πανδ. 48, 16, 13 § 4.
[2]) Χρονικὰ βιβλ. 1 κεφ. 23.
[3]) Πλινίου ἱστορ. Β 14 κεφ. 1 Σίχτερμ. αὐτόθ. κεφ. 12 καὶ Στέβεκκιν εἰς σχόλια τοῦ Ν. 3 Βεγετ. κεφ. 14.
[4]) Βασιλ. 60, 51, α σχολ.
[5]) Στεβεκ. ἀνωτέρ. κεφ. 4 Σίχτερμ. αὐτόθ. 2, 3 καὶ 12 καὶ Βασιλ. αὐτόθ. ή. σχολ.

Ὁ *ῥοπαλισμὸς* (fustuarium ἢ fuste verberari) ἦν ποινὴ βαρεῖα καὶ μετὰ τοῦ θανάτου συνεχῶς συμπίπτουσα, καὶ διότι πολλάκις ἐπέφερε τὸν θάνατον καὶ διότι ἦν καὶ εἶδος θανάτου διὰ ῥοπάλου ὡς ἐννοοῦμεν ἐκ τοῦ σχολιαστοῦ τῶν Βασιλικῶν[1])ὅστις ἑρμηνεύων τὸν Νόμον καθ' ὃν «μόνον ξίφει καὶ οὐχὶ ἑτέρῳ ὀργάνῳ ἢ φαρμάκῳ δεῖ φονεύειν» λέγει οὐχὶ δηλαδὴ, ἀκοντίῳ, πελέκει *ῥοπάλῳ*, ἢ *βρόχῳ*, ἅτινα ἦσαν ὅλα ὄργανα θανατικῆς ποινῆς κατὰ διαφόρους περιόδους καὶ περιστάσεις εἰσαχθέντα.

Ἦν ποινὴ κατὰ τῶν δούλων ἐπαγομένη ἀλλὰ καὶ βαρβαροτάτη· διότι κατὰ μνημονευόμενα παραδείγματα ὁ ἀτυχὴς καταδικος ἀπέθνησκε πολλάκις ὑπὸ τὸ ῥόπαλον τῶν ἀσπλάχνων ἐκτελεστῶν, [2]) καὶ ἐὰν δ' ἐξέφευγε ζῶν ἢ ἐλαχίστην ἐλπίδα ζωῆς θὰ εἶχεν εἰς τὸ μέλλον ἢ θὰ ἔσυρε ἐν τῇ ζωῇ σῶμα ἠκρωτηριασμένον, καχεκτικὸν καὶ δυστυχὲς, μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν νὰ πλησιάσῃ πλέον δυνάμενος, ὡς ἀπαγορευομένης τῆς μετ' ἄλλων συγκοινωνίας αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τοὺς στρατιώτας ἡ ποινὴ αὕτη ἐξετελεῖτο οὕτω πως. Προσαγομένου τοῦ καταδίκου εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως ὁ ἀρχηγὸς ἔθιγεν αὐτὸν διὰ τῆς ῥάβδου του, ὅπερ ἦτο τὸ σημεῖον πρὸς τοὺς ἐκτελεστὰς συστρατιώτας τοῦ καταδίκου ν' ἀρχίσωσιν. Οὗτοι δὲ ἁρπάζοντες αὐτὸν ἐκτύπων καὶ κατεκερμάτιζαν πολλάκις διὰ τῶν ξιφῶν αὐτῶν.

Οὕτως ὅτε μετὰ τὴν ἀποστασίαν των αἱ λεγεῶνες τοῦ Γερμανικοῦ ἐπανῆλθον εἰς τὴν τάξιν, ἐζήτησαν μόναι τὴν τιμωρίαν τῶν ἐνόχων, οὓς παρέδωκαν τῷ Κετρωνίῳ, ὅς τις τοιαύτην δίκην καὶ ποινὴν ἔδωκεν αὐτοῖς. Ἵσταντο ἐν συνελεύσει αἱ λεγεῶνες γυμνοῖς ξίφεσιν· ὁ κατηγορούμενος ἐν ἰκριώματι ἐπεδεικνύετο καὶ ἐὰν ἔνοχος ἐκηρύσσετο ὑπὸ τῶν λεγεώνων, ὁρμητικῶς παραδιδόμενος αὐτοῖς κατεκερματίζετο. [3])

Κατά τινα διήγησιν τοῦ Πολυβίου [4]) φαίνεται ὅτι ἐνίοτε ἐῤῥίπτον κατὰ τοῦ καταδίκου καὶ λίθους, καὶ οὕτως ἡ ἀπάνθρωποτέρα αὕτη ποινὴ καθίστατο ἀπανθρωποτέρα, ὅπως σήμερον εἶναι παρὰ τοῖς Σίναις.

[1]) Βασιλ. αὐτόθ. ἡ. σχολ.
[2]) Πολυβ. βιβλ. 6 κεφ. 35.
[3]) Τακίτου χρονικὰ, βιβλ. 1. Κεφ. 44.
[4]) Βιβλ. 6, κεφ. 7.

Ὁ ῥοπαλισμὸς δὲν ἦτο κεφαλικὴ ποινὴ, [1]) ἐπεβάλετο δὲ κατὰ τῶν δούλων καὶ τῶν εὐτελῶν ἐλευθέρων, ἐπὶ δὲ καθοσιώσεως κατὰ πάντων. [2]) Καθοσίωσις ἦν καὶ ἡ «ἐπὶ χρήμασι κατὰ τοῦ βασιλέως ἐπιόρκησις» [3])καὶ ἔγκλημα καθοσιώσεως ἐλογίζοντο πράττοντες οἱ νεωτερισταί. [4]) Ἐννοεῖται ἐν τούτοις ὅτι τόσον ἡ ποινὴ αὕτη ὅσον καὶ ὁ δαρμὸς ἢ ἁπλῆγὴ ἦσαν βαρύτεραι τῆς χρηματικῆς καταδίκης. [5])

Ὁ Πολύβιος [6]) ἀναφέρει τὰς ἕξῆς περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ ποινὴ αὕτη ἐπεβάλετο κατὰ στρατιωτῶν, 1) ἀμέλεια περὶ τὴν φυλακὴν καὶ τὴν περιπολίαν, 2) κλοπὴ ἐν στρατοπέδῳ, 3) ψευδομαρτυρία, 4) ὀνειδιστικὴ ἀκολασία, 5) καὶ ὑποτροπὴ τρίτη· ὁ δὲ Σίχτερμαν προσθέτει [7]) ὅτι ἐπεβάλετο αὕτη καὶ κατὰ τὰς ἑξῆς τρεῖς, ἤτοι 1) κατὰ τοῦ στρατιώτου τοῦ ψευδῶς καὶ πρὸς ἀπόλαυσιν ἀμοιβῆς παριστῶντος εἰς τὸν ἀρχηγὸν ὅτι ἔκαμε λαμπράν τινα πρᾶξιν, 2) κατὰ τοῦ ἐκ τῆς σκοπιᾶς ἕνεκα φόβου λειποτακτοῦντος στρατιώτου, καὶ 3) κατὰ τοῦ ἐν ὥρᾳ κινδύνου ἑαυτοῦ ἀποβαλόντος ὅλον ἡμέρος τοῦ ὁπλισμοῦ του, ἅπερ οἱ Ἕλληνες εἶχον ὑπὸ τὄνομα τῆς *δειλίας* ἢ τὸ τῆς *ἀποβολῆς ὅπλων*. [8]) Περὶ βασάνων καὶ τοῦ εἴδους αὐτῶν δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ λόγος [9]) διότι οἱ στρατιωτικοὶ ὡς εἴπομεν δὲν ἐβασανίζοντο.

Ἡ *ἀγγαρεία* δύναται μὲν νὰ λογισθῇ καὶ ὡς περιοριστικὴ τῆς ἐλευθερίας ποινὴ ἀλλ' εἶναι μᾶλλον σωματική. Μνημονεύεται ῥητῶς ἐν τοῖς νόμοις (munerum indictio) ἢ κατὰτοὺς Βυζαντινοὺς *λειτουργήματος ἐπίκλασις* [10]) ὡς κατὰ στρατιωτῶν ἐπαγομένη, ἂν καὶ συγγραφεύς τις ἐκ τῶν ῥωμαίων ἢ ἑλλήνων

[1]) Βασ 60, 51, κς'. Πανδ. 48, 19, 28 § 1.
[2]) Βασ. κς'. § 3 καὶ σχολ. Πανδ. αὐτοθ. § 2.
[3]) Ἀρμ. 1, 7, 18.
[4]) Ἀρ, 6, 7, 10 Βασ. αὐτοθ. § 4 σχόλ. καὶ Πανδ. αὐτοθ. § 3.
[5]) Συνοψ. Π. οθ'.
[6]) Αὐτοθ.
[7])Αὐτοθ. κεφ. 4 καὶ Chenier αὐτοθ. σελ. 116.
[8]) Λυσίου κατ' Ἀλκιβιάδου § 4 Ξενοφ. Κύρου Παιδείας σ'. 4, 14. Δημ. περὶ Στεφ. 242 Λυσίας κατὰ Λεωκρ. 157, εὐρυπ. Φοινισ. 1003καὶ Πλάτων περὶ Νομ. Β 12, § 2, καὶΠολυδευκ. κεφ. 36, βιβλ, Ζ. καὶ Λυσ. κατὰ Θεομν. ά.
[9]] Περὶ βασάνου ὀνύχων κλπ. Βασ. 60,36 ις' σχολ. καὶ ιξ' καὶ Συνοψ. Γ. λξ'.
[10]) Πανδ. 49, 16, 3 § 1 Βασ. 57. 1, ά.

τῆς ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς δὲν ἀναφέρουσιν αὐτήν.

Δὲν δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ τὴν ποινὴν τοῦ δημοσίου ἔργου ὡς οὖσαν αὐτὴν τὴν ἀγγαρείαν, ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι οὐδαμοῦ οἱ νόμοι ἀναφέρουσι ἔγκλημα τιμωρούμενον διὰ τῆς λειτουργήματος ἐπικλάσεως, καὶ ὅτι μόνον τὸ δημόσιον ἔργον ἀναφέρουσι. [1]) καθότι περὶ τῶν στρατιωτῶν εὑρίσκομεν ὅτι «ἔχουσι καὶ τοῦτο τὸ προνόμιον οἱ διὰ γῆρας ἀποστρατευθέντες· ἵνα οἱ παῖδες ἐκ πρώτου βαθμοῦ, τῷ ἔργῳ τῷ δημοσίῳ μὴ περιβάλωνται.» [2]) Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐνιαχοῦ δὲν γίνεται σαφὴς διάκρισις τῆς λειτουργίας ἀπὸ τῆς ἀγγαρείας. [3]) Δημόσιον ἔργον ἦν «τὸ τοιχοποιεῖν ἐν μακρῷ τόπῳ ἢ γοῦν ὁδοστρατίαν ποιεῖν εὐθέτως» καὶ τοιαύτη ποινὴ δὲν περιώριζε τὴν ἐλευθερίαν ἐνῷ τὸ ἔργον μετάλλου περιώριζεν αὐτὴν (Β. 60,51. ις', § 2 καὶ κς'. καὶ Παν. 48, 19,17, N. 28 pr. καὶ § 1 Βασιλ. 60, 12, ν δ σχολ.)

Ἡ διὰ *κριθῆς τροφὴ* (hordeo pasci) ἤτοι ἡ παροχὴ κριθίνου ἄρτου ἀντὶ ἄρτου ἐκ σίτου, ἦτο πειθαρχικὴ ποινὴ παρ' ὅλων ἀναφερομένη καὶ τὴν ὁποίαν μάλιστα ὁ Ὕπατος Μαρκέλλος ἐπέβαλεν εἰς ὅλα τὰ σώματα τοῦ στρατοῦ του ὅσα εἶχον ἀπολέσει τὰς σημαίας των.

Ἡ *τάφρου ὄρυξις* (fossam fodere) εἶναι εἶδος ἀγγαρείας ἀλλὰ συνάμα καὶ ποινὴ ὀνειδιστικὴ, διότι κατ' ἀρχαιότατον φαίνεται ἔθιμον ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ στρατῷ [4]) ἡ τιμωρία ἦν ν' ἀνοίξῃ ὁ στρατιώτης ἐνώπιον ὅλου τοῦ στρατοῦ τὴν τάφρον.

Τοιαῦται εἰσὶν αἱ σωζόμεναι σωματικαὶ ποιναί,

Εἴπομεν ὅτι ὑπῆρχον καὶ κατὰ τῆς περιουσίας τοῦ στρατιώτου ποιναί. Διὰ τούτου ἐννοοῦμεν τὴν *στέρησιν τοῦ μισθοῦ* (stipendio privari) καὶ τὰ *χρηματικὰ πρόστιμα* (pecuniaria mulcta.)

Ἡ δευτέρα αὕτη ἀναφέρεται ῥητῶς ἐν τοῖς νόμοις [1]) καὶ κατὰ τὸν Σίχτερμαν [2]) πολλάκις ἦτο τοιαύτη ὥστε ἀπεγύμνου τὸν στρατιώτην πάσης περιουσίας.

Ἐν τοῖς νόμοις φέρεται ὡς ἐπιβαλλομένη κατὰ τῶν θελόντων νὰ ἔχωσι στρατείαν καὶ ἀξίωμα ἢ δύω στρατείας ἢ δύω ἀξιώματα καὶ ἦτο τότε δέκα καὶ εἴκοσι λιτρῶν, [3]) πλὴν τοῦ ὅτι οἱ ἔνοχοι ἐξέπιπτον ἀμφοτέρων τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῆς στρατείας. Συγγραφεῖς δέ τινες ἱστορικοὶ [4]) ἀναφέρουσιν ὅτι ἐπήγετο κατὰ τῶν φυγοστράτων, ἤτοι τῶν καὶ τοι κατὰ νόμον καλουμένων εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, μὴ σπευδόντων ὅμως νὰ ἐγγραφῶσιν ἐγκαίρως.

Ἡ ἡμετέρα νομοθεσία τοὐναντίον καὶ ὅταν ἀκόμη κατηγορούμενός τις κηρυχθῇ ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου ἔνοχος πταίσματος τιμωρουμένου διὰ χρηματικῆς ποινῆς ἢ προστίμου, ὥρισεν ἀντὶ τοιαύτης ποινῆς νὰ ἐπιβάληται ἀνάλογος κράτησις.

Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι ἡ ποινὴ αὕτη καθιερώθη τὸ πρῶτον ἐπὶ αὐτοκρατόρων.

Ἡ πρώτη ἐκ τῶν ἄνω δύω ποινῶν ἐπεβάλετο ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν καὶ οἱ τιμωρούμενοι ἐλέγοντο καὶ aere diruti.

Πῶς ὅμως καὶ ἐπὶ τίσιν ἁμαρτήμασιν ἐπήγετο δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν. [5])

Ἡ *δήμευσις* δὲν εὕρηται ὡς ἰδιαιτέρα ποινὴ ὅπως ἐνίοτε παρ' Ἕλλησι· διότι παρηκολούθει τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν, τὴν ἐξορίαν, τὴν δουλείαν κλπ.

Κατὰ τῆς *ἐλευθερίας* ποινὰς πρέπει νὰ θεωρήσωμεν οὐ μόνον τὰς στερούσας τὸν καταδικον τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τὰς τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ κατάστασιν ἀλλοιούσας, ὡς καὶ τὴν μηκύνουσαν τὸν χρόνον τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας, διότι καὶ τοῦτο εἶναι εἷς περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας του,

Ἡ *παράτασις τῆς θητείας* (stipendia prorogari) ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου [6]) οὐχὶ ὅμως ὡς ποινὴ ἐγκληματική·

[1]) Πανδ. 48, 19, 17 § 1, N. 28 § 1 καὶ 6. Βασ. 60, 51, 13 § 2 κς § 7 § 13. λά. καὶ Κωδ. 9, 47, 1.
[2]) Βασ. αὐτ. μγ'. καὶ Κωδ. αὐτ. N. 5.
[3]) Αρ 2, 5, 4.
[4]) Ὅπερ ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει μόνος ὁ Πλούταρχος λαλῶν περὶ τοῦ Λουκούλου ὅρα Στεβέκ.αὐτ. Β. 3 κεφ. 4.

[1]) Βασιλ. 57, 2, ά. μβ'. μέ. Πανδ. 49, 16, 3 § 1 Κωδ. 12, 33, 5 καὶ 8.
[2]) Αὐτόθι κεφ. 15.
[3]) Β Αὐτοθ. μβ'. μέ'. Κ. αὐτοθ. Ν. 5, καὶ 8.
[4]) Διον. Ἁλικαρν. βιβλ. 8 καὶ Διων. Κασσιος βιβλ. 5 καὶ 6.
[5]) Στεβεκ. αὐτοθ. βιβλ. 3 κεφ. 4.
[6]) Βιβλ. 25 κεφ. 5 καὶ 6 καὶ βιβλ. 33 καὶ 35.

ἀλλὰ μᾶλλον ὡς μέτρον γενικὸν καὶ ἐξοτρυντικὸν τῆς πολεμικῆς ὁρμῆς ἡττηθέντων στρατῶν. Οὕτω τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἐν Κάνναις ἡττηθέντος Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ συλλεχθὲν ἐν Σικελίᾳ, διετάχθη νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς Ἰταλίαν πρὶν τοῦ τέλους τοῦ πολέμου καὶ ἡ ὑπηρεσία τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ δὲν θὰ ἐλογίζετο πληρωθεῖσα μέχρι τῆς ἐκδιώξεως τοῦ πολεμίου στρατοῦ ἐκ τῆς Ἰταλίας. Τὸ αὐτὸ δὲ ὥρισεν [1]) ἡ Γερουσία καὶ περὶ τοῦ στρατεύματος τοῦ Φουλβίου, ὅπερ ἐτράπη εἰς φυγὴν κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀπουλίας.

Ἡ *δουλεία* (in servitudem adactio) ἦτο ἓν εἶδος τῆς *ἐσχάτης ποινῆς*. [2] Ἐπήγετο δὲ οὐ μόνον ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον· οὕτως ἐπὶ αὐτομόλων εὑρίσκομεν διάταξιν [3]) ὅτι οἱ μετὰ δευτέραν αὐτομολίαν ἐπιστρέφοντες εἰς «τριετῆ δουλείαν διαπωλεῖσθαι,» ἐκ τρίτου δὲ τὸ αὐτὸ ποιήσαντες «εἰς διηνεκῆ καὶ ἀίδιον δουλείαν ἐκδίδεσθαι.»

Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι μεταγενεστέρα, καθότι εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ὅπως εἴδομεν ἡ αὐτομολία ἐτιμωρεῖτο πάντοτε αὐστηρότατα.

Παράδειγμα τοιαύτης ποινῆς εὑρίσκομεν παρὰ Λαμπριδίῳ, ὅστις ἀναφέρει ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος στρατιώτην τινὰ κατηγορηθέντα ὑπὸ γραίας πρὸς αὐτὸν, ὅτι παρεβίασε τὴν ἀγνείαν της, ἐτιμώρησε καθαιρέσας αὐτὸν καὶ παραδοὺς αὐτὸν τῇ γραίᾳ δοῦλον! Ἡ τιμωρία ἦν ὁμολογουμένως σοφὴ διὰ τὸν ἀφιλόκαλον στρατιώτην.

Ὁ Σουετώνιος ἀναφέρει [4]) ὅτι ὁ Αὔγουστος ἱππέα Ῥωμαῖον, ὅστις ἔκοψε τοὺς δακτύλους δύω νέων τοὺς ὁποίους ἤθελε ν' ἀπαλλάξῃ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἐτιμώρησε πωλήσας ὡς δοῦλον.

Δὲν μοὶ φαίνεται ὅμως λίαν ὀρθὸν ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου νὰ παραδεχθῶμεν [5]) κανόνα, ὅτι οὕτως ἐτιμωροῦντο πάντοτε οἱ ἄλλους ἀκρωτηριάζοντες πρὸς ἀποφυγὴν τῆς στρατείας· διότι εὑρίσκομεν ὅτι ἐτιμωρεῖτο κεφαλικῶς ὁ στρατιώτης ὁ ἐπάγων ἑαυτῷ χείρα, καὶ ἐὰν ἐξ ἀλγηδόνων ἢ πένθους ἢ ἄλλης εὐλόγου αἰτίας ἔπραξε τοῦτο ἀτίμως ἀπεστρατεύετο, [1]) ὁ δὲ τὸν ἴδιον υἱὸν ἐν καιρῷ πολέμου «τῆς στρατείας ἀφελόμενος ἐξορίζεται καὶ μέρος τῆς περιουσίας του ἀπόλλυσι» καὶ ὁ τὸν υἱὸν αὐτοῦ «ἐν καιρῷ πολέμου ἀχρειῶν ἵνα ἀνεπιτήδειος εὑρεθῇ πρὸς τὴν στρατείαν ἐξορίζεται.» [1])

Ὡς πρὸς τοὺς ἀποφεύγοντας δὲ τὴν στρατείαν ἔχομεν τοὐναντίον ῥητὴν διάταξιν ὅτι οὗτοι ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι. [2])

Ἡ *ἐξορία* (in exilium mitti) εὑρηται ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω ἐπαγομένη κατὰ στρατιωτῶν εἴτε ὡς πρόσκαιρος ποινὴ εἴτε ὡς *ἀίδιος*. Ἐπήγετο κατὰ τῶν ἀνεχομένων νὰ κρύπτεται ἐχθρὸς καὶ νὰ μὴ προδίδωσιν αὐτὸν ὡς καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιστάσεις.

Εἴδομεν ὅτι τὰ λείψανα τῆς ἐν Κάνναις ἥττης ὑπεβλήθησαν εἰς εἶδος ἐξορίας ἐν τῇ Σικελίᾳ.

Κατὰ τὸν Σουετώνιον [3]) ὁ Ἰούλιος Καίσαρ ἠπείλησε τοῖς στρατιώταις του, ὅτι ἐὰν δὲν ἐξεπλήρουν τὰ χρέη των προσηκόντως ἤθελε τοὺς ἐπιβιβάσει εἰς παλαιὰν λέμβον καὶ τοὺς ἀφήσῃ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀνέμων, νὰ τοὺς ῥίψῃ εἰς μίαν οἱανδήποτε γῆν.

Κατά τινας δὲ, [4]) τοὺς ἄνδρας τοῦ ναυτικοῦ ἀπεβίβαζεν εἰς μίαν ἔρημον ἢ εἰς ἄγνωστον τινὰ νῆσον καὶ τοὺς ἄφινεν ἐκεῖ.

Ὁ νόμος [5]) ἐν τούτοις ὥρισε πῶς ἐγίνετο καὶ ποῖα μέρη ἦσαν κυρίως ὡρισμένα διὰ τοὺς ἐξοριζομένους καὶ ὅτι οἱ ἐξοριζόμενοι δὲν ἐφυλακίζοντο, ὅταν ἡ ἐξορία ἦτο μικροτέρα τοῦ ἔτους, μάλιστα τότε ἀφίνετο εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐξοριζομένων ὁλόκληρος ἐπαρχία.

Περιεργείας χάριν σημειοῦμεν ὅτι εἰς τοὺς ἄρχοντας Ἀλεξανδρείας καὶ Θηβαΐδος εἶχον ὁρισθῆ μέρη εἰς ἃ ἠδύναντο νὰ ἐξορίζωσιν μέχρις ἐνιαυτοῦ ἡ Γύψος καὶ ἡ Ὄασις, καὶ ὅτι ἡ Ὄασις αὕτη κατὰ τὸν Σχολιαστὴν εἶναι «τόπος ἐν Αἰγύπτῳ, ὃς ὑπὸ τοῦ Νείλου περικλειόμενος ὡς νησίδιον ἐν μέσῳ κεῖται· ἔνθα δὴ κώνωπες μὲν μείζονες μελισσῶν, μυῖαι δὲ οὐχ ἧττον ἢ Παλαιστιναῖοι, αἱ δὴ ἱκαναὶ τιμωρίαι θανατηφορεῖν τοῖς ἐκεῖσε ἐξορισθεῖσι πεφύκασιν.» Ἐνταῦθα ἐξωρίσθη καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Ἐπιφυλασσόμεθα εἰς τὸ προσεχὲς νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῶν καὶ περὶ τῶν ἐναντίων τῆς στρατιωτικῆς τιμῆς ποινῶν νὰ διαλάβωμεν συντόμως.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΗΛΙΑΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ.

[1]) Σιχτερμ. αὐτοθ. κεφ. 15.
[2]) Βασ. 60. 51 β'. Πανδ. 48, 19, 2 pr.
[3]) Νεαρ. Λεον. 67 Πανδ. αὐτοθ. Ν. 38 § 1 καὶ Βασ. αὐτοθ. Ν. λδ'.
[4]) Ἐν βίῳ Αὐγούστου.
[5]) Ὡς πράττει ὁ Σιχτερμ. αὐτοθ.

[1]) Β. αὐτ. Ν. λδ. τελευτ. Π. κανδ. αὐτ. Ν. 39.
[2]) Πανδ. 49, 16, 4 § 11 καὶ 12.
[3]) Παν. αὐτοῦ § 10.
[4]) Βίος Ἰουλ. Καίσαρος.
[5]) Chenier αὐτ. 127 ὅστις λέγει ὅτι τοῦτο βεβαιοῖ καὶ ὁ Στράβων. ἀλλὰ ποῦ;
[6]) Βασ. 60, 51 ξγ'. καὶ Κωδ. 9, 47, 26.

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

(BUFFON).

(Συνέχεια· ἴδ. φυλλάδ. β'.)

Ὁ Ἐλέφας.

Ὁ ἐλέφας αἰχμάλωτος ὢν καὶ καλὴν λαμβάνων περιποίησιν, ζῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἑπομένως συμπεραίνομεν ὅτι ἐλεύθερος ὢν, ζῇ πλειότερον· τινὲς ἀναφέρουσιν, ὅτι ζῇ τετρακόσια ἕως πεντακόσια ἔτη, ἄλλοι διακόσια ἕως τριακόσια, καὶ ἄλλοι ἑκατὸν εἴκοσιν ἕως ἑκατὸν πεντήκοντα· νομίζω ὅτι ὁ μέσος ὅρος εἶναι ὁ ἀληθὴς, καὶ ὅτι ἐὰν βεβαιῶσιν ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι ἐλέφαντες ζῶσιν 120 ἕως 130 ἔτη, οἱ ἐλεύθεροι, πάντα τὰ δῶρα τῆς φύσεως ἀπολαμβάνοντες, βεβαίως ζῶσι τοὐλάχιστον διακόσια ἔτη. Εἰς τὰς εὐκράτους ζώνας ὁ ἐλέφας δὲν δύναται νὰ ζήσῃ, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα· οἱ κατὰ τὸ 1668 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας δωρηθέντες τῷ Λουδοβίκῳ δεκάτῳ τετάρτῳ, οἵτινες εἶχον ἡλικίαν τεσσάρων ἐτῶν, ἀπέθανον κατὰ τὸ 15ον ἔτος, μηνὶ Ἰανουαρίῳ τοῦ 1681· ἐν τούτοις οὗτοι ἐλάμβανον καλλίστην περιποίησιν καὶ ἀφθόνως ἐτρέφοντο, διότι καθ' ἑκάστην τοῖς ἔδιδον ὀγδοήκοντα λίτρας ἄρτου, δώδεκα κοτύλας οἴνου [1]) δύο κάδους ζωμοῦ· κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν ἡμέραν ἀντὶ ζωμοῦ ἐδίδετο ὀρύζιον ἐφθὸν μεμιγμένον ὕδατι, χωρὶς δὲ νὰ λογαριάσωμεν καὶ τὰ διδόμενα ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτομένων, παρήχετο εἰς αὐτοὺς πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ δράγμα σταχύων, ὅπερ, ἀφοῦ καταφάγωσι τοὺς κόκκους τοῦ σίτου, μεταχειρίζονται κατόπιν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν μυιῶν. Οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ Νεαπόλει, ὅπου τὸ κλῖμα εἶναι θερμότερον τῶν Παρισίων, ἠδυνήθησαν νὰ ζήσωσιν. Εἰς τὴν Πετρούπολιν ἐσχάτως εἶχον μεταφέρει τοιούτους, ἀλλ' ἀπέθανον ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἂν καὶ πολλαχῶς περιεποιήθησαν αὐτούς. Ἑπομένως ἐν τῇ Εὐρώπῃ δὲν δύναται τὸ ζῶον τοῦτο νὰ ζήσῃ· εἶναι ὅμως ἄπορον διατὶ οἱ Πορτογάλλοι, οἵτινες πρῶτοι ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις ἐγνώρισαν τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν, δὲν μετέφερον τοιούτους εἰς τὰ θερμὰ τῆς Βρασιλίας κλίματα, ὅπου, ἀρεθέντες ἐλεύθεροι, ἦτο δυνατὸν νὰ πολλαπλασιασθῶσι.

Τὸ χρῶμα τῶν ἐλεφάντων εἶναι συνήθως σακτόχρουν ἢ μελανόφαιον, ὑπάρχουσιν ὅμως καί τινες λευκοὶ καὶ ἐρυθροί, οἵτινες τιμῶνται πλειότερον τῶν στακτοχρόων· ὁ **P. Vincent Marie** λέγει, ὅτι «ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς «Ἰνδίαις τρία εἴδη ἐλεφάντων· οἱ λευκοί, οἵ»τινες εἰσὶν οἱ μεγαλείτεροι καὶ ἠμιώτεροι, »τιμῶνται δὲ καὶ λατρεύονται ὑπὸ πολλῶν »ἐθνῶν ὡς Θεοί· οἱ ἐρυθροί, ὡς οἱ τῆς Κεῦ»λάνης, οἵτινες, ἂν καὶ ἦναι μικρότεροι κατὰ »τὸ μέγεθος, εἰσὶν οἱ γενναιότεροι, οἱ ἰσχυ»ρώτεροι καὶ οἱ καλλίτεροι διὰ πόλεμον, καὶ »τοὺς ὁποίους οἱ λοιποὶ, εἴτε ἐκ φυσικῆς κλί»σεως, εἴτε διότι ἀναγνωρίζουσιν εἰς τούτους »ἔξοχόν τι, σέβονται μεγάλως· τὸ τρίτον »εἶδος εἶναι τὸ τῶν μελανοφαίων, οἵτινες εἰσὶν »οἱ κοινότεροι.»

Ἀφοῦ ἐδείξαμεν τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ εἴδους, ἐξετάσωμεν νῦν ἐν λεπτομερείᾳ τὰς ἰδιότητας τοῦ ἀτόμου, τὰς κινήσεις, τὸ μέγεθος, τὴν ἰσχὺν, τὴν εὐφυΐαν κτλ. Ὁ ἐλέφας σχετικῶς πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ σώματός του ἔχει ὀφθαλμοὺς μικροτάτους, ἀλλ' εἰσὶ λαμπροὶ καὶ εὐφυεῖς· τὸ διακρίνον τούτους ἐκ τῶν ἄλλων ζώων, εἶναι ἡ παθητικὴ ἔκφρασις τοῦ αἰσθήματος καὶ αἱ σχεδὸν πάντοτε ἐσκεμμέναι κινήσεις των, στρέφει τούτους βραδέως καὶ μετὰ γλυκύτητος πρὸς τὸν κύριόν του καὶ τὸ βλέμμα δεικνύει φιλίαν καὶ

[1]) Μία κοτύλη γαλλικὴ περιέχει 48 κυβικοὺς δακτύλους.

προσοχὴν ὅταν ὁμιλῇ, σπινθηροβολὴν ὅταν καλῶς ἀντελήφθη, καὶ ὅταν θέλῃ νὰ προλάβῃ διαταγήν τινα, τὸ βλέμμα του φαίνεται εἰσδύον τρόπον τινὰ εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ κυρίου. Σκέπτεται καὶ πράττει, ἀφοῦ καλῶς ἐξετάσει καὶ πολλάκις παρατηρήσει ἄνευ σπουδῆς τὰ διδόμενα σημεῖα. Οἱ κύνες, οἵτινες ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς ἐκφραστικωτέρους, εἰσὶ ζῶα πολὺ ζωηρά, ὥστε εὐκόλως δὲν δυνάμεθα ν' ἀντιληφθῶμεν τὰς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ διαφόρους ταύτας σκέψεις, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἐλέφας εἶναι φυσικῶς βαρὺς καὶ μέτριος, ἀναγινώσκομεν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τοὺς βραδέως κινουμένους ὀφθαλμούς του, τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐσωτερικὰς σκέψεις. Ἔχει τὴν ἀκοὴν καλλίστην καὶ τὸ ὄργανον ταύτης, ὡς καὶ τὸ τῆς ὀσφρήσεως, εἶναι περισσότερον ἀνεπτυγμένον ἐν τῷ ἐλέφαντι· τὰ ὦτα ἔχει μέγιστα καὶ ἀναλόγως τῷ σώματι εἰσὶ μικρότερα τῶν τοῦ ὄνου καὶ κεῖνται πεπλατυσμένα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὡς τὰ τοῦ ἀνθρώπου. Συνήθως κρέμονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνυψοῖ καὶ κινεῖ μετὰ μεγάλης εὐκολίας· χρησιμεύουσι δὲ ὡς σπόγγιστρον τῶν ὀφθαλμῶν καὶ πρυφυλακὴ κατὰ τῆς κόνεως καὶ τῶν μυιῶν. Φαίνεται ὅτι ἀγαπᾷ τὴν μουσικήν, παρατηρεῖται δὲ ὅτι κινεῖται ἐν ῥυθμῷ, μουσικῆς παιανιζούσης, καὶ ἐνίοτε συνοδεύει τὸν ἦχον τῶν τυμπάνων καὶ σαλπίγγων διά τινων κραυγῶν. Ἔχει ὄσφρησιν ἐξαίρετον καὶ ἀγαπᾷ μετὰ πάθους πᾶν εἶδος ἀρωμάτων, πρὸ πάντων τὰ εὔοσμα ἄνθη, ἐκλέγει ταῦτα ἓν πρὸς ἓν καὶ ποιεῖ ἀνθοδέσμας, ἀφοῦ δὲ ὀσφρανθῇ, φέρει ταῦτα εἰς τὸ στόμα πρὸς γεῦσιν. Τὸ ἄνθος τῆς πορτοκαλέας εἶναι τὸ ἡδύτερον ἐδεσμα δι' αὐτὸν, αὐτοὺς δὲ τοὺς καρποὺς τῆς πορτοκαλέας, ἀφοῦ ἀπογυμνώσει ἐκ τοῦ φλοιοῦ αὐτῶν, τρώγει μετὰ μεγίστης τέρψεως. Ἐντὸς τῶν λειμώνων βόσκων, ἐκλέγει τὰ ἀρωματικὰ φυτὰ, εἰς δὲ τὰ δάση προτιμᾷ τοὺς φοίνικας.

Τὴν αἴσθησιν τῆς ἁφῆς ἔχει ἐν τῇ προβοσκίδι τόσῳ λεπτὴν καὶ διακεκριμμένην ὅσῳ καὶ ἡ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ προβοσκὶς σύγκειται ἐκ μεμβρανῶν, νεύρων καὶ μυιῶν, ὥστε εἶναι συγχρόνως καὶ κινητικὸν καὶ αἰσθητικὸν ὄργανον, δύναται ὄχι μόνον νὰ κινήσῃ καὶ κάμψῃ ταύτην, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιβραχύνῃ, νὰ ἐπιμηκύνῃ καὶ ἐν γένει πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν νὰ στρέψῃ. Καταλήγει ἡ προβοσκὶς εἰς εἶδος τι δακτύλου, δι' οὗ πράττει πᾶν ὅ,τι καὶ ἡμεῖς διὰ τῶν δακτύλων· συλλέγει καὶ τὰ παραμικρότερα κερμάτια, ἄτινα ἤθελον πέσει ἐν τῇ γῇ, συνάγει τὴν χλόην καὶ τὰ ἄνθη, ἐκλέγων μάλιστα ἓν πρὸς ἕν, λύει τοὺς κόμβους, ἀνοιγοκλείει τὰς θύρας, στρέφων τὰς κλεῖδας καὶ ὠθῶν τὰ ζύγρωθα, μανθάνει νὰ διαγράφῃ χαρακτῆρας κανονικοὺς δι' ὀργάνου λεπτοτάτου ἢ διὰ γραφίδος. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ δακτύλου κεῖται εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ ἄκρου τῆς προβοσψίδος, τὸ δὲ λοιπὸν ἀπαρτίζει περιφέρειάν τινα, ἧς τὰ χείλη προεξέχουσιν, εἰς δὲ τὸ μέσον ὑπάρχει κοιλότης εἰς ἣν ἐκστομοῦνται δύο ὀπαὶ χρησιμεύουσαι διὰ τὴν ὄσφρησιν καὶ τὴν ἀναπνοὴν τοῦ ζώου. Ὡς ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ἡ σύλληψις παντὸς ἀντικειμένου δὲν γίνεται μόνον διὰ τοῦ δακτύλου, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ κενοῦ, ὅπερ τὸ ζῶον σχηματίζει ἐντὸς τῆς κοιλότητος, εἰς ἣν ἐκστομοῦνται αἱ δύο ῥηθεῖσαι ὀπαί.

Ἡ λεπτότης λοιπὸν τῆς ἁφῆς καὶ ὀσφρήσεως εὑρίσκονται εἰς τὸ ἄκρον τῆς προβοσκίδος, ἐκτὸς δὲ τούτων εἶναι καὶ ὄργανον κινήσεως, ὥστε δικαίως θαυμάζεται, διότι αὕτη παράγει τὰ ἀποτελέσματα τῆς εὐφυΐας τοῦ ἐλέφαντος, διὰ μὲν τῆς ἁφῆς λαμβάνων ἰδέαν τῆς ὑφῆς τοῦ σώματος, διὰ τῆς εὐκινησίας λαμβάνων ἰδέαν τοῦ σχήματος, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ποιεῖν κενὸν πληροφορούμενος περὶ τοῦ βάρους τοῦ σώματος, διὰ τῆς ὀσφρήσεως ἐξακριβῶν τὰς ἰδιότητας, καὶ διὰ τοῦ μήκους τῆς προβοσκίδος προσδιορίζων τὴν ἀπόστασιν· ὥστε διὰ μιᾶς καὶ μόνης κινήσεως ὁ ἐλέφας αἰσθάνεται, παρατηρεῖ, καὶ κρίνει πολλὰ πράγματα συγχρόνως. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ἐπειδὴ διὰ πολλῶν αἰσθήσεων ἀντιλαμβάνεται ἑνὸς ἀντικειμένου, τὸ ἀντικείμενον τοῦτο μένει ἐν τῇ μνήμῃ του πλειότερον χρόνον ἐγκεχαραγμένον ἢ ἐὰν ἀντελαμβάνετο τούτου διὰ μιᾶς μόνης αἰσθήσεως· τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, δηλ. ἐνθυμούμεθα ἀντικείμενόν τι πλειότερον χρόνον ὅσῳ διὰ πλειοτέρων αἰσθήσεων ἐξητάσαμεν τοῦτο. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ὁ ἐλέφας ἔχει πλειοτέραν μνήμην καὶ εὐφυΐαν ὅσην οὐδὲν τῶν ἄλλων ζώων, ἔχει ὅμως ἐγκέφαλον μικρότερον σχετικῶς πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ σώματός του. Πῶς δὲ συμβαίνει νὰ ἔχῃ ὁ ἐλέφας τοσαύτην μνήμην καὶ εὐφυΐαν ἀφοῦ τὸ ὄργανον τῆς αἰσθητικότητος εἶναι μικρόν; τοῦτο εὐκόλως ἐξηγεῖται ἂν εἴπωμεν, ὅτι ἐν τῇ προβοσκίδι διασπείρονται τοσαῦτα νεῦρα ὅσα καὶ εἰς ὅλον τὸ λοιπὸν σῶμα, ὧν ἡ ἐνέργεια ἑνουμένη μετὰ τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων τῆς προβοσκίδος καθιστᾷ τὸ ζῶον τοῦτο ὑπέρτερον τῶν λοιπῶν ζώων, μολονότι ἔχει ὄγκον ὑπερμεγέθη καὶ δυσαναλογίαν μορφῆς, διότι τὸ σῶμα εἶναι παχύτατον καὶ σκληρόν, ὁ τράχηλος βραχὺς καὶ σχεδὸν ἄκαμπτος, ἡ κεφαλὴ μικρὰ καὶ δύσμορφος, τὰ ὦτα μεγάλα καὶ ἡ ὶς ἔτι μεγαλειτέρα, οἱ ὀφθαλμοὶ μικρότατοι, ὡς καὶ τὸ στόμα, τὸ γεννητικὸν μόριον καὶ ἡ κέρκος, αἱ κνῆμαι εὐπαγεῖς, εὐθεῖαι καὶ σχεδὸν ἄκαμπτοι.

Ἐκ τῆς μορφῆς ταύτης συμβαίνουσιν εἰς τὸ ζῶον πολλὰ ἄτοπα· δηλ. μόλις δύναται νὰ στρέψῃ τὴν κεφαλήν, ὥστε διὰ νὰ στρέψῃ ἀπαιτεῖται νὰ περιγράψῃ περιφέρειαν, διὸ οἱ κυνηγοί, προσβάλλοντες τοῦτον ἐκ τῶν ὄπισθεν, ἀποφεύγουσι τὰς προσβολάς του διὰ κινήσεων κυκλικῶν, καὶ λαμβάνουσι τὸν καιρὸν, ἕως ὅτου πάλιν ὁ ἐλέφας στρέψῃ, νέας κατ' αὐτοῦ προσβολὰς νὰ ἐνεργήσωσιν. Ἐπίσης αἱ κνῆμαι βραδύτατα καὶ δυσκόλως κάμπτονται, ἰσχυρῶς μετὰ τῶν μηρῶν διηρθρωμέναι οὖσαι, καὶ μάλιστα εἰς ἐλέφαντας προβεβηκότας τὴν ἡλικίαν, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ κάμψωσι τὸ γόνυ, κοιμῶνται ὄρθιοι. Ἐπίσης αἱ δύο ὀδόντες, ἀμφοτέρωθεν κείμενοι, προϊούσης τῆς ἡλικίας, αὐξάνουσι κατὰ βάρος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καταπονεῖται ἡ κεφαλὴ συρομένη πρὸς τὰ κάτω, ὥστε ἀναγκάζεται διὰ νὰ στηρίζῃ τὴν κεφαλήν του καὶ ν' ἀνακουφίζεται ἐκ τοῦ βάρους, νὰ θέτῃ τοὺς ὀδόντας ἐντὸς ὀπῶν, τὰς ὁποίας ποιεῖ ἐπὶ τῶν τοίχων. Οὔτε ἡ γλῶσσα, οὔτε τὸ στόμα, οὔτε τὰ χείλη χρησιμεύουσιν εἰς τὸν ἐλέφαντα, διότι τὰς τροφὰς καὶ τὰ ποτὰ λαμβάνει διὰ τῆς προβοσκίδος, καὶ διὰ ταύτης φέρει ἐντὸς τοῦ στόματος, εἰς τὴν πόσιν μάλιστα φράττει τὴν ἐπιγλωττίδα διὰ τῆς προβοσκίδος, ἵνα μὴ εἰσέλθῃ ὕδωρ ἐν τῷ λάρυγγι.

Ἐκ τούτου προκύπτει συνέπειά τις ἀξιοσημείωτος, ὅτι ὁ μικρὸς ἐλέφας θηλάζει διὰ τῆς προβοσκίδος, καὶ διὰ ταύτης φέρει τὸ γάλα ἐν τῷ φάρυγγι· ἐν τούτοις οἱ ἀρχαῖοι ἐφρόνουν, ὅτι διὰ τοῦ στόματος θηλάζει, ὁδηγούμενοι ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα καὶ οὐχὶ ἐξ αὐτοψίας. Ἀλλ' ὅμως διατὶ κατόπιν ἀπορροφᾷ ὕδωρ διὰ τῆς προβοσκίδος καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ στόματος, ὅπερ ἤθελεν εἶσθαι εὐκολώτερον, διότι ἡ διὰ τῆς προβοσκίδος ἐργασία εἶναι διπλὴ καὶ ἡ διὰ τοῦ στόματος ἁπλή; φαίνεται λοιπὸν, διότι οὐδέποτε παρετηρήθη θήλασις ἐλέφαντος, ὅτι γίνεται ἡ θήλασις διὰ τῆς προβοσκίδος. Πῶς ὅμως διὰ τῆς προβοσκίδος εὑρίσκει τὸν μαστὸν ἡ ἐν γένει εἰδοποιεῖται περὶ τῆς παρουσίας τῆς τροφῆς, ἀμέσως θέλομεν εἴπει· γνωρίζομεν ὅτι τὰ ζῶα προειδοποιοῦνται περὶ τῆς παρουσίας τῆς τροφῆς διὰ μόνης τῆς ὀσφρήσεως, διότι ἡ ἀκοὴ βεβαίως εἶναι ἀνωφελὴς πρὸς τοῦτο, ἡ ὅρασις ἐπίσης, διότι τὰ πλεῖστα τῶν ζώων γεννῶνται τυφλὰ καὶ διατελῶσι τοιαῦτα ἐν ὅσῳ σχεδὸν διαρκεῖ ἡ θήλασις, ἡ ἁφὴ μόνον συγκεχυμένως πως δεικνύει τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος τῆς μητρὸς, ἢ μᾶλλον οὐδὲν σχετικὸν πρὸς τὴν ὄρεξιν δεικνύει αὐτοῖς· μόνη δὲ ἡ ὄσφρησις προειδοποιεῖ περὶ τῆς τροφῆς καὶ εἶναι τρόπον τινα προγευστικόν τι ὄργανον. Καὶ ὁ ἐλέφας λοιπὸν προειδοποιεῖται περὶ τῆς τροφῆς διὰ τῆς ὀσφρήσεως, ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄργανον ταύτης κεῖται εἰς τὸ ἄκρον τῆς προβοσκίδος καὶ εἶναι ἡνωμένον μετὰ τῶν ὀργάνων τῆς θηλάσεως, διὰ τοῦτο εὐκόλως εὑρίσκει τὸν μαστὸν καὶ ἐφαρμόζει ἐπ' αὐτοῦ τὸ περιφερικὸν χεῖλος τοῦ ἄκρου τῆς προβοσκίδος. Ἐπίσης νομίζω ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἠπατήθησαν καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς συνουσίας τῶν ἐλεφάντων, ἀναφέροντες, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος εἶναι ὅμοιος τῷ τῶν ἄλλων ζώων· ἐν τούτοις ἡ θέσις τῶν γεννητικῶν μορίων καθιστᾷ ἀδύνατον τοιουτοτρόπως τὴν συνουσίαν, διότι τοῦ μὲν ἄῤῥενος τὸ μόριον δὲν εἶναι μέγα ἀναλόγως τῷ σώματι τοῦ δὲ θήλεως κεῖται σχεδὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοιλίας, ὅσον δύο καὶ ἥμισυ ἕως τριῶν ποδῶν μακρὰν τοῦ δακτυλίου· ἑπομένως πρέπει, ὅπως τὸ τοῦ ἄῤῥενος μόριον φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του, ἡ θηλεία νὰ κατακλιθῇ ὑπτία· ἐννοεῖται δὲ πόσον δύσκολος καθίσταται οὕτω ἡ συνουσία καὶ ὁποῖαι προπαρασκευαὶ χρειάζονται.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν φωνὴν τοῦ ἐλέφαντος, λέγομεν, ὅτι αὕτη πραγματικῶς εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἀκούεται εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς γα-

δίου καὶ πλέον· ἐν τούτοις δὲν εἶναι τόσον φοβερὰ, ὡς ὁ βρυχηθμὸς τοῦ λέοντος.

Ἕπεται συνέχεια.

Δ. ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ.

ΜΕΛΕΤΗ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΒΑΤΡΑΧΩΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ.

(Συνέχεια· ἴδε φυλλάδ. β΄.)

Πρῶτοι παρέρχονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ Διόνυσος ὁ υἱὸς σταμνίου (υἱὸς τῆς κανάτας) γάστρων (κοιλαρᾶς) παριστάμενος, φέρων λεοντῆν καὶ κοθόρνους καὶ εἰς τὰς χεῖρας κρατῶν ῥόπαλον· ἀκολουθεῖ δ' αὐτῷ ὁ Ξανθίας δοῦλος καθήμενος ἐπ' ὄνου καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ κυρίου του φέρων ἐπ' ὤμου.

Ὁ Διόνυσος ἐπιθυμῶν νὰ ἐμπνεύσῃ φόβον εἰς τοὺς ἐν Ἅδου ἐσκέφθη νὰ κατέλθῃ ἐκεῖσε ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ Ἡρακλέους, ἐφ' ᾧ περιεβλήθη τὴν λεοντῆν, εἰς τοὺς πόδας ἔβαλε κοθόρνους, ἵνα ὑψηλότερος φαίνηται, ἔπαλεν εἰς τὰς χεῖρας ῥόπαλον καὶ, καθ' ὅσον ἠδύνατο, ὑπεκρίνατο τοῦ Διογενοῦς τὸ πολεμικὸν ὕφος· τοῦτο διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ δράματος, διὰ τὰς πρὸ τῆς θύρας τοῦ Πλούτωνος περιπετείας εἶναι ἄριστα εὑρημένον. Ἀλλ' ὁ Ξανθίας διατὶ ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς σκηνῆς καθήμενος ἐπὶ ὄνου, διατί, ἐνῷ ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν ὄνον, φέρει αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ὤμου του τὰ φορτία; ὁ ὄνος ἦτο πάντη περιττός· ἡ πρωτίστη αἰτία δι' ἣν ἐξήγαγε τὸν Ξανθίαν φορτωμένον τοὺς ἀδοιπορικοὺς σάκους ἦτο ἵνα ἐμπαίξῃ ἄλλους τινας κωμῳδοποιοὺς συχνώτατα ποιοῦντας τοῦτο. Εἰς τοῦτο λοιπὸν τί ἐχρησίμευεν ὁ ὄνος; ἂν διὰ νὰ προξενήσῃ γέλωτα πλειότερον εἰς τὸν παριστάμενον ἐν τῷ θεάτρῳ ναυτικὸν ὄχλον καὶ τοὺς ἀγρότας, ἂν διὰ νὰ κάμῃ τὰ κατωτέρω λογοπαίγνια περὶ Ξανθίου καὶ ὄνου, τοῦτο εἶναι ἀνάξιον διὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀριστοφάνους.

Ἐξήγαγε δὲ τὸν Ξανθίαν φορτωμένον διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν. Οἱ τότε μηδαμινοὶ κωμῳδοποιοὶ συνείθιζον νὰ ἐξαγάγωσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς δούλους ἢ κλαίοντας, διότι τάχα ἐδάρησαν ὑπὸ τῶν δεσποτῶν των, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν παράβασιν τῆς Εἰρήνης μαστίζει ὁ Ἀριστοφάνης ἢ φέροντας σκεύη καὶ διὰ τοῦτο ἀποπέρδοντας καὶ λέγοντας ὅτι πιέζονται, σφίγγονται, χεζητιῶσι· τοῦτο ἐξαγαγὼν τὸν Ξανθίαν ἐπίτηδες ὁ Ἀριστοφάνης μετὰ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ χαριέσσης πικρίας ἀνηλεῶς προσβάλει.

Φθάνουσιν εἶτα πρὸ τοῦ οἴκου τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ ὁποίου κρούουσι τὴν θύραν. Ὁ Ἡρακλῆς ἐξέρχεται· ὁ δὲ Διόνυσος ἰδὼν τὸν τρομερὸν ἥρωα ὠχριᾷ καὶ παρ' ὀλίγον λειποθυμεῖ· βλέπων λοιπὸν ὁ ἡμίθεος τὴν στολήν του περιβάλουσαν τὸ ὠχριῶν τοῦ μεθύσου σῶμα διαρρήγνυται εἰς γέλωτα, καίτοι πολὺ προσεπάθει νὰ ἀποφύγῃ τοῦτο ἵνα μὴ προσβάλῃ τὸν εἰς τὸν οἶκον του καταφυγόντα, τὸν ξένον του· ποῦ ἔσμυξαν, λέγει, ὁ κόθορνος καὶ τὸ ῥόπαλον, πῶς ἐσυντρόφιασαν ἡ λεοντῆ καὶ τὸ κροκῶδες αὐτὸ σῶμα! Ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς διακωμῳδεῖ τοὺς δειλοὺς ἐκείνους, οἵτινες μὲ ἐξογκωμένον στῆθος, μὲ ἐστρυμμένους μύστακας, τὸ ξίφος κτυποῦντες εἰς τὰ καλδερίμια τρέμουσιν ὡς ξηρὸν φύλλον δένδρου πρὸ τοῦ ἐλαφροτέρου κινδύνου, διηγοῦνται ὅμως πανταχοῦ τὰ κατὰ φαντασίαν ἀνδραγαθήματά των καὶ τοὺς μέλλοντας αὐτῶν ἄθλους· ὅπως ἐνταῦθα ὁ Διόνυσος διηγεῖται ὅτι ναυμαχήσας κατέδυσε ναῦς τῶν πολεμίων ἢ δώδεκα ἢ τρισκαίδεκα, διότι ἕνεκα τῆς ζάλης τῆς ἐκ τῆς μάχης δὲν ἐνθυμεῖται ἀκριβῶς τὸν ἀριθμόν. Διηγεῖται ἀκολούθως ὁ Διόνυσος τὸν πόθον ὃν ἔχει ἵνα καταβῇ εἰς τὸν Ἅδην. Εἰς ταύτην δὲ τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἡρακλέους συνομιλίαν ὁ ποιητὴς διαγράφων τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἡρακλέους περιέπεσεν εἰς σφάλμα, διὸ κατηγόρησεν ἄλλους κωμῳδοποιούς. Ἐκεῖ δηλαδὴ λέγει ὅτι αὐτὸς ἀπεδίωξε τῆς σκηνῆς τοὺς Ἡρακλέας τοὺς μασσῶντας πάντοτε καὶ τοὺς πεινῶντας. ἐνταῦθα ὅμως παριστᾷ τὸν Ἡρακλῆ ὅμοιον τῶν πεινώντων, τῶν βουλιμιώντων ἐκείνων. Ὁ Διόνυσος θέλει νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν ἥρωα τὸ μέγεθος τοῦ πόθου ὃν ἔχει ἵνα ὑπάγῃ εἰς τοὺς ἐν Ἅδου, ἐπειδὴ ὅμως ἤξευρε τὸν ἡμίθεον ὅτι εἶναι χονδροκέφαλος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ἄλλως, εὑρίσκει τὸν ἑξῆς τρόπον ἵνα τὸν πόθον του ἐξηγήσῃ.

Διόνυσος. Νὰ σοῦ 'πῶ· ἔτσι σοῦρθε καμμιὰ φορὰ ὄρεξι γιὰ φάβα;

Ἡρακλῆς. Γιὰ φάβα! πωπωπωπώ! χίλιαις φοραῖς στὴ ζωή μου.

Διόνυσος. Κατάλαβες ἢ νὰ σοῦ τὸ 'πῶ ἀλλέως.

Ἡρακλῆς. Μωρ' ἀφοῦ μοῦπες γιὰ φάβα, κατάλαβα [1]).

Μετὰ τὴν γραφικὴν ταύτην τῆς ἐπιθυμίας του ἔκφρασιν ὁ Διόνυσος λέγει τοιοῦτος μέγας πόθος μὲ κατέχει τοῦ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν Ἅδην ἵνα ἐξαγάγω τὸν Εὐριπίδην, διότι ἔχω ἀνάγκην ἀγαθοῦ ποιητοῦ.

Ἀναμφιβόλως ἐν τῷ κατὰ τῶν ἐν γένει μηδαμινῶν ποιητῶν πολέμῳ συμπεριέλαβεν ὁ Ἀριστοφάνης καὶ τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἠθογράφον, τὸν μεταβαλόντα τὴν σκηνὴν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ εἰς τῆς Πνυκὸς τὸ βῆμα, διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ διδαγμάτων τῆς ἠθικῆς, διὰ τῶν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἀγώνων του, οὓς ἐποίει στηλιτεύων τὰς κακουργίας τῶν τυράννων, συζευγνύων τὴν κόρην τῶν Πελοπιδῶν μετ' ἀγρότου καὶ παριστάνων τοὺς Διογενεῖς βασιλεῖς δυστυχοῦντας, ῥακενδύτας καὶ οἰκτροὺς καὶ δεικνύων οὕτω ὅτι καὶ οἱ βασιλεῖς εἰσιν ἄνθρωποι κοινοί. Ὁ Ἀριστοφάνης μεγάλην ἔτρεφεν ἀπέχθειαν κατὰ τῆς ποιήσεως τοῦ Εὐριπίδου. Τὸ δεύτερον μάλιστα μέρος τοῦ δράματος εἶναι ἀποκλειστικῶς πεποιημένον πρὸς κατασατύρισιν αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει φαίνονται ἐδῶ που καὶ ἐκεῖ προσβολαί τινες κατὰ τοῦ ἀδίκου θύματος τοῦ Ἀριστοφάνους· διατί τάχα παριστᾷ τὸν Διόνυσον ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ Ἡρακλέους καταβαίνοντα εἰς τὸν Ἅδην ἵνα ἐξαγάγῃ τὸν Εὐριπίδην καὶ δὲν ἄφινεν αὐτὸν ὑπὸ τὸ φυσικὸν ἔνδυμα τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου; ἵνα ἐμπνεύσῃ τρόμον παρουσιαζόμενος ὡς Ἡρακλῆς ἢ ἵνα δείξῃ ὅτι πρέπει νὰ καταβῇ τις ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ἡρακλέους τοῦ ἐξαγαγόντος τὸν Κέρβερον, ὅπως δυνηθῇ νὰ ἐξαγάγῃ θηρίον ἄγριον, δεύτερόν τινα Κέρβερον, τὸν Εὐριπίδην; Ἐνταῦθα δὲ παραβάλλει τὸν πρὸς τὸν ποιητὴν πόθον πρὸς ὄρεξιν δι' ἔτνος, κατωτέρω δὲ λέγει αὐτὸν πανοῦργον, ὅστις θέλει προσπαθήσει νὰ δραπετεύσῃ μετ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἅδου. Νὰ ὑπολάβωμεν τὰς ὑπονοίας ταύτας πραγματικὰς, νὰ ὑποθέσωμεν τοσοῦτον τοῦ κωμῳδοποιοῦ τὴν ψυχὴν βρωμερὰν, ὥστε νὰ ἐπεμπατῇ εἰς τὴν μνήμην τῶν νεκρῶν; καὶ διὰ τὸ δεύτερον μὲν μέρος δικαιολογεῖται, διότι ἤθελε νὰ δείξῃ τὴν προτιμοτέραν διὰ τὸ θέατρον ποίησιν, ἀλλὰ νὰ ἐξομοιώσῃ ἕνα ποιητήν, ὅστις εἶχε ἀκαμάτους ἀκροατὰς ὡς τὸν Σωκράτη, πρὸς τὸν Κέρβερον ἢ πρὸς τὸ ἔτνος, τοῦτο εἶναι ἀδύνατον διὰ τὸν ποιητὴν τὸν γράψαντα τὴν Εἰρήνην καὶ τοὺς Σφῆκας.

Κατόπιν ἄρχεται τῆς πρώτης κατὰ τῶν ποιητίσκων προσβολῆς! Ἐρωτᾷ ὁ Ἡρακλῆς διατί δὲν ἀνάγεις ἐκ τοῦ Ἅδου τὸν Σοφοκλέα; εἰς τοῦτο ὁ Διόνυσος ἀπαντᾷ.

Οὔ, πρὶν γ' ἂν Ἰοφῶντ' ἀπολαβὼν αὐτὸν μόνον
ἄνευ Σοφοκλέους, ὅ,τι ποιεῖ κωδωνίσω.

Λέγουσιν ὅτι ἐν ὅσῳ ἔζη ὁ Σοφοκλέης ἐπέβλεπε καὶ ἐδιώρθου τὰ πολλὰ τὰς τραγῳδίας τοῦ υἱοῦ του Ἰοφῶντος καὶ ὅτι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ ποιητικὸν ἄστρον τοῦ Ἰοφῶντος ἐσβέσθη ὡς πομφόλυξ· τοῦτο λέγει καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐνταῦθα. Κατηγορεῖ ὅμως τὸν Ἰοφῶντα ἀγνοῶν ὅτι μετά τινα χρόνον θανόντος αὐτοῦ ὁ υἱός του Ἀραρὼς ἐκωδωνίζετο ὑπὸ τῶν ἄλλων κωμῳδοποιῶν ὡς μηδὲν εὐφυὲς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του δυνάμενος νὰ γράψῃ καὶ ὡς ψυχρότατος, φρεάτιον ὕδωρ.

Μετὰ τὸν Ἰοφῶντα ἐμπαίζει τὸν Θηλυδρίαν, τὸν ἀγαθὸν Ἀγάθωνα καὶ τινας ἄλλους, οἵτινες ἦσαν οἱ μεγάλοι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα μόνον παρὰ τῷ Ἀριστοφάνει κωμῳδούμενα διεσώθησαν. Ὁ Ἡρακλῆς τότε ἐρωτᾷ.

Οὔκουν ἕτερ' ἔστ' ἐνταῦθα μειρακύλλια
τραγῳδίας ποιοῦντα πλεῖν ἢ μύρια,
Εὐριπίδου πλεῖν ἢ σταδίῳ λαλίστερα;

Ὁ Διόνυσος ἀπαντᾷ.

Ἐπιφυλλίδες ταῦτ' ἐστὶ καὶ στωμύλματα,
χελιδόνων μουσεῖα, λωβηταὶ τέχνης,
ἃ φροῦδα θᾶττον, ἢν μόνον χορὸν λάβῃ
ἅπαξ προσουρήσαντα τῇ τραγῳδίᾳ.

Ἐρωτᾷ τὸν Ἡρακλῆ κατόπιν, γνωρίζοντα τὰ ἐν Ἅδου, ἐπειδὴ περιηγήθη αὐτούσε, ὅτε

1) Διόν. Ἤδη πότ' ἐπεθύμησας ἐξαίφνης ἔτνους; Ἡρακλ. Ἔτνους; βαβαιάξ, μυριάκις γ' τῷ βίῳ. Διόν. Ἄρ' ἐκδιδάσκω τὸ σαφὲς ἢ 'τέρα φράσω; Ἡρακλ. Μὴ θῇτα περὶ ἔτνους γε· πάνυ γὰρ μανθάνω.

ἦλθεν ἐπὶ Κέρβερον, νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτὸν τὰ διάφορα μέρη ὅπου ἠδύνατο νὰ μείνῃ. Παριστᾷ δὲ ὁ ποιητὴς τὸν Ἅδην ἔχοντα πάντα τὰ τῆς γῆς

λιμένας, ἀρτοπώλεια
πορνεῖ', ἀναπαύλας. ἐκτροπὰς, κρήνας, ὁδοὺς,
πόλεις.

Παρακαλεῖ δὲ αὐτὸν νὰ τῷ ὑποδείξῃ καὶ σύντομόν τινα ὁδὸν, ἵνα ὡς τάχιστα ἀφιχθῶσιν εἰς Ἅδου κάτω. Ὁ δὲ Ἡρακλῆς λέγει πρὸς αὐτὸν διαφόρους ὁδοὺς, δι' ὧν δύναταί τις νὰ φθάσῃ· πρῶτον νὰ κρεμασθῇ ἀπὸ σχοινίου· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Διόνυσος εὗρε τὴν ὁδὸν ταύτην πνιγηρὰν, συμβουλεύει εἰς αὐτὸν ὁ Ἡρακλῆς νὰ πορευθῇ τὴν διὰ τοῦ κωνείου· ἐπειδὴ δὲ καὶ ταύτην ὁ Διόνυσος ἐθεώρησε παγερὰν καὶ δυσχείμερον, ὁ Ἡρακλῆς προτρέπει αὐτὸν νὰ βαδίσῃ κατάντη καὶ σύντομον κρημνιζόμενος ἀφ' ὑψηλοῦ πύργου, ὅστις ἦτο εἰς τὸν Κεραμεικόν· μὴ παραδεξαμένου δὲ καὶ ταύτην τοῦ Διονύσου, ὁ Ἡρακλῆς ὁδηγεῖ αὐτὸν δι' ἐκείνης, δι' ἧς κατῆλθεν αὐτὸς εἰς τὸν Ἅδην, ὅτι δῆλα δὴ θὰ φθάσῃ εἰς λίμνην, ὅπου εἷς γέρων θέλει διαπορθμεύσει αὐτοὺς λαβὼν δύο ὀβολούς. ἐφ' ᾧ ὁ Διόνυσος ἀναφωνεῖ,

ὡς μέγα δύναστον πανταχοῦ τὼ δύ' ὀβολώ.

Ἀπελθόντος τοῦ Ἡρακλέους, ὁ Διόνυσος ἀκολουθούμενος προχωρεῖ πρὸς τὴν λίμνην· ὑπείκων δὲ εἰς τὰ παράπονα τοῦ δούλου, ὅστις ἐπιέζετο ὑπὸ τῶν φορτίων θέλει νὰ μισθώσῃ ἕνα νεκρὸν, ὃν ἐξῆγον τότε πρὸς ταφὴν, ἵνα ἄρῃ τὰς ἀποσκευάς· ἐπειδὴ ὅμως ὁ νεκρὸς ἐζήτει δύο δραχμῶν ἀμοιβὴν, ὁ Ξανθίας αἴρῃ πάλιν τὰ φορτία ὀργισθεὶς διὰ τὸν πολὺν μισθὸν καὶ οὕτω φθάνουσι παρὰ τὴν λίμνην.

Τὴν στιγμὴν ταύτην καταπλέει καὶ ὁ Χάρων κράζων·

τίς εἰς ἀναπαύλας ἐκ κακῶν καὶ πραγμάτων;
τίς εἰς τὸ Λήθης πεδίον ἢ 's Ὄκνου πλοκὰς,
ἢ 's Κερβερίους ἢ 's κόρακας ἢ 'πὶ Ταίναρον·

Ὅπως ἐγίνετο ἄλλοτε παρ' ἡμῖν κραζόντων τῶν κυβερνητῶν τῶν πλοίων «ἄλλος γιὰ τὴν Αἴγινα, ἄλλος γιὰ τὴν Σύρα». Ἐγὼ λέγει ὁ Διόνυσος, ὅστις ἐπιβαίνει μόνος, διότι ὁ Ξανθίας ὡς δοῦλος δὲν ἦτο δεκτὸς ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ ὑποχθονίου πορθμέως, διατάσσεται δὲ νὰ περιβαδίσῃ τὴν λίμνην καὶ νὰ περιμένῃ παρὰ τὴν θέσιν ἔνθα, ἔμελλον νὰ καταπλεύσωσιν.

Ἐντεῦθεν πλέον ἤρξατο ὁ Ἀριστοφάνης τῆς διακωμῳδήσεως καὶ τοῦ θεοῦ· ὁ υἱὸς τῆς Σεμέλης καὶ τοῦ Διὸς διετάχθη ὑπὸ τοῦ λεμβούχου νὰ κωπηλατήσῃ. Πῶς λέγει ὁ Διόνυσος, θὰ δυνηθῶ

ἄπειρος, ἀθαλάττωτος, ἀσαλαμίνιος
ὢν εἶτ' ἐλαύνειν;

Χάρων

Ῥᾷστ'· ἀκούσει γὰρ μέλη
κάλλιστ', ἐπειδὰν ἐμβάλῃς ἅπαξ.

Διόνυσος

Τίνων;

Χάρων

Βατράχων κύκνων, θαυμαστά.

Διόνυσος

Κατακέλευε δή

Καὶ μόλις ἤρξαντο ἀποπλέοντες, καὶ παρευθὺς οἱ βάτραχοι κύκνοι ἄρχονται ψάλλοντες τὴν εὔγηρυν αὐτῶν ἀοιδάν.

βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοὰξ
βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοὰξ
λιμναῖα κρηνῶν τέκνα
ξύναυλον ὕμνων βοὰν
φθεγξώμεθ', εὔγηρυν ἐμὰν ἀοιδάν,
κοὰξ κοὰξ,
ἣν ἀμφὶ Νυσήϊον
Διὸς Διόνυσον ἐν
Λίμναις ἰαχήσαμεν,
ἡνίχ' ὁ κραιπαλόκωμος
τοῖς ἱεροῖσι χύτροισι
χωρῶν κατ' ἐμὸν τέμενος λαῶν ὄχλος
βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ.

Εἰς τὰς κατ' αὐτῶν δὲ αἰτιάσεις τοῦ Διονύσου, ἀδόντων ἐνῷ αὐτὸς δεινὰ πάσχει ἐκ τῆς κωπηλασίας, οἱ βάτραχοι κύκνοι ἀπολογοῦνται ὅτι εἰσὶν οἱ ἀγαπητοὶ τῶν Μουσῶν, τοῦ Πανὸς καὶ τοῦ φόρμιγγα πλήττοντος χρυσῆν Ἀπόλλωνος, καὶ τοῦτο διότι περιπλέουσιν αὐτοὶ, οἱ βάτραχοι κύκνοι, ἐν ταῖς λίμναις τὰς καλάμους, ἀφ' ὧν ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ κεροβάτας Πὰν κατασκευάζουσι τὴν σύριγγα· δι' ὅλον λοιπὸν αὐτὸν τὸν σωρίτην συλλογισμὸν οἱ βάτραχοι κύκνοι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ᾄδωσι τὴν εὔγηρυν αὐτῶν ἀοιδὰν βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ.

Ἀποβαίνει τέλος ὁ Διόνυσος εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην, ὅπου εὑρίσκει τὸν Ξανθίαν ἤδη περιελθόντα τὴν λίμνην.

Ὁ Ἡρακλῆς εἶχεν εἰπεῖ εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ φθάσωσιν εἰς τόπον, ὅπου εὑρίσκονται πατραλοῖαι καὶ λοιποὶ κακοῦργοι καὶ ἄλλα παντοδαπὰ θηρία· ἐρωτᾷ λοιπὸν ὁ Διόνυσος

Κατεῖδες οὖν που τοὺς πατραλοίας αὐτόθι
καὶ τοὺς ἐπιόρκους, οὓς ἔλεγεν ἡμῖν;

Ξανθίας

Σὺ δ' οὔ;

Διόνυσος (ἀποβλέπων πρὸς τοὺς θεατὰς)
νὴ τὸν Ποσειδῶ 'γωγε, καὶ νυνὶ γ' ὁρῶ.

Ἡ τόλμη αὕτη τοῦ Ἀριστοφάνους εἶναι ἀκατανόητος παρ' ἡμῖν, οἵτινες δὲν δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν οὐχὶ μόνον τὸ ὄνομα τῶν Διογενῶν βασιλέων ἀλλ' οὐδὲ τοῦ τελευταίου, τοῦ οἰκτροτέρου μέλους τῆς διοικήσεως χωρὶς νὰ πλίνωμεν τὸ στόμα ἡμῶν μὲ ῥοδόσταγμα. Καὶ ὅμως τότε ἐνώπιον τῶν βαράθρων, ἐνώπιον τοῦ ἄκρατον πίνοντος οἶνον ἐλευθερίας ὄχλου, ἐγείρεται εἷς ἄνθρωπος μόνος, ἀνίσχυρος πρὸ τοῦ πανσθενοῦς Δήμου καὶ ἀποβλέπων πρὸς αὐτὸν λέγει· «Βλέπω πολλοὺς πατραλοίας, πολλοὺς ἐπιόρκους καὶ λοιπὰ ποικίλα θηρία μεταξὺ τῶν θεατῶν». Καὶ ὅμως τότε, ἐν τῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐκτίζετο ὁ Παρθενὼν καὶ ὁ Φειδίας ἐνεπνέετο διὰ τῆς Ἀθηνᾶς τὴν πλάσιν, καθ' ἣν ὁ Περικλῆς ἠγόρευεν ἀπὸ τῆς Πνυκὸς καὶ ὁ Αἰσχύλος ἔφερε ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸν δεσμώτην Προμηθέα, ἀπὸ τοῦ θεάτρου ἠκούοντο καυστικώτεροι κατὰ τῶν κακούργων λόγοι. Νῦν δ' ἐάν τις τολμήσῃ νὰ σατυρίσῃ τὸν γελοιωδέστερον ἐρωτύλον, αἱ κυρίαι, ὅσαι κατεδέχθησαν νὰ τιμήσωσι τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον, θὰ φύγωσιν ἐξωργισμέναι ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραστάσεως, οἱ κομψίαι πρὸς θρίαμβον τῶν βαρβάρων τῆς Δύσεως ἐθίμων θὰ κατακλύσωσι ἀπὸ προσκλήσεις εἰς μονομαχίαν τὸν τλήμονα ποιητὴν, ὅστις δὲν θὰ τύχῃ τῆς ἐξόχου τιμῆς τοῦ νὰ προσκληθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὅπως κατὰ τὰς ἡμέρας μας πολλοὶ ἐν ποιηταῖς δαιμόνιοι ἄλλοι.

Ὁ Διόνυσος μὴ ἰδὼν κακούργους ἐν τῷ Ἅδῃ, ὅπως ἔλεγεν αὐτῷ ὁ Ἡρακλῆς, ἐνεθαρρύνθη καὶ κομπορρημονῶν προσκαλεῖ πάντα τὰ τέρατα τοῦ Ἅδου νὰ ἐμφανισθῶσιν, ἵνα ἀγωνισθῇ ἄξιόν τινα τῆς ὁδοιπορίας του ἀγῶνα. Ὁ Ξανθίας ὅμως, ὅστις ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὴν γενναιότητα τοῦ κυρίου του, παρέστησεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς θηρίον τοσοῦτῳ μεταβαλλόμενον, ὥστε ὁ Διόνυσος ἀπεκαρώθη ὑπὸ τοῦ φόβου· ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του δὲ ζητεῖ παρὰ τοῦ πρωτοκαθεδρίαν μεταξὺ τῶν θεατῶν κατέχοντος ἱερέως του βοήθειαν ὑποσχόμενος αὐτῷ, ὡς μεθύσῳ βεβαίως, ὅτι μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του θὰ πίωσιν ὁμοῦ πολὺν οἶνον. Ἡ Ἔμπουσα, τὸ θηρίον, ἀπῆλθεν. Ἀντ' αὐτῆς δ' ἀκούεται αὐλῶν ἦχος καὶ χορὸς ψάλλων τὸν Ἴακχον· ἐνταῦθα τὸν χορὸν τῶν βατράχων κύκνων ἀντικαθιστᾷ ὁ χορὸς τῶν μεμυημένων εἰς τὸ μυστήρια τῆν Μούσης· κατὰ τὸ μέσον δὲ τῆς ᾠδῆς των γίνεται ἡ τοῦ χοροῦ παράβασις. Μετὰ ταῦτα ψάλλουσιν ᾠδὰς πρὸς τὴν Σώτηραν Περσεφόνην, τὴν Δήμητρα καὶ πάλιν πρὸς τὸν Ἴακχον· ἄδουσι δὲ καὶ τὸ ᾆσμα τοῦτο, ἐν ᾧ πολλοὺς τῆς πόλεως φαυλοβίους ὑβρίζουσι·

Βούλεσθε δῆτα κοινῇ
σκώψωμεν Ἀρχέδημον;
ὃς ἑπτέτης ὢν οὐκ ἔφυσε φράτερας
νυνὶ δὲ δημαγωγεῖ
ἐν τοῖς ἄνω νεκροῖσι
κἄστι τὰ πρῶτα τῆς ἐκεῖ μοχθηρίας.
τὸν Κλεισθένους δ' ἀκούω
ἐν ταῖς ταφαῖσι πρωκτὸν
τίλλειν ἑαυτοῦ καὶ σπαράττειν τὰς γνάθους
κἀκόπτετ' ἐγκεκυφὼς
κἄκλαε κἀκεκράγει.
Σεβῖνον, ὅστις ἐστὶν ἀναφλύστιος·
καὶ Καλλίαν γέ φασι
τοῦτον τὸν Ἱππονίκου
κύτθῳ λεοντῆν ναυμαχεῖν ἐνημμένον.

Μετὰ τὸ ᾆσμα τοῦτο ὁ Διόνυσος προχωρεῖ καὶ ἐρωτᾷ αὐτοὺς ποῦ εἶναι ἡ οἰκία τοῦ Πλούτωνος. Ὁ χορὸς δεικνύει αὐτῷ τὸν οἶκον τοῦ ἡγεμόνος τῶν νεκρῶν καὶ ἀπέρχεται ψάλλων τὴν ἑορτὴν τῶν μυστηρίων.

Κ. ΖΗΣΙΟΥ.

Η ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΑΚΩΒΟΥ Β'.

(Συνέχεια· ἴδ. φυλ. 6'.)

IX

Ἦτο ἡ νὺξ τῆς 9 Ἰουνίου.

Τὰ ἀνάκτορα τοῦ Saint-Iames ἦσαν πλήρη ἀνθρώπων, πάσης ἡλικίας, πάσης τάξεως, ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἐνόμιζέ τις εἰσερχόμενος ὅτι εἰσέρχεται εἰς ἱερόν τι ἐξεταστήριον. Ὑπουργοὶ καὶ ἱερεῖς, λαὸς καὶ σύμβουλοι τοῦ βασιλέως, Οὔγοι καὶ Τόρυες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἦσαν πάντες ἀναμίξ. Πάντες

φάλεια εἶπεν ὅτι ὁμιλοῦσι ἱερογλυφικήν τινα γλῶσσαν, ἂν ἠδύνατο νὰ λαλῆται ἡ γλῶσσα αὕτη, συνεννοούμενοι διά τινων μορφασμῶν, διὰ σχημάτων καὶ ἀποσυντεθειμένων τινῶν λέξεων.

Τοιαύτην τινὰ γλῶσσαν λαλοῦσι πάντοτε εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς μάλιστα τοῦ Καρόλου Β′ τὰ ἀνάκτορα τῆς Whitehall ἦσαν τὸ κοινὸν συνεντευκτήριον πάντων τῶν εὐγενῶν, εἰς τὸ ὁποῖον συνεζητοῦντο ἅπαντα τὰ ζητήματα, καὶ τρόπον τινὰ ἦσαν ἡ ἔμψυχος ἐφημερὶς τοῦ Κράτους, ἥτις ὅμως οὐδέποτε ὡμίλει περὶ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων.

Ἐκεῖ ἠδύνατό τις νὰ μάθῃ ἂν ὁ Σουλτάνος τοῦ Μαρόκου ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἀβυσσηνίας, ἐὰν ὁ Ἰωάννης Σομπιέσκης ἐνίκησε τοὺς Τούρκους, ἐὰν ἡ Γαλλία εὑρίσκετο ἐν εἰρήνῃ, οὐδέποτε ὅμως ἐὰν θὰ συνέλθῃ τὸ Κοινοβούλιον, οὐδέποτε ἐὰν ὁ Monmouth ἑτοιμάζεται νὰ ἀποστατήσῃ. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐφαίνετο ὅτι γίνεται λόγος περὶ πάντων τῶν Ἐθνῶν ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας.

Πάντες ὅμως ἀντήλλασσαν ὑποκώφως λέξεις τινὰς τὰς ὁποίας ἐφοβοῦντο νὰ συναρθρώσωσι πολλάκις μήπως διά τινος τυποκλοπίας παραδώσῃ αὐτὰς ἡ ἠχὼ εἰς τὴν δημοσιότητα.

Ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος εἶχε πάντοτε ἀνοικτὰς τὰς θύρας του, πρὸ πάντων δὲ εἰς τοὺς εὐνοουμένους ἐκ τῶν εὐγενῶν. Οὕτω πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, more latino ἐπεσκέπτοντο τὸν βασιλέα λίαν πρωΐ καθ' ἣν ὥραν ἐστίλβου τὴν φενάκην του ἡ ἐνίπτετο.

Ὁ βασιλεὺς ἠγάπα νὰ διηγῆται πολλάκις ἀνέκδοτα τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ἦτο ἡ μεγαλειτέρα αὐτοῦ διασκέδασις.

Παρετήρουν πάντες μετὰ προσοχῆς ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἤθελε μειδιάσει εἰς τὸν προεδρεύοντα λόρδον τοῦ Κοινοβουλίου κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του ἐὰν ὑπεδέχετο τοὺς ὑπουργούς του φιλοφρόνως. Μετεβάλλοντο δὲ τοιουτοτρόπως οἱ αὐλικοὶ εἰς οἰωνοσκόπους.

Τοιαύτη ἦτο ἡ αὐλὴ τοῦ βασιλέως.

Ἀλλ' οἱ εὐγενεῖς τῆς Ἀγγλίας εὗρισκον πλειοτέραν ἐλευθερίαν εἰς τὰ καφφενεῖα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνεπλήρουν τοὺς πολιτικοὺς Συλλόγους.

Τὸ πρῶτον καφφενεῖον τοῦ Λονδίνου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς δημοκρατείας. Ἐφεξῆς δὲ ἐκτίσθησαν πολλὰ τοιαῦτα εἰς τὰ ὁποῖα ἐσύγναζον πᾶσαι αἱ τάξεις τῆς πολιτείας καταδαπανοῦσαι ὁλοκλήρους νύκτας εἰς συζητήσεις.

Διηγοῦνται δὲ περὶ τῶν Ἄγγλων ὅτι ὁ ζητῶν τινα οὐδέποτε ἠρώτα περὶ τῆς κατοικίας του· ἀλλὰ περὶ τοῦ καφφενείου εἰς τὸ ὁποῖον συχνάζει.

Τὴν ἐποχὴν ταύτην δύο τούτων ἦσαν τὰ ἐπισημότερα· τὸ Ἑλληνικὸν καφφενεῖον καὶ τὸ τῆς Ἴριδος. Ἐνίοτέ τινα τῶν καταστημάτων τούτων ἐχρησίμευον ἀντὶ Ἀκαδημίας.

Ἐκεῖ συνεζήτουν ἂν ὁ Ἀπωλολὼς Παράδεισος τοῦ Μίλτωνος θὰ ἦτο ὡραιότερος ἐὰν ἦτο γεγραμμένος εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους, ἢ ἐὰν ἡ ποιητικὴ τέχνη τοῦ Boileau εἶναι ἄπταιστος.

Ἀλλ' ἤδη κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην πᾶσα ἡ πόλις ἦτο σχεδὸν ἀνάστατος, τὰ δὲ καφφενεῖα ἦσαν κενά. Περὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Saint-Jaime ἐφαίνοντο συνωθούμενοι οἱ κάτοικοι τοῦ Λονδίνου, ἀνήσυχοι καὶ τεταραγμένοι ψυθιρίζοντες ὁ εἷς εἰς τὸ οὖς τοῦ ἑτέρου ἀποσπάσματά τινα λέξεων καὶ ἐὰν ἐπεχείρῃ τις νὰ συνθέσῃ τὰς συλλαβὰς ταύτας, αἵτινες ἐξήρχοντο σποράδην ἀπὸ τῶν χείλεων των μετὰ κόπου καὶ ἀγωνίας ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ τὴν ἑξῆς ἐρώτησιν.—Ὁ γεννηθεὶς βασιλόπαις εἶναι ἆρά γε υἱὸς τοῦ βασιλέως;

Περιέμενον πολὺ βραδύτερον τὸν τοκετὸν τῆς βασιλίσσης καὶ πάντες ἤρχισαν νὰ πιστεύωσιν ὅτι ἀνεμίχθη καὶ ἐνταῦθα ὁ δάκτυλος τῶν Ἰησουϊτῶν.

Ὅτε ἐγεννᾶτο ὁ ἀτυχὴς οὗτος πρίγκηψ πλῆθος ἄπειρον κατέκλυζε τὰ δωμάτια τῆς βασιλίσσης, ἀλλὰ πάντες οὗτοι ἦσαν ὕποπτοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Αἱ γυναῖκες αἱ περικυκλοῦσαι τὴν σύζυγον τοῦ Ἰακώβου Β′. ἦσαν Γαλλίδες, ἦσαν ἐκ τῆς Ἰταλίας, ἦσαν Καθολικαὶ ἢ ταὐλάχιστον εἶχον συζύγους πρεσβεύοντας τὰ δόγματα τοῦ Πάππα. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ λαοῦ ἐπίστευεν ὅτι τὸ βρέφος ἐκεῖνο ἦτο ὑποβολιμαῖον.

Ὅτε δὲ ὁ πρίγκηψ τῆς Ὀράνζης ἔστειλεν τὸν Zulestein νὰ συγχαρῇ τὸν βασιλέα ὁ πρεσβευτὴς ἐλθὼν εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ ἀκούων νὰ ὁμιλῶσι πάντες περὶ τοῦ δόλου καὶ τῆς μηχανορραφίας τῶν Ἰησουϊτῶν, ἔγραψεν ἀμέσως εἰς τὸν πρίγκηπα τῆς Ὀράνζης ὅτι δὲν ὑπάρχει μεταξὺ δέκα ἀνθρώπων εἷς, ὅστις νὰ πιστεύῃ ὅτι τὸ νεαγέννητον βρέφος ἦτο τῆς βασιλίσσης. Ἡ ἱστορία διεσκέδασε τὰς ὑποψίας ταύτας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐδικαίωσε τὸν βασιλέα.

Τὸ ἀτυχὲς ὅμως βρέφος, τὸ ὁποῖον δὲν ἔμελλε ποτὲ νὰ ἀναβῇ τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας, νεανίας μετ' ὀλίγον διήρχετο τὸν Τάμεσιν ἐπὶ ἑνὸς μονοξύλου σεσαθρωμένου μετὰ τοῦ φυγάδος πατρός του, καὶ κατελάμβανε τὸν θρόνον ὁ Γουλιέλμος τῆς Οὐράνζης καὶ ἡ Μαρία, ἡ ἀγαθὴ ἐκείνη ἡγεμονίς!

Ἀλλὰ ταῦτα ἔμελλον νὰ συμβῶσι βραδύτερον. Ἡμᾶς δὲ κατηγοροῦσιν ἤδη ὅτι ἐλησμονήσαμεν τοὺς Ἐπισκόπους.

Τί λοιπὸν συνέβη μετὰ ταῦτα;

X

Ἀφοῦ παρῆλθον ὀλίγαι ἡμέραι ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ διαδόχου καὶ ἡ ἐγερθεῖσα θύελλα ἐφαίνετο καταπεσοῦσα, ὁ βασιλεὺς ἐνεθυμήθει τοὺς Ἐπισκόπους.

Εἶχεν ἤδη παρέλθει ὁλόκληρος ἑβδομάς. Τὴν 15 Ἰουνίου προσεκάλεσεν αὐτοὺς πάλιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου του ὁ Ἰάκωβος, ὅζις ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἠδυνήθη νὰ κερδήσῃ τὰς συνειδήσεις τῶν δικαστῶν.

Τὸ Συμβούλιον συνεκλήθησαν· καὶ εἶπον ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι ἐρυλακίσθησαν παρανόμως Συγχρόνως δὲ δὲν ἐκήρυξον αὐτοὺς ἐνόχους· ἀλλὰ ἡ ὁριστικὴ περὶ αὐτῶν ἀπόφασις ἀνεβλήθη διὰ δύο ἑβδομάδας καὶ οἱ Ἐπίσκοποι, δόντες ἐγγυήσεις, ἐξῆλθον ἐλεύθεροι τοῦ δικαστηρίου.

Ὁ λαὸς ἐνόμισεν ὅτι τὸ ἔργον ἐτελείωσεν, ὅτι ἡ ψῆφος τῶν δικαστῶν ἠθώωσε τοὺς δεσμῶτας τοῦ Πύργου καὶ παρευθὺς τὴν θλῖψιν των διεδέχθη ἡ χαρὰ καὶ οἱ κώδωνες τῶν Ἐκκλησιῶν ἤχησαν πάλιν χαρμοσύνως.

Τὸ πλῆθος περιεκύκλου τοὺς μάρτυρας, οἵτινες μετὰ κόπου πολλοῦ ἠδυνήθησαν τέλος νὰ ἀποχωρήσωσι. Πολλοὶ ἀπατηθέντες ἠκολούθουν Δυτικόν τινα ἐπίσκοπον κατασπαζόμενοι τὰ κράσπεδα τοῦ ἱματίου του καὶ ζητοῦντες τὴν εὐλογίαν του. Τοῦτο παρατηρήσας τυχαίως εἷς ἐκ τοῦ πλήθους ἐπλησίασε τὸν ὅμιλον ἐκεῖνον καὶ ἐρωτᾷ τὸν πρὸ μικροῦ λαβόντα τὴν εὐχήν.—Εὐξεύρεις παῖδός σε νὰ λόγησε; — Βεβαίως εἷς τῶν ἑπτά. — Ὄχι· εἶναι ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Chester.—Σκῦλε Παπιστά, ἀνεφώνησε μαινόμενος ὁ Ἄγγλος λάβε ὀπίσω τὴν εὐλογίαν σου!

Οἱ Ἐπίσκοποι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι· ἀλλ' ὁ Ἰάκωβος καὶ οἱ ὑπουργοί του ἐξεμάνησαν καὶ ὡρκίσθησαν νὰ ἀναμοχλεύσωσι τὸ πᾶν, ὅπως κατορθώσωσι τὴν εἰς θάνατον καταδίκην αὐτῶν.

XI

Αἱ ἡμέραι τῆς δίκης ἐπλησίαζον. Οἱ Πρεσβυτερianοὶ τῆς Σκωτίας ἐνεθάρρυνον δι' ἐπιστολῶν τοὺς ἐπισκόπους, οἱ Διαμαρτυρόμενοι (Protestants) τῆς Κορνουάλλης ἠγρύπνουν ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ Trelawney, τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας των, τὸν ὁποῖον ἐσέβοντο, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευον, καὶ οἱ χωρικοὶ συνέθετον δι' αὐτὸν ᾀσμάτιόν τι τοῦ ὁποίου τὰς στροφὰς ἔκλειεν ἡ ἐπῳδὸς αὕτη.

— Θὰ ἀποθάνῃ ὁ Trelawney; Θὰ ἀποθάνῃ; Ὤ! ἐὰν ἀποθάνῃ τριάκοντα χιλιάδες λαὸς τῆς Κορνουάλλης θὰ εἰξεύρῃ τὸ διατί!

Καὶ οἱ εἰς τὰ μεταλλεῖα ἐργαζόμενοι ἐπανελάμβανον ὡς ἡ ἠχὼ ἐκ τῶν ὑπογείων.

— Καὶ εἴκοσι χιλιάδες ἄνδρες ὑπὸ τὴν γῆν θὰ εἰξεύρουν τὸ διατί!

Τῷ ὄντι τὸ ζήτημα ἦτο πλέον Ἐθνικόν! Ἐμάχοντο ὁ λαὸς πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ εἷς κλῆρος πρὸς τὸν ἕτερον, ἡ Ἀγγλία πρὸς τὴν Ῥώμην.

Τίς ἔμελλε νὰ νικήσῃ; Τοῦτο ἦτο ἀόριστον αἴνιγμα.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἡμέρα τῆς τελευταίας δίκης ἐπλησίαζεν, ὅτε ἄλλο τι συμβὰν ἔμελλε νὰ διαταράξῃ τὴν βασιλείαν.

XII

Τὸ συμβὰν τοῦτο ἦτο ἡ ἀποστασία τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ βασιλέως Sunderland.

Ὁ παράδοξος οὗτος ἄνθρωπος ἦτο ὁ Πρωτεὺς τῆς ἐποχῆς του. Ἐπρόκειτο περὶ θρησκείας; Ἦτο διαμαρτυρόμενος καὶ συγχρόνως Καθολικός. Ἐπρόκειτο περὶ πολιτικῆς; Ἦτο βασιλικὸς καὶ συγχρόνως ἐπαναστάτης· Ἔλεγον μάλιστα ὅτι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ἰακώβου ἐχάλκευε συνωμοσίαν ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος τῆς Ὀράν-

ζης. Τὴν κατηγορίαν ὅμως ταύτην διέψευσεν ἐν μέρει ἡ ἱστορία. Ὀλίγον ἠγάπα τὸν οἶνον ὁ πολυμήχανος οὗτος ὑπουργός· ἀλλ' ἠγάπα πλειότερον νὰ διακυβεύῃ τὴν περιουσίαν του εἰς τὰ χαρτοπαίγνια τοῦ Λονδίνου. Ὡς ἐκ τούτου εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων καὶ ἐπειδὴ παρὰ τοῦ Ἰακώβου δὲν ἠδύνατο νὰ προσπορισθῇ τοιαῦτα προσέδραμεν εἰς τὸν Δουδοβῖκον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐλάμβανεν ἐτήσιον μισθὸν εἰκοσιπέντε χιλιάδας σκούδων.

Παρὰ δὲ τῷ Ἰακώβῳ ἐφαίνετο εὐνοῶν ἐν μέρει τὴν Ῥώμην καὶ τοὺς Ἰησουίτας, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἐθεώρει αὐτὸν ὡς ἐπίδοξον Καθολικόν.

Μέχρι τοῦδε ἦτο ὁ σύμβουλός του· ἀλλ' ὅτε κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ διαδόχου συνεβούλευεν αὐτὸν ὁ Sunderland νὰ ἀπονείμῃ χάριτας λέγων ὅτι θὰ ἦτο αἴσιος οἰωνὸς διὰ τὸν πρίγκηπα ἀπὸ τῆς κοιτίδος του ἀκόμη νὰ χρησιμεύσῃ ὁ διαλλάκτης μεταξὺ τοῦ πατρός του καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἰάκωβος ἀπεκρίθη μεθ' ὀργῆς.—Θὰ ἐξακολουθήσω τὸ ἔργον μου μέχρι τῆς ἐξοντώσεως αὐτῶν· ὑπῆρξα ἀρκούντως ἐπιεικής· ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἐπιείκεια ἦτο αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ πατρός μου!

Τότε λέγει ὁ Macaulay ὁ ὑπουργὸς ἠνώησεν ὅτι μέχρι τοῦδε ἦτο καλὸς Σύμβουλος μόνον διότι ἔλεγε τὰ ἀρέσκοντα.

Ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ βασιλέως ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ αὐτὸν κολακεύων τὸν λαόν. Ἀλλ' ὅτε εἶδεν ὅτι οὐδεὶς ἐπίστευεν εἰς αὐτὸν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἐψηφισμένα καὶ νὰ ἐπαιτήσῃ τὴν συγγνώμην τοῦ βασιλέως.

Μίαν ἑβδομάδα πρὸ τῆς δίκης, διεδόθη ὅτι ἐγένετο Καθολικὸς, καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ χαρᾶς ὡμίλει περὶ τοῦ θριάμβου τούτου τῆς θείας χάριτος.

Ὁ δὲ λαὸς ἠρέσκετο νὰ διηγῆται ὅτι ἐν καιρῷ νυκτὸς ὁ ὑπουργὸς τοῦ βασιλέως γυμνόπους, καὶ κρατῶν φανὸν εἰς τὰς χεῖράς του ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ βασιλικοῦ ναοῦ καὶ ὅτι ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ ἱερέως ἐρωτῶντος τίς εἶναι, ὁ δὲ Sunderland ἀπεκρίθη ὅτι εἶναι ἁμαρτωλός τις ὅστις ἀφοῦ ἐπλανήθη ἐπὶ πολὺ ἐπανέρχεται ἤδη εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας καὶ πῶς ὁ ἱερεὺς ἀνοίξας τὰς θύρας ὑπεδέχθη μετὰ χαρᾶς τὸν νεοφώτιστον....

Ἀλλ' ἡ δίκη τῶν Ἐποσκόπων...; Ἕπεται συνέχεια.

(Ἕπεται συνέχεια).

Κ. Γ. ΞΕΝΟΣ.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΕΡΙ ΘΑΝΑΤΙΚΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

Ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ Φιλολ. Συλλόγῳ

ΒΥΡΩΝΙ.

(Συνέχεια· ἴδ. φυλ. 6.)

—

Ὁ Βέρθιος διακρίνει δύω τῆς ποινῆς ἐννοίας, τὴν γενικὴν καὶ τὴν εἰδικήν. Καὶ εἰς μὲν τὴν γενικὴν τῆς ποινῆς ἔννοιαν εὑρίσκει δύω σκοπούς· 1) τὴν ἐξ ἀντικειμένου ἄρσιν τοῦ ἐγκλήματος (Objeétiv am Uertiv im breeher) καὶ 2) τὴν ἐξ ὑποκειμένου (subjee-Uerbreecher) ἤτοι τὴν ἄρσιν τῆς κακῆς τοῦ δράστου βουλήσεως καὶ διανοίας. Καὶ κατ' ἀντικείμενον μὲν αἴρεται τὸ ἔγκλημα διὰ τῆς ἀνταποδόσεως, καθ' ὑποκείμενον δὲ, διὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ κακούργου, καὶ διὰ τῆς ἐκφοβήσεως ἄλλων ῥεπόντων πρὸς τὸ κακουργεῖν. Ὡς δὲ πρὸς τὴν εἰδικὴν τῆς ποινῆς ἔννοιαν, ἀνάγκη λέγει ἑκάστη τούτων νὰ περιέχῃ ἅπαντα τὰ συστατικὰ τῆς γενικῆς εὐνοίας τῆς ποινῆς, ἄλλως δὲν δύναται νὰ θεωρῆται ὡς εἶδος.

Ἀρίστη πασῶν τῶν περὶ ποινῆς θεωριῶν, εἶναι καθ' ἡμᾶς ἡ τοῦ Ortolen. Ἀναμφιλέκτως λέγει, ὁ γλαφυρὸς Ποινικολόγος, ὀφείλεται καλὸν ἀντὶ καλοῦ, καὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ, καὶ ὁσάκις μὲν γίνεται τοῦτο, αἰσθανόμεθα ἐσωτερικὴν εὐχαρίστησιν, ὁσάκις δ' οὔ πάσχομεν ἠθικῶς. Τοῦτο ἀποδείκνησι κατὰ πάσης ἀντιρρήσεως ὅτι ὁ ἔνοχος κακῆς τινος πράξεως ὑπάρχει ἄξιος ἀναλόγου ποινῆς. Ἡ ποινὴ πρὸ πάντων πρέπει νὰ ἦναι δικαία, ἡ δ' ἐπιβολὴ τῆς δικαίας ποινῆς, εἶναι ἀναμφιλέκτως ἔργον τῆς πολιτείας ἐπὶ τοσοῦτο μόνον, ἐφ' ὅσον ἀπαιτοῦσι τοῦτο οἱ νόμοι τῆς κοινωνίας. Φέρει μάλιστα τὸ ἑξῆς διάλογον μεταξὺ πολιτείας καὶ ἐνόχου. Ὁ ἔνοχος ἐρωτᾷ.

— Διατὶ μὲ τύπτεις Σύ;

— Διότι εἶσαι ἄξιος τούτου ἀπαντᾷ ἡ Πολιτεία.

— Τί δὲ μέλλει σοι τοῦτο; ἐρωτᾷ καὶ πάλιν ὁ ἔνοχος, τίς σὲ κατέστησε δικαστὴν ἢ ἐκτελεστὴν τῆς ποινῆς.

Ἐὰν, λέγει ὁ φιλάνθρωπος Ortolen, ἡ περίπτωσις καθ' ἣν τιμωρεῖ ἡ πολιτεία, ὑπάρχει τοιαύτη, ὥστε νὰ δύναται νὰ εἴπῃ «Πρόκειται περὶ τῆς ἐμῆς συντηρήσεως» ἡ ποινικὴ ἐνέργεια τῆς πολιτείας ἔχει βάσιν. Δύω δὲ ὅρια λέγει, πρέπει νὰ τηρηθῶσιν εἰς τὴν ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς, τὸ *Δίκαιον* καὶ τὸ *Ὠφέλιμον*. Οὐδέποτε πρέπει νὰ τιμωρῆται τις πλέον τοῦ δικαίου, οὐδέποτε πλέον τοῦ ὠφελίμου. Οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη ἑπομένως πρέπει νὰ γείνηται παραχώρησις εἰς τὸ Δίκαιον, ἂν τὴν παραχώρησιν ταύτην δὲν ἀπαιτῇ τὸ ὠφέλιμον[1].

Ὁ Fostin-Heli, θεωρεῖ καὶ αὐτὸς τὴν ποινὴν ὡς πραγματοποίησιν τῆς Δικαιοσύνης, περιορίζων ὅμως τὴν ἐντολὴν αὐτῆς εἰς τοὺς κοινωνικοὺς σκοπούς.

Ὁ δὲ Βέρνερ ὀπαδὸς τῆς συμμίκτου θεωρίας φέρει ὡς σκοπὸν τῆς ποινῆς τὴν ἱκανοποίησιν, τὴν ἐκφόβησιν, καὶ τὴν βελτίωσιν.

Αὗται συνελόντι εἰπεῖν, αἱ περὶ τῆς δικαιολογικῆς βάσεως τῆς ποινῆς φιλοσοφικαὶ θεωρίαι. Πᾶσα λοιπὸν ποινὴ, μὴ ἔχουσα μίαν τῶν δικαιολογικῶν τούτων βάσεων δὲν εἶναι ποινὴ, εἶναι αὐθαιρεσία.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι σήμερον ἔχομεν τέσσαρα εἴδη ποινῆς. Ποινὴν ἀφορῶσαν τὴν τιμὴν, ποινὴν ἀφορῶσαν τὴν ἐλευθερίαν, ποινὴν ἀφορῶσαν τὴν περιουσίαν. Καὶ ἂν διὰ τὰς ποινὰς ταύτας εὑρίσκῃ τις δικαιολογικὴν βάσιν, διὰ τὴν ποινὴν ὅμως τὴν ἀφορῶσαν τὴν ζωὴν δὲν εὑρίσκει τοιαύτην. Εἶναι ποινὴ ἄνευ βάσεως καὶ ἑπομένως δὲν εἶναι ποινή.

Ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν ποινῶν ἄρτηται ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν.

Δύω ἀποτελέσματα ἔχει ἡ ποινὴ κατὰ τὴν Γκιζώ, *Ἠθικὸν* ἢ *Ὑλικὸν* ἢ συνάμα ἀμφότερα, ἠθικόν τε καὶ ὑλικόν! Καὶ ἠθικὸν μὲν ἀποτέλεσμα τῆς ποινῆς, εἶναι ὅτι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς περιστέλλεται ἡ διάδοσις τοῦ ἐγκλήματος ἐξεσφαλιζομένης οὕτω τῆς πολιτείας. Τὸ δὲ ὅτι δι' αὐτῆς παραδειγματίζονται οἱ λοιποὶ, ἀποτρεπόμενοι τοῦ ἐγκλήματος. Καὶ πρῶτον περὶ τοῦ ὑλικοῦ αὐτῆς ἀποτελέσματος. Οὐδαμῶς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δικαιολογεῖται ἡ ὕπαρξις τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου. Διὰ τῆς ὑψίστης ταύτης ποινῆς δὲν ἐξεσφαλίζεται ἡ Πολιτεία, διὰ τῆς ποινῆς ταύτης δὲν περιστέλλεται ἡ διάδοσις τοῦ ἐγκλήματος. Δὲν ἐξασφαλίζεται ἡ Πολιτεία, διότι τὸ μέσον εἶναι ἀκατάλληλον. Εἶναι τόσῳ μεγάλη, τόσῳ φοβερὰ ἡ ποινὴ αὕτη, καὶ ὅμως τόσῳ ἀνεπαρκής. Αἱ Κυβερνήσεις ἀπατῶσιν ἑαυτάς. Δὲν ἐννοοῦσιν ὅτι ἐξ αὐτῆς οὐδεμία προσγίγνεται ὠφέλεια; Δὲν βλέπουσιν ὅτι, ἀντὶ τῆς ἐπιδιωκομένης ἐξαλείψεως τοῦ ἐγκλήματος ἐπιτυγχάνουσι τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτοῦ; Δὲν βλέπουσιν πόσον καταπληκτικῶς αὐξάνει κατ' ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς θάνατον καταδικαζομένων; πόθεν προέρχεται τοῦτο; Διατὶ ἡ πολλαπλασιασις αὕτη τοῦ ἐγκλήματος; Ποῦ ἡ ἐξάλειψις ἣν ἐπιδιώκουσιν αἱ Κυβερνήσεις; Διατὶ ἂν ἦτο ἀποτελεσματικὴ καὶ κατάλληλος ἡ ποινὴ αὕτη, νὰ μὴ τεθῇ πλέον εἰς ἀχρηστίαν ἡ μηχανὴ τοῦ Γιλοτίνου ἡ ἀθλία αὕτη συνεργὸς τοῦ ἐγκλήματος, ὅπερ διαπράττει ἡ Πολιτεία; Ἡ θανατικὴ λοιπὸν ποινὴ δὲν ἔχει τοιοῦτον ἀποτέλεσμα. Δὲν ἐμπνέει φόβον. Πολλαπλασιάζει τὸ ἔγκλημα, δὲν τὸ καταστρέφει: Γεννᾷ μῖσος, ταραχὰς, ἐκδικήσεις. Παροργίζει τὰ πνεύματα, δὲν τὰ ἐκφοβίζει. Οὐδὲν λοιπὸν ἔχει ἀποτέλεσμα ὑλικὸν, οὐδὲν ἀπολύτως.

Ἐλθωμεν νῦν εἰς τὸ ἠθικὸν ἀποτέλεσμα. Τὸ ἔγκλημα προηγεῖται τῆς τιμωρίας καὶ ἡ τιμωρία ἕπεται τοῦ ἐγκλήματος. Ἔγκλημα καὶ τιμωρία εἶναι δύω λέξεις, δύω ἰδέαι, ἢ μᾶλλον μία καὶ μόνη, βαθέως ἐν τῷ πνεύματι τῶν πολιτῶν ἐντετυπωμένη. Οἱ πολῖται τοσοῦτον ἐσυνείθισαν εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην ὥστε οὐδεμίαν πλέον ἐμποιεῖ αὐτοῖς αἴσθησιν. Πολλάκις σκέπτονται νὰ διαπράξωσι τὸ ἔγκλημα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν τιμωρίαν. Καὶ ὅμως;... Καὶ ὅμως τὸ ἔγκλημα ἐκτελεῖται. Ὁποῖον δὲ τὸ ἠθικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ποινῆς; 1) Ἀποστροφὴ τοῦ ἐγκλήματος, 2) φόβος τῆς τιμωρίας. Ἂν καὶ μόνον παράδειγμα ἀρκεῖ ὅπως πεισθῆτε, ὅτι ἡ θανατικὴ ποινὴ οὐδὲ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ ἔγκλημα ἐμπνέει, οὐδὲ φόβον τῆς τιμωρίας. Ἐπὶ

[1] Ortolen, elements de droit penal. Vol. 1.

Ἐρρίκου τοῦ Η΄. διὰ λόγους ἐπαναστατικοὺς ἐθανατώθησαν 70 χιλ. ἐπὶ δὲ τῆς Ἐλισάβετ δέκα καὶ ἐννέα, καὶ ὅμως αἱ δύω αὗται ἐπαναστάσεις, δὲν ἦσαν οὐδὲ αἱ πρῶται, οὐδὲ αἱ τελευταῖαι. Ἴσως ὅμως εἴπει τις, ὅτι διαφέρει ἔγκλημα ἀπὸ ἐγκλήματος. Ἀπαντῶμεν. Τὸ 1851 ἐν Εὐρώπῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς θάνατον καταδικασθέντων ἦν πολὺ μείζων τῶν κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη· κατηγοροῦντο δὲ, οὐχὶ διὰ λόγους ἐπαναστατικοὺς, ἀλλὰ διὰ λῃστείας, ἁπάτας, ἐμπρησμοὺς καὶ δολοφονίας. Ἡ θανατικὴ λοιπὸν ποινὴ οὐδὲν ἠθικὸν ἐπιφέρει ἀποτέλεσμα, διότι οὔτε ἀποστροφὴν πρὸς τὸ ἔγκλημα ἐμπνέει, οὔτε φόβον πρὸς τὴν τιμωρίαν.

Τί εἶναι λοιπὸν ἡ θανατικὴ ποινή;

Ἡ πεῖρα, ὁ ὀρθὸς λόγος, ἐμβριθεῖς συζητήσεις τὸ ἀπέδειξαν, ἤδη εἶναι εἰδεχθὴς αὐθαιρεσία, εἰδεχθεστέρας ἀδικίας ἢν διαπράττει ἡ Πολιτεία.

Εἴπομεν ἀνωτέρω τί ἀπολύτως θεωρεῖ ἡ φιλοσοφία ὡς βάσιν τῆς ποινῆς. Φέρε νῦν ἰδωμεν, ἂν κατὰ τὰς ἐκτεθείσας θεωρίας δύναται που νὰ στηριχθῇ ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου

Ὡς βάσιν τῆς ποινῆς φέρουσι, τὴν ἐκφόβησιν, τὴν βελτίωσιν, τὸν ἄμυναν, τὴν ψυχολογικὴν βίαν, τὴν νουθέτησιν καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐκφοβήσεως πολλὰ ἐλέχθησαν μέχρι τοῦδε. Ἐλθωμεν δὲ εἰς τὴν βελτίωσιν. Τίς θέλει ποτὲ τολμίσει νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Θ. ποινὴ βελτιώνει καὶ νουθετεῖ τὸν κακούργον; Ἤθελεν εἶσθαι γελοῖον αὐτόχρημα, νὰ πιστεύσωσιν ὅτι ὁ ψυχρὸς σίδηρος τῆς λαιμοτόμου ἢ τὸ μελανοῦν ἔνδυμα τοῦ Δημίου ἔχει τοιαύτην θαυματουργὸν δύναμιν. Ἡ βελτίωσις καὶ ἡ νουθέτησις δύναται ἀληθῶς νὰ ἐπενεργήσῃ εἰς τὰς ἄλλας ποινὰς οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὴν τοῦ θανάτου. Ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι κλέψῃ τις, ἡ φυλάκισις καὶ τὸν νουθετεῖ καὶ τὸν βελτιώνει, διότι εἰς τὴν κοινωνίαν ἐξερχόμενος ὁ κακοῦργος θέλει ἀποτραπεῖ νέου ἐγκλήματος ἐνθυμούμενος τί ἐν τῇ εἱρκτῇ ὑπέστη. Καταστρέφουσα ὅμως τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀτόμου, πῶς τὴν βελτιώνει; Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθῇ μὲ ἄλλην ποινὴν ἥτις μὴ ἀποστεροῦσα αὐτοῦ τὴν ζωὴν, ἤθελε τὸν ῥίψει ἐκ νέου εἰς τὴν κοινωνίαν, εἰς τὸ δοκιμαστήριον, ἐνῷ θὰ ἐραίνετο κατὰ πόσον ἐβελτιώθη, ἠδύνατο νὰ λάβῃ χάριν ἡ βελτίωσις καὶ νουθεσία. Ἀλλὰ φονεύουσα τὸ σῶμα ῥίπτουσα τὴν ψυχὴν εἰς τὴν αἰωνιότητα, ὅτε εἶναι ἄδηλον πλέον τί ἀναμένει τὸν κακοῦργον, δὲν θὰ ἦτο γελοῖον νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ κακοῦργος ἐβελτιώθη καὶ ἐνουθετήθη; ἐκτὸς ἂν ὑπεθέσωμεν ὅτι διὰ λόγους φιλοτιμίας βελτιώνει διὰ τὴν ἄλλην ζωὴν τοὺς κακούργους ἡ πολιτεία ἵνα μὴ μεταβάντες οὗτοι εἰς ἄλλους κόσμους μὲ τὴν αὐτὴν πρὸς τὸ ἐγκληματίζειν ῥοπὴν φέρουσιν εἰς τὴν ἀνάγκην ἐκεῖ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ λέγωσι ἰδοῦ πολίτας ποῦ μᾶς στέλλει ἡ Γῆ.

Ἄλλως εἶναι ἀδύνατον νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι ἐξ ἀδίκου ποινῆς (οἵα ἡ θανατικὴ), ποινῆς ἄνευ βάσεως δικαιολογιτικῆς, ποινῆς ἄνευ σκοποῦ, ποινῆς ἄνευ ὠφελείας, δύναται νὰ προκύψῃ καλόν τι ἀποτέλεσμα. Δύναται ὅμως ἡ πολιτεία νὰ εἴπῃ· ἔστω· ἡ ποινὴ αὕτη δὲν βελτιώνει τὸν κακοῦργον, δὲν μεταβάλλει τὴν κακὴν του βούλησιν, δύναται ὅμως νὰ σωφρονίσῃ τοὺς ἄλλους, δύναται νὰ τοὺς ἐκφοβίσῃ καὶ νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ τοῦ ἐγκλήματος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἠθέλομεν ἀπαντήσει εἰς τὴν πολιτείαν, ὅτι τὸ ἐπιχείρημά της εἶναι κακόζηλον, ἠθέλομεν ἀπαντήσει ὅ,τι λέγει ὁ σοφὸς Κάντιος· δὲν δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν τὸν ἄνθρωπον, τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ, θῦμα σκοποῦ τινος ὠφελείας. Ὁ Θεὸς δὲν ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ γίνηται, διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς, παράδειγμα νουθετήσεως ἢ βελτιώσεως τῶν ἄλλων. Τοῦτο ἀντίκειται εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου· δὲν εἶναι πρᾶγμα διὰ νὰ τὸν μεταχειρισθῶμεν, ὡς ὄργανον σκοποῦ τινος ὠφελείας, εἶναι πρόσωπον, καὶ τὸ πρόσωπον δὲν δύναται νὰ γίνῃ ὄργανον οὐδενός. Ἡ βελτίωσις λοιπὸν καὶ ἡ νουθέτησις δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, ὡς βάσις τῆς θανατικῆς ποινῆς. Ἰδωμεν νῦν ἂν αὕτη δύναται νὰ ἔχῃ ὡς βάσιν τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ διαπραχθέντος ἐγκλήματος. Τίς θὰ τολμήσῃ ποτὲ νὰ εἴπῃ ὅτι διὰ τοῦ θανάτου τοῦ κακούργου ἐπανορθοῦται τὸ διαπραχθὲν ἔγκλημα; Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι κακούργου χεὶρ ἀφαιρεῖ τὴν ζωὴν οἰκογενειάρχου, τοῦ μόνου στηρίγματος πολυμελοῦς καὶ ἀπόρου οἰκογενείας, ἥτις διὰ τοῦ θανάτου ἐκείνου συναπόκλυται ἐπίσης. Ἡ πολιτεία ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτῆς δικαιοσύνῃ, συλλαμβάνει τὸν ἔνοχον, τὸν φυλακίζει, εἶτα τὸν δικάζει καὶ τὸν καταδικάζει εἰς θάνατον, ἔπειτα μετὰ μερίμνης γελωτοποιοῦ προσπαθοῦντος νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ φιλόμουσον αὐτοῦ κοινὸν καταγίνεται εἰς τὰς προετοιμασίας τῆς ἐκτελέσεως καὶ δὴ ἐκτελεῖ τὴν ποινήν· ποῦ ἡ ἐκ ταύτης ὠφέλεια; πῶς ἱκανοποιήθη ἡ πολιτεία; πῶς ἱκανοποιήθη ἡ οἰκογένεια ἡ ἀπολέσασα τὸν συντηρητὴν αὐτῆς; ποῦ εἶναι ἡ ἐπανόρθωσις τοῦ διαπραχθέντος ἐγκλήματος; οὐδαμοῦ· καταστρέφουσα μίαν ἔτι ὕπαρξιν ἡ πολιτεία ἱκανοποιεῖται, ἢ τοὐλάχιστον ἱκανοποιεῖ τὴν τὸ πᾶν ἀπολέσασαν οἰκογένειαν τοῦ φονευθέντος· ἐπιβάλλουσα τὸν θάνατον εἰς τὸν κακοῦργον τὸν διαπράξαντα τὸ ἔγκλημα, ἐπαναφέρει εἰς τὴν ζωὴν τὸν φονευθέντα; Οὐχί· ποῦ ἔγκειται λοιπὸν ἡ ἐπανόρθωσις τοῦ ἐγκλήματος; ἐπανόρθωσις λέγεται ἡ ἄρσις τοῦ ἀδικήματος καὶ ἡ τελεία ἀποκατάστασις τοῦ διαταραχθέντος δικαίου. Τοιοῦτόν τι ἐν τῇ ποινῇ ταύτῃ δὲν λαμβάνει χώραν, οὐδὲ ἄρσις τοῦ ἀδικήματος γίνεται, οὐδὲ ἐπανόρθωσις τοῦ δικαίου· τὸ δίκαιον ἦν ἡ ζωὴ τοῦ ἀτόμου, ἦν ὁ ζῶν ἄνθρωπος· ἐπαναζῇ οὗτος διὰ τοῦ θανάτου τοῦ φονέως του; βεβαίως ὄχι· ἡ ἐπανόρθωσις ἄρα δὲν κατορθοῦται διὰ τῆς Θ. Π. ὅλαι αἱ ἄλλαι ποιναὶ καὶ τὸ ἀδίκημα ἀληθῶς αἴρουν καὶ τὸ δίκαιον ἀποκαθιστῶσι πληρέστατα· ἕως τῆς ποινῆς λ. χ. τῆς ἐπιβαλλομένης εἰς τὴν κλοπὴν βλέπομεν τελείαν τὴν ἐπανόρθωσιν· κλέπτει τις συλλαμβάνει καὶ ἀποδίδει ἢ τὸ κλαπὲν αὐτούσιον ἢ τὸ ἀντίτιμον αὐτοῦ.

(Ἕπεται συνέχεια)

Δ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ.

Ο ΨΑΛΤΗΣ ΤΗΣ ΔΗΛΙΑΣ.

I

Ἐὰν ὑπῆρξεν ἐποχὴ διὰ τὴν Ῥώμην, ἥτις δύναται νὰ ἐπικληθῇ ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ποιήσεως καὶ τῶν γραμμάτων, ἡ ἐποχὴ αὕτη ἦτο ἡ βασιλεία τοῦ Σεβαστοῦ.

Αἱ φυγάδες τοῦ Ἑλικῶνος Μοῦσαι ἐσκήνωσαν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου καὶ ὁ Ἰταλικὸς οὐρανὸς ἤκουσεν αὐτὰς πολλάκις νὰ ψάλωσι τὰ καλλίφωνα ἄσματα τοῦ ποιμένος τῆς Ἀρκαδίας καὶ τοῦ Ἀνακρέοντος τοὺς ἔρωτας. Ὁ ἀφρόεις Φαλέρνος καὶ ἡ γελῶσα νεᾶνις ἦσαν ἡ ἔμπνευσις τοῦ Ὁρατίου, τὸ ἄσμα τοῦ Κατούλλου καὶ τοῦ Τιβούλλου ἡ Μοῦσα.

Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐγεννήθη τὸ 43 π. χ. ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Ἱρτίου καὶ Πάνσα, ἐξ ἱππότικῆς γεννεᾶς.

Ἡ φύσις ἐπροικοδότησεν αὐτὸν μὲ τὸ κάλλος καὶ ἡ τύχη μὲ τὰ πλούτη. Ἐφαίνετο δὲ ὅτι ἐγεννήθη μόνον διὰ τὸν ἔρωτα καὶ ὁ ἔρως ἦτο ἡ μόνη ἔμπνευσίς του.

Πρώτη ἡ Δηλία ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ποίησιν. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ὁ βίος αὐτοῦ ὁ πλήρης περιπετειῶν καὶ συμφορῶν.

Ἐνωρὶς πολὺ ἐστείρευσεν ὁ Πακτωλὸς τοῦ Τιβούλλου, ἐν μέσῳ τῶν πολυδαπάνων διασκεδάσεων τῆς Ῥώμης, εἰς τὰς ὁποίας εἰσήρχετο ἡ νεότης πλουσία καὶ σφριγῶσα καὶ ἐξήρχετο γραῖα νωδὸς, πολλάκις τὸν ἐπιούσιον ἐπαιτοῦσα ἄρτον, καὶ ὁ Ἐπικούρειος τῆς Δηλίας ψάλτης πολλάκις ἔκλαυσε τὴν πενίαν του.

II

Ἄνδρες τοιοῦτοι ἐγκαταλελειμμένοι πολλάκις ὑπὸ τῆς τύχης ἀνευρίσκουσι προστάτην καὶ ἡ μεγαλοφυΐα ταχέως ἀ ευρίσκει τὸν Μαικήναν. Καὶ τοιοῦτος διὰ τὸν Τιβοῦλλον ἦτο ὁ Μεσσάλας Κορβῖνος.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος κατήγετο ἐξ ἐπισήμου Ρωμαϊκοῦ οἴκου, διεκρίθη δὲ παλλάκις εἰς τὰς μάχας καὶ πολλὰς εἶχε δρέψει δάφνας. Μετὰ τὴν μάχην τὴν ἐν Φιλίπποις πεσόντος τοῦ Βρούτου, οὗτινος τὴν σημαίαν ἠκολούθει, προσῆλθε τῷ Ἀντωνίῳ καὶ κατόπιν τῷ Ὀκταβίῳ, ὅστις διὰ πολλῶν περιέβαλεν ἀξιωμάτων τὸν γενναῖον ἐκεῖνον μαχητὴν, τὸν ὁποῖον ὅμως ἡ ἱστορία εὗρε παλινῳδοῦντα καὶ ἄστατον.

Ὅτε δὲ ὁ Αὔγουστος ἀνέθετο εἰς αὐτὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Συρίας, ὁ Τιβοῦλλος ἠκολούθησε τὸν εὐεργέτην του, ἐνδυθεὶς τὴν πανοπλίαν καὶ τὸ ξίφος. Ἀλλ' ἡ τύχη δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν τὰς δάφνας τοῦ πολέμου· καὶ ἀσθενήσας καθ' ὁδὸν ἐνοσηλεύετο εἰς τὴν νῆσον τῶν Φαιάκων, ὅπου μακρὰν τῆς μητρός του, μακρὰν τῆς Δηλίας καὶ τῆς Ῥώμης, ἐνόμισεν ὅτι ἐπῆλθεν ἤδη ἡ ὥρα τοῦ θανάτου του

«Ἄνευ ἐμοῦ διατρέχεις τὸ Αἰγαῖον Μεσσάλα· ἀλλ' εἴθε σὺ καὶ οἱ στρατιῶταί σου νὰ μὲ ἀναπωλῶσιν εἰς τὴν μνήμην των, ἐνῷ ἐγὼ ἀσθενὴς νοσηλεύομαι εἰς τῶν Φαιάκων τὴν ἄγνωστον νῆσον. Κράτει μακράν μου, θάνατε, τὰς ἀπλήστους σου χεῖρας· φθείσθητι τῆς ζωῆς μου, θάνατε, δὲν εἶναι ἐδῶ μήτηρ νὰ περισυνάξῃ εἰς τὴν ἑσθῆτά της τὴν τέφραν τῶν λειψάνων μου, οὔτε ἀδελφὴ νὰ ῥαντίσῃ τὴν κόνιν μου μὲ τὰ ἀρώματα τῶν Ἀσσυρίων καὶ νὰ κλαύσῃ ἐπὶ τοῦ τάφου μου μὲ λελυμένην κόμην. Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ Δηλία, ἥτις πρωτοῦ ἀναχωρήσω ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἠρώτα τοὺς θεοὺς πάντας περὶ τῆς τύχης μου.

Τρὶς ἔσυρεν ἀπὸ τῆς κάλπης τὰς ἱερὰς ψήφους καὶ τρὶς ὁ οἰωνὸς ἦτο αἴσιος. Τὰ πάντα ἔλεγον ὅτι θὰ ἐπανέλθω. Καὶ ὅμως τὰ δάκρυά της ἔῤῥεον, καὶ ὅμως οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ καταστείλῃ τοὺς φόβους της ὅτε ἀνεχώρουν...»

Ἐνόμισεν ὅτι ὁ θάνατος ἦτο ἐγγὺς καὶ οἰωνεῖ ἀποχαιρετῶν τὴν φύσιν καὶ τὸν ἔρωτα συνέθετο τὸ ἐπιτάφιον αὐτοῦ.

Hic jacet immiti consumptis Tibullus
Messala terra dum sequiturque mari.

«Ἐνταῦθα ὑπὸ σκληροῦ ἀναρπαγεὶς θανάτου ἀνεπαύθη ὁ Τιβοῦλλος, ἐνῷ διέτρεχε μετὰ τοῦ Μεσσάλα τὴν γῆν καὶ τὰς θαλάσσας.»

III

Ἀλλ' ὁ θάνατος ἐῤῥείσθη τότε αὐτοῦ. Ἠκολούθησε δὲ καὶ αὖθις τὸν Μεσσάλαν εἰς τὴν Γαλατίαν· ἀλλὰ βαρυνθείς τοὺς ἀγῶνας ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ παρεδόθη πάλιν εἰς τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ποίησιν, εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Δηλίας. Ἀλλ' ἡ Δηλία ἦτο ἄρά γε ἡ πιστὴ τοῦ Τιβούλλου;

«Πάντοτε πάντοτε, ὦ Ἔρως, διὰ νὰ μὲ σύρῃς εἰς τὰς παγίδας σου μοὶ δεικνύεις φαιδρὸν τὸ πρόσωπον· μετ' ὀλίγον ὅμως δοκιμάζω τὴν σκληρότητά σου καὶ τὰς πικρίας. Τί κοινὸν μεταξὺ ἡμῶν, ὦ σκληρὸν παιδίον; Εἶναι μεγάλη δόξα δι' ἕνα θεὸν νὰ περιῤῥίζῃ οὕτω τὴν ἀδυναμίαν τοῦ θνητοῦ; Ἤδη ἔζησαν κατ' ἐμοῦ παγίδας· ἤδη ἡ ἄπιστος Δηλία ἀγνοῶ πρὸς ποῖον τείνει τὴν ἀγκάλην κατὰ τὴν σιωπῶσα νύκτα.....»

Ἡ Δηλία δὲν ἦτο πιστὴ καὶ ὁ Τιβοῦλλος ἐζήτησεν ἄλλην καρδίαν, τῆς ὁποίας τὰς κλεῖδας νὰ ἔχῃ μόνος αὐτός. Καὶ εὗρε τὴν Σουλπικίαν, καὶ τῷ ἐνεφανίσθη ἡ Νέαιρα, καὶ ἐλάτρευσε τὴν Νέμεσιν.

IV

Ὁ Τιβοῦλλος λέγει ὁ Laharpe ἔχει ὀλιγώτερον πῦρ ἢ ὁ Προπέρτιος, ἀλλ' εἶναι γλυκύτερος καὶ λεπτότερον τὸ αἴσθημα αὐτοῦ. Ὡς συγγραφεὺς εἶναι ἀνώτερος τῶν συγχρόνων του. Καταθέλγει διὰ τῶν ἐκφράσεών του καὶ ἡ ἁρμονία τῶν στίχων του συγκινεῖ τὴν καρδίαν καὶ διεγείρει εἰς τὴν ψυχὴν τὰ γλυκύτερα αἰσθήματα. Αἱ ποιήσεις τοῦ Τιβούλλου εἶναι τὸ βιβλίον τῶν ἐρώντων.

Ὁ δὲ Mirabeau μεταφράζων τὰς ἐλεγείας του εἶπεν ὅτι τοῦ Τιβούλλου τὰ ἔργα πρέπει τις νὰ τὰ ἀναγνώσῃ, νὰ τὰ ἐπαναλάβῃ, νὰ τὰ ἀποστηθίσῃ, καὶ πάλιν νὰ τὰ ἀναγνώσῃ.

Ὁ Τιβοῦλλος εἶναι μᾶλλον τῶν ἄλλων πρωτότυπος, θεωρεῖται δὲ ὡς ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν ἐλεγειακῶν ποιητῶν.

Ὅταν δὲ ἄπελπις ἐκ τοῦ ἔρωτος, ἢ διότι ἡ Σουλπικία τὸν ἐλησμόνει, ἢ διότι ἡ Νέαιρα δὲν ἦτο πλέον ἡ πιστή του ἐρωμένη, ἐζήτει παραμυθεῖαν ἐν τῇ ἀπομόνωσεί του, τότε ὁ Βάκχος ἦτο ὁ λατρευόμενος ὑπ' αὐτοῦ θεός, καὶ εἰς τὴν μέθην του ἐζήτει νὰ θάψῃ τὰς πικρίας τοῦ βίου του.

ΕΛΕΓΕΙΑ VI

«Ἔσο βοηθός μου κἂν σὺ ὁ γελόεις Βάκχος· οὕτω ἂς σοὶ ἦναι πάντοτε ἡ ἄμπελος εἰς τὰ μυστήριά σου ἀφιερωμένη καὶ ἡ δάφνη πάντοτε ἂς κοσμῇ τοὺς κροτάφους σου. Δός μοι κἂν σὺ αὐτὸς εἰς τὴν θλῖψιν μου παρήγορον φάρμακον, πάντοτε τὸ γλυκύσου νέκταρ ἔθαψε τὸν ἠττηθέντα ἔρωτα. Ἂς πληρώσῃ, ὦ παῖ, τὰ κύπελλα ὁ παλαιὸς οἶνος καὶ ἡ χείρ σου ἂς χύσῃ ἀφειδῶς τὸν Φαλέρνον. Μακράν μου μόχθοι καὶ ἐργασίαι καὶ φροντίδες· ἂς διαλάμψῃ λαμπρότερος ὁ Δήλιος Φοῖβος. Ὑμεῖς δέ, ὦ φίλοι, ἀκολουθήσατε τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, τὸν ὁποῖον ὑποδεικνύω εἰς ὑμᾶς καὶ καθεὶς ἐξ ὑμῶν ἂς μὴ ἀρνηθῇ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ. Καὶ ἐάν τις δὲν θελήσῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα μὲ τὸ κύπελλον εἰς τὰς χεῖρας, εἴθε διὰ κρυπτοῦ τινος δόλου νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ ἡ καλή του φίλη! Οὗτος ὁ θεός, ὁ Ἔρως, πλουτίζει τὰς καρδίας· οὗτος κατευνάζει τοῦ ὀργίλου τὸν θυμὸν καὶ ὑποτάσσει αὐτὸν εἰς τὰ νεύματα τῆς ἐρωμένης, οὗτος νικᾷ τὰς τίγρεις τῆς Ἀρμενίας καὶ τὴν ἐρυθροχαίτιδα λέαιναν καὶ χαλᾷ τὰς σκληρὰς καρδίας. Τοιοῦτος εἶναι ὁ Ἔρως καὶ ἰσχυρότερος ἀκόμη. Ἀλλὰ ζητήσατε τὰ δῶρα τοῦ Βάκχου· τίς ἐξ ὑμῶν θέλει κενὸν τὸν κύλικά του; Εὕρεθα πάντες ἴσοι. Οὐδὲ εἶναι σκληρὸς ὁ Βάκχος εἰς ἐκείνους, οἵτινες εὔθυμοι συνευωχοῦνται.... Ἀ! μόλον ὅτι ὀλίγον σὲ ἐνθυμοῦμαι, Νέαιρα, εὔχομαι νὰ ἦσαι εὐτυχὴς καὶ νὰ σοὶ μειδιᾷ ἡ τύχη. Ἡμεῖς ἂς διέλθωμεν τὸν χρόνον εὐθυμοῦντες. Ἔρχεται μετὰ πολλὰς ἡμέρας μία ἡμέρα γαλήνης.»

V

Λέγουσιν ὅτι δὲν ἔζησε πολὺ ὁ Τιβοῦλλος. Ἡ ζωή του ἦτο ὡς ὄνειρον βραχεῖα. Μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς του νέος ἔτι, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, μὴ κορεσθεὶς ἀκόμη τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἐξέπνευεν ἡ Δηλία καὶ ἡ Νέμεσις γονυκλινεῖς παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς, ἠμιλλῶντο τίς πρώτη νὰ λάβῃ τὸ τελευταῖον φίλημα τοῦ ποιητοῦ.

Ὁ δὲ Τιβοῦλλος μὴ δυνάμενος νὰ προφέρῃ πλέον λέξιν ἔθλιβεν τὴν χεῖρά των, καὶ τὸ θολωμένον βλέμμα ἐκλείσθη διὰ παντὸς μὲ τὸν τελευταῖόν του στεναγμόν.

VI

Ἡ ποίησις τοῦ Τιβούλλου εἶναι διηνεκὲς παράπονον τῆς ἐρώσης ψυχῆς, ἐλεγεῖον τῆς καρδίας, ἀγωνία καὶ ἐλπίς. Δὲν ψάλλει οὔτε τοὺς θριάμβους τοῦ Καίσαρος, οὔτε τὸν θάνατον τοῦ Βρούτου, οὔτε τοὺς Θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου, ἀλλὰ τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας του, ἀλλὰ τὸν ἔρωτά του καὶ τὴν ἀγωνίαν.

Ὁ Ἔρως ἦτο ὁ μόνος διδάσκαλος αὐτοῦ καὶ τὴν ποίησιν ἠγάπησε μόνον ὅπως εὐδοκιμήσῃ εἰς τὸν ἔρωτα.

— Χαίρετε, Μοῦσαι, ἐὰν οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχετε διὰ τὸν ἐρώμενον! Δὲν σᾶς ἐπικαλοῦμαι διὰ νὰ ψάλω μάχας καὶ πολέμους, δὲν θέλω νὰ ὁρίσω τὴν τροχιὰν τοῦ ἡλίου, οὐδὲ ν' ἀφηγηθῶ πῶς ἡ σελήνη συμπληροῦσα τὸν δίσκον της, ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ὀπίσω τοὺς ἵππους της. Ἤθελον διὰ τῆς ποιήσεως νὰ ἐπιτύχω τὴν ἀγάπην τῆς φίλης μου. Χαίρετε καὶ πάλιν Μοῦσαι, ἀφοῦ ἡ ποίησις εἶναι ἀνίσχυρος!—(Βιβλ. II. Ἐλεγεῖα IV.)

Ἄλλοτε ἔνθους ψάλλει τὸ κάλλος τῆς Σουλπικίας, καὶ ἀπαθανατίζει τὴν ἐρωμένην του ταύτην, παραδίδων εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὴν εἰκόνα της.

— Εἰς τὰς Καλένδας ταύτας, μεγάθυμε Ἄρη, λατρεύεται ἀντὶ σοῦ ἡ Σουλπικία. Κατάβα ἀπὸ τῶν οὐρανῶν νὰ ἴδῃς τὴν Σουλπικίαν. Θά σε συγχωρήσῃ διὰ τοῦτο ἡ Ἀφροδίτη· ἀλλὰ πρόσεχε μὴ ἐν τῇ ἐκστάσει ἐνώπιον τοῦ κάλλους αὐτῆς, ῥίψῃς αἰσχρῶς τὰ ὅπλα κάτω. Ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνης, ὅταν ὁ Ἔρως θέλῃ νὰ ἀναφλέξῃ τὴν καρδίαν τῶν Θεῶν, ἀνάπτει τὴν θρυαλλίδα του. Ἡ χάρις ἀκολουθεῖ πάντοτε τὰ βήματά της καὶ εἴτε ἀφίνει τοὺς πλοκάμους της νὰ κυματίζωσιν, εἴτε ἀνυψοῖ αὐτοὺς μετὰ τέχνης, οὐδέποτε ἡ χάρις ἐγκαταλείπει αὐτήν.—(Βιβλ. IV. ἐλεγ. II.)

Ἄλλοτε πάλιν θρηνεῖ διὰ τὴν ἀπιστίαν τῆς Νεμέσεως, καὶ ἄλλοτε τῆς Δηλίας ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀπιστίαν.

Οὕτως ἔῤῥευσεν ἡ ζωὴ τοῦ Τιβούλλου, ἀφοῦ ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἐγκατέλιπον αὐτὸν αἱ ἐρωμέναι του. Περὶ αὐτοῦ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶχεν ἀντὶ ψυχῆς τὸν Ἔρωτα. Ἀπῆλθεν ὁ Ἔρως; ὁ Τιβοῦλλος δὲν ὑπῆρχε πλέον.

Δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ζωῆς ἓν μόνον ἤθελε νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Δηλίας, νὰ ἐκπνεύσῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Νεαίρας.

Ὄνειρον ἀληθοῦς ποιητοῦ!

Καὶ οἱ θεοὶ εἰσήκουσαν τῆς προσευχῆς του καὶ ὁ Τιβοῦλλος ἀπέθανεν εἰς τοὺς κόλπους τῶν κληροδοτῶν εἰς τοὺς ἐπιγενεστέρους τοὺς πόθους τῆς καρδίας του καὶ τὰς ἀδυναμίας τῆς ψυχῆς του.

Οἱ ποιηταὶ ἐγκαταλείπουσιν ἀντὶ εἰκόνος τὰς ποιήσεις των. Ἀνάγνωθι τὰ ἐλεγεῖα καὶ ἔχεις τὸν Τιβοῦλλον. Πλάσε αὐτὸν ἐξ ὀστῶν καὶ σαρκὸς, θὲς εἰς τὰ χείλη του τὸ παράπονον κατὰ τῆς ἀπιστίας καὶ ἔχεις τὸν ποιητὴν τῶν ἐλεγείων, τὸν Ψάλτην τῆς Δηλίας.

Κ. Γ. ΞΕΝΟΣ.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ.

ΠΑΡΑΠΟΝΟ.

—Κρυφὴ τῆς νειότης μου χαρὰ ἀστέρι ζηλεμένο
Ποῦ πᾶς ἐρημοπλάνητο καὶ παραπονεμένο;
Ποῦ πᾶς, φεγγάρι, μοναχὸ στὴν ἐρημιά, στὰ ξένα,
Σὰν τὸ χλωμὸ φθινόπωρο μὲ τἄνθη μαραμμένα;
Πές μου θυμᾶσ', ἀστέρι μου, μιὰ νύχτα μυρωμένη
Νεράϊδα ποῦ σ' ἀπάντησε στ' ὁλόασπρα ντυμένη
Μ' ἀνθοὺς καὶ μοσχολούλουδα στ' ὁλόχρυσα μαλλιά της
Κ' ἔσκυψε μὲς τὰ κύματα νὰ ἰδῇ τὴν ὠμορφιά της;
Θυμᾶσαι ποῦ γελούμενο τὸ κῦμα ἠχολογοῦσε
Καὶ πότε στέναζε κι' αὐτὸ καὶ πότε τραγουδοῦσε
Κ' ἐρωτεμένο ἔγερνε στὸ βράχο τὸ κεφάλι
Καὶ μὲ τὸν ἄσπρο του ἀφρὸ φιλοῦσε τὸ ἀκρογιάλι;
Ἄχ! ἦταν ἄνοιξι· χαραῖς, μοσχοβολοῦσ' ἡ φτέρι
Κι' ἐζευγαρόναν τὰ πουλιά κ' ἐπαίζαν ταῖρι ταῖρι
Καὶ τὸ κοιμούμενο νερὸ στὸ μυρωμένο αὐλάκι
Νανούριζε στὴν ἐρημιὰ δροσάτο τὸ ἀγεράκι.
Ἦταν καιρὸς ποῦ ἀγάπησα μιὰ ὥμορφη παιδοῦλα
Δροσάτη σὰν τὸ κρῦο νερό, πανώρηα βοσκοποῦλα,
Μ' ὅλα τὰ κάλλη τοῦρανοῦ· στὴν ὠμορφιά, στὴ νειότη,
Ἦταν ἡ μόνη μου χαρὰ ἡ ἀγάπη μου ἡ πρώτη.
Ἄχ! ναὶ κ' ἡ μαύρη μου καρδιὰ δὲν εἶξερε κ' ἐκείνη
Πῶς ἡ ἀγάπη εἶν' ὄνειρο περνάει περνάει καὶ σβύνει
Σὰν τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας, σὰν τοῦ γιαλοῦ τὸ κῦμα,
Καὶ μέσα πάλιν στὴν καρδιὰ βρίσκει στερηὰ καὶ μνῆμα.
Ἐδῶ μ' ὡρκίστηκε ἡ αὐτὸ τὸ ἔρμο περιγιάλι
Ποῦ ἀνεμοδέρνει οἱ θάλασσα μὲ τὴν ἀνεμοζάλη
Κι' ἐπῆρε πέτρα τοῦ γιαλοῦ στὴν ἄμμο της νὰ γράψῃ
Κ' ἡ ψεῦτρα τὴν ἀγάπη μας στὴν ἄβυσσο νὰ θάψῃ.

Ἄπλωσ' ἡ θάλασσα κρυφὰ τὴ νύχτα τὰ νερά της...
Τὴν ἄμμο πῆραν κύματα· κ' ἡ ἄμμος τὰ κρυφά της!
Σ' αὐτὴ τὴν ὥρα ποῦ οὐρανὸς τὴ γῆ κρυφοαγκαλιάζει,
Ποῦ ἐρωτεμέν' ἡ καλαμιὰ στὴν ὄχθη ἀναστενάζει

Καὶ ποῦ χαρούμενο πουλὶ γλυκολαλεῖ τὸ ἀηδόνι
Μένα τὴ μαύρη μου καρδιὰ ὁ πόνος χαρακόνει.
Φεγγάρι μου, δὲν ἄκουσες ποτὲ στὴν προσευχή της
Νὰ σοῦ ξεμυστηρεύεται ἡ ἄπονη ψυχή της;
Ποτὲ δὲν ἄκουσες, ποτὲ δὲν εἶδες δακρυσμένα
Φεγγάρι μου, τὰ μάττια της τὰ γαλανοβαμμένα;—

—

Ἔλεγε ὁ νιὸς κ' ἐκύτταζε μὲ μάττια δακρυσμένα
Τὰ κύματα ποῦ ἀράζανε στὴν ἄμμο ἕνα ἕνα
Ἄχ! καὶ δὲν εἶξερε κι' αὐτὸς ποῦ κύτταζε τὸ κῦμα
Πῶς θὰ ἦναι ὁ ἀφρός του σάβανο καὶ τὸ νερό του μνῆμα.
Κ' ἔσκυψε κ' ἔσκυψε νὰ ἰδῇ τὴν ἄβυσσο ἡ ψυχή του...
Τὸ κῦμα σβύστηκε κι' ὁ νιὸς ἐχάθηκε μαζή του.

Κ. Γ. ΞΕΝΟΣ.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

ΑΜΑΡΤΙΑ ΑΞΥΓΧΩΡΗΤΗ*).

Μιὰ χήρα γυιὸν ἐστόλιζεν ἕνα Σαββάτο βράδυ
νὰ 'ξημερώσ' ἡ Κυριακὴ νὰ πᾷ' τὸ μεταλάβῃ
κι' ὡσὰν τὸν εἶδαν ἡ 'κκλησιαῖς ἀρχίσαν κ' ἐχαλοῦσαν
καὶ μέσα τ' ἅγια τράπεζα ἀρχίσαν καὶ 'μιλοῦσαν
Γυιέ μου ἤντα 'ν' τὸ κρίμα σου κ' ἡ ἐκκλησιαῖς χαλοῦσι
μέσα τ' ἅγια τράπεζα ἀρχίσαν καὶ 'μιλοῦσι;
—Μάννα, νὰ 'υρῆς πνευματικὸ νὰ 'υρῆς καὶ ξαγοριάρη
νὰ 'πῶ τὰ κριματάκια μου νὰ μοῦ τὰ συχωρέσῃ.—
Πανηγυράκι γίνονταν τ' ἅϊ Γιωργιοῦ 'ς τὴ Σκῦρο
τὸ ψυχομέτρι[1] ἦτον πολὺ κ' ὁ τόπος ἦτο 'λίγος
ὅλοι 'δεναν τοὺς μαύρους των σὲ δάφναις σὲ μυρσίναις
ἐγὼ 'δεσα τὸ μαῦρο μου σὲ μνημουργιοῦ κρικέλι
κ' ἦτον ὁ μαῦρος δυνατὸς κ' ἦτον καὶ σκανταλιάρης
ἔσυρε κ' ἀνεσκέπασε τοῦ μνημουργιοῦ τὴν πλάκα
καὶ μέσα κόρ' ἐκείθουνταν καλὰ σαβανωμένη
τριῶ' μερῶν καὶ τριῶν νυκτιῶν ἦτον ἀποθαμμένη
ἐλάμπαν τὰ δακτύλια της ἀπὸ τὰ δακτυλίδια
ἔλαμπε τὸ κορμάκι της παρὰ ποῦ λάμπ' ὁ ἥλιος
κ' ἀπάνω 'ς τὸ κορμάκι της ὅλο 'μορφα καλύκια[2]
τότες ἐγὼ τὴν 'φίλησα 'ς τὸ στόμα καὶ 'ς τὸ στῆθος.—
—Γυιέ μου ἐσέν' τὸ κρίμα σου συχωρεμὸ δὲν ἔχει
ἢ μὴ τ' ἂν πᾷς 'ς τὴν ἔρημο ὅπου 'ν' οἱ ἐρημίταις
νὰ τρῶς τὸ Μάϊ κάστανα τὸ θέρος κουκουνάρια[3].

*) Ἐστάλη μοι παρὰ τοῦ ἐν Σύρῳ κυρίου Ν. Χούμη.
1) Ψυχομέτρι = πλῆθος.

Η ΛΙΓΕΡΗ.

Καλὸ 'ς τηνε τὴ λιγερὴ ποὖρχετ' ἀπὸ τ' ἀμπέλι
βαστάει σταφύλλια 'ς τὴν ποδιὰ τὰ μῆλα 'στὸ μανδῆλι,
τὰ μῆλα, τὰ δαμάσκηνα 'ς ἕνα χρυσὸ μανδῆλι·
κι' ἕνα μῆλο τῆς 'γύρεψα καὶ τέσσερα μοῦ δίνει·
δὲν θέλω 'γὼ τὰ μῆλα σου τ' ἀτσαλοδαγκωμένα
μόν' θέλω τ' ἀχειλάκι σου νὰ τὸ χαροῦμ' ἀντάμα
καὶ πῶς τὸ δίνω τὸ φιλὶ νὰ τὸ χαροῦμ' ἀντάμα;
π' ὁ κύρης μου εἶναι ἀμπελουργὸς καὶ ἡ μάνα μου δραγάτης
τ' ἀδέρφια μου τὰ κλίματα κι' ἐγὼ εἶμαι τὸ σταφύλι
κι' ὅποιος μὲ κόψει κόβεται, κι' ὅποιος μὲ φάει 'πεθαίνει
ἐγὼ ἂς σὲ κόψω καὶ κοπῶ ἂς σὲ φάω καὶ 'πεθάνω
ἄλλη ἀγάπη πιὰ δὲν πιάνω.

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΕΙΜΟΥΝΑ ΠΟΥΛΙ.

Μία φορὰ εἴμουνα πουλὶ
καὶ μ' ἀγαπούσανε πολὺ
ἄχ! πουλὶ καὶ κελαϊδοῦσα
τὴν ἀγάπη μου ζητοῦσα.

2) Καλύκια τὰ ἐπὶ τῶν νεκρῶν ῥαινόμενα ἄνθη.
3) Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι εἰσὶν ἐν Χίῳ παροιμιώδεις ἐπὶ ἀνθρώπων ὑποβαλλομένων εἰς στερήσεις.

Τώρα μοῦ 'κόψαν τὰ φτερὰ,
δὲν ἔχω πηὰ ἐλευθεριὰ
ἄχ! φτερὰ γιὰ νὰ πετάξω
τὴν ἀγάπη ν' ἀπολαύσω.

—

Κι' ἔπιασα τὸ στρατὶ στρατί,
πᾶν τὰ 'μματάκια μου βροχή,
ἄχ! στρατὶ τὸ μονοπάτι,
βάσανα ποῦχ' ἡ ἀγάπη.

—

Κι' ὁ μονοπάτης μ' ἔβγαλε,
γῆ' ἀγάπη σου μ' ἐτρέλανε
ἄχ! 'στῆς ἀγαπῶ τὴν πόρτα
ποῦ τὴν ἤξευρ' ἀπὸ πρῶτα.

—

Βρίσκω τὴν πόρτα σφαλιστὴ,
πᾶν τὰ 'μματάκια μου βροχή,
ἄχ! καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα,
κλαῦτε 'μμάτια μου γιὰ 'μένα.

—

Καὶ τὰ παραθυράκια της,
ξανθὰ εἶναι τὰ μαλάκια της,
ἄχ! σφικτὰ μανταλωμένα,
πάλι ἀλλοίμονο σὲ 'μένα.

—

Καὶ τοὺς γείτονας ἐρωτῶ,
ποῦν' τὸ πουλάκι π' ἀγαπῶ,
μέσα εἶναι καὶ κοιμᾶται
καὶ γιὰ σένα συλλογᾶται.

—

Ἂν ἦσαι μὲ τὴ μάνα σου
πάρε κι' ἐμέν' ἀντάμα σου
ἢ καὶ μὲ τὴν ἀδερφή σου
πάρε με κι' ἐμὲ μαζύ σου
ἢ καὶ μὲ τὸν ἀδερφό σου
πάρε μ' ἀγαπητικό σου.

Ο ΓΑΜΒΡΟΣ

(ἐν ὥρᾳ γάμου)

—

Γεννήτανε ἕνα παιδὶ κι' ἡ μοίραις τὸ μοιραίναν
κι' ἡ μιὰ τοῦ δίνω ἔλεγε κι' ἡ μιὰ τοῦ δίνω λέγει,
τοῦ φεγγαριοῦ τὸ πρόσωπο καὶ τὰ μαλιὰ τοῦ ἥλιου,
καὶ ἀνθισμένη μυγδαλιὰ νὰ ἦναι τὸ κορμί του·
γ' ἡ ἄλλη τοῦ δίνω ἔλεγε τὴ δύναμι τοῦ δράκου
τὴ γλιγωράδα τοῦ ἀϊτοῦ, τοῦ λιονταριοῦ τὰ στήθια·
κι' ἡ τρίτ' ἡ μεγαλείτερη, ἡ πηὸ μεγάλη μοίρα,
ἐγὼ τοῦ δίνω ἔλεγε μία μεγάλη χάρι
τοῦ κόσμου τὴν πεντάμορφη γυναῖκα του νὰ πάρῃ.
Μεγάλωσε κι' ὅ,τ' εἴπανε ἡ μοίραις του ἐγίνη.
τοῦ κόσμου ἡ πεντάμορφη στὴν ἀγκαλιά του εἶναι.

—

Ο ΣΤΑΥΡΑΙΤΟΣ.

—

Τρεῖς κοπέλαις λιγεραῖς
πᾶν τὸ δρόμο μοναχαῖς·
λέγ' ἡ μιὰ τῆς ἀλλῃνῆς
'δῶ ποῦ πᾶμ' ἐμεῖς ἡ τρεῖς
νὰ 'υβρισκότανε κανεὶς
νὰ μᾶς φίλειε καὶ ταῖς τρεῖς.
σταυραϊτὸς καθότανε
καὶ παρακαλῃότανε,
θέ μου δός μ' ἐλευθεριὰ
νὰ χυθῶ ν' ἁρπάξω μιὰ
κι' ἂν δὲν τὴν ἐδιάλεγα
νὰ μοῦ κόβαν τὰ φτερὰ
νὰ τὰ πᾶν' τοῦ βασιλιᾶ.
νὰ 'ρωτᾷ ὁ βασιλιᾶς,
τίνος εἶναι τὰ φτερά;
τοῦ ἀϊτοῦ, τοῦ σταυραϊτοῦ
τοῦ 'ψηλοῦ καὶ τοῦ λιγνοῦ.

Ο ΑΡΡΩΣΤΟΣ.

Μάνα καὶ δὲ
τσάτσα κοντομαρουδιὼ,
μάνα καὶ δεχατέρα δυὼ
μαζεύαν τὸν ἀμάραντο
καὶ τὸ 'σερνικοβότανο
καὶ 'κεῖ ποῦ τὸν
τσάτσα κοντομαρουδιὼ
κι' ἐκεῖ ποῦ τὸν μαζεύανε
'υρίκανε κι' ἕναν ἄρρωστο
ποῦ 'ταν ἀπὸ τὸν Αὔγουστο.
Μάνα μου, κι' ἂς τὸν πάρουμε
τὸν ξένο ποῦ τὸν ηὕραμε.
Κόρη μου τί τὸν θέλουμε,
ποῦ 'μεῖς ψωμὶ δὲν ἔχουμε.
Μάνα μ' τὸ μεριδάκι μου
μὲ σώνει ἐμὲ καὶ 'κείνονε.
Κόρη μου τί τὸν θέλουμε
ποῦ 'μεῖς ροῦχα δὲν ἔχουμε.
Μάνα μ' τὸ κρεβατάκι μου
μὲ σώνει ἐμὲ καὶ κείνονε.

ΝΑ ΠΑΡΑΔΕΣ ΔΟΣ ΜΟΥ ΚΡΕΑΣ.

Νά παράδες, χασάπη, δός μου κρέας,
νὰ παράδες δός μου κρέας νᾶν' κι' ἀπὸ καλὴ μεριά.
καὶ μοῦ δίνει, κυρά μου, μιὰ κοκκάλα
καὶ μοῦ δίνει μιὰ κοκκάλα ποῦ 'ταν ἑκατὸ χρονῶ,
πέντε 'μέραις τήνε βράζω
στῆς ὀχτὼ τὴν καταιβάζω.
Νὰ καὶ ἔρχετ' ἕνας φίλος
τῆς γειτόνισσας ὁ σκύλος
καὶ μ' ἁρπάζει τὴν κοκκάλα
ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὴν τσουκάλα·

'δῶ τὸν ἔχω, 'κεῖ τὸν ἔχω
μέσ' 'ς τὸ ῥέμα τὸν παντέχω,
τοῦ βαρῶ μὲ τὴν τσουκάλα
γιὰ ν' ἀφήσῃ τὴν κοκκάλα
καὶ τοῦ κάνω τὴν καυκάλα
ἀνοιχτὴ σὰν τὴν τσουκάλα
καὶ τοῦ κάνω τὰ πλευρά του
μαλακὰ σὰν τὴν κοιλιά του.

Η ΚΟΥΚΟΥΒΑΓΙΑ.

Κουκουβάγια ῥοδινὴ
πῶς κοιμᾶσαι μοναχή;
δὲν κοιμᾶμαι μοναχὴ
ἔχω ἄνδρα καὶ παιδί,
ἔχω ἀνώγια, ἔχω κατώγια,
δεκοχτὼ παραθυράκια.
πάω 'ς τόνα πάω 'ς τἄλλο
καὶ τηρῶ τὰ κοριτσάκια
ποιὰ νὰ πάρω ποιὰ ν' ἀφήσω
τὸ παπᾶ τὸ κοριτσάκι
ποῦ 'χει κόκκινο βρακάκι
κι' ἄσπρο ἄσπρο φουστανάκι.

Συλλέκτης
Κ. ΖΗΣΙΟΥ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΒΥΡΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΛΟΓΙΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ.

Κατόπιν εὐγενοῦς προσκλήσεως τοῦ ἐν Παρισίοις πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων Συλλόγου, ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος «ΒΥΡΩΝ» παρακαλεῖ πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ἔξω Ἑλλάδι λογίους Ἕλληνας, συγγραφεῖς ἢ ἐκδότας διαφόρων συγγραμμάτων, νὰ πέμπωσιν, ἐὰν εὐαρεστῶνται, δύο τοὐλάχιστον ἀντίτυπα τῶν ἔργων των εἰς τὸ Γραφεῖον αὐτοῦ, ὅθεν θέλουσι διαβιβάζεσθαι εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον μετὰ τῆς ἐπισυνημμένης ἑκάστοτε εἰδικῆς ἐκθέσεως.

Τὰ ἔντιμα μέλη τοῦ σοφοῦ ἐκείνου Συλλόγου τῶν Παρισίων ἐγκύψαντα εἰς τὴν μελέτην τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ παρακολουθοῦντα τὰς προόδους αὐτῆς, ἐδήλωσαν διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ λαμβάνωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν εἰδικωτέρας πληροφορίας τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους.

Τῆς εὐγενοῦς ταύτης προθέσεως διερμηνεῖς γινόμενοι παρακαλοῦμεν πάντας τοὺς καθ' ἡμᾶς λογίους συγγραφεῖς ἢ ἐκδότας ὅπως, ἐκτιμῶντες τὴν πρόσκλησιν τῶν σοφῶν ἐκείνων Ἑλληνιςῶν, ἀποστέλλωσιν ἑκάστοτε τὰ φιλολογικὰ αὐτῶν προϊόντα.

Οἱ βουλόμενοι δύνανται καὶ ἀπ' εὐθείας νὰ πέμψωσι ταῦτα εἰς τοὺς Γραμματεῖς τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26 Μαρτίου 1874.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Κ. Γ. ΞΕΝΟΣ.

(Τ. Σ.)

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΖΗΣΙΟΥ.